

تقدیم به

ساحت اقدس قطب عالم امکان،

مصلح زمین و زمان

حضرت امام حجت بن الحسن العسکری

عجل الله تعالی فرجه وسهل الله مخرجه

به امید آنکه با احیای این فریضه، زمینه ساز

ظهورش باشیم

سرشناسه	: تقوی یگانه، علی، ۱۳۶۶ - گردآورنده
عنوان قراردادی	: تحریرالوسیله. برگزیده
عنوان و نام پدیدآور	: رساله جامع آموزش تخصصی احکام و استفتائات امر به معروف و نهی از منکر: به انضمام ترجمه تحریرالوسیله امام خمینی (ره) بخش امر به معروف و نهی از منکر، بیش از ۶۰۰ پرسش و ۱۴۰۰ پاسخ از محضر ۴۰ تن از مراجع تقلید جهان تشیع/
مشخصات نشر	: گردآوری و تألیف علی تقوی یگانه.
مشخصات ظاهری	: تهران: علی تقوی یگانه، ۱۳۹۶.
شابک	: ۲۷۰ ص: مصور.
وضعیت فهرست نویسی	: ۱۴۰۰۰۰ ریال: ۴-۷۵۲۸-۶۰۰-۹۷۸
یادداشت	: فیبا
موضوع	: کتابنامه.
موضوع	: فتواهای شیعه -- قرن ۱۴
موضوع	: Fatwas, Shiites -- ۲۰th century
موضوع	: فقه جعفری -- رساله عملیه
موضوع	: Islamic law, Ja'fari -- Handbooks, * manuals, etc
موضوع	: فقه جعفری -- رساله عملیه -- پرسش‌ها و پاسخ‌ها
موضوع	: Islamic law, Ja'fari -- Handbooks, * manuals, etc. -- Questions and answers
موضوع	: امر به معروف و نهی از منکر -- پرسش‌ها و پاسخ‌ها
موضوع	: Enjoining what is good and prohibiting what is evil -- Questions and answers*
رده بندی کنگره	: BP۱۸۳/۹/ت ۸ ر ۵ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۳۴۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۹۹۵۶۵

رساله جامع آموزش تخصصی احکام
و استفتائات امر به معروف و نهی از منکر

دارای فهرست موضوعی (کشف الاستفتائات)
با بیان ساده و قابل استفاده برای همگان

به انضمام ترجمه تحریرالوسیله امام خمینی (ره)
باب امر به معروف و نهی از منکر

بیش از ۶۰۰ پرسش و ۱۴۰۰ پاسخ
از محضر ۴۰ تن از مراجع معظم تقلید جهان تشیع

ترجمه، تالیف و شرح: علی تقوی یگانه

فهرست

باب اول : احکام امر به معروف و نهی از منکر در تحریرالوسیله امام خمینی (ره).....	۱۰
باب دوم : استفتائات امر به معروف و نهی از منکر.....	۳۹
بخش اول : وظایف مردم و ارگان های مختلف نظام اسلامی.....	۴۰
فصل اول: وظیفه همگانی.....	۴۱
فصل دوم: ارکان نظام و حکومت اسلامی.....	۴۹
فصل سوم: نیروهای قضایی و انتظامی.....	۵۱
بخش دوم : تعاریف و مبانی.....	۵۴
فصل اول: وجوب تعلیم و تعلم احکام فریضتین.....	۵۵
فصل دوم: لغات و اصطلاحات.....	۵۹
بخش سوم : شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر.....	۶۸
فصل اول: عناوین و کلیات شرایط وجوب.....	۶۹
فصل دوم: شرط اول (علم به معروف و منکر).....	۷۴
فصل سوم: شرط دوم (احتمال تأثیر).....	۸۰
فصل چهارم: شرط سوم (ترک نکردن گناه).....	۹۲
فصل پنجم: شرط چهارم (نداشتن مفسده و خطر اهمّ).....	۹۶
بخش چهارم: مراحل سه گانه امر به معروف و نهی از منکر.....	۱۰۲
فصل اول: مرحله اول (ایزالی نامراحتی با رفتار).....	۱۰۳
فصل دوم: مرحله دوم (تذکر لسانی، وظیفه همگانی).....	۱۰۷
فصل سوم: مرحله سوم (اقدام فیزیکی و توسل به خور و جبر).....	۱۰۸
فصل چهارم: مسائل مربوط به تخریب اموال فرد معصیتکار.....	۱۱۲
فصل پنجم: مسائل مربوط به ضمان شرعی، دیه و قصاص، ضرب و جرح و تعزیر.....	۱۱۵
بخش پنجم : مخاطبین.....	۱۲۲
فصل اول: طفل و بچه ممیز.....	۱۲۳
فصل دوم: همسایگان و دوستان.....	۱۲۶
فصل سوم: مسائل صلّه رحم.....	۱۲۸
فصل چهارم: تذکر به والدین.....	۱۳۲
فصل پنجم: تذکر به فرزند.....	۱۴۰
فصل ششم: تذکر شوهر به زن.....	۱۴۶
فصل هفتم: تذکر زن به شوهر.....	۱۵۰
فصل هشتم: تذکر طرفینی همسران به یکدیگر.....	۱۵۴
فصل نهم: تذکر به خواهر و برادر.....	۱۵۸

فصل دهم: بستگان معصیت کار..... ۱۵۹

بخش ششم: معاشرت و رفت و آمد با افراد لایبالی یا نامسلمان..... ۱۶۲

فصل اول: معاشرت با اهل کتاب..... ۱۶۳

فصل دوم: معاشرت با کافر غیر اهل کتاب..... ۱۶۵

فصل سوم: معاشرت با سایر نامسلمانان..... ۱۶۶

فصل چهارم: معاشرت با لایبالی به محرم و نامحرم..... ۱۶۸

فصل پنجم: معاشرت با لایبالی به خمس و نرکات..... ۱۷۰

فصل ششم: معاشرت با لایبالی به نجاست و طهارت..... ۱۷۴

فصل هفتم: معاشرت با لایبالی به ثمانی و مروزه..... ۱۷۶

فصل هشتم: معاشرت با لایبالی به کلیات احکام دین..... ۱۸۰

بخش هفتم: برخی مصادیق رایج ترک معروف / ارتکاب منکر..... ۱۸۵

فصل اول: دروغ..... ۱۸۶

فصل دوم: مجلس معصیت..... ۱۸۹

فصل سوم: غیبت..... ۱۹۴

فصل چهارم: شخصی که سکوتش درقبال معصیت، امضای رضایت دین تلقی

می‌شود، در جلوگیری از منکرات خاص مانند معروف شدن منکر و اندراس حکم و ظهور کبائر

جدید، نباید ملاحظه اثر و خطر و حرج را بکند..... ۱۹۸

فصل پنجم: شراب و نوشیدن شراب..... ۲۰۰

فصل ششم: مجلس موسیقی حرام..... ۲۰۴

فصل هفتم: بدحجابی و بدپوششی..... ۲۱۰

فصل هشتم: تظاهر به مروزه خواری در ملاً عام..... ۲۱۵

فصل نهم: سایر مصادیق..... ۲۱۶

بخش هشتم: نجاست..... ۲۲۹

فصل اول: نجاست غذا..... ۲۳۰

فصل دوم: نجاست لباس و فرش..... ۲۳۲

بخش نهم: ظرافت‌ها..... ۲۳۴

فصل اول: الاسهل فالاسهل (آسان تر و آسانتر)..... ۲۳۶

فصل دوم: چند نکته مهم..... ۲۴۰

فصل سوم: عسی و حرج..... ۲۴۴

بخش دهم: مواردی که جزء شرایط وجوب امر به معروف و نهی امر منکر نیست و احراز

یا عدم احراز آنها، تکلیف را ساقط نمی‌کند..... ۲۴۷

بخش یازدهم : یاخرده تأمل ۲۷۸

تأمل اول: ارشاد جاهل ۲۷۹

تأمل دوم: اجبار حجاب توسط حکومت اسلامی ۲۸۴

تأمل سوم: ازدواج و طلاق ۲۸۸

تأمل چهارم: بسیج و بسیجیان ۲۹۳

تأمل پنجم: حسبه و احتساب ۲۹۷

تأمل ششم: تشویق و تأیید گناه ۲۹۹

تأمل هفتم: ضروریات دین ۳۰۹

تأمل هشتم: فضای مجازی ۳۱۰

تأمل نهم: جوائز دفع منکر با منکری کوچکتر ۳۱۱

تأمل دهم: حریم خصوصی ۳۱۵

تأمل یازدهم: فسق و فاسق ۳۱۸

متفرقات ۳۲۳

بخش دوازدهم: بدل های امر به معروف و نهی از منکر ۳۳۷

بخش سیزدهم: شغل ها و مکان ها ۳۴۶

فصل اول: ادارات و کارمندان ۳۴۷

فصل دوم: مدارس و دانشگاه ها، اساتید و معلمان ۳۵۲

فصل سوم: مساجد، ائمه جماعات، طلاب و مبلغین ۳۶۱

فصل چهارم: پزشک و پرستار، بیمارستان ۳۶۷

فصل پنجم: خبرنگار ۳۶۸

فصل ششم: خودرو و مراننده ۳۶۹

فصل هفتم: سایر مشاغل و مکان ها ۳۷۲

فصل هشتم: خارج از کشور جمهوری اسلامی ایران ۳۷۳

فصل نهم: اماکن عمومی؛ تظاهر علنی به گناه در ملا عام ۳۷۶

منابع ۳۸۳

سخنی با خوانندگان

رجوع به متخصص در هر علم و حرفه‌ای از مهم‌ترین نیازهای نیازمندان به آن دانش است. در دین مبین اسلام مراجع معظم تقلید شیعه با تکیه بر دانش‌هایی نظیر علوم قرآن و حدیث، فقه، اصول و سایر ابزار کشف و استنباط احکام، عهده‌دار تشریح مسائل شرعی برای عموم مردم می‌باشند. گذشته از اهمیت و جایگاه مرجعیت در اسلام، سامانه و ابزار "استفتاء"، کمکی است برای عموم مسلمین تا در هر زمان و مکان، بتوانند پرسش‌های مورد نیاز احکام و مصادیق مبتلابه آن را از فقهای عصر خویش جویا شده و پاسخ‌هایی متناسب با موقعیت خویش بیابند. فاصله گرفتن مقلدین و حتی خدای ناکرده، مبلغین دین مبین اسلام از آراء، فتاوا و استفتائات مراجع معظم تقلید، آسیب‌های فراوانی به دنبال خواهد داشت که گرفتار شدن در دام قیاس و استحسان از آن جمله است.

علیهذا بر آن شدیم تا در باب فریضه فراموش شده امر به معروف و نهی از منکر، بخشی از مهمترین سوالات و پاسخ‌های مراجع معظم تقلید شیعه را گردآوری نموده و به نظر خوانندگان محترم برسانیم.

با توجه به اینکه در سایر کشورهای اسلامی نیز فریضه مهم امر به معروف و نهی از منکر به قدر خویش مغفول و مهجور مانده است لذا سعی اینجانب بر آن بود که استفتائات مرتبط از مراجع معظم که در سایر کشورهای اسلامی منشأ برکات هستند نیز پرسیده و گردآوری شده باشد. از آنجا که سطح این رساله، تخصصی است؛ جهت حفظ امانت در کلام تا حد امکان از ادغام پاسخ‌های مشابه مراجع معظم در هر سوال خودداری نمودم و تک‌تک پاسخ‌ها را ذکر کردم تا نکات ظریف و دقیقی که مدنظر هر یک از ایشان بوده به نظر خوانندگان محترم برسد.

ایضا با توجه به رویکرد تخصصی این رساله در جهت تشریح چپستی و چرایی و چگونگی انجام امر به معروف و نهی از منکر در منظر فقه، از پرداختن به مسائل و حتی ذکر مصادیق فراوان معروفات و منکرات خودداری نموده و فقط به بیان ابعاد و زوایای این واجب مظلوم اسلام پرداختم که خود، برترین معروف، اسمی الفرائض و اشرفها و بها تقام الفرائض است و بی تفاوتی نسبت به آن، مهمترین منکر.

استفتائات موجود در این رساله به دو دسته تقسیم میشوند: بخشی از آنها با توجه به نیاز روز جامعه ابداعاً توسط مولف و غالباً در راستای رفع شبهات عموم مومنین تدوین و از دفاتر آیات عظام پرسیده شده است؛ بخشی دیگر نیز استفتائات موجود در مکتوبات و مستندات مرتبط با فریضتین یا دفاتر مراجع معظم می باشد که طی سالیان، توسط عموم از ایشان پرسیده شده است. در انتها از همه عزیزانی که در این راه با بنده همکاری نمودند، تشکر کرده و نیز نظرات، پیشنهادات و انتقادات خوانندگان محترم را به دیده منت پذیرا هستم.

باب اول

احکام امر به معروف و نهی از منکر

در تحریر الوسیله امام خمینی (ره)

این دو از والاترین و شریفترین واجبات می‌باشند و به وسیله‌ی اینها واجبات برپا می‌شود، و وجوب اینها از ضروریات دین است و منکر آن در صورت توجه به لازمه‌ی انکار و ملتزم شدن به آن از کفار می‌باشد. و در کتاب عزیز (قرآن) و احادیث شریفه با زبانهای مختلف بر آنها ترغیب و توجه شده است. خداوند متعال می‌فرماید: «و باید از شما امتی درست شود که دعوت به خیر نمایند و امر به معروف و نهی از منکر کنند، و اینان هستند که رستگارانند»^۱. و (باز) خداوند متعال می‌فرماید: «شما بهترین امتی هستید که برای مردم بیرون آورده شدید. امر به معروف می‌کنید و نهی از منکر می‌کنید و به خدا ایمان می‌آورید»^۲ و آیاتی دیگر.

و از حضرت رضا (علیهم السلام) [نقل شده] است که: «رسول خدا (صلی الله علیه و آله) چنین بود که [بارها] می‌فرمود: وقتی امت من امر به معروف و نهی از منکر را واگذارند، پس باید با خدا اعلان جنگ نمایند»^۳. و از پیغمبر (صلی الله علیه و آله) [منقول] است که: «حقیقتاً خدای عز و جل نسبت به مؤمن ضعیفی که دین ندارد، بغض دارد. پس گفته شد: مؤمن ضعیفی که دین ندارد، یعنی چه؟»

فرمود: کسی است که نهی از منکر نمی‌کند»^۴ و (باز) از پیغمبر (صلی الله علیه و آله) است که فرمود: «مادامی که امت من امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند و بر نیکی کمک می‌نمایند، در خیر می‌باشند. پس وقتی چنین نکردند، برکت‌ها از آنان سلب می‌شود و بعضی از آنها بر بعضی دیگر مسلط می‌شوند و برای آنها یآوری نیست نه در زمین و نه در آسمان»^۵ و از امیر المؤمنین (علیه السلام) است که خطبه خواند و ستایش خدا را نمود و بر او ثنا فرستاد سپس فرمود: «اما بعد همانا از پیشینیان، کسانی که هلاک شدند، تنها وقتی بود که گناهان را انجام می‌دادند و ربانیون و احبار، آنان را از این کار، نهی نمی‌کردند بدرستی که آنان چون در معاصی، به آخرین درجه رسیدند و ربانیون و احبار، آنان را از این

۱ - سوره‌ی آل عمران، آیه‌ی ۱۰۴.

۲ - سوره‌ی آل عمران، آیه‌ی ۱۱۰.

۳ - بحار الانوار ج ۱۰۰، ص ۲۹ و تهذیب الاحکام ج ۶ و افی ج ۵ ص ۹۵.

۴ - بحار الانوار ج ۱۰۰، ص ۷۷ و وسایل الشیعه ج ۱۱ صفحه ۷۹۳.

۵ - بحار الانوار ج ۱۰۰، ص ۴۹ و وسایل الشیعه ج ۱۱ ص ۹۰۴.

کار منع نمودند، عقوبت‌ها بر آنان نازل شد؛ پس امر به معروف کنید و نهی از منکر بنمایید و بدانید که امر به معروف و نهی از منکر هرگز اجلی را نزدیک نمی‌کند و رزقی را قطع نمی‌نمایند»، تا آخر حدیث^۱.

و از ابو جعفر امام محمد باقر (علیهم السلام) است که فرمود: «در آخر الزمان گروهی هست که در میان آنان از دسته‌ای ریا کار پیروی می‌شود که قرآن خواندن و عبادت کردن را به خود می‌بندند. تازه بدوران رسیدگان و بی‌خردانند نه امر به معروف را واجب می‌شمارند و نه نهی از منکر را، مگر زمانی که از ضرر آن آسوده خاطر باشند. بدنبال اینند که برای خودشان رخصتی بیابند و عذری پیدا کنند- سپس فرمود:- و اگر نماز به دیگر کارهایی که با اموالشان و یا با بدنهایشان انجام می‌دهند ضرر می‌رساند حتماً نماز را (هم) ترک می‌کردند همانگونه که بالاترین و شریفترین واجبات (یعنی امر به معروف و نهی از منکر) را ترک کردند، همانا امر به معروف و نهی از منکر واجب بزرگی است که با آن واجبات (دیگر) برپا می‌شود، در آنجا (که امر به معروف و نهی از منکر را ترک کنند) غضب خدای عز و جل به مرحله کمال می‌رسد و خداوند همه را با عقابش فرا می‌گیرد، پس نیکان در خانه بدان و کوچکان در خانه بزرگتران نابود می‌شوند»^۲. و از محمد بن مسلم (روایت) است که گفت: «حضرت امام صادق (علیهم السلام) به شیعیان نوشت که حتماً سالمندان و خردمندان شما به نادانان و ریاست طلبان توجهی می‌کنند و یا آنکه لعنت من حتماً به همه‌ی شما خواهد رسید»^۳. و احادیث دیگری از این قبیل.

۱- بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۷۴ و وسائل الشیعه ج ۱۱ ص ۳۹۵ حدیث ۷ و بحار الانوار ج ۱۰۰ ص ۷۴.

۲- وسائل، ج ۱۱، باب اول از ابواب امر به معروف، ح ۶ و ۸.

۳- من به الکفایه تعداد افرادی هستند که امر و نهی ایشان، برای قطع شدن گناه یا اقامه شدن معروف، کافی باشد.

گفتاری در مورد اقسام امر به معروف و نهی از منکر و کیفیت وجوب آنها

مسأله‌ی ۱- در اینجا هر کدام از امر به معروف و نهی از منکر به واجب و مستحب تقسیم می‌شود، پس چیزی که عقلاً یا شرعاً واجب است، امر به آن واجب می‌باشد و چیزی که عقلاً قبیح، یا شرعاً حرام است، نهی از آن واجب می‌باشد. و چیزی که مندوب و مستحب باشد، امر به آن (هم) همچنین (مستحب) است و آنچه مکروه باشد، نهی از آن، چنین است (نهی از مکروهات، مستحب است).

مسأله‌ی ۲- اقوی آن است که (نحوه‌ی) وجوب امر به معروف و نهی از منکر کفایه‌ی است. بنابراین، اگر «من به الکفایه»^۱ قیام به امر به معروف و نهی از منکر نماید، از دیگران ساقط می‌شود و گرنه، همه در صورتی که شرایط وجوب جمع باشد، ترک واجب نموده‌اند.

مسأله‌ی ۳- اگر اقامه‌ی واجبی، یا ریشه کن کردن منکری (در جامعه)، متوقف بر این باشد که عده‌ای با هم در امر (به معروف) یا نهی (از منکر) اجتماع نمایند، با اقدام بعضی از آنان، وجوب ساقط نمی‌شود و باید در این جهت به مقدار کافی اجتماع کنند.

مسأله‌ی ۴- اگر عده‌ای که کمتر از مقدار کفایتند قیام کنند و بقیه با آنان اجتماع نمایند و برای قیام‌کننده جمع نمودن بقیه ممکن نباشد، واجب از قیام‌کننده ساقط می‌شود و گناه بر (گردن) تخلف‌کننده باقی می‌ماند.

مسأله‌ی ۵- اگر شخصی یا اشخاصی به وظیفه خود قیام نمایند ولی اثر نکند، اما دیگری یا دیگران احتمال تأثیر بدهند، با اجتماع شرایط بر آنان واجب می‌باشد.

مسأله‌ی ۶- اگر قطع یا اطمینان پیدا کند که دیگری (به حد کفایت برای انجام این وظیفه) بپاخاسته، بر او واجب نیست بپاخیزد، ولی اگر خلاف قطعش آشکار شود، (بپاخاستن) بر او واجب می‌باشد. و همچنین اگر قطع یا اطمینان پیدا کند که کسی که بپاخاسته، کفایت می‌کند، (دیگر) بر او واجب نمی‌باشد، و اگر خلاف آن آشکار شود، واجب

۱ - من به الکفایه تعداد افرادی هستند که امر و نهی ایشان، برای قطع شدن گناه یا اقامه شدن معروف، کافی باشد.

است.

مسئله‌ی ۷- احتمال یا گمان به اینکه دیگری قیام نموده، یا کسی که قیام نموده کفایت می‌کند، کافی نیست؛ بلکه با دادن احتمال یا داشتن گمان نیز بر او واجب است. ولی اگر بیّنه (یعنی شهادت دو عادل) قائم شود کفایت می‌کند.

مسئله‌ی ۸- اگر موضوع واجب یا موضوع منکر از بین برود وجوب ساقط می‌شود؛ اگر چه از بین رفتن آن با کار مکلف باشد مانند اینکه اگر خود مکلف آب منحصری را که حفظ آن برای طهارت یا برای حفظ نفس محترمه‌ای واجب است بریزد.

مسئله‌ی ۹- اگر برپا داشتن واجب یا برکندن منکری متوقف بر ارتکاب حرام یا ترک واجبی باشد ظاهر آن است که باید ملاحظه‌ی اهمیت را نماید.

مسئله‌ی ۱۰- اگر بر یکی از دو کار توانایی داشته باشد: امر به معروف این چنین، یا نهی از منکر آنچنانی باید از میان آن‌ها مهم‌تر را ملاحظه کند و در صورت تساوی، میان آن دو مخیر است.

مسئله‌ی ۱۱- بیان کردن حکم شرعی یا بیان کردن مفاسد ترک نمودن واجب و انجام دادن حرام، در سقوط واجب کفایت نمی‌کند؛ مگر اینکه عرفاً از بیان آنها ولو با قرائن امر (به معروف) و یا نهی (از منکر) فهمیده شود یا مقصود از امر (به معروف) و نهی (از منکر) که انجام واجب و ترک منکر است، با بیان آنها حاصل شود. بلکه ظاهر آن است که اگر بخاطر قرینه‌ی خاصی طرف از بیان آنها امر (به معروف) و نهی (از منکر) را بفهمد کفایت می‌کند، اگر چه عرف از آن نفهمد.

مسئله‌ی ۱۲- امر و نهی در این باب از امر و ناهی مولویت دارد (که باید دستور به انجام واجب و ترک حرام بدهد) و لو اینکه در مرتبه‌ی پایین باشند پس در آنها کفایت نمی‌کند اینکه بگوید:

«بدرستی که خدا تو را به نماز فرمان داده یا تو را از خوردن شراب نهی کرده

است» مگر اینکه مقصود از امر به معروف و نهی از منکر (با آن) حاصل شود، بلکه باید بگوید: مثلاً، نماز بخوان، یا شراب نخور، و مانند اینها از جملاتی که مفید امر کردن و نهی نمودن از جانب وی می‌باشد.

مسأله‌ی ۱۳- در امر کردن و نهی نمودن، قصد قربت و اخلاص معتبر نیست. بلکه اینها دو واجب توصلی می‌باشند، برای ریشه کن کردن فساد و بپا داشتن واجبات. البته اگر قصد قربت داشته باشد در مقابل امر به معروف و نهی از منکر مأجور می‌باشد.

مسأله‌ی ۱۴- در وجوب انکار، (و نهی از منکر) بین اینکه گناه کبیره باشد یا صغیره، فرقی نیست.

مسأله‌ی ۱۵- اگر به قصد رسیدن به حرام شروع به مقدمات آن نماید، پس اگر چنانچه معلوم باشد که آن مقدمات او را به حرام می‌رسانند نهی کردن او از حرام واجب است، و اگر چنانچه معلوم باشد که به حرام نمی‌رسانند نهی او واجب نیست مگر بنا بر قول به اینکه مقدمات حرام، یا تجزّی، حرام می‌باشد؛ و اگر در موصل بودن آن شک نماید ظاهر آن است که (نهی از آن) واجب نمی‌باشد مگر بنا بر مبنائی که ذکر شد (که مقدمات حرام یا تجزّی حرام می‌باشد).

مسأله‌ی ۱۶- اگر شخصی قصد انجام حرامی را نماید و در توانایی او بر آن کار شک باشد ظاهر آن است که نهی از آن، واجب است؛ ولی اگر گفتیم که عزم بر معصیت حرام است نهی از آن واجب است.

گفتاری در مورد شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر

این شرایط چند چیز است:

[شرط] اول اینکه: امرکننده و نهی‌کننده بداند که آنچه را که شخص مکلف ترک کرده یا انجام داده معروف یا منکر است، پس بر کسی که معروف یا منکر بودن آن مصداق را نمی‌شناسد تذکر در آن مصداق واجب نیست و علم (در امر به معروف و نهی از منکر) مانند استطاعت در حج، شرط وجوب است.

مسئله‌ی ۱- در شناختن معروف و منکر، بین قطع، یا طرقي که بر حسب اجتهاد معتبر است و یا تقلید فرقی نیست؛ بنابراین، اگر دو نفر از مجتهدی تقلید نمایند که قائل به وجوب عینی نماز جمعه است و یکی از آنها نماز جمعه را ترک نماید بر دیگری واجب است که او را امر به خواندن نماز جمعه کند. و همچنین اگر مجتهد آنها آب انگوری را که با آتش جوش آمده، حرام بداند و یکی از آنان مرتکب آن شود، بر دیگری واجب است او را نهی نماید.

مسئله‌ی ۲- اگر مسأله مورد اختلاف باشد، و احتمال داده شود که نظر فاعل آن کار یا تارک آن و یا تقلیدش مخالف او باشد و آنچه را که وی انجام می‌دهد نزد خودش (بر اساس اجتهادش اگر مجتهد باشد) جایز باشد امر و نهی او واجب نیست؛ بلکه انکار او جایز نیست تا چه رسد به اینکه چنین چیزی دانسته شود.

مسئله‌ی ۳- اگر مسأله مورد اختلاف نباشد ولی احتمال داده شود که شخصی که آن را مرتکب می‌شود نادان به حکم مسأله باشد ظاهر آن است که امر و نهی او واجب است؛ مخصوصاً اگر (در ندانستن حکم) مقصّر باشد. و احتیاط آن است که او را به حکم مسأله ارشاد نماید آنگاه اگر به آن اصرار نمود انکارش کند؛ مخصوصاً اگر (جاهل) قاصر باشد.

مسئله‌ی ۴- اگر فاعل، جاهل به موضوع باشد (یعنی اصل حکم را میدانند مانند حرمت و وجوب، فقط مصداق و موضوع حکم را نمی‌داند) نه انکار او و نه بر طرف کردن جهل او واجب نیست. مثل اینکه نماز را از روی غفلت یا فراموشی ترک نماید، یا مایع مست‌کننده‌ای را از باب اینکه موضوع را نمی‌داند (که

مست کننده است) بنوشد. ولی اگر مطلب از چیزهایی با اهمیت باشد و مولا مطلقاً به فعل یا ترک آن رضایت نداشته باشد واجب است آن را برپا دارد و او را امر یا نهی نماید، مانند قتل نفس محترمه.

مسئله ۵- اگر آنچه را که او ترک نموده طبق اجتهاد خودش یا اجتهاد کسی که از او تقلید می نماید واجب باشد یا آنچه را که انجام داده همچنین (طبق اجتهاد او یا اجتهاد کسی که از او تقلید می نماید) حرام باشد، و اجتهاد غیر او مخالف اجتهاد او باشد ظاهر آن است که انکار او واجب نیست، مگر اینکه قائل باشیم تجزی یا کاری که با آن تجزی می شود حرام است.

مسئله ۶- اگر آنچه را که مرتکب شده مخالف احتیاطی باشد که آن احتیاط به اجتهاد خودش یا به نظر مرجع تقلیدشان لازم باشد احتیاط آن است که او را انکار نماید بلکه بعید نیست که واجب باشد.

مسئله ۷- اگر مرتکب هر دو طرف یا یکی از اطراف علم اجمالی که به حرام تعلق یافته، بشود واجب است در صورت اول او را نهی نماید و در صورت دوم هم بعید نیست واجب باشد؛ مگر با احتمال منجز نبودن علم اجمالی در نزد او مطلقاً (حتی نسبت به مخالفت قطعیه) که (در این صورت) مطلقاً (نه نسبت به انجام یک طرف و یا همه‌ی اطراف علم اجمالی) نهی او واجب نیست، بلکه جایز نیست و یا (با احتمال منجز نبودن) یا بالنسبه به موافقت قطعی که (بنابراین) نهی او در صورت دوم (یعنی ارتکاب یکی از اطراف علم) واجب نیست، بلکه جایز نیست. و همچنین است حال و وضع نسبت به ترک اطرافی که علم اجمالی به وجوب تعلق یافته است.

مسئله ۸- یاد گرفتن شرایط امر به معروف و نهی از منکر و موارد واجب بودن و واجب نبودن آن و موارد جواز و عدم آن واجب است تا در امر و نهی، به منکر نیفتد.

مسئله ۹- اگر در موردی امر به معروف یا نهی از منکر بنماید که برای او جایز نیست، بر غیر او واجب است که او را از آن کار نهی نماید.

مسئله ۱۰- اگر در جایی امر یا نهی نسبت به بعضی موجب وهن شریعت

مقدس و لو نزد غیر او باشد جایز نیست، خصوصاً آنجایی که صرفاً احتمال تأثیر می‌رود. مگر اینکه مورد، از موارد با اهمیّت باشد، و (البته) موارد فرق می‌کند.

[شرط] دوّم اینکّه: احتمال تأثیر امر یا نهی را بدهد پس اگر بداند یا اطمینان پیدا کند که تأثیر ندارد واجب نمی‌باشد.

مسأله‌ی ۱- با گمان به عدم تأثیر ولو اینکه ظنّ قوی باشد وجوب (امر یا نهی) ساقط نمی‌شود. پس با وجود احتمال مورد توجه عقلاء (نسبت به تأثیر) واجب می‌باشد.

مسأله‌ی ۲- اگر بین‌هی عادلّی بر نداشتن تأثیر، اقامه شود، ظاهر آن است که در صورتی که احتمال تأثیر می‌رود ساقط نمی‌شود.

مسأله‌ی ۳- اگر بداند که انکار (و امر و نهی) او مؤثر واقع نمی‌شود مگر اینکه با درخواست و موعظه جفت (و همراه) نماید ظاهر آن است که انکار این چنین واجب است؛ و اگر بداند که تنها موعظه و تقاضا اثر می‌گذارند نه امر و نهی، وجوب آنها بعید نیست.

مسأله‌ی ۴- اگر شخصی مرتکب دو حرام شود یا دو واجب را ترک کند و بداند که امر کردن نسبت به هر دو با هم مؤثر نیست، ولی نسبت به یکی از آنها عیناً احتمال تأثیر را می‌دهد، نسبت به همان واجب است نه دیگری. و اگر احتمال تأثیر نسبت به یکی از آنها را - به طور غیر-مشخص - بدهد، واجب است ملاحظه‌ی مهمتر را بنماید. پس اگر تارک نماز و روزه باشد و بداند که امر به نماز اثر نمی‌گذارد و در مورد روزه احتمال تأثیر می‌دهد (امر کردن به روزه) واجب. و اگر احتمال تأثیر نسبت به یکی از آنها را (بطور غیر مشخص) بدهد واجب است امر به نماز کند، و اگر یکی از آنها مهمتر نباشد بین آنها مخیر است؛ بلکه می‌تواند بطور اجمال، به یکی از آنها امر نماید، در صورتی که احتمال دهد این چنین امر کردن مؤثر باشد.

مسأله‌ی ۵- اگر بداند یا احتمال دهد که امر یا نهی او در صورت تکرار شدن

تأثیر می‌گذارد، تکرار کردن آن واجب است.

مسئله‌ی ۶- اگر بداند یا احتمال دهد که انکار او در حضور عده‌ای مؤثر است، نه غیر آن، پس اگر چنانچه مرتکب آن، آشکارا به آن اقدام نموده است جایز و واجب است؛ وگرنه وجوب انکار بلکه جواز آن اشکال دارد.

مسئله‌ی ۷- اگر بداند که امر یا نهی او در صورتی مؤثر است که به او اجازه‌ی ترک واجب دیگری یا ارتکاب حرام دیگری را بدهد.

پس اگر مورد اجازه، مهم‌تر باشد، قطعاً (اجازه دادن) جایز نیست، و وجوب (امر یا نهی) ساقط می‌شود. بلکه در صورت مساوی بودن آنها از نظر ملاک، ظاهر این است که (اجازه دادن) جایز نیست، و وجوب ساقط می‌شود. و اما اگر مورد امر و نهی مهم‌تر باشد پس اگر اهمیت آن طوری است که مولا به تخلف از آن در هیچ صورت رضایت ندارد مانند قتل نفس محترمه، واجب است (به ترک واجب یا ارتکاب حرام دیگر) اجازه بدهد، وگرنه در اینکه اجازه دادن جایز باشد تأمل است اگر چه خالی از وجه نیست.

مسئله‌ی ۸- اگر بداند که انکارش نسبت به مطلبی در حال حاضر بی‌تأثیر است و لیکن می‌داند یا احتمال می‌دهد که (همین) امر فعلی نسبت به آینده اثر دارد (امر کردن) واجب است. و همچنین اگر بداند که نهی او از خوردن شراب نسبت به کاسه‌ی مشخصی بی‌اثر است لیکن نهی او از آن برای بعد بطور کلی یا تا حدودی در ترک شرب خمر مؤثر است، (نهی کردن) واجب است.

مسئله‌ی ۹- اگر بداند که امر یا نهی او نسبت به ترک‌کننده و فاعل کاری اثر ندارد لیکن نسبت به غیر او به شرطی که خطاب به وی توجه پیدا نکند اثر دارد، واجب است که به انگیزه‌ی تأثیر در شخص دوم، خطابش را به شخص اول متوجه سازد.

مسئله‌ی ۱۰- اگر بداند که امر شخص خاصی در طرف اثر دارد نه امر خودش، واجب است به آن شخص- در صورتی که واگذاری این کار به وی با اجتماع

همه‌ی شرایط نزد او باشد- امر کند تا به طرف امر نماید.

مسأله‌ی ۱۱- اگر بداند که فلانی تصمیم دارد مرتکب حرام شود و احتمال دهد نهی کردنش از حرام تأثیر داشته باشد واجب است (او را از آن نهی نماید).

مسأله‌ی ۱۲- اگر تأثیر امر یا نهی متوقف بر ارتکاب حرام یا ترک واجبی باشد، چنین نهی و امری جایز نیست، و وجوب ساقط می‌شود؛ مگر آنکه مورد، آن چنان مهم باشد که شارع به تخیل از آن به هر طوری که باشد راضی نباشد، مثل قتل نفس محترمه، و آنچه این امر و نهی به آن توقف دارد به این درجه (از اهمیت) نباشد. پس اگر جلوگیری از قتل نفس محترمه متوقف بر وارد شدن به خانه‌ی غصبی و مانند آن باشد واجب است.

مسأله‌ی ۱۳- اگر فاعل (حرام) بگونه‌ای است که اگر او را نهی از منکر کند به آن اصرار می‌ورزد و اگر او را امر به منکر کند، آن را ترک می‌کند در صورتی که محذور دیگری نباشد واجب است (به چنین فاعلی) امر نماید، و همچنین است در معروف.

مسأله‌ی ۱۴- اگر بداند یا احتمال دهد که امر یا نهی در کم کردن معصیت مؤثر است نه در ریشه کن کردن آن، واجب است؛ بلکه اگر در تبدیل اهم به مهم تأثیر داشته باشد بعید نیست که (باز هم) واجب باشد. بلکه اگر اهم به منزله‌ای باشد که مولا در هر حال راضی به حصول آن نباشد، اشکالی در وجوب (امر یا نهی) نیست.

مسأله‌ی ۱۵- اگر احتمال بدهد که انکار (و امر یا نهی) او در ترک مخالفت قطعی- نه در موافقت قطعی- نسبت به اطراف علم (اجمالی) مؤثر است، (انکار) واجب است.

مسأله‌ی ۱۶- اگر بداند که نهی او تأثیر می‌کند که حرامی که تفصیلاً معلوم است ترک شودو جای آن بعضی از اطراف علم اجمالی (حرام) انجام گردد می‌شود ظاهر آن است که واجب باشد؛ مگر اینکه آن معلوم اجمالی آنچنان اهمیتی داشته باشد که گذشت و حرام تفصیلی در آن حد نباشد. که (در این صورت) جایز نیست و آیا (در مفروض مسأله) هر اهمیتی موجب وجوب

می‌شود؟ در آن اشکال است.

مسأله‌ی ۱۷- اگر (هم) احتمال تأثیر بدهد و (هم) احتمال تأثیر خلاف بدهد، ظاهر آن است که (امر یا نهی) واجب نیست.

مسأله‌ی ۱۸- اگر احتمال بدهد که (نهی او) در تأخیر وقوع منکر و عقب افتادن آن اثر دارد پس اگر احتمال بدهد که در آینده (هم) توانایی بر ارتکاب آن را پیدا نمی‌کند، واجب است وگرنه احتیاط آن است که نهی نماید؛ بلکه بعید نیست واجب باشد.

مسأله‌ی ۱۹- اگر دو نفر بدانند که انکار (و امر یا نهی) یکی از آن‌ها اجمالاً تأثیر دارد و دیگری تأثیر ندارد بر هر دو واجب است که انکار نمایند. پس اگر یکی از آنها انکار کند و اثر بگذارد از دیگری ساقط می‌شود وگرنه بر او واجب است.

مسأله‌ی ۲۰- اگر اجمالاً معلوم باشد که انکار یکی از آنها مؤثر است، و انکار دیگری در اصرار ورزیدن (شخص) بر گناه تأثیر می‌گذارد، واجب نمی‌باشد.

[شرط] سوّم اینکه: شخص معصیت کار اصرار بر استمرار گناه داشته باشد، پس اگر از حال او معلوم باشد که گناه را ترک می‌کند و جوب (انکار) ساقط می‌شود.

مسأله‌ی ۱- اگر علامت ترک گناه از او آشکار شود که از آن علامت یقین (به ترک گناه) حاصل شود بدون اشکال و جوب ساقط است، و اطمینان در حکم یقین می‌باشد. و همچنین است اگر بیّنه- در صورتی که مستند آن امر حسّی یا نزدیک به حسّی باشد- بر ترک قائم شود. و همچنین است اگر اظهار پشیمانی و توبه نماید.

مسأله‌ی ۲- اگر از معصیت کار علامتی که موجب گمان بر ترک گناه است، ظاهر شود آیا امر یا نهی واجب است یا نه؟ بعید نیست که واجب نباشد. و همچنین است اگر در استمرار او و ترک آن شک نماید. ولی اگر بداند که شخص گناهکار قصد استمرار و انجام گناه را داشته و فعلاً در بقای قصد او

شک نماید احتمال دارد (امر یا نهی) واجب باشد ولی دارای اشکال است.

مسئله‌ی ۳- اگر دلیل معتبری بر استمرار او بر گناه قائم شود، انکار (و امر یا نهی) واجب است، و اگر معتبر نباشد در واجب بودن انکار تردید است، و اشیبه آن است که واجب نباشد.

مسئله‌ی ۴- مقصود از استمرار، آن است که گناه را مرتکب گردد ولو اینکه یک مرتبه باشد، نه آنکه (مقصود) گناه کردن دائم باشد. پس اگر مسکری بیاشامد و قصد داشته باشد که فقط مرتبه‌ی دوم (هم) بخورد، نهی (او) واجب است.

مسئله‌ی ۵- توبه کردن از گناه، از واجبات است؛ پس اگر مرتکب حرامی شود یا واجبی را ترک نماید، واجب است فوراً توبه نماید، و در صورتی که توبه کردنش معلوم نشود واجب است او را امر به توبه نمایند. و همچنین است اگر در توبه‌اش شک باشد. و این، غیر از امر و نهی نسبت به بقیه‌ی گناهان است؛ پس اگر در اینکه او اصرار (بر گناهی که انجام داده است) دارد، شک باشد یا معلوم باشد که اصرار ندارد، نسبت به همان معصیت، انکار (و امر یا نهی) واجب نیست لیکن نسبت به ترک توبه، واجب است.

مسئله‌ی ۶- اگر از حال شخص به صورت علم یا اطمینان و یا از دلیل معتبری یا اطمینان ظاهر شود که او می‌خواهد معصیتی را مرتکب گردد که تا به حال آن را انجام نداده است. ظاهر آن است که نهی او واجب است.

مسئله‌ی ۷- در واجب نبودن انکار، اظهار پشیمانی و توبه او شرط نیست؛ بلکه در صورت علم- و مانند آن- بر نداشتن استمرار بر گناه، (انکار) واجب نیست، اگر چه بداند که از کارش پشیمان نشده است. و (قبلاً) گذشت که وجوب امر به توبه غیر از وجوب نهی نسبت به گناهی است که مرتکب آن شده است.

مسئله‌ی ۸- اگر بداند یا دلیل معتبری قائم شود بر اینکه او واقعاً از اصرار بر گناه ناتوان است، و بداند که او به جهت اینکه نمی‌داند که ناتوان است قصد اصرار بر گناه را دارد، نهی او نسبت به فعلی که مقدور او نیست واجب نمی‌باشد؛ اگر چه نسبت به ترک توبه و تصمیم بر گناه- اگر آن را حرام

بدانیم - (نهی او) واجب است.

مسأله‌ی ۹- اگر (فعلاً) از انجام حرام ناتوان باشد ولی تصمیم داشته باشد که اگر توانا گشت آن را انجام دهد، پس اگر حتی بوسیله‌ی دلیل معتبری بداند که برای او قدرت پیدا می‌شود، ظاهر آن است که انکار (و نهی) او واجب است، وگرنه واجب نیست مگر (نهی و انکار) بر تصمیم او (بر گناه)، بنابر قول به حرمت آن.

مسأله‌ی ۱۰- اگر معتقد باشد که از استمرار بر گناه ناتوان است ولی در واقع قادر باشد، و بداند که در صورتی که علم به قدرت خود پیدا کند گناه را انجام می‌دهد پس اگر بداند که اعتقادش (بناتوانی) را از دست می‌دهد، ظاهر آن است که انکار (و نهی) واجب است به طوری که او را به اشتباهش آگاه نکند وگرنه (که نداند عقیده‌اش به ناتوانی را از دست می‌دهد) واجب نیست.

مسأله‌ی ۱۱- اگر اجمالاً بداند که یکی از دو نفر یا چند نفر اصرار بر ارتکاب گناه دارد، ظاهراً واجب است خطاب را متوجه عنوانی کند که بر او تطبیق می‌شود به این صورت که بگوید: «کسی که شراب‌خوار است باید آن را ترک نماید» و اما نهی همه یا بعضی از آنان بالخصوص واجب نیست؛ بلکه جایز نیست. و اگر در متوجه ساختن نهی به عنوانی که منطبق بر گناه کار است نسبت به بقیه‌ی اشخاص هتک حرمت باشد، ظاهر آن است که (نهی از منکر) واجب نیست؛ بلکه جایز نیست.

مسأله‌ی ۱۲- اگر بداند که حرامی را انجام داده یا واجبی را ترک نموده است ولی عیناً آن را نداند، (انکار) به نحو ابهام واجب است، و اگر اجمالاً بداند که او یا واجبی را ترک می‌کند و یا حرامی را مرتکب می‌شود، (انکار او) این چنین با بطور ابهام واجب است.

[شرط] چهارم اینکه: در انکار (و امر یا نهی) او مفسده‌ای نباشد.

مسأله‌ی ۱- اگر بداند یا گمان کند که انکار او موجب ضرر جانی یا آبرویی یا مالی که مورد توجه است، بر او یا بر یکی از مربوطین او مانند خویشان و یاران و همراهانش می‌شود، (انکار) واجب نیست و از او ساقط می‌شود؛ بلکه همچنین است اگر بخاطر احتمال که عقلاء به آن اعتناء می‌کنند ترس متوجه

شدن چنین ضرری را داشته باشد، (واجب از او ساقط می‌شود). و ظاهر آن است که بقیه‌ی مؤمنین هم به خویشان و دوستانش ملحق می‌شوند (البته در ادامه خواهد آمد که هر ضرر و خطر کوچکی، رافع تکلیف نیست).

مسأله‌ی ۲- در متوجه شدن ضرر فرقی نیست بین اینکه بالفعل باشد یا در آینده؛ پس اگر ترس داشته باشد که در آینده، ضرری به او یا به غیر او می‌رسد، و جوب (انکار) ساقط می‌شود.

مسأله‌ی ۳- اگر بداند یا گمان کند یا به جهت احتمالی که عقلاء به آن اعتناء می‌کنند بترسد که در صورت انکار، او یا مربوطین او در تنگنا و سختی واقع می‌شوند (انکار) واجب نمی‌باشد و بعید نیست که سایر مؤمنین نیز، به مربوطین ملحق باشند.

مسأله‌ی ۴- اگر بر جان و یا آبروی خودش و یا بر جان و آبروی مؤمنین، ترس داشته باشد، انکار (و امر یا نهی) حرام است. و همچنین است اگر بر اموال مؤمنین که مورد توجه است بترسد. (انکار حرام است) ولی اگر بر مال خودش بترسد بلکه بداند که ضرر مالی به او می‌رسد، پس اگر چنانچه در حدی نباشد که او را به تنگنا و سختی بیندازد، ظاهر آن است که انکار او حرام نیست؛ و در صورتی که موجب حرج و سختی باشد، بعید نیست که انکار، حرام باشد.

مسأله‌ی ۵- اگر اقامه‌ی واجب یا ریشه کن کردن منکری متوقف بر بذل مالی باشد که مورد توجه است، بذل آن واجب نیست؛ لیکن در صورتی که بگونه‌ای نباشد که در حرج و سختی بیفتد، خوب است، و در صورتی که موجب آن باشد بعید نیست که جایز نباشد. ولی اگر موضوع از چیزهایی باشد که شارع مقدس به آن اهمیت می‌دهد و در هر حال، خلاف آن را رضایت ندارد، واجب است.

مسأله‌ی ۶- اگر معروف و منکر از چیزهایی باشد که شارع اقدس به آن اهمیت می‌دهد مانند حفظ جان قبیله‌ای از مسلمین، و هتک حرمت نوامیس آنها. یا از بین بردن آثار اسلام و محو دلیل (حقانیت) اسلام بطوری که موجب گمراهی مسلمین گردد یا از بین بردن بعضی از شعائر اسلام مانند بیت الله الحرام

بطوری که آثار و محل آن محو شود، و مانند اینها، باید ملاحظه‌ی مهمتر بودن را نماید، و هر ضرری اگر چه ضرر جانی باشد یا حرج، موجب رفع تکلیف نمی‌باشد پس اگر برپا داشتن حجت‌ها (و دلیل‌های حقانیت) اسلام- بطوری که بوسیله‌ی آنها- گمراهی- برطرف شود- متوقف بر بذل جان یا جانها باشد ظاهر آن است که واجب باشد- چه- رسد به اینکه در ضرر یا حرجی که کمتر از بذل جان است واقع شود.

مسئله‌ی ۷- اگر در اسلام بدعتی واقع شود و سکوت علمای دین و رؤسای مذهب (اعلی الله کلمتهم) موجب هتک اسلام و تضعیف اعتقادات مسلمین شود بر آنان واجب است به هر وسیله‌ای که ممکن است، انکار نمایند، چه انکار آنها در ریشه کن ساختن فساد، مؤثر باشد یا نه.

و همچنین است اگر سکوت آنان از انکار منکرات، موجب آن باشد و (اینجا) ملاحظه‌ی ضرر و حرج نمی‌شود بلکه ملاحظه‌ی اهمیت می‌شود.

مسئله‌ی ۸- اگر در سکوت علمای دین و رؤسای مذهب (اعلی الله کلمتهم) ترس این باشد که منکر، معروف یا معروف، منکر شود، واجب است بر آنان که علمشان را ظاهر نمایند و سکوت جایز نیست ولو اینکه بدانند که انکارشان در ترک کار فاعل، مؤثر نیست و ملاحظه‌ی ضرر و حرج نمی‌شود با اینکه حکم از مسائلی باشد که مورد اهمیت جدی شارع مقدس است.

مسئله‌ی ۹- اگر در سکوت علمای دین و رؤسای مذهب (اعلی الله کلمتهم) تقویت ظالم و تأیید او باشد (و العیاذ بالله پناه بر خدا)، سکوت کردن بر آنان حرام است و بر آنها واجب است اظهار کنند ولو اینکه در رفع ظلم او مؤثر نباشد.

مسئله‌ی ۱۰- اگر سکوت علمای دین و رؤسای مذهب (اعلی الله کلمتهم) موجب جرأت ستمکاران بر ارتکاب بقیه‌ی محرمات و ایجاد بدعت‌ها شود، سکوت کردن بر آنان حرام است و بر آنها واجب است انکار نمایند اگر چه در از بین بردن معصیتی که مرتکب می‌شود، تأثیری نداشته باشد.

مسئله‌ی ۱۱- اگر سکوت علمای دین و رؤسای مذهب (اعلی الله کلمتهم)

موجب سوء ظنّ به ایشان و هتک آنان و نسبت دادنشان به چیزی که صحیح نیست و نسبت دادن به آنها جایز نیست بشود، مانند اینکه نعوذ بالله اعوان ظلمه بحساب آیند، بر آنها واجب است برای برطرف کردن ننگ از ساحت مقدسشان، انکار نمایند، و لو اینکه در رفع ظلم اثر نکند.

مسأله‌ی ۱۲- اگر ورود بعضی از علماء مثلاً در بعضی از پستهای دولت (حکومت طاغوت) موجب اقامه‌ی واجب یا واجبات، یا موجب ریشه کن کردن منکر یا منکراتی شود، و محذور مهمتری مانند هتک حیثیت علم و علماء و تضعیف اعتقادات مردم ضعیف نداشته باشد، (وارد شدن در این پستها) بطور کفایی واجب است. مگر آنکه چنین چیزی بجز برای بعضی از افراد مشخص که دارای خصوصیات خاصی است، ممکن نباشد، که (در این صورت) بر چنین فردی مشخصاً واجب است.

مسأله‌ی ۱۳- برای طلاب علوم دینی داخل شدن در مؤسساتی که دولت (حکومت طاغوت)، آنها را به نام مؤسسه‌ی دینی درست کرده [جایز نیست]، مانند مدارس قدیمی که دولت (حکومت طاغوت) آنها را در اختیار گرفته، و برای طلاب آنها، از اوقاف مستمری می‌دهد، جایز نیست، و گرفتن مستمری آنها جایز نمی‌باشد؛ چه از صندوق مشترک (مثلاً خزانه‌داری کل) باشد یا از موقوفه‌ی خود مدرسه یا از غیر آنها (و این) بخاطر مفسده‌ی بزرگی (است) که از آن بر اسلام ترس است.

مسأله‌ی ۱۴- برای علماء و ائمه جماعات جایز نیست که از طرف دولت (حکومت طاغوت)، متصدی مدرسه‌ای از مدارس دینی شوند، چه برای آنان و طلاب آن از صندوق مشترک مستمری بدهد یا از موقوفات خود مدرسه یا غیر آنها (و این) بخاطر مفسده‌ی بزرگی (است) که برای حوزه‌هایی دینی و علمی در آینده نزدیک هست.

مسأله‌ی ۱۵- برای طلاب علوم دینی وارد شدن در مدارس دینی که بعضی از افرادی که لباس علم و دین را پوشیده‌اند و از طرف دولت ظالم، یا به اشاره‌ی حکومت، متصدی آنها می‌باشند، جایز نیست؛ چه برنامه (این مدارس) از حکومت باشد یا از متصدی، و دینی باشد (و این) بخاطر مفسده‌ی بزرگی

(است) که برای اسلام و حوزه‌های دینی در آینده هست؛ (و العیاذ بالله و پناه بر خدا).

مسئله‌ی ۱۶- اگر قرائنی باشد که تأسیس یک مؤسسه‌ی دینی و یا پرداختن هزینه‌ی آن و لو با چند واسطه از طرف دولت ظالم است، تصدّی آن برای عالم جایز نیست، و برای طلاب علوم نه داخل شدن در آن جایز است و نه گرفتن مستمری آن؛ بلکه اگر احتمال مورد اعتناء (و عقلایی) داده شود (که آن مؤسسه چنین است) لازم است از آن اجتناب شود؛ زیرا مورد احتمال از مواردی است که در شرع مقدس اهمیت دارد پس در مانند آن، احتیاط واجب است.

مسئله‌ی ۱۷- کسی که متصدّی چنین مؤسساتی باشد و کسی که داخل آنها باشد محکوم به نداشتن عدالت است و برای مسلمین جایز نیست که آثار عدالت را از قبیل اقتداء در نماز جماعت و شاهد گرفتن در طلاق و غیر اینها از چیزهایی که عدالت در آن معتبر است، بر او جاری نمایند.

مسئله‌ی ۱۸- برای آنان، گرفتن سهم امام (علیهم السّلام) و سهم سادات جایز نیست، و برای مسلمین جایز نیست که سهمین را مادامی که در آن مؤسسات هستند و ترک نکرده و توبه ننموده‌اند، به آنان بدهند.

مسئله‌ی ۱۹- عذرهایی که بعضی از افرادی که انتساب به علم و دین دارند، برای متصدی شدنشان، به آن تمسک می‌کنند، از آنها شنیده نمی‌شود و لو اینکه عذرشان در نظر افراد سطحی غافل، موجه باشد.

مسئله‌ی ۲۰- در امرکننده و نهی‌کننده، شرط نیست عادل باشد و یا به آنچه امر می‌کند خودش عمل نماید و آنچه را نهی می‌نماید، ترک کند، و اگر (خودش) تارک واجب باشد، بر او واجب است که با اجتماع شرایط، (دیگری را) به همان واجب امر نماید که اینک واجب است به آن عمل نماید، و اگر مرتکب حرام می‌باشد بر او واجب است که (دیگری را) از ارتکاب آن نهی نماید، که اینک ارتکاب آن برای خودش حرام است.

مسئله‌ی ۲۱- امر و نهی بر شخص صغیر و لو اینکه ممیّز قریب البلوغ باشد واجب نیست، و نهی غیر مکلف مانند صغیر و مجنون و امر او، واجب نیست،

ولی اگر منکر از چیزهایی باشد که مولا در هر حال، راضی بوجود آن نیست، بر مکلف واجب است که غیر مکلف را از ایجاد آن جلوگیری نماید.

مسئله ۲۲- اگر مرتکب حرام، یا تارک واجب، شرعاً یا عقلاً در آن معذور باشد انکار او واجب نیست بلکه جایز نیست.

مسئله ۲۳- اگر احتمال داده شود که مرتکب حرام یا تارک واجب، در آن معذور باشد، انکار او واجب نیست، بلکه اشکال دارد. پس در صورتی که احتمال داده شود کسی که در ماه رمضان روزه را می خورد که مثلاً مسافر است، نهی او واجب نیست بلکه دارای اشکال است. البته اگر کار او آشکارا و باعث هتک احکام اسلام یا جرأت پیدا کردن مردم بر ارتکاب محرمات شود برای این جهت، نهی او واجب است.

مسئله ۲۴- اگر مرتکب حرام یا تارک واجب معتقد باشد که آن جایز است، و در آن خطا کرده باشد، پس اگر (خطایش) به جهت شبهه‌ی موضوعیه باشد مانند اینکه گمان کند که روزه برایش ضرر دارد یا معالجه‌اش تنها به حرام می‌باشد، نه برطرف کردن جهل از او و نه انکار او واجب نیست. و اگر به جهت جهل در حکم باشد پس اگر مجتهد یا مقلد کسی باشد که این چنین فتوی دارد، پس رفع جهل از او و بیان حکم برایش واجب نیست، و اگر- حکمی را که- وظیفه‌اش عمل به آن است نداند، واجب است جهل را از او برطرف نمود و حکم مسئله را برایش بیان نمود و انکار او واجب است.

گفتاری در مراتب امر به معروف و نهی از منکر

همانا برای امر به معروف و نهی از منکر مراتبی است که در صورت حصول مطلوب از مرتبه‌ی پائین‌تر - حتی با احتمال حصول آن - جایز نیست که به مرتبه‌ی بالاتر تعدی نمود.

مرتبه‌ی اول - این است که کاری انجام بدهد که از آن ناراحتی قلبی او از منکر آشکار گردد و اینکه از او می‌خواهد که معروف را انجام داده و منکر را ترک نماید، و برای آن درجاتی است: مانند بر هم نهادن چشم و عبوسی و گرفتن صورت، و مانند روگرداندن یا پشت کردن به او و از او کنار کشیدن و ترک رابطه با او و مانند آن.

مسئله‌ی ۱- در صورت احتمال تأثیر و رفع منکر، واجب است که به مرتبه (اول) که ذکر شد اکتفا شود و همچنین در همان مرتبه‌ی اول واجب است به درجه‌ی ضعیف‌تر اکتفا گردد و اگر اثر نکرد به درجه‌ی ضعیف‌تر بعدی منتقل شود. و انکارش را از مختصر شروع کند و اگر تأثیر نگذاشت مقداری بیشتر کند، مخصوصاً اگر طرف در موقعیتی باشد که به مانند کار او هتک می‌شود، که تعدی از مقدار لازم جایز نیست. پس اگر احتمال می‌دهد که با برهم گذاشتن چشم که - مطلب را بفهماند - مطلوب حاصل می‌شود، برایش جایز نیست که به مرتبه‌ی بالاتر تعدی کند.

مسئله‌ی ۲- اگر رو گرداندن و ترک رابطه با او مثلاً، موجب تخفیف یافتن منکر می‌شود - نه از بین بردن آن - و احتمال نمی‌دهد که امر و نهی زبانی او، در ریشه کن نمودن آن اثر کند و به غیر از آن هم امکان انکار برایش نباشد، اعراض و ترک رابطه واجب می‌باشد.

مسئله‌ی ۳- اگر در روگردان شدن علمای دین و رؤسای مذهب (اعلی الله کلماتهم) از ستمکاران و پادشاهان ستم احتمال تأثیر و لو در اینکه ظلمشان کمتر می‌شود، باشد بر آنان واجب است اعراض نمایند. و اگر عکس آن فرض شود به اینکه رابطه و معاشرت ایشان (با سلاطین ظالم) موجب کم شدن ظلمشان شود، باید ملاحظه جهات را بنمایند و طرف اهم را ترجیح دهند. و در صورتی که محذور دیگری حتی احتمال اینکه معاشرت ایشان موجب

شوکت و تقویت آنان جرأت پیدا کرد نشان بر هتک حرمت‌های الهی، یا احتمال هتک مقام علم و روحانیت و موجب سوء ظن به علمای دین و رؤسای مذهب نباشد (چنین محذوری نداشته باشد) معاشرت ایشان به این هدف (امر به معروف و نهی از منکر) واجب است.

مسئله‌ی ۴- اگر معاشرت علمای دین و رؤسای مذهب (با ستمکاران) از مصلحت راجحی که رعایت آن لازم است، خالی باشد، (این معاشرت) برای ایشان جایز نیست مخصوصاً اگر موجب اتهام بر آنان و نسبت دادنشان به اینکه به کارهای ستمکاران راضی می‌باشند، شود.

مسئله‌ی ۵- اگر در رد کردن هدایای ستمکاران و سلاطین ستم، احتمال تأثیر در تخفیف دادن ظلمشان یا تخفیف دادن جرئتشان در بدعت‌گذاریها باشد، رد آن‌ها واجب است و قبول کردن جایز نیست. و اگر بر عکس باشد، (یعنی قبول آنها چنین اثری دارد)، باید جهات (مختلف) ملاحظه گردد و اهم ترجیح داده شود.

مسئله‌ی ۶- همانگونه که گذشت اگر در پذیرفتن هدیه‌هایشان تقویتی نسبت به شوکتشان و جرئتشان بر ستمگری و بدعت‌گذاریهاشان باشد پذیرفتن (هدایا) حرام است، و در صورتی که احتمال این تقویت داده شود احتیاط نپذیرفتن است، و اگر مطلب به عکس (و در نپذیرفتن چنین اثری) باشد واجب است جهات (گوناگون) ملاحظه و آنچه مهمتر است مقدم داشته شود.

مسئله‌ی ۷- رضایت به فعل منکر و ترک معروف، حرام است بلکه بعید نیست که کراهت قلبی داشتن نسبت به آنها واجب باشد، و این کراهت غیر از امر به معروف و نهی از منکر است.

مسئله‌ی ۸- حرمت رضایت و وجوب کراهت، شرطی ندارد بلکه این (رضایت به فعل حرام، و ترک معروف) حرام، و آن (کراهت نسبت به آنها) در هر حال،

واجب می‌باشد.

مرتب‌هی دوّم - امر کردن و نهی کردن با زبان.

مسأله‌ی ۱- اگر بداند که مقصود با مرتبه‌ی اوّل حاصل نمی‌شود در صورت احتمال تأثیر واجب است به مرتبه‌ی دوّم منتقل شود.

مسأله‌ی ۲- اگر احتمال دهد که با موعظه و ارشاد و گفتار نرم، مقصود حاصل می‌شود، همان واجب است و تعدی از آن جایز نیست.

مسأله‌ی ۳- اگر بداند آنچه ذکر شد، اثر ندارد باید به حکم کردن بوسیله‌ی امر و نهی منتقل شود و واجب است که از آرام و آسان‌ترین درجه‌ی گفتار شروع نماید و اگر تأثیر نکرد به درجه‌ی شدیدتر از آن با احتمال تأثیر، منتقل شود و تجاوز کردن جایز نیست، مخصوصاً اگر مورد طوری باشد که فاعل (منکر) با گفتن آن هتک می‌شود.

مسأله‌ی ۴- اگر از بین بردن منکر و برپا داشتن معروف، متوقف بر غلیظ نمودن گفتار و شدت به خرج دادن در امر و تهدید و ترساندن بر مخالفت آن باشد جایز است، بلکه با اجتناب از دروغ، واجب می‌باشد.

مسأله‌ی ۵- جایز نیست که انکار را همراه با حرام و منکر نماید مانند ناسزا و دروغ و اهانت، ولی اگر منکر از مواردی باشد که شارع مقدس به آن اهتمام دارد و در هر حال راضی به حصول آن نمی‌باشد مانند قتل نفس محترم و ارتکاب زشتیها و کبائر مهلکه، جایز می‌باشد. بلکه جلوگیری و دفع آن واجب است و لو اینکه مستلزم مانند آنچه ذکر شد (دروغ و اهانت و ...) باشد در صورتی که منع آن متوقف بر اینها باشد.

مسأله‌ی ۶- اگر بعضی از مراتب گفتار از جهت اذیت و اهانت کمتر از آنچه که در مرتبه‌ی اوّل ذکر شد باشد واجب است به آن اکتفا نماید و مقدم بر آن می‌باشد، پس اگر وعظ و ارشاد با زبان نرم و روی باز، فرضاً مؤثر یا محتمل التاثير باشد و اذیتش از ترک رابطه و اعراض از او و مانند اینها کمتر باشد، تعدی از آن به اینها جایز نیست، و افراد آمر و مأمور (اگر رعایت مراتب را نکنند)

جداً مختلف می‌باشند؛ پس چه بسا شخصی که اهانت و اذیت اعراض و ترک رابطه کردن او از جهت سنگین‌تر و شدیدتر از قول و امر و نهی می‌باشد. بنابراین امر و ناهی باید ملاحظه‌ی مراتب و افراد را بنمایند، و کار را از مختصر شروع نمایند تا به مرحله‌ی قوی‌تر از آن برسد.

مسأله‌ی ۷- اگر فرضاً بعضی از درجات مرتبه‌ی اول با بعضی از مراحل مرتبه‌ی دوم مساوی باشد، ترتیبی بین این دو مرتبه نیست؛ بلکه بین آنها مخیر است. پس اگر فرض شود که اعراض و امر در ایذاء مساویند، و بدانند یا احتمال دهد که هر دو مؤثرند. بین آنها مخیر است و انتقال به مرحله‌ی شدیدتر جایز نیست.

مسأله‌ی ۸- اگر احتمال بدهد که با جمع نمودن میان بعضی از درجات مرتبه اول یا مرتبه‌ی دوم [اثر می‌کند] یا با جمع نمودن تمام درجات مرتبه‌ی اول یا مرتبه‌ی دوم- در جایی که جمع ممکن می‌باشد- یا جمع نمودن بین مرتبه‌ی اول و دوم در حدی که ممکن است، اثر می‌کند و مطلوب حاصل می‌شود، جمع کردن مقداری که ممکن است واجب می‌باشد. پس اگر بدانند بعضی از مراتب اثر ندارد ولی احتمال دهد که جمع کردن بین درهم کشیدن صورت و عبوسی و ترک رابطه و انکار زبانی که همراه با درشت نمودن صدا و تهدید و بلند کردن صدا و ترساندن و مانند اینها، اثر می‌بخشد، واجب است جمع نماید.

مسأله‌ی ۹- اگر جلوگیری منکر یا بپا داشتن معروفی متوقف بر متوسل شدن به ظالم باشد تا گناهکار را از معصیت دور کند، جایز است، بلکه اگر خاطرش آسوده باشد که ظالم از مقتضای تکلیف تعدی نمی‌کند، (توسل به او) واجب است و بر ظالم واجب است آن را قبول کند، بلکه جلوگیری منکر بر ظالم، مثل غیر او واجب- است و بر او واجب است آنچه را که رعایت آن بر دیگران لازم است، رعایت نماید که از مختصر- شروع نماید سپس به شدیدتر منتقل شود.

مسأله‌ی ۱۰- اگر مطلوب، از یک نفر با مرتبه‌ی ضعیف، و از نفر دیگر با مرتبه‌ی بالاتر از آن حاصل شود ظاهر آن است که آنچه تکلیف هر یک از آنها

است بطور کفایی بر هر دو واجب است، و واجب نیست به کسی که مطلوب، با مرتبه‌ی ضعیف، از ناحیه‌ی او حاصل می‌شود واگذار نماید.

مسأله‌ی ۱۱- اگر انکار شخصی در کم کردن منکر مؤثر است و انکار شخص دیگر در جلوگیری از آن اثر دارد بر هر کدام واجب است که به تکلیف خود عمل نمایند. ولی اگر دوّمی به تکلیف خود عمل نمود و منکر را ریشه کن ساخت (تکلیف) از- دیگری ساقط می‌شود، به خلاف آنکه اوّلی قیام کند که از منکر کاسته می‌شود؛ که با فعل او، تکلیف دوّمی ساقط نمی‌شود.

مسأله‌ی ۱۲- اگر با علم اجمالی بداند که انکار، با یکی از دو مرتبه، مؤثر است واجب است با مرتبه‌ی پائین انکار نماید پس اگر مطلوب با آن حاصل نشد به مرحله‌ی بالاتر منتقل شود.

مرتبه‌ی سوم- این است که انکار با دست باشد (اعمال قدرت و حرکات سلبی فیزیکی).

مسأله‌ی ۱- اگر بداند یا مطمئن شود که مطلوب با دو مرتبه سابق حاصل نمی‌شود واجب است به مرتبه‌ی سوم منتقل شود و آن (عبارت از) اعمال قدرت است؛ و البته باید مراعات مختصر آن و- سپس بالاتر از آن را بنماید.

مسأله‌ی ۲- اگر برایش ممکن باشد که بین او و منکر حائل شود، در صورتی که جلوگیری این چنینی، محذور کمتری از غیر آن داشته باشد، واجب است به آن اکتفا نماید.

مسأله‌ی ۳- اگر حائل شدن (میان فاعل و منکر) متوقف بر تصرفی در فاعل یا در وسیله‌ی کار او باشد- مانند اینکه بر گرفتن دست او یا پرت کردنش یا تصرف در کاسه‌ی او که شراب در آن است یا چاقوی او و مانند اینها، متوقف باشد- (این تصرف) جایز بلکه واجب است.

مسأله‌ی ۴- اگر جلوگیری از منکر متوقف بر داخل شدن به خانه یا ملک او و تصرف در اموال او [باشد] مانند فرش و رختخوابش باشد، در صورتی که منکر از امور مهمّی باشد که مولا در هر حال راضی به خلاف آن نیست، مثل قتل

نفس محترمه (داخل شدن و تصرف کردن) جایز است. و در غیر این گونه مورد، اشکال است؛ اگر چه بعضی از مراتب آن در بعضی از منکرات، بعید- نیست.

مسئله ۵- اگر دفع منکر به وقوع ضرری بر فاعل منجر شود مانند شکستن کاسه یا چاقوی او بطوری که از لوازم دفع منکر باشد، بعید نیست ضامن نباشد. ولی اگر ضرری از ناحیه‌ی مرتکب گناه، بر آمر و ناهی برسد (هم) ضامن و (هم) معصیت کار است.

مسئله ۶- اگر مثلاً شیشه‌ای را که در آن شراب است یا صندوقی را که در آن آلات قمار می‌باشد بشکنند که از لوازم جلوگیری از منکر نباشد، ضامن می‌باشد و کار حرامی کرده است.

مسئله ۷- اگر در جلوگیری از منکر، از مقدار لازم تجاوز کند و به ضرری بر فاعل منکر منجر شود ضامن می‌باشد؛ و تجاوزش حرام است.

مسئله ۸- اگر حائل شدن میان فاعل و گناه متوقف بر حبس کردنش در جایی، یا مانع خروج او از منزلش شدن، باشد جایز بلکه واجب است. (البته) با مراعات الایسر فالایسر، و الاسهل فالاسهل (که ابتداء کمترین و آسانترین مرحله را و در صورتی که مؤثر نشد به تدریج مرحله بالاتر را اجرا کند). و ایذاء او و تنگ گرفتن در زندگی بر او جایز نیست.

مسئله ۹- اگر هدف (جلوگیری از گناه) جز با تنگ گرفتن و ایجاد حرج بر او، حاصل نشود ظاهر آن است که با مراعات الایسر فالایسر جایز بلکه واجب است.

مسئله ۱۰- اگر مطلوب جز با زدن و آسیب رساندن حاصل نشود ظاهر آن است که با مراعات الایسر فالایسر و الاسهل فالاسهل، جایز باشند. و سزاوار است که از فقیه جامع الشرائط اذن گرفته شود؛ بلکه این اذن گرفتن، در حبس کردن و ایجاد حرج بر او (هم) سزاوار است.

مسئله ۱۱- اگر انکار موجب شود که به مجروح شدن یا قتل کشانده شود،

بنابر اقوی بدون اذن امام (علیه السّلام) جایز نیست، و در این زمان فقیه جامع الشرائط - با وجود شرایط - جای امام (علیه السّلام) است.

مسأله‌ی ۱۲- اگر منکر از چیزهایی باشد که مولا در هر حال به وجود آن راضی نیست، مانند قتل نفس محترمه، جلوگیری از آن جایز بلکه واجب است؛ ولو اینکه به جرح فاعل یا قتل او کشانده شود. بنابراین دفاع نمودن از نفس محترمه با جرح فاعل یا قتل او - در صورتی که به غیر آن ممکن نباشد - واجب است بدون اینکه با حصول شرایط احتیاج به اذن امام (علیه السّلام) یا فقیه باشد. بنابراین اگر شخصی به دیگری هجوم بیاورد تا او را بکشد، جلو او را گرفتن - ولو به اینکه شخص مهاجم کشته شود - در صورتی که ایمن از فساد باشد، واجب است، و در این صورت بر قاتل چیزی نیست.

مسأله‌ی ۱۳- در صورتی که دفع او با مجروح ساختن ممکن باشد تعدی به قتل جایز نیست، و باید در جرح مراعات الایسر فالایسر را بنماید، پس اگر تعدی کرد، ضامن است کما اینکه اگر از ناحیه‌ی فاعل گناه جرحی بر مدافع وارد شود ضامن است و یا به قتل برسد از او قصاص می‌شود.

مسأله‌ی ۱۴- سزاوار است که آمر به معروف و ناهی از منکر، در امر و نهی و مراتب انکارش مانند پزشک معالج مهربان و پدر با شفقت که مراعات مصلحت مرتکب را می‌نماید، باشد و انکارش لطف و رحمت برای او خصوصاً، و برای امت عموماً باشد، و قصدش را فقط برای خدای متعال و رضایت او قرار دهد، و این کارش را از آلودگیهای هواهای نفسانی و اظهار بزرگی خالص نماید، و نفس خودش را منزّه نداند و برای آن بزرگی یا برتری بر مرتکب نبیند. که چه بسا برای شخص مرتکب گناه ولو گناهان کبیره باشد، صفات خوب نفسانی باشد که مورد رضایت خدا می‌باشند و خداوند متعال او را بخاطر این صفات دوست دارد، اگر چه کار (گناه) او مورد بغض خداوند می‌باشد؛ و چه بسا آمر و ناهی عکس او باشد اگر چه بر خودش پوشیده است.

مسأله‌ی ۱۵- از عظیم‌ترین مصادیق امر به معروف و نهی از منکر، و شریفترین و دقیق‌ترین و شدیدترین آنها از نظر تأثیر، و دلنشین‌ترین آنها مخصوصاً اگر آمر و ناهی از علمای دین و رؤسای مذهب (اعلی الله کلماتهم) باشد، آن است که از شخصی صادر شود که خودش لباس معروف را چه واجب و چه مستحبش را

پوشیده (و به آن عمل کرده) باشد، و از منکر (و حرام) بلکه از مکروه دور باشد، و به اخلاق انبیاء و اهل معنویت متخلق باشد و از اخلاق بی‌خردان و اهل دنیا منزّه باشد تا آنکه با کار و روش و اخلاقش آمر و ناهی باشد و مردم به او اقتداء نمایند (و او را الگو قرار دهند). و اگر - العیاذ بالله - خلاف این باشد، و مردم ببینند عالمی که ادعای جانشینی انبیاء و رهبری امت را دارد، به آنچه می‌گوید عمل نمی‌کند، این وضع، موجب ضعیف شدن عقیده‌ی مردم و جرأت آنان بر گناهان و بدگمانی آنها به علمای صالح گذشته، می‌شود. پس بر علماء و مخصوصاً بر رؤسای مذهب است که از مواضع تهمت اجتناب کنند. و بزرگترین موارد تهمت، نزدیک شدن به پادشاهان ستم و رؤسای ستمگر می‌باشد؛ و بر امت اسلامی است که اگر عالمی را این چنین دیدند (که به آنان نزدیک شده است)، در صورت احتمال صحت (که مثلاً به قصد کم کردن ظلم ایشان نزدیک گشته) کار او را حمل بر صحت نمایند و گرنه از او اعراض نمایند، و او را کنار بگذارند؛ زیرا او غیر روحانی است که به لباس روحانیین در آمده است، و شیطانی است که در لباس علما است پناه می‌بریم به خدا از مانند او و از شر او بر اسلام.

گفتار پایانی که در آن چند مسأله است

مسأله‌ی ۱- هیچ کس حق ندارد متکفل امور سیاسی، مانند اجرای حدود، و امور قضایی و مالی، مانند گرفتن خراج و مالیات شرعی باشد، مگر امام مسلمین (علیهم السّلام) و کسی که امام (علیهم السّلام) او را برای این جهت منصوب کرده باشد.

مسأله‌ی ۲- در زمان غیبت ولی امر و سلطان عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) قائم مقام آن حضرت در اجرای سیاسات (حدود و تعزیرات) و تمام آنچه برای امام (علیهم السّلام) می‌باشد، مگر جهاد ابتدایی، نواب عام حضرتش می‌باشند و آنها فقهای هستند که جامع الشرائط فتوی و قضاوت باشند.

مسأله‌ی ۳- بر نواب عام (آن حضرت) بطور کفایی واجب است در صورتی که دستشان باز باشد و ترسی از حکام ظالم نباشد بقدر میسور در صورت امکان، به امور سابق قیام نمایند.

مسأله‌ی ۴- بر مردم بطور واجب کفایی، واجب است که فقهاء را در اجرای سیاسات اسلام و غیر آنها از امور حسبیّه که در زمان غیبت از مختصات آنان می‌باشد در صورت امکان، کمک نمایند و در صورت عدم امکان به هر قدری که میسور و ممکن است (مساعدت کنند).

مسأله‌ی ۵- از طرف ظالم، متصدی حدود و قضا و غیر آنها شدن جایز نیست تا چه رسد به اجرای سیاسات (و تعزیرات) غیر شرعی. پس اگر از طرف او با اختیار متصدی شود و موجبات ضمان را ایجاد کند، ضامن است و کارش معصیت کبیره است.

مسأله‌ی ۶- اگر ظالم، او را به متصدی شدن یکی از امور مجبور کرد جایز است، مگر قتل، و (در مواردی که برای شخص مجبور جایز است) ظالم ضامن می‌باشد. و در ملحق نمودن جرح به قتل تأمل است ولی بعضی از مسائل مهم به- قتل ملحق می‌شود،- و قبلاً به آن اشاره کردیم.

مسأله‌ی ۷- اگر فقیه جامع الشرائط در سیاسات (یعنی حدود و تعزیرات) و قضاوت و

مانند آن کاری را به جهت مصلحتی از طرف حاکم جور، متصدی شود جایز بلکه بر او واجب است که حدود شرعی را اجراء کند و بر طبق موازین شرعی قضاوت نماید، و متصدی امور حسبی شود، و حق ندارد که از حدود خدای متعال، تجاوز کند.

مسأله‌ی ۸- اگر فقیه ببیند که متصدی شدن او از طرف ظالم، موجب اجرای حدود شرعی و سیاسات الهی می‌باشد بر او واجب است متصدی گردد مگر اینکه متصدی شدن او مفسده‌ی بزرگتری داشته باشد.

مسأله‌ی ۹- مجتهد متجزی، حق ندارد که هیچ امری از امور گذشته را متصدی شود و حال او در اینجا بنا بر احتیاط همان حال شخص عامی است. ولی اگر فقیه و مجتهد مطلق نباشد بعید نیست که متصدی شدن نسبت به قضاوت در صورتی که در باب قضا مجتهد باشد، جایز باشد، و همچنین وی (مجتهد متجزی) بنا بر احتیاط در امور حسبیه بر بقیه عدول مؤمنین مقدم است.

مسأله‌ی ۱۰- در اختلافات و درگیریها، رجوع به حکام و قضات جور جایز نیست، بلکه بر متخاصمین (که با هم اختلاف دارند) واجب است به فقیه جامع الشرائط مراجعه نمایند. و در صورتی که مراجعه به او ممکن است، اگر به غیر او رجوع نماید آنچه را که با حکم غیر او گرفته، حرام است، بنا بر تفصیلی که در آن هست.

مسأله‌ی ۱۱- اگر مدعی، خصمش (و طرفش) را برای محاکمه نزد فقیه دعوت کند بر او واجب است قبول کند، کما اینکه اگر خصم به مرافعه نزد فقیه راضی شود برای مدعی جایز نیست به غیر او مراجعه نماید.

مسأله‌ی ۱۲- اگر مدعی، مرافعه را نزد حاکم شرع ببرد، و حاکم، «مدعی علیه» را طلب نماید، بر او واجب است حاضر شود، و تخلف جایز نیست.

مسأله‌ی ۱۳- بر حکام شرع قبول حلّ مرافعات، بطور وجوب کفائی واجب است و در صورت انحصار، بر او تعیین دارد.

استفتائات امر به معروف و نهی از منکر

بخش ۱: وظایف مردم و ارکان مختلف نظام اسلامی

فصل اول: وظیفه همگانی

فصل دوم: ارکان نظام و حکومت اسلامی

فصل سوم: نیروهای قضایی و انتظامی

بخش ۱: وظایف مردم و ارکان مختلف نظام اسلامی

فصل اول: وظیفه همگانی

وظیفه همگانی علیرغم وجود نهادها و دستگاههای حکومتی

۱- با وجود نهادی برای امر به معروف در نظام جمهوری اسلامی، آیا وظیفه امر به معروف و نهی از منکر از دیگران سلب می‌شود؟ و در صورت تداخل کار آنها با دیگران، تکلیف چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: امر به معروف و نهی از منکر یک حکم عام است و همه به مقدار توان خود موظف به آن هستند و وجود چنین نهادی سلب مسؤولیت از دیگران نمی‌کند و موارد تداخل را با برنامه ریزی باید حل کرد.^۱

وظیفه حکومت و مردم در امر به معروف و نهی از منکر

۲- آیا امر به معروف و نهی از منکر وظیفه حکومت است یا احاد مردم؟ نقش مردم در زمینه مقابله با فسادهای جامعه چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی محقق کابلی: وظیفه مردم امر به معروف و نهی از منکر کردن است.^۲
حضرت آیت‌الله‌العظمی مظاهری: همه باید این فریضه الهی را آنجا که زمینه باشد انجام دهند.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی حسینی شاهرودی: امر به معروف و نهی از منکر در صورت اجتماع شرایط وظیفه هر فرد مسلمان به حد خودش می‌باشد.
حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: چون مقصود از امر به معروف و نهی از منکر آن است که مرتکب فعل حرام و ترک واجب، این عمل را ترک کند، پس اگر به مجرد اظهار کراهت از این عمل - ولو به اعراض و ترک معاشرت و مراوده - مرتکب، مرتدع می‌شود و ترک می‌کند، کافی است در اداء وظیفه امر به معروف و نهی از منکر و حاجت به امر و نهی بیشتر از این

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۵۰

۲ - کتاب استفتائات معظم له

۳ - کتاب استفتائات معظم له

نیست.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه‌تعالی. امر به معروف و نهی از منکر بر هر مسلمان واجب است ولی در بعضی موارد، نهی از منکر مختص حکومت است. مانند منکر اجتماعی که فرد نمی‌تواند نهی کند ولی حکومت می‌تواند. در بعضی موارد نهی مختص علماست مانند ظهور بدعت در دین.^۲

مردم، بازوان نظارت حکومت اسلامی

۳- نقش و میزان مشارکت مردم در شکل‌گیری حکومت دینی در نصوص قدسی چگونه تعیین و تبیین گردیده؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیری**: مردم به عنوان حامیان حکومت، و بازوهای دولت اسلامی و نیز به عنوان نظارت و امر به معروف و نهی از منکر و نصیحت و ارشاد در حکومت نقش دارند.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: وجوب امر به معروف و نهی از منکر به صنف خاصی از مردم اختصاص ندارد بلکه با فراهم بودن شرایط آن بر علماء و غیر آنان، افراد عادل یا فاسق، ثروتمند یا فقیر، مسئولین حکومتی و مردم واجب می‌باشد.^۴

امر به معروف و نهی از منکر وظیفه کسیت؟

۴- امر به معروف و نهی از منکر وظیفه چه کسی می‌باشد؟^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: امر به معروف و نهی از منکر بر آحاد مردم در صورت اجتماع شرایط آن واجب است ولی باید مراتب آن رعایت شود. مثلاً در موردی که اگر با لحن ملایم امر و نهی شود، مؤثر باشد؛ برخورد با خشونت جایز نیست. و اگر برخورد با خشونت مؤثر باشد، زدن جایز نیست و باید توجه داشت؛ و در بعضی مراتب آن مانند مجروح نمودن، محتاج به اجازه مجتهد است. در این مورد به رساله راه اصلاح یا امر به معروف و نهی از منکر نوشته حقیق، مراجعه نمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: وظیفه همه مسلمانان است که در موارد

۱ - کتاب استفتانات معظم له

۲ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۴۴۳

۳ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۵۲۵

۴ - کتاب توضیح المسائل جامع معظم له ج ۳ مساله ۲۶۸۷

۵ - کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید ج ۱ ص ۲۳

تحقق شرایط، باید به آن پردازند و در روایت است که ترک آن، مستوجب تسلط ظالمان بر جامعه است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: با مراعات شرایط آن، بر همه واجب است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: امر به معروف و نهی از منکر زبانی، بر عهده تمام مردم است. اما اگر مستلزم عمل برخورد فیزیکی باشد، باید طبق نظر مسئولین ذیربط باشد.

امری معروف و نهی از منکر بر آحاد مردم در صورت اجتماع شرایط آن، واجب است ولی باید مراتب آن رعایت شود
 مثلاً در مورد دیگر اگر با لحن ملایم امر و نهی شود مؤثر باشد بر خورد با خشونت جایز نیست و اگر برخورد با خشونت مؤثر
 باشد زدن جایز نیست و باید توجه داشت در بعضی مراتب آن مانند مجروح نمودن محتاج بر اجازه نمی‌دهد است بر راه اصلاح
 یا امر معروف و نهی از منکر نوشته حقیقه را چه نماید و در اسلام

بمراعات شرایط آن بر همه واجب است
 در این مورد پیام

و گفته شده است که در موارد تحقق شرایط باید بر آحاد مردم در روایت است که هر کس آن
 مستوجب تسلط ظالمان بر جامعه است

لعمروف و نهی از منکر زبانی بر همه مردم است که او مستلزم برخورد فیزیکی باشد
 با رعایت نظر مسئولین ذیربط باشد

است مانند برچیدن مرکز فساد و
 دستگیر کردن افراد تبعه کار و دامن زدن
 اینها و طایفه حکومت است نه آنها را پاک

امر معروف و نهی از منکر بر همه مردم است: اول مردم معروف و نهی
 است یعنی مستقر درین اوقات و ملاقات نمودن با اوقات
 افراد خطا کار را با زبان بی‌توک خطای آن وقت نرفتن
 این دو مورد و طایفه همه است که از طریق مجمع
 نصیحت افراد خطا کار پردازند. هر قدر هم چه این عمل

علیرغم وجود ارکان نظام اسلامی، تذکر لسانی بر همگان واجب است

۵- برخی به بهانه اینکه نیروی انتظامی و بسیج و قوه قضاییه، امر به معروف و نهی از منکر هستند؛ این را مکفی تلقی کرده و میگویند امر به معروف و نهی از منکر واجب کفایی است؛ پس با وجود ارکان حکومت اسلامی، ما نباید تذکر لسانی دهیم. نظر حضرتعالی در این مورد چیست؟

حضرت آیتالله‌العظمی **علوی گرگانی**: امر به معروف و نهی از منکر وظیفه همگانی است و لذا هیچکس نباید به این بهانه‌ها از وظیفه خود دوری کند البته اقدامات حکومتی بر عهده دستگاههای مسئول است که باید انجام دهند.^۱ حضرت آیتالله‌العظمی **مکارم شیرازی**: توجه داشته باشید که فریضه امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ی همگانی است و نهادینه شدن احکام اسلامی و برچیده شدن فساد، مشارکت همگانی را می‌طلبد. لذا مؤمنین و متدینین همه باید در این انجام این فریضه اهتمام داشته باشند.^۲

حضرت آیتالله‌العظمی **موحدی نجفی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب کفائی عمومی می‌باشد و اختصاص به فرد و دون فرد و به جمعیت و دون جمعیت آخر ندارد.^۳

حضرت آیتالله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: در فرض تحقق شرایط وجوب بر هر مکلفی واجب است.^۴

وجوب تذکر لسانی به افراد بدحجاب

۶- حضرتعالی حتماً با تهاجم فرهنگی آشنایی دارید؛ متأسفانه بسیار دیده می‌شود دختران جوان به صورت آرایش کرده، موها را تا فرق سر بیرون انداخته، گردن و قسمتی از سینه را بیرون گذاشته، ناخن دست و پاهای خود را لاک زده و با کفش‌های کژایی بدون پوشیدن جوراب در خیابان‌ها دیده می‌شوند. مطمئناً بسیاری از این دختران بر اثر بی اطلاعی و جهالت نمی‌دانند چه می‌کنند و توان رهایی از این منجلاب را ندارند لطفاً آنها را نصیحت و راهنمایی کنید و بفرمایید چه کنند که رهایی یابند؟

حضرت آیتالله‌العظمی **روحانی**: هوالعالم؛ باید به آنها تذکر داده شود که

۱- استفتا از دفتر معظم له

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۱۰۰۲۴

۳- استفتا از دفتر معظم له

۴- استفتا از دفتر معظم له

حکم الله را که از حضرات معصومین (ع) رسیده است رعایت کنند ولو آنها اعتنا نکنند، به هر حال هر کسی وظیفه دارد، در صورت احتمال تأثیر نهی از منکر بنماید.^۱

وظیفه همگانی در مبارزه با فساد اخلاق

۷- در زمان حاضر با توجه به شرایط زمانی و مکانی، وظیفه مقلدین نسبت به امر به معروف و نهی از منکر چیست و وظیفه ما در برخورد با انحرافات و مسائل خلاف شرع مثل فساد اخلاق و بدحجابی که در جامعه گسترش پیدا کرده چیست؟

حضرت آیت الله العظمی **روحانی**: هو العالم؛ وظیفه هر فردی است که امر به معروف و نهی از منکر کند، به شرط آنکه احتمال تأثیر بدهد و ضرری هم متوجه او نشود.^۲

وظیفه ما در برابر انحرافات جامعه

۸- وظیفه ما در برخورد با انحرافات و مسائل خلاف شرع (فساد و بدحجابی) که در جامعه گسترش یافته چیست؟ حضرت آیت الله العظمی **خامنه‌ای**: در هر صورت وظیفه آحاد مسلمین در موارد مقتضی تذکر، نصیحت و امر به معروف و نهی از منکر با مراعات شروط مقرر است.^۳

نا امن کردن جامعه برای گناه و گناهکار

۹- نظر مبارک خود را در مورد فریضه الهی امر به معروف و نهی از منکر بیان فرمائید.

حضرت آیت الله العظمی **مظاهری**: یکی از اهمّ واجبات در اسلام امر به معروف و نهی از منکر است و همه باید این فریضه را زنده نگاه بدارند و اگر همه این واجب را عمل می‌کردند جایی برای افراد گناهکار نبود و همه جا برای آنها

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۳۶

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۸۲

۳ - دفتر معظم له

نا امن می‌شود.^۱

تنها گذاشتن حکومت و غفلت از نقش مهم مردم در امر به معروف و نهی از منکر

۱۰- برخی مکلفین، به بهانه وجود حکومت اسلامی، فریضه مهم امر به معروف و نهی از منکر را ترک می‌کنند و با نادیده گرفتن نقش مردم، انتظار دارند حکومت به تنهایی تمام مشکلات را حل کند. لطفاً بفرمایید با وجود حکومت اسلامی، تکلیف مکلفین درباره فریضه امر به معروف و نهی از منکر چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: فریضه امر به معروف و نهی از منکر وظیفه همه مسلمانان است و انجام دادن حکومت موجب سقوط این وظیفه از سایر مردم نمی‌شود البته برخورد فیزیکی و حکومتی وظیفه حکومت می‌باشد. حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: امر به معروف و نهی از منکر یک حکم عام است و همه به مقدار توان خود موظف به آن هستند و وجود چنین نهادی سلب مسؤولیت از دیگران نمی‌کند و موارد تداخل را با برنامه ریزی باید حل کرد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: در فرض تحقق شرایط وجوب بر هر مکلفی واجب است؛ البته برخی از مراتب امر به معروف و نهی از منکر که اگر توسط مردم انجام گیرد موجب برهم خوردن نظم عمومی می‌شود باید توسط حکومت اسلامی اجراء گردد.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: امر به معروف به مقداری که ایجاد مفسده نکند و در امور حکومت اسلامی دخالت حساب نشود بر همه واجب است و اگر اموری باشد که مربوط به امور دولت و حکومت می‌شود و موجب اخلال نظم جامعه شود جایز نیست.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب کفایی عمومی می‌باشد و اختصاص به حکومت ندارد.

۱ - کتاب استفتائات معظم له

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۵۰۰۲۶

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۳۴۰

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۷۶۶

راه مقابله با بی بند و باری های جامعه

۱۱- حضور محترم مرجع عالیقدر حضرت آیت الله العظمی گرامی (دامت برکاته) سلام علیکم. وظیفه ما در خصوص بی بندوباری در جامعه و در کل وظیفه ما در قبال ناهنجاری های جامعه چیست؟ آیا باید تذکر لسانی دهیم و یا اقدام عملی کنیم؟ و یا با سکوت از کنار موضوع بگذریم؟
حضرت آیت الله العظمی گرامی: اگر احتمال تأثیر باشد، وظیفه، نهی از منکر است.^۱

هنگام معروف شدن منکرات، بر همه واجب است سکوت را بشکنند

۱۲- آیا اشخاص می توانند در برابر منکر شدن معروف یا معروف شدن منکر، سکوت اختیار کنند؟
حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی: هرگاه احتمال صحیح داده شود که سکوت، سبب می شود که عمل منکری معروف، یا عمل معروفی منکر شود، بر همه مخصوصاً علمای اسلام واجب است که حق را اظهار و اعلام کنند و سکوت جایز نیست.

امر به معروف و نهی از منکر، وظیفه حکومت و احاد مردم

۱۳- لطفاً به سؤالات سه گانه زیر پاسخ فرمایید:
آیا فلسفه تشکیل حکومت اسلامی از باب امر به معروف و نهی از منکر بوده، یا فراتر از این موضوع می باشد؟
یکی از وظایف حکومت اسلامی امر به معروف و نهی از منکر است، اما وظایف آن بسیار گسترده تر از آن می باشد. بر فرض مثبت بودن پاسخ، آیا نهادهای حکومتی کنونی، این منظور (امر به معروف و نهی از منکر) را برآورده می سازند؟
در حکومت اسلامی بخش مهمی از این اهداف انجام می شود؛ ولی وظیفه مردم در این باب ساقط نمی گردد. در هر صورت، آیا وجود نهاد خاص و مستقلاً تحت این عنوان در جامعه فعلی لازم است؟
حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی: بی شک اگر چنین نهادی وجود داشته باشد مؤثرتر خواهد بود و هماهنگ با آیه شریفه ((والتکن منکم امه

یدعون الی الخیر)) می‌باشد، و به هر حال وظایف حکومت در این زمینه مانع از جنبه عمومی امر به معروف و نهی از منکر نیست.^۱

فصل دوم: ارکان نظام و حکومت اسلامی

وظیفه دولت و مردم در برابر انحرافات

۱۴- وظیفه دولت و مردم در برابر انحرافات چیست؟^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: چنانچه دولت بخواهد مشروعیت داشته باشد، باید از مظاهر فساد جلوگیری کند و وظیفه مردم حتی المقدور نصیحت و راهنمایی دیگران و حفظ اهل و عیال خود می‌باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: همه موظف به احیای امر به معروف و نهی از منکر هستند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: امر به معروف و نهی از منکر با شرایط آن واجب است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: تکلیف همه بدون استثناء رعایت احکام شرع و حلال و حرام دین است و هر کسی بر طبق توان خود باید امر به معروف و نهی از منکر نماید تا خدای ناخواسته تدریجاً معروف، منکر؛ و منکر، عنوان معروف پیدا نکند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: امر به معروف و نهی از منکر طبق شرایط و مراحل آن باید انجام شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: تکلیف، امر به معروف و نهی از منکر است.

چنانکه دولت سیزدهم بشریعت داشته باشد ما باید از نظر حرفه و جدگیری کند
 و وظیفه مردم - حتی بقدر نصیحت و اهدای بزرگی و عطف أهل و عیال خود می باشد
 هر مرتضی با اجای و نفع بهم امر به معروف و نهی از منکر مرتضی و نهی از منکر به شریعت آن واجب است

تکلیف هم بدون استثناء، رعایت احکام شرع و حلال و حرام دین است و هر کسی بر طبق توان خود باید امر معروف
 و نهی از منکر نماید تا خدای ناخواسته تدبیر بجا، معروف منکر عنوان معروف پیدا نکند. لطف فرموده

امر معروف و نهی از منکر طبق شرایط و مزاج آن، برانجام شود. تکلیف امر به معروف و نهی از منکر است.

اجبار به پرداخت خمس

۱۵- آیا حاکم می تواند کسی را که خمس بدهکار است، مجبور به پرداخت
 خمس کند، یا این که بر خود شخص واجب است و اجباری در کار نیست؟
 حضرت آیت الله العظمی امام خمینی: اجباری در کار نیست و اگر کسی به
 وظیفه عمل نمی کند باید او را امر به معروف نمایند.^۱

فصل سوم: نیروهای قضایی و انتظامی

عدم جواز دخالت مردم در وظایف نیروهای امنیتی و قضایی

۱۶- اگر مأمورانی که از طرف دولت وظیفه جلوگیری از فساد را بر عهده دارند، در انجام وظیفه خود کوتاهی کنند، آیا خود مردم می‌توانند اقدام به این کار کنند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: دخالت اشخاص دیگر در اموری که از وظائف نیروهای امنیتی و قضایی محسوب می‌شود، جایز نیست، ولی مبادرت مردم به امر به معروف و نهی از منکر با رعایت حدود و شرایط آن، اشکال ندارد.^۱

اطلاع دادن به نیروی انتظامی پس از کافی نبودن تذکر لسانی

۱۷- در همسایگی ما شخصی دارای دستگاه ماهواره است. اگر امر به معروف به صورت گفتار و به نرمی باعث شود ما متضرر شویم و یا احتمال این را بدهیم که در آنها اثری نداشته باشد. آیا وظیفه ما این است که به نیروی انتظامی اطلاع دهیم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر از ماهواره استفاده‌ی حرام می‌شود و با اعلام به نیروی انتظامی جلوی استفاده حرام گرفته خواهد شد، اعلام، از مصادیق نهی از منکر است و لازم می‌شود.^۲

اکتفا به نهی زبانی و ارجاع مراتب بالاتر به مسئولان حکومت اسلامی

۱۸- آیا وظیفه افراد در امر به معروف و نهی از منکر این است که فقط به امر به معروف و نهی از منکر زبانی اکتفا کنند؟ و اگر اکتفا به تذکر زبانی واجب باشد، این امر با آن چه در رساله‌های عملیه به خصوص تحریرالوسیله آمده است، منافات دارد، و اگر مراتب دیگر امر به معروف و نهی از منکر هم برای افراد در موارد لزوم جایز باشد، آیا در صورت نیاز می‌توان همه مراتب مذکور در تحریرالوسیله را انجام داد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: با توجه به این که در زمان حاکمیت و اقتدار حکومت اسلامی می‌توان مراتب دیگر امر به معروف و نهی از منکر را

۱ - اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۶۳

۲ - دفتر معظم له

که بعد از مرحله امر و نهی زبانی هستند، به نیروهای امنیتی داخلی (پلیس) و قوه قضائیه واگذار کرد، به خصوص در مواردی که برای جلوگیری از ارتکاب معصیت چاره‌ای جز اعمال قدرت از طریق تصرف در اموال کسی که فعل حرام انجام می‌دهد یا تعزیر و حبس او و مانند آن نیست، در چنین زمانی با حاکمیت و اقتدار چنین حکومت اسلامی، واجب است مکلفین در امر به معروف و نهی از منکر به امر و نهی زبانی اکتفا کنند، و در صورت نیاز به توسل به زور، موضوع را به مسئولین ذریبند در نیروی انتظامی و قوه قضائیه ارجاع دهند و این منافاتی با فتاوی‌ای امام راحل (قدس سره) در این رابطه ندارد. ولی در زمان و مکانی که حاکمیت و اقتدار با حکومت اسلامی نیست، بر مکلفین واجب است که در صورت وجود شرایط، جمیع مراتب امر به معروف و نهی از منکر را با رعایت ترتیب آن‌ها تا تحقق غرض انجام دهند.^۱

وظیفه مردم در حکومت اسلامی در صورت کوتاهی نیروی انتظامی

۱۹- در زمان حکومت اسلامی، اگر نیروی انتظامی و ارکان حکومت، در برخورد با مفاسد اجتماعی از خود جدیت نشان ندهد، وظیفه مردم چیست؟ آیا امر به معروف و نهی از منکر در این موارد، وظیفه همگانی است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در صورتی که اقدام مردم موجب هرج و مرج و اختلال نظام و درگیری نباشد و تبعات منفی بیشتری نداشته باشد مانعی ندارد و باید اقدام کنند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: از نظر شرعی وظیفه تمام مؤمنین امر به معروف و نهی از منکر است، منتها اگر مواردی باشد که قانوناً مردم نباید دخالت کنند یا دخالت مردم در آن کار موجب هرج و مرج شود، مردم نمی‌توانند برخلاف قانون وارد میدان امر به معروف شوند لیکن می‌توانند کوتاهی مأمورین را در انجام وظیفه به مسئولین بالاتر گزارش بدهند یا از مأمورین بخواهند که در انجام وظیفه کوتاهی نکنند.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: برخی از مراتب امر به معروف و نهی از منکر که اگر توسط مردم انجام گیرد موجب برهم خوردن نظم عمومی یا فساد دیگر می‌شود باید توسط حکومت اسلامی اجراء گردد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: امر به معروف و نهی از منکر دو

۱ - اجوبه الاستفتانات معظم له سؤال ۱۰۶۴

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۱۲۵

واجب شرعی است و بر همه واجب است چه نیروی انتظامی برخورد با مفسد به نحو جدی داشته باشند یا نه البته با رعایت شرائط و ضوابط شرعی.^۱

بخش ۲: تعاریف و مبانی

فصل اول: وجوب تعلیم و تعلم احکام فریضتین

فصل دوم: لغات و اصطلاحات

بخش ۲: تعاریف و مبانی

فصل اول: وجوب تعلیم و تعلم احکام فریضتین

وجوب یادگیری احکام و روش‌های امر به معروف و نهی از منکر

۲۰- آیا بر کسی که از احکام شرعی و راه و روش امر به معروف آگاهی ندارد، امر به معروف واجب است؟
همه مراجع: باید شرایط و مسائل امر به معروف را یاد بگیرد تا دچار اشتباه نگردد.^۱

آموختن احکام و مسائل امر به معروف و نهی از منکر، بر همه واجب است

۲۱- امروزه بسیاری از مردم، بخاطر اینکه احکام امر به معروف و نهی از منکر را نمی‌دانند؛ از انجام آن در بسیاری از موارد، خودداری می‌کنند. آیا یادگرفتن احکام و مسائل امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: یادگیری احکام امر به معروف و نهی از منکر هم واجب است همانند سایر احکام مبتلا به.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: به طور کلی مسائلی را که انسان غالباً به آنها احتیاج دارد واجب است یاد بگیرد و اگر شخصی بر اثر نیاموختن احکام مرتکب حرام یا ترک واجب شود گناهکار است.^۲
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: هر کس باید مسائلی را که معمولاً مورد احتیاج او واقع می‌شود یاد گیرد یا طریقه احتیاط آن را بداند.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: مسائلی را که انسان احتمال عقلایی می‌دهد به آنها احتیاج پیدا کند و نتواند احتیاط کند باید پیش از عمل آنها را

۱ - رساله دانشجویی، دفتر نشر معارف / نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها/ قم ۱۳۸۴، کد: ۵۰۰۱۶/۴۸۵
حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، القول فی شرایط وجوبها، م ۸ و توضیح المسائل، م ۲۷۹۱؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۷۱، الرابع؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت، توضیح المسائل، م ۱۶۰۸؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی، استفتاءات، ج ۲، س ۱۳۸۳؛ دفتر: حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای، حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی، حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی، حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی، حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی، و حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی.

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۱۶۹۹۱۵۵fb۲۴۳۹۵۲۷۳۹۴۳۹ff۵۸۸۰۸۵

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۲۰۰۲۶

یاد بگیرد تا در هنگام عمل بر خلاف وظیفه شرعی خود رفتار نکند.^۱

انجام ندادن امر به معروف و نهی از منکر، به بهانه بلد نبودن احکام و روشها

۲۲- آیا مکلف می‌تواند واجب مهم امر به معروف و نهی از منکر را ترک کند؟ فقط با این بهانه که احکام و روشهای آن را نمی‌داند. آیا مسلمان مکلف، موظف به یادگیری احکام واجب نیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: بر هر مکلفی لازم است احکام مبتلا به خود را بیاموزد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی** **زنجانی**: باید احکام و شرایط امر به معروف و نهی از منکر را یاد بگیرد و در صورت وجود شرایط آن، واجب است به این فریضه الهی عمل کند.^۳

ترویج و تبلیغ فریضتین هم واجب است

۲۳- آیا تبلیغ و ترویج امر به معروف و نهی از منکر هم واجب است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: بسمه‌تعالی. سلام علیکم و رحمه الله و برکاته. همانطور که امر به معروف و نهی از منکر با وجود شرایط و حفظ مراتب، وظیفه مکلفین می‌باشد، ترویج و تبلیغ این فریضه مهم اساسی و حیاتی برای کسانی که این فریضه را ترک کردند و یا نمی‌دانند واجب است. موفق و مؤید باشید.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: چنانچه به عنوان یک واجب، ترک شود باید تبلیغ و ترویج گردد.^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر تبلیغ و ترویج امر به معروف، مصداق حکم امر به معروف قرار بگیرد یعنی افراد جامعه نسبت به امر به معروف بی‌اعتنا باشند، تبلیغ و ترویج آن واجب می‌شود.^۶

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی** **زنجانی**: احیای این فریضه الهی فرض

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۱۴۳

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۰۶۰۲۳۵

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۹۲۷۳

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره 8ab9c2719462d9cd

۵ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۸۰۱۸۱

۶ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۸۸۰

است. باید تارک این فریضه هم امر به معروف و نهی از منکر شود چنانچه اگر حکم این فریضه یا شرایط اجرای آن را نمی‌داند ارشاد وی لازم است.^۱ حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: اگر شرایط فراهم باشد واجب است.

وجوب تبلیغ و ترویج امر به معروف و نهی از منکر

۲۴- همانطور که مستحضر هستید، امروزه در جامعه اسلامی ما، فریضه مهم امر به معروف و نهی از منکر، بسیار مهجور و فراموش شده است. آیا در چنین شرایطی، تبلیغ و ترویج امر به معروف و نهی از منکر، توسط اساتید و علمایی که متصل به چشمه نورانی فقها و مراجع تقلید هستند، واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: به عنوان واجب کفایی لازم است علما مردم را موعظه کرده و محرمات و واجبات الهی را تذکر دهند و شرایط امر به معروف و نهی از منکر را فراهم کنند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: فریضه امر به معروف و نهی از منکر بر همه احاد مسلمین واجب است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی**: احیای این فریضه الهی فرض است.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: امر به معروف و نهی از منکر با رعایت شرایط بر همه مؤمنین واجب است و برفقها و مراجع تقلید و اساتید نیز تبلیغ و ترویج آن واجب است و فقها از طریق فتوا دادن و ارشاد کردن مردم این تکلیف را به مقداری که در توانشان است انجام می‌دهند.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در فرض سؤال همگان باید به ترویج و احیاء این فریضه واجب اقدام نمایند.^۴

تکلیف کسی که راه و روش امر به معروف و نهی از منکر را نمی‌داند

۲۵- آیا بر کسی که راه و روش امر به معروف و نهی از منکر را نمی‌داند، واجب است امر به معروف و نهی از منکر کند یا نه؟

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۶۴۸

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۶۹۱۹

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۲۲۵

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۰۲۰۵۲۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: در حد متیقن لازم باید امر به معروف و نهی از منکر کند به نحوی که احتمال تجاوز از حد ندهد.^۱

فصل دوم: لغات و اصطلاحات

تعریف امر به معروف

۲۶- امر به معروف در دین اسلام به چه معنایی می‌باشد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: واداشتن افراد به انجام احکام و سنتی که از نظر شارع پسندیده است.

تعریف نهی از منکر

۲۷- نهی از منکر به چه معنی می‌باشد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: باز داشتن دیگران از هر عملی که به حکم شارع ناپسند است.

تعریف و توضیح معروف و منکر

۲۸- مراد از معروف و منکر چیست؟ توضیح دهید؛ و تکلیف بر چه کسانی است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ مراد از معروف، همان واجبات شرعیه؛ و از منکر، همان محرمات الهیه است. و بر مکلف واجب است که تارک واجب را امر به معروف، و فاعل حرام را نهی از منکر نماید، در صورتی که احتمال تأثیر بدهد، و بر خود وی ضرری وارد نشود. برای تفصیل بیشتر به کتاب منهج الصالحین آیه الله العظمی سید خوئی (طاب ثراه) با توجه به تعلیقه‌ی ما مراجعه شود، و الله العالم.^۱

ملاک و میزان در تشخیص معروف و منکر

۲۹- ملاک تشخیص معروف و منکر در رفتارهای اجتماعی چه می‌باشد؟ اگر محرز شود که رابطه پسر و دختری، رابطه‌ای است که حرمتش بیان شده، وظیفه آحاد مردم در نهی از منکر چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: هوالعالم. در همه موارد، میزان، احکام شرعیه است و در صورت ثبوت منکر برای تمام افراد، نهی از منکر در صورت احتمال

تأثیر واجب است.^۱

ملاک معروف و منکر

۳۰- آیا ملاک معروف و منکر فقط واجبات و محرمات است؟ یا معروف و منکر عقلی و اخلاقی و عرفی را نیز شامل می‌شود؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: حد وجوب امر به معروف و نهی از منکر در همان واجبات و محرمات است.^۲
حضرت آیت‌الله‌العظمی **محمدحسین نجفی**: معروف، واجبات اسلام است و منکر، محرمات اسلام.^۳

تعریف حاکم شرع

۳۱- حاکم شرع کیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **شاهرودی**: مجتهد جامع شرایط است.^۴
حضرت آیت‌الله‌العظمی **محمدحسین نجفی**: نبی (ص) و امام (ع) در واقع حاکم الشرع هستند. با این حال در غیبت امام زمان (عج)، آموخته علما و مجتهدین، حاکم الشرع نامیده می‌شوند.^۵

وجوب امر به معروف و نهی از منکر، عقلی یا نقلی؟

۳۲- آیا وجوب امر به معروف و نهی از منکر عقلی است؟ چنانکه شیخ طوسی و علامه فرموده‌اند و یا نقلی؟ چنانکه سید مرتضی و ابو الصلاح و ابن ادریس برآند و یا هر دو؟ چنانکه از کلمات بعضی از متأخرین استفاده می‌شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: رجحان و حسن آن، عقلی و وجوب آن نقلی است اما عدم وجوب آن بحسب عقل، برای این است که عقل دفع ضرر یقینی یا محتمل متوجه به شخص را بر خود او واجب می‌داند و دفع آن را از غیر، مثل احسان به او می‌داند، بلی در مواردی که ترک امر به

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۸۱

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۳۷

۳ - کتاب قوانین الشریعه فی فقه جعفریه معظم له جلد ۱ صفحه ۵۲۸

۴ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۲۹

۵ - استفتائات از پایگاه اطلاع رسانی دفتر معظم له

معروف و نهی از منکر، موجب توجّه ضرری به عموم و از جمله، خود امر به معروف باشد، واجب می‌شود ولی این وجوب نیز بعنوان خود امر به معروف نمی‌باشد و اما دلیل نقلی آن، که کتاب و سنت است در وجوب آن، صراحت دارند.^۱

امر و نهی‌های واجب از نظر شرع اسلام

۳۳- از نظر شرعی امر به کدام یک از معروف‌ها و نهی از کدام یک از منکرها واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی، حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت^۲، حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی، حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی^۳، حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای و حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی^۴: در واجبات و محرمات، امر و نهی واجب و در مستحبات و مکروهات، امر و نهی، مستحب است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی^۵؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی و حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی^۶؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: در واجبات و محرمات، امر و نهی واجب و در مستحبات، امر مستحب است.

استحباب امر به مستحبات و نهی از مکروهات

۳۴- آیا امر به معروف و نهی از منکر در مستحبات یا مکروهات نیز واجب می‌باشد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: این امر و نهی، مستحب می‌باشد.

امر به معروف و نهی از منکر، واجب فوری

۳۵- امر به معروف و نهی از منکر، واجب موسع است یا مضیق؟ آیا می‌توانیم تذکر به گناهکار را به تأخیر بیندازیم؟

۱ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۸

۲- توضیح المسائل، باب امر به معروف

۳- توضیح المسائل مراجع، م ۲۷۸۶

۴- توضیح المسائل، م ۲۷۸۴

۵- منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۲۷۱

۶- منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۷۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب موسّع است به شرطی که در اثر تأخیر بی اثر نشود و همچنین در زمان تأخیر، شخص ترک معروف یا انجام حرام نداشته باشد و الا تا قبل از ارتکاب بعدی حرام یا ترک معروف، این دو فریضه را باید انجام داد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: موارد، مختلف است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: در بعض موارد واجب موسّع است در صورتی که زمینه او باقی باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنجانی**: تأخیر در تذکر، اگر باعث عدم تأثیر یا وقوع معصیت قبل از تحقق این فریضه شود، جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب فوری می‌باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر تأخیر آن موجب تکرار یا ادامه گناه یا مفسده دیگر نشود تأخیر اشکال ندارد. در غیر این صورت فوری می‌باشد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: واجب مضیق است به این معنی که نباید به قدری تأخیر بیفتد که ارزش امر و نهی از بین برود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: مورد امر به معروف فرق می‌کند در بعضی موارد واجب موسّع است و می‌توانید به تأخیر بیندازید در برخی موارد مضیق است و باید فوراً امر به معروف شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: نه موسّع است نه مضیق بلکه واجب فوری است.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **دوزدو زانی**: اگر مصلحت باشد به طوری که با تأخیر، امر به معروف و نهی از منکر بهتر انجام می‌پذیرد تأخیر عیب ندارد.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیسـتانی**: چنانچه تأخیر انداختن تأثیر بیشتر داشته باشد، به تأخیر بیندازید.^۵

وجوب فوری امر به معروف و نهی از منکر

۳۶- آیا می‌توان به بهانه‌های واهی، انجام امر به معروف و نهی از منکر را به

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱bd۶۵۰۶۴۰۶

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره a۸fdd۳b۲۶۱۴b۶۶۹۷۵۰cc۳۳d۹۳۷veaab۸

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۳۲۹۰۳۲۶

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

۵ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۳۴۴۸۷۹

تأخیر انداخت؟ یا این واجب، واجب فوری است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **شمیری زنجانی**: ملاک این است که منکر انجام نشود و معروف فوت نگردد. اگر این ملاک، متوقف بر فوریت امر و نهی باشد واجب فوری است و در غیر این حالت فوریت نخواهد داشت.^۱ حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: موارد امر به معروف از نظر تأخیر یا فوری بودن فرق می‌کند و در بعضی موارد با وجود شرایط واجب فوری است و در بعضی موارد تأخیر به مقداری که لازم باشد جایز است نه بیشتر و در هر دو صورت تأخیر از زمانی که باید امر به معروف کند به بهانه‌ای که شرعاً عذر حساب نمی‌شود جایز نیست.^۲

وجوب فوری امر به معروف و نهی از منکر

۳۷- آیا امر به معروف و نهی از منکر واجب فوری است؟ یعنی به محض مشاهده منکر باید تذکر داد یا اینکه می‌توان صبر کرد تا این که فرصت بهتری برای تأثیرگذاری بیشتر و یا کاهش مفسده امر به معروف و نهی از منکر به وجود آید؟ حال اگر احتمال دهیم که فرد مورد نظر از دسترس خارج می‌شود تکلیف چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب فوری است.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: موارد امر به معروف از نظر تأخیر یا فوری بودن فرق می‌کند و در بعضی موارد با وجود شرایط واجب فوری است و در بعضی موارد تأخیر به مقداری که لازم باشد جایز است بلکه اگر در فرصت دیگری اثر بیشتر پیدا می‌کند لازم است در فرصت مناسب‌تر امر به معروف نماید. اگر احتمال بدهد که فرد مورد نظر از دسترس خارج می‌شود و بداند به گناه خود ادامه می‌دهد و کسی دیگر هم او را منع نمی‌کند در این صورت لازم است با وجود شرایط، قبل از آنکه از دسترس خارج شود با روش مناسب، رعایت شرایط، امر به معروف نماید.^۴ حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: اگر صبر کردن و انتظار فرصت بهتر

۱- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۸۲۰

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۸۹۹

۳- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۲۱۰۲۰۲

۴- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۲۸۸

می‌تواند تأثیر بیشتری در امر به معروف و نهی از منکر داشته باشد و یا مفسده‌ای نداشته باشد صبر کردن مانعی ندارد و اما اگر صبر کردن هیچ اثری ندارد و یا احتمال می‌دهید فرد از دسترس شما خارج شود و شرایط دیگر برای امر به معروف و نهی از منکر فراهم است باید فوراً این واجب الهی انجام گیرد.

امر به معروف و نهی از منکر، ذیل کتاب جهاد؟ یا کتابی مستقل؟

۳۸- کتاب امر به معروف و نهی از منکر در کتب فقهیه بعد از پایان کتاب جهاد قرار دارد بلکه بعضی از علماء در ضمن کتاب جهاد از آن بحث کرده‌اند و کتاب مستقلی به عنوان امر به معروف و نهی از منکر، عنوان نکرده‌اند اکنون وجه ارتباط و تناسب این بحث را با بحث جهاد، بیان فرمائید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: چون جهاد به معنای اعم شامل امر به معروف و نهی از منکر می‌شود جهاد با کفار برای اعلاء کلمه الله است و امر به معروف و نهی از منکر نیز برای اعلاء کلمه الله و اجراء احکام الله است چنانکه حب فی الله و بغض فی الله نیز تعرضش در کتاب جهاد مناسب است و خلاصه چون امر به معروف و نهی از منکر از شئون جهاد است لذا آن را بعد از کتاب جهاد قرار داده و یا در خود کتاب جهاد از آن بحث کرده‌اند.^۱

تذکر سایرین، مسقط وظیفه تذکر و نیست

۳۹- ۱. امر به معروف و نهی از منکر، واجب کفایی است یا عینی؟ ۲. اگر کفایی است، هنگامی که منکری رخ داده و کسانی اقدام به نهی نمی‌کنند یا به اندازه کفایت، اقدام به نهی نمی‌کنند، آیا بر سایرین واجب نیست که تذکر دهند؟ به عبارت دیگر، آیا انسان می‌تواند به بهانه کفایی بودن (در حالی که تعداد من به الکفایه تذکر نمی‌دهند) امر به معروف و نهی از منکر را ترک کند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب کفایی است و تا زمانی که افرادی که امر به معروف و نهی از منکر

می‌کنند، به مقدار کافی نباشند بر همگان لازم است به این دو کار اقدام کنند.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: بنا بر اظهر وجوب امر به معروف و نهی از منکر کفایی است، و اگر عده‌ای در حد کفایت قیام به این عمل کنند از گردن سائرین برداشته می‌شود.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: واجب کفایی است. اگر شرایط امر به معروف و نهی از منکر برقرار است، انجام شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: موارد مختلف است. در هر صورت، وظیفه شما با وجود شرایط امر به معروف و نهی از منکر امر و نهی زبانی است و غیر از آن وظیفه‌ای ندارید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی**: واجب کفایی است به این معنا که اگر عده‌ای به اندازه نیاز اقدام کردند، از دیگران ساقط می‌شود پس اگر به مقدار کفایت اقدام نشده باشد، بر همگان لازم است نهی از منکر نمایند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب کفایی است به این معنی که اگر افراد کافی اقدام به آن کردند از دیگران ساقط است اما اگر دیگران اقدام به امر به معروف و نهی از منکر نکردند بر دیگران واجب است که انجام دهند البته در برخی موارد با دیدن منکر باید تمام افراد نهی کنند تا اثر داشته باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب کفایی است و واجب کفایی واجبی است که اگر به حد کافی کسانی نسبت به آن اقدام نمایند از دیگران ساقط می‌شود.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **دوزدانی**: واجب کفایی است. در فرض سؤال، تذکر واجب است و ترک امر به معروف و نهی از منکر با وجود شرایط، جایز نمی‌باشد.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید کمال حیدری**: واجب کفایی است. در صورتیکه مشاهده شد که امر به معروف و نهی از منکر اجرا نمی‌شود و یا سهل انگاری می‌شود نباید واجب کفایی بهانه ترک آن شود و با در نظر گرفتن شرایط آن،

۱- دفتر معظم له

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۴۳۱

۳- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۳۳۰۰۱۹

۴- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

خود اقدام کنید.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی سید مهدی **بطحائلی گلیایگانی**: در پاسخ به دو سؤال فوق به طور کلی ترویج خوبی‌ها به معنی امر به معروف و جلوگیری از بدی‌های به معنی نهی از منکر، با توجه به موارد آن، هم می‌تواند واجب کفایی باشد یعنی آن جایی که دیگران اقدام می‌کنند، بر دیگری لازم نیست اقدام کند و نیز می‌تواند واجب عینی باشد و آن زمانی است که امر و ناهی وجود ندارد که فرد ناظر، وظیفه دارد اقدام کند.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **جناتی**: واجب کفایی می‌باشد و در صورتی که برخی از مکلفین قیام به آن می‌کنند از دیگران ساقط است و اگر اقامه معروف و جلوگیری از منکر موقوف بر اجتماع جمعی از مکلفین باشد، واجب است اجتماع کنند.^۳

وجوب فریضتین، کفایی یا عینی؟

۴۰- آیا امر به معروف و نهی از منکر را مانند شیخ طوسی و ابن حمزه، واجب عینی می‌دانید و یا مانند سید مرتضی واجب کفائی؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلیایگانی**: واجب کفائی است مگر این که بالعرض، عینی شود.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محمدحسین نجفی**: واجب کفایی است و اگر عده‌ای به قدر کفایت انجام دهند، از بقیه ساقط است. البته تنفر از گناه، بر همه کس واجب عینی است.^۵

وجوب کفایی، بهانه و توجیه نامناسب برای بی تفاوتی

۴۱- سؤال دو بخش دارد: اولاً بفرمایید امر به معروف و نهی از منکر، واجب کفایی است یا عینی؟ ثانیاً اگر کفایی است؛ هنگامی که منکری رخ داده و کسانی اقدام به نهی نمی‌کنند؛ یا به اندازه کفایت، اقدام به نهی نمی‌کنند، آیا بر سایرین واجب نیست که تذکر دهند؟ به عبارت دیگر، آیا انسان می‌تواند به بهانه کفایی بودن (در حالی که تعداد من به الکفایه

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

۴ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۵

۵ - کتاب قوانین الشریعه فی فقه جعفریه معظم له جلد ۱ صفحه ۵۳۴

تذکر نمی‌دهند) امر به معروف و نهی از منکر را ترک کند؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: امر به معروف و نهی از منکر در واجبات و محرّمات الهی، با فراهم بودن شرایط آن، واجب کفایی است و اگر بعضی از افراد به این وظیفه عمل کنند و مؤثر واقع گردد، از دیگران ساقط می‌شود و چنانچه همه افرادی که شرایط را دارا می‌باشند امر به معروف و نهی از منکر را ترک نمایند، همه آنان گناهکار و مستحق عقاب خواهند بود. شایان ذکر است بر همه افراد جامعه لازم است که اگر با کار حرام یا ترک واجبی مواجه شدند بی‌تفاوت نباشند و انزجار و ناراحتی خود را با گفتار یا کردار و مانند آن، ابراز نمایند و این مقدار بر همه مکلفین، واجب عینی است.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب کفایی است و تا زمانی که افرادی که امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند، به مقدار کافی نباشند، بر همگان لازم است به این دو کار اقدام کنند.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: امر به معروف واجب کفایی است. در صورتیکه به اندازه کفایت نباشد، باید به این واجب اقدام کرد و به بهانه کفایی بودن، نمی‌توان آن را ترک کرد.^۳

۱ - کتاب توضیح المسائل جامع معظم له ج ۳ مساله ۲۶۸۵

۲ - دفتر معظم له ۹۰۱۷

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۳۹۳۲۲

بخش ۳: شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر

فصل اول: عناوین و کلیات شرایط وجوب

فصل دوم: شرط اول (علم به معروف و منکر)

فصل سوم: شرط دوم (احتمال تأثیر)

فصل چهارم: شرط سوم (ترک نکردن گناه)

فصل پنجم: شرط چهارم (نداشتن مفسده و خطر اهم)

بخش ۳: شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر

فصل اول: عناوین و کلیات شرایط وجوب

شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر

۴۲- شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم **شیرازی**: امر به معروف و نهی از منکر بر تمام افراد عاقل و بالغ با شرایط زیر واجب است: ۱- کسی که می‌خواهد امر و نهی کند باید یقین داشته باشد که طرف مقابل مشغول انجام حرام یا ترک واجبی است. ۲- احتمال دهد که امر و نهی او اثر دارد، خواه اثر فوری داشته باشد یا غیر فوری، کامل یا ناقص، بنابراین اگر بداند هیچ اثر نمی‌کند واجب نیست. ۳- در امر و نهی او مفسده و ضرری نباشد، پس اگر بداند یا خوف این باشد که امر یا نهی او، ضرر جانی یا عرضی و آبرویی یا مالی قابل توجه نسبت به او یا بعضی از مؤمنین می‌رساند واجب نیست، ولی اگر معروف و منکر از اموری باشد که شارع مقدس اسلام اهمّیت زیادی به آن می‌دهد (مانند حفظ اسلام و قرآن و استقلال ممالک اسلامی، یا حفظ احکام ضروری اسلام)، باید اعتنا به ضرر نکند و با بذل جان و مال در حفظ آنها بکوشد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **وحید خراسانی**: باید پنج شرط داشته باشد: اول: معروف و منکر را بشناسد و جاهل به معروف و منکر نباید متصدی امر و نهی شود. دوم: اینکه احتمال تأثیر بدهد و اگر بداند تارک معروف و فاعل منکر به امر و نهی ترتیب اثر نمی‌دهد واجب نیست. سوم: اینکه کسی که معروف را ترک کرده یا منکر را مرتکب شده از ترک معروف و فعل منکر منصرف نشده باشد، ولی اگر برایش انصراف حاصل شده باشد، یا احتمال بدهیم که از ترک معروف و فعل منکر منصرف و یا پشیمان شده است، امر او به معروف یا نهی او از منکر واجب نیست. چهارم: اینکه در ترک معروف و ارتکاب منکر معذور نباشد، ولی اگر معذور باشد مثل اینکه مقلد کسی باشد که آن فعل را واجب یا حرام نمی‌داند، هرچند به حسب اجتهاد یا تقلید امر کننده یا نهی کننده واجب یا حرام باشد در این صورت امر به معروف و نهی از منکر واجب

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۰۱۰۱۷۵

نیست. پنجم: اینکه از امر و نهی، ضرری بر جان یا عرض یا مال خودش یا مسلمانی وارد نشود و همچنین اگر احتمال چنین ضرری را بدهد و این احتمال مورد اعتنا بوده و نزد عقلا موجب خوف از ضرر باشد، در این صورت امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست، البته باید اهمیت معروف و منکر ملاحظه گردد، لذا چنانچه امر به معروف و نهی از منکر (از جهت اهمیت فعل معروف و ترک منکر) شرعا مهمتر از آن ضرر باشد، وجوب امر به معروف و نهی از منکر ساقط نمی‌شود.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی روحانی: بسمه‌تعالی. اولین شرط، احتمال تأثیر است و این شرط لازم نیست. چنانچه در دین بدعت گذاشته شود و سکوت عالم موجب هتک دین و ضعف عقاید مسلمین شود در این صورت نهی از منکر واجب است ولو یقین به عدم تأثیر داشته باشد. ولی اگر منکر چنین نباشد و فردی باشد، اولین شرط احتمال تأثیر است. شرط دوم معرفت به منکر است و شرط دیگر اینکه ضرری مترتب بر نهی از منکر نشود و شرایط دیگری هم دارد که در ذیل بیان می‌شود.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: اگر کسی واجبی را انجام نمی‌دهد و یا معصیتی را به جا می‌آورد، در صورت تحقق شرایط ذیل بر دیگران واجب است او را امر به معروف و نهی از منکر نمایند. ۱- علم به حکم شرعی ۲- احتمال تأثیر ۳- اصرار بر ترک واجب یا انجام دادن معصیت ۴- عدم مفسده. و اگر کسی مستحبی را ترک یا مکروهی را بجا می‌آورد، امر به معروف و نهی از منکر او مستحب است.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: ۱. امر و ناهی، باید معروف و منکر را بشناسند. ۲. احتمال دهد امر و نهی او تأثیر دارد. ۳. امر و نهی، مفسده‌ای (ضرر جانی، مالی مهم و آبرویی) نداشته باشد. ۴. کسی که معروف را ترک می‌کند، و نیز کسی که منکر را انجام می‌دهد، بر ادامه عمل خود اصرار داشته باشد.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی محقق کابلی: ۱- خود امر کننده به معروف و نهی کننده از منکر، معروف‌ها و منکرها را بشناسد. ۲- کسی که امر به معروف و نهی از منکر می‌شود اصرار بر ادامه عمل خود داشته باشد اما اگر کسی

۱ - کتاب منهاج معظم له جلد ۲ مساله ۱۲۷۱ و رساله مساله ۲۰۶۹

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۴۴۴

۳ - مساله ۱۶۰۸ رساله و کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۳۶

۴ - کتاب استفتائات معظم له

معروفی را ترک کند و منکری را انجام بدهد و بعداً پشیمان شود و توبه کند امر و نهی او، امر به معروف و نهی از منکر نیست. ۳- احتمال تأثیر وجود داشته باشد. ۴- ضرر و مفسده‌ای برای خود امر کننده به معروف و نهی کننده‌ی از منکر و مسلمانان دیگر نداشته باشد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: ۱- امر به معروف و ناهی از منکر، معروفات و منکرات را بشناسد. ۲- احتمال تأثیر بدهد. ۳- گناهکار اصرار بر گناه داشته باشد. ۴- امر به معروف و نهی از منکر موجب مفسده‌ای برای امر یا ناهی نباشد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: ۱- معرفت امر و ناهی به معروف و منکر ۲- احتمال تأثیر ۳- اصرار گناهکار بر معصیت ۴- تنجیز انجام معروف و ترک منکر بر گناهکار ۵- نداشتن مفسده برای امر و ناهی و سایر مسلمین.^۳ حضرت آیت‌الله‌العظمی **محمدحسین نجفی**: ۱- شناخت معروف و منکر. ۲- احتمال تأثیر که در آن قطعیت تأثیر ملاک نیست، بلکه صرف احتمال کافی است. ۳- عدم ضرر.^۴

منظور از قدرت در امر به معروف و نهی از منکر، همان احراز شرایط وجوب است

۴۳- کسی که می‌خواهد شخصی را امر به معروف و نهی از منکر نماید، آیا باید قدرت بر آن را داشته باشد؟ در چه زمانی امر به معروف و نهی از منکر بر او واجب می‌شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: امر به معروف و نهی کننده از منکر باید عالم به معروف و منکر باشد، و همچنین بداند که فاعل منکر عمداً و بدون عذر شرعی مرتکب آن می‌شود، و زمانی اقدام به امر و نهی واجب می‌شود که احتمال تأثیر امر به معروف و نهی از منکر در مورد آن شخص داده شود، و ضرری برای خود او نداشته باشد، و در این مورد باید تناسب بین ضرر احتمالی و اهمیت معروفی را که به آن امر می‌نماید یا منکری که از آن نهی می‌کند، ملاحظه نماید. در غیر این صورت، امر به معروف و نهی از منکر بر او واجب

۱- کتاب استفتانات معظم له

۲- استفتاء از دفتر معظم له

۳- کتاب الصراط، اجوبه الاستفتانات معظم له ج ۱ سؤال ۸۵۳

۴- کتاب قوانین الشریعه فی فقه جعفریه معظم له جلد ۱ صفحه ۵۲۸ و ۵۲۹

نیست.^۱

لزوم اجتماع شرایط وجوب جهت تنجیز حکم

۴۴- چنانچه یکی از شروط ذکر شده در باب امر به معروف و نهی از منکر وجود نداشته باشد، این فریضه از شخص ساقط می‌شود؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیری^۱: همه شرایط شرعی باید در آن جمع شود.^۲

لزوم اخذ شرایط وجوب فریضتین از شارع، و تکیه نکردن به استحسان

۴۵- با تأکید زیادی که در باره امر به معروف و نهی از منکر شده تا جائی که سبب اقامه فرائض و موجب آبادی زمین و ایمنی راهها و جلوگیری از اجحافها به شمار آمده چگونه با علم به ضرر یا ظن به آن، آن هم ولو ضرر جانی نباشد و مالی باشد از انسان، ساقط می‌شود؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی سید محمد رضا گلپایگانی: این مسأله، شرعی است و شرایط وجوب هر واجب را باید از شارع، اخذ کرد و ما نمی‌توانیم به استحسان، چیزی بر آن بیافزاییم مع ذلک می‌توان گفت که مسأله چون مربوط به فرد است و بیشتر از آن که احتمال ضرر ندهد الزام به امر به معروف، لازم نیست و تحمّل ضرر برای این که غیر، متضرر نشود اگر چه ضرر معنوی باشد لازم نیست. بلی اگر ترک امر به معروف یا نهی از منکر، موجب ضایع شدن حکمی از احکام و متروک شدن آن شود، آن مسأله دیگری است و تحمّل ضرر مالی و بلکه جانی، برای حفظ آن، واجب است نظیر جهاد و به مسأله امر به معروف و نهی از منکر، ارتباط ندارد.^۳

افزودن شرایطی بر اساس استحسان به شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر، بدعتی خطرناک

۴۶- مراجع معظم تقلید برای وجوب امر به معروف و نهی از منکر، شرایطی ذکر فرموده‌اند مانند ((احتمال تأثیر)) و ((علم به معروف و منکر)) و ((نداشتن مفسده اهم)) و ((استمرار گناه)). حال اگر شخص غیرمتخصص و غیرمجتهد،

۱ - اجوبه الاستفتانات معظم له سؤال ۱۰۵۷

۲ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۳۸۱

۳ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۸

شرایط دیگری را از خودش اضافه کند (مثلاً سن و سال را؛ جنسیت را؛ محرم بودن را؛ عامل و عادل بودن را و...) آیا این کار (اضافه کردن شروط توسط افرادی غیر فقیه)، بدعت در دین و حرام نمی‌باشد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: اتحاد در جنسیت و نوعیت از شرایط امر به معروف و نهی از منکر نمی‌باشد و مسائلی را که می‌دانند جزء دین نیست جزو دین قرار دهد بدعت است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: وجوب امر به معروف و نهی از منکر شرایطی دارد که در رساله بیان شده است و اضافه کردن شرایط دیگر بدون دلیل شرعی جایز نیست.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر بعنوان حکم خدا باشد جایز نیست.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر اضافه کردن شرط را نسبت به دین ندهد بلکه به نظر خودش این شرطها را دخیل در وجوب امر به معروف بداند، بدعت حساب نمی‌شود (توضیح: البته باز هم این عمل از غیر مرجع مجتهد، خطا است)، اما اگر شرطهای اضافه را به دین نسبت بدهد بدعت حساب می‌شود.

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۵۰۲۳۷

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۸۰ea۸a۶۰ea۳۵cbb۵۸۰ea۸a۶۰

فصل دوم: شرط اول (علم به معروف و منکر)

عدم نیاز به شناخت تمام معروف‌ها و منکرها

۴۷- در امر به معروف و نهی از منکر، منظور از شرط وجوب ((علم به معروف و منکر))، این است که ((اول باید همه معروف‌ها و منکرها را با لیست بشناسیم))؟ یا صرف اینکه بدانیم آن مصداق خاص انجام شده، منکر است؛ کفایت بر وجوب نهی می‌کند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: شخصی که قصد دارد، مخاطب را نهی از منکر کند، باید بداند که آن مصداقی که قصد نهی کردن از آن را دارد، منکر است.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: شناخت تفصیلی عناوین لازم نیست و همین که بداند کار انجام شده مصداق منکر است، کفایت می‌کند.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: مواردی را که انسان می‌داند واجب است و طرف ترک می‌کند یا مواردی را که انسان می‌داند حرام است و دیگری آن را مرتکب می‌شود امر به معروف موضوعیت دارد و لازم نیست همه معروف و ها و منکر را بالیست بشناسید، هر مقداری که واجب و حرام را می‌دانید و بدانید که دیگران مرتکب می‌شوند با وجود شرایط، امر به معروف کنید .

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: گاهی برای امر به معروف و نهی از منکر کردن یادگرفتن و شناختن معروف و منکر از باب مقدمه واجب می‌شود.^۲

شهادت یک نفر عادل به وقوع منکر

۴۸- باتوجه به اینکه یکی از شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر، علم به معروف و منکر است؛ آیا شهادت یک نفر عادل به وقوع منکر برای وجوب امر به معروف و نهی از منکر کفایت می‌کند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: آری کافی است.^۳

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۰۰۲۶۷

۲ - کتاب توضیح المسائل جامع معظم له ج ۳ مساله ۲۶۷۲

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۶۰۲۰۱۹۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی شبیری زنجانی: اگر اطمینان آور نباشد کافی نیست.^۱

حکم نهی از منکر در مسائلی که فتاوی مراجع، متفاوت است

۴۹- در امر به معروف و نهی از منکر، اگر کسی فعلی را انجام می‌دهد که از نظر مرجع تقلید ما، آن کار، حرام است؛ لکن مساله اختلافی باشد و ما مرجع تقلید او را نمی‌شناسیم؛ یا نظر مرجعش را درباره آن فعل نمی‌دانیم؛ امر به معروف و نهی از منکر، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: نهی او در این خصوص مورد ندارد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی: چنانچه احتمال دهید که او طبق نظر مرجع خود عمل می‌کند و یا نظر مشهور علما با عمل او مطابقت دارد امر به معروف لازم نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی: در مسائل اختلافی که بعضی مراجع حلال و بعضی حرام می‌دانند، امر به معروف و نهی از منکر موضوعیت ندارد.^۳ حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای: به هر حال اگر احراز نشود که مرتکب فعل حرام شده، امر و نهی واجب نیست.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی شبیری زنجانی: با احتمال اینکه حرمت عمل برای دیگری منجز نشده وجوب این فریضه ساقط است. بله در بعضی از معاصی مهمه که موقف شارع معلوم است و می‌دانیم شارع به هیچ وجه راضی نیست وجوب ساقط نیست و باید جلوی دیگری گرفته شود مثلاً اگر دیگری بخواهد شخص محقون الدمی را بکشد.^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: از جمله شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر این است، کسی که می‌خواهد امر و نهی کند باید یقین داشته باشد که طرف مقابل مشغول انجام حرام یا ترک واجبی است.^۶

حضرات آیات عظام امام خمینی، وحید خراسانی، ملکی تبریزی، بهجت، سیستانی و نوری همدانی: نهی از منکر در این مورد واجب

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۵۴۰

۲ - کتاب استفتائات معظم له و جامع الاحکام، ج ۲، س ۱۴۷۵

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۴۲۷

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۶۹fc۳d۵۱۴۴۱d۸۱۴a۵۵۸۱۸c۹۱۸۴d۷۸۹ec

۵ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۴۰۳

۶ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۱۰۱۷

نیست .

حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی^۱؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی^۲؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی^۳؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت^۴؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی^۵.

تذکر به صدا و سیما درباره موسیقی‌های حرام

۵۰- گاهی از صداوسیما و یا نوار ضبط صوت، آهنگ‌هایی پخش می‌شود که به نظر می‌رسد مناسب با مجالس لهو و خوش گذرانی است. در حالی که در نظر دیگران این چنین نیست. آیا می‌توانم آنان را از گوش دادن به آن منع کنم؟

حضرات آیات عظام امام خمینی، خامنه‌ای، فاضل لنکرانی، وحید خراسانی، سیستانی، بهجت، صافی گلپایگانی، نوری همدانی و مکارم شیرازی: بر شما واجب است به آن گوش ندهید؛ ولی نهی دیگران، مبتنی بر آن است که مرجع تقلید آنان هم آن موسیقی را حرام بدانند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی^۶ حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای^۷

حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی^۸ حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید

خراسانی^۹ حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی^{۱۰}

حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی^{۱۱} حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی

^{۱۲} حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت^{۱۳}، حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی^{۱۴}

۱- تحریر الوسیله، ج ۱، القول فی شرایط وجوبها، م ۲

۲- منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۲۷۱، الرابع

۳- منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۲۷۱، الرابع

۴- دفتر معظم له

۵- رساله دانشجویی، دفتر نشر معارف/ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها/ قم ۱۳۸۴، کد: ۵۰۰۰۱۶/۴۸۷

۶- جامع المسائل ج ۱ س ۹۲۹

۷- اجوبه الاستفتانات س ۱۱۴۰

۸- تحریر الوسیله ج ۱ القول فی شرایط وجوبها م ۲

۹- منهاج الصالحین ج ۲ م ۱۲۷۱، الرابع

۱۰- منهاج الصالحین ج ۱ م ۱۲۷۱، الرابع

۱۱- منهاج الصالحین ج ۱ م ۱۲۷۱، الرابع

۱۲- جامع الاحکام ج ۲ س ۱۴۷۵

۱۳- دفتر معظم له

۱۴- دفتر معظم له

و حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیریازی^۱.

مراجعه به فتوای مرجع سائل هنگام پرسش از مساله اختلافی

۵۱- اگر از کسی مساله شرعی که مورد اختلاف مراجع معظم تقلید می‌باشد، پرسیده شود، آیا وی موظف است نظر خود (در صورتیکه مجتهد باشد) یا مرجع تقلید خود (در صورتیکه مقلد باشد) را در پاسخ بگوید؟ یا نظر مرجع تقلید سؤال کننده را؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اگر از کسی مساله مورد اختلافی را سؤال کنند، او نمی‌تواند نظر و فتوای خودش را اجتهادا یا تقلیدا بگوید. بلکه باید بر طبق فتوای مرجع سؤال کننده جواب بگوید. چون فرد سؤال کننده از وظیفه فعلیه خودش سؤال کرده که همان فتوای مرجع خودش است.^۲

چگونگی برخورد با کسی که مرجع تقلید ندارد

۵۲- اگر فرد گنهکار مرجع تقلید ندارد، باید با کدام حکم با او برخورد کنیم؟ با حکم سخت‌تر و به احتیاط نزدیک‌تر؟ یا با حکم مرجع خودمان یا با حکم راحت‌تر؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: با حکم به احتیاط نزدیک‌تر چون وظیفه او تا مرجع تعیین نکرده عمل به احتیاط است.^۳

لزوم یادگیری و یاددهی حکم مرجع تقلید برای کسی که آن حکم را نمی‌داند

۵۳- اگر ما حکم مرجع فردی را نمی‌دانیم ولی می‌دانیم او ندانسته عمل می‌کند و ممکن است گناه کند؛ الف) آیا امر به یادگیری حکم واجب است؟ ب) اگر امر ما تأثیر نکند ولی بتوانیم حکم مرجع او را یاد بگیریم و به او بگوییم و در این صورت فرد احتمالاً عمل کند، آیا این کارها بر ما واجب می‌شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: نهی از منکر واجب است و باید به یکی از

۱- دفتر معظم له

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۴

۳- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۹۱۳

دو طریق که اشاره کردید عمل کنید.^۱

اطمینان نداشتن از ترک معروف و ارتکاب منکر

۵۴- یکی از شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر، علم به معروف و منکر است. لطفاً بفرمایید در صورت نبود علم به معروف و منکر، آیا امر به معروف و نهی از منکر، حرام می‌شود؟ یا فقط از وجوب می‌افتد و جایز است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: با فرض عدم علم به معروف و منکر، امر به معروف و نهی از منکر معنا ندارد. آری چنانچه شخص به مراتبی از معروف و منکر آگاهی دارد، هر چند آگاهی او کامل نیست، به همان مقدار با اجتماع شرایط امر و نهی، باید امر به معروف و نهی از منکر صورت پذیرد.^۲ حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در این فرض نباید امر به معروف و نهی از منکر کرد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: علم شرط تحقق موضوع این فریضه است در فرض شک موضوع این فریضه نیست و ممکن است عنوان دیگری مثل حرمت بر آن بار شود.

نهی کردن فعلی که یقین به معصیت بودنش نداریم

۵۵- اگر کسی نخواهد صدای مشتبه بشنود یعنی احتمال غیبت بدهد، می‌تواند بگوید این صدا را خاموش کنید یا جایز نیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه‌تعالی. حرام نیست در صورتیکه مفسده مرتب نشود، می‌تواند بگوید.^۳

عدم جواز امر و نهی حین امکان حمل بر صحت

۵۶- کسی که حمل بر صحت درباره او جاریست فعلاً مشکوک الحرمه ظاهر می‌شود و اگر کسی نسبت به آن فعل حرفی به او بزند اذیت می‌شود جایزست گفتن به او یا خیر؟

۱ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۹۱۷

۲ - دفتر معظم له

۳ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۴۵۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بروجردی**: در صورت مفروضه که حمل بر صحّت دارد و گفتن موجب اذیت او می‌شود، داعی به گفتن نیست بلکه جایز نیست.^۱

نهی از بیان کلام مشتبه به شیوه‌ای که باعث هتک صاحب کلام باشد

۵۷- اگر کسی صحبت مشتبه‌ی کند و شخص محترمی است؛ اگر نهی او، بی احترامی و هتک حرمت باشد، چگونه از آن صحبت پرهیز کند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه‌تعالی. در صورتیکه یقین به غیبت بودن ندارد؛ نهی کردن جایز نیست. خصوصاً اگر موجب هتک حرمت شود.^۲

۱ - کتاب استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۳۵ الی ۴۳۷ باب امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۶
۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۴۵۲

فصل سوم: شرط دوم (احتمال تأثیر)

وجوه و اقسام احتمال تأثیر

۵۸- باسلام و احترام. برخی گمان می‌کنند، منظور فقها از شرط ((احتمال تأثیر))، تأثیر آنی و لحظه‌ای در گناهکار و قطع کامل گناه در همان لحظه است. لطفاً بفرمایید در امر به معروف و نهی از منکر، اگر احتمال عقلایی بدهیم که الف) تذکر ما، در آینده بر اصلاح گناهکار اثر می‌گذارد؛ نه لزوماً همان لحظه. یا ب) با تذکر ما، گناهکار، گناه را به تأخیر می‌اندازد. یا ج) با تذکر ما، گناه تضعیف می‌شود؛ نه لزوماً قطع. یا د) با تذکر ما به گناهکار، سایرین متأثر می‌شوند؛ نه لزوماً شخص مرتکب گناه. یا ه) با تذکر ما، گناهکار، گناه را از انظار عمومی، به خفا می‌برد. یا و) تذکر ما، با تکرار تذکر توسط سایرین، باعث قطع گناه می‌شود؛ مگر در هریک از موارد فوق، شرط ((احتمال تأثیر)) صدق نمی‌کند؟ و امر و نهی واجب نمی‌شود؟ باتشکر

حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: علیکم السلام و رحمت الله. مراد از احتمال تأثیر، نسبت به خود شخص گناهکار است نه دیگران. بنابر این فروض الف و ب و ج و ه از موارد نهی از منکر خواهد بود. والله العالم ۱۶ جمادی الثانی ۱۴۳۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ج. علیکم السلام ورحمة الله

مراد از احتمال تأثیر نسبت به خود شخص گناهکار است نه دیگران بنابر این فروض الف و ب و ج و ه از موارد نهی از منکر خواهد بود والله العالم. ۱۶ جمادی الثانی ۱۴۳۶

حضرت آیت‌الله‌العظمی موسوی اردبیلی: بسمه تعالی. هرچند در باب امر به معروف و نهی از منکر نسبت به احتمال تأثیر نسبت به موارد مذکور تصریح نشده ولی به نظر می‌رسد با توجه به اهمیت ترک گناه و اهمیت امر به

معروف و نهی از منکر، ملاک این وظیفه الهی در موارد ذکر شده نیز وجود دارد. و لذا نباید امر به معروف و نهی از منکر در این موارد به شرط وجود سایر شرایط ترک شود.^۱

- بسم الله تعالی -

هر چند در باب امر به معروف و نهی از منکر نسبت با احتمال تأثیر نسبت به موارد مذکور تصریح نشده ولی به نظر می رسد

با توجه به اهمیت ترک گناه و اهمیت امر به معروف و نهی از منکر ملاک این وظیفه الهی در موارد ذکر شده نیز وجود دارد و لذا

ناباید امر به معروف و نهی از منکر در این موارد به شرط وجود سایر شرایط ترک شود.

شماره سؤال: ۰۰۱۱۳۷۳

حضرت آیت الله العظمی حکیم: السلام علیکم و رحمہ الله و برکاتہ. اگر احتمال تأثیر به معنای ابتعاد طرف از معصیت بشود در آینده یا با تأخیر آن و یا ایجاد تردید در گناه و منع از شیوع آن شود، نهی از منکر لازم است.^۲
حضرت آیت الله العظمی گرامی: اینها هم مصداق تأثیر می باشند. والسلام.^۳
حضرت آیت الله العظمی شیبیری **زنجانی**: اگر گناه به مرحله نازلتر، منتقل می شود، تأثیر صدق می کند و نهی از منکر، واجب است ولی صرف تأثیر تأثیر محسوب نمی شود.^۴

حضرت آیت الله العظمی **فاضل لنکرانی**: بسمه تعالی. سلام علیکم. منظور از شرط تأثیر در گناه همان طوری که اشاره کرده اید تأثیر فعلی آن نیست بلکه همین مقداری که در ترک گناه یا کم شدن گناه هر چند با گذشت زمان و یا با ضمیمه شدن مسائل دیگر اثر کند و سایر شرایط امر به معروف موجود باشد، امر به معروف و نهی از منکر واجب می شود، بنابراین در مورد سؤال شما در غیر از مورد (د) در سایر موارد با رعایت شرایط، امر به معروف و نهی از منکر واجب است، اما نسبت به مورد (د) چون امر به معروف در شخص گناهکار هیچ اثری ندارد، واجب نیست، لیکن در این مورد، اگر حکومت اسلامی در

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۰۰۱۱۳۷۳

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۱ جمادی الاول ۱۴۳۶

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۳۲۷۶

جامعه حاکم باشد، حاکم شرع و مسئولین نظام اسلامی زیر نظر حاکم شرع، وظیفه دارند که جلو گناه چنین فردی را که نهی از منکر با روش مسالمت آمیز و خوب در او اثر نمی‌کند، را با اجبار بگیرد.^۱ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: در آنچه نوشته‌اید، احتمال تأثیر صدق می‌کند.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **حسینی شاهرودی**: بسمه‌تعالی. الف- احتمال تأثیر صدق می‌کند. ب- تأثیر صدق نمی‌کند. ج- تأثیر صدق می‌کند. د- صدق می‌کند. ه- تأثیر صدق می‌کند. و- تأثیر صدق می‌کند. فقط در مورد ب تأثیر صدق نمی‌کند.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در تمام موارد گفته شده امر به معروف و نهی از منکر دارای مصلحت می‌باشد و لذا باید امر به معروف و نهی از منکر شود و نباید به بهانه عدم تأثیر آنی آن را ترک کرد البته اگر شرایط به گونه‌ای است که امر و نهی موجب جسارت آن فرد به شما و یا زد و خورد و یا آبروریزی می‌شود انجام آن واجب نیست. الف- امر به معروف و نهی از منکر در این فرض با تحقق شرایط دیگر واجب است. ب- امر به معروف و نهی از منکر در این فرض با تحقق شرایط دیگر واجب است ج- امر به معروف و نهی از منکر در این فرض با تحقق شرایط دیگر واجب است د- امر به معروف و نهی از منکر در این فرض با تحقق شرایط دیگر وجوب ندارد اما استحباب مؤکد است. ه- امر به معروف و نهی از منکر در این فرض با تحقق شرایط دیگر واجب است و- وجوب ندارد اما با تحقق شرایط دیگر مستحب مؤکد است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در فرض سؤال صدق احتمال تأثیر می‌کند و امر به معروف و نهی از منکر با رعایت سایر شرایط واجب می‌شود.^۴ حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: در موارد مذکور امر به معروف با حفظ مراتب مانعی ندارد.^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: بسمه‌تعالی. در جمیع موارد سؤال ذکر شده احتمال تأثیر صدق می‌کند. ولو در طول زمان، امر به معروف و

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۳۰۳۹۵۲

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۳۱۵۴۱

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۳۱۵۰۰۵

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۳۱۲۲۱۰۰۲۱

۵ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۹۱۴۳

نهی از منکر واجب است. برای امر به معروف و نهی از منکر احتمال تأثیر عقلائی برای اصلاح فاعل منکر کافی است.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: منظور از احتمال تأثیر آن است که در خود شخصی که مرتکب گناه شده، نهی زبانی شما نسبت به تکرار منکر مؤثر باشد لذا مورد پنجم را شامل نمی‌شود.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: در فرض سؤال همه آن مراحل از مراتب تأثیر امر به معروف و نهی از منکر است.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **حسینی زنجانی**: ظاهراً احتمال تأثیر اعم از فعلی یا تأثیر در آینده است لاطلاق ادلته. البته با سایر شرایط امر به معروف و نهی از منکر واجب می‌شود.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: در فروض مسأله چنانچه گناه کار از امر و نهی کننده اطاعت کند امر به معروف و نهی از منکر واجب می‌شود و فرقی نمی‌کند که در همان لحظه آن گناه را ترک کند و یا در آینده، و البته باید بقیه شرایط هم فراهم باشد والا واجب نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی سید مهدی **بطحائنی گلیایانی**: منظور از تأثیر امر به معروف و نهی از منکر الزاماً آنگونه نیست که آنی باشد بلکه در هر مقطع از زندگی شخص خطا کار اثر بگذارد، ثواب و پاداش برای امر و ناهی محفوظ می‌باشد و وی به وظیفه خود عمل کرده است و لذا عمل به وظیفه، مشروط به تأثیر آنی نیست.^۵

اقسام احتمال تأثیر

۵۹- همانگونه که مطلع می‌باشید، یکی از شروط واجب گشتن نهی از منکر، احتمال تأثیر است. اما اگر انسان بداند سخن او تأثیری بر اصلاح مخاطب ندارد اما همچنان به نهی از منکر بپردازد با این قصد که لذت گناه را در مخاطب کم کند و یا این که افراد گنهکار را متوجه این مطلب سازد که کاملاً در محله و یا شهر، آزاد نیستند؛ و کسانی هستند که ناراحتی خود را از گناه علنی او ابراز دارند؛ آیا چنین نهی از منکری حرام است؟ یا مستحب؟

۱- استفتا از دفتر معظم له به تاریخ (۲۳ اسفند ۹۳)

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۵۲۲۴۹۰

۳- استفتا از دفتر معظم له به تاریخ (۲۵ اسفند ۹۳)

۴- استفتا از دفتر معظم له با تاریخ (۲ اردیبهشت ۹۴)

۵ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: بسمه‌تعالی. اگر تکرار توسط شما و دیگران مؤثر است، باید نهی از منکر نمایید.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: بسمه‌تعالی. با وجود دیگر شرایط، رجحان شرعی دارد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: در هر حال اگر احتمال تأثیر ولو در حد موارد مذکور را بدهد، طبق شرایط و مراحل آن باید نهی از منکر کند؛ والا وظیفه‌ای ندارد.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: این کار اشکالی ندارد و مفهومی این است که سخن او تأثیر دارد. همیشه موفق باشید.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی جوادی آملی: هوالعلیم. ۱- در احتمال تأثیر، لازم نیست که خصوص شخص مرتکب گناه متأثر شود؛ بلکه اگر دیگران نیز متأثر شود کافی است. ۲- تأثر دیگران خواه به صورت ترک اصل گناه باشد و خواه به صورت ترک علنی نمودن آن کافی است. ۳- نهی از منکر با رعایت آداب ویژه در فرض مزبور، جایز است.^۵

۱- استفتا از دفتر معظم له

۲- استفتا از دفتر معظم له

۳- استفتا از دفتر معظم له به تاریخ (۸۱/۳/۱۴)

۴- استفتا از دفتر معظم له به تاریخ (۸۱/۳/۱۴)

۵- استفتا از دفتر معظم له به تاریخ (۸۱/۵/۱)

همانگونه که مطلع می باشید یکی از شرطها برای حج تمتع، نیت نیت نیت است. اما اگر انسان نداند سخن او را تفسیر بر اصلاح خطاب ندارد اما حیضان به نیت از منکر میرا در مانوس قصد که نیت کند، لازم خطاب کند. در اینک از کارها حکما را مستحب این مطلب سازد که کاملاً در می شود و ما شهره آورد نیستند کسانی هستند که تا راستی خود را از زن، علی‌الوجه دارند. آیا چنین نیت از منکر می حرام است یا مستحب؟

بقره

اگر بخواند تو طوطیها و دیگران مؤثر است

باید نیت از منکر نماید

نیت با وجود دیگر شرایط صحیح می‌باشد

در حال از اصلاح نیت در حدیث وارد شده است. لکن شرط و مرجع آن، با نیت از منکر است (در آن وقت می‌باشد).

۸۱، ۶۱۶

این کار اشکالی ندارد و نموش این است که نیت او تأثیر دارد =

همیشه بوقی باشد =

۱- در حال تأثیر لازم نیست که خصوصاً تخصیص نیت، تأثیر شود ببلکه در بیان نیت تأثیر

نیت کافی است x

۲- تأثیر دیگران خواه بصورت ترک احکام باشد خواه بصورت ترک عملی بودن آن کافی است x
اینکه در منکر با رعایت آداب و فرقه در نیت از منکر جایز است = جوری است

۱۳۸۱/۵/۱

احتمال تأثیر، اعم از حالی و استقبالی

۶۰- در امر به معروف و نهی از منکر، منظور از شرط ((احتمال تأثیر))، تأثیر فوری و اصلاح شدن گناهکار در همان لحظه است؟ یا مفهوم احتمال تأثیر، عام است از حالی و استقبالی؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: مراد از احتمال، مطلق احتمال است مشروط بر آنکه در انجام آن هم ضرری نباشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: به معنای عام است.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: منظور، احتمال تأثیر عام می‌باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنجانی**: با احتمال تأثیر ولو در آینده، امر به معروف و نهی از منکر، واجب است.^۲

احتمال تأثیر بالای پنجاه درصد لازم نیست

۶۱- در امر به معروف و نهی از منکر، در شرط ((احتمال تأثیر))، به معنای احتمال بیش از پنجاه درصد است؟! یا صرف احتمال عقلایی به تأثیر، کفایت می‌کند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: احتمال عقلایی کفایت می‌کندگر چه معمولاً این احتمال نزدیک پنجاه درصد می‌باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: صرف احتمال عقلایی به تأثیر، کفایت می‌کند.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: احتمال عقلایی کافی است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنجانی**: مجرد احتمال عقلایی تأثیر، کافی است.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: احتمال اثر عقلایی کافی است.

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۶۳۴

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۲۹۵

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۶dba52ee8۳۳۲fac8۰a۷۹۰۷۳۸۸۷ca۳c۷۳

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۳۴۸

احتمال تأثیر در ترک موقت گناه و احتمال تکرار مجدد آن

۶۲- اگر بدانیم یا احتمال دهیم که با نهی از منکر توسط ما، گناهکار گناه خود را ترک می‌کند؛ لکن احتمال دارد در آینده، دوباره به آن گناه برگردد. آیا صرف احتمال رجوع به گناه در آینده؛ رافع وجوب نهی از منکر امروز است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: این احتمالات وجوب امر به معروف و نهی از منکر را رفع نمی‌کند و با وجود سایر شرایط باید امر و نهی انجام گیرد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیریازی**: اگر ناهی از منکر احتمال دهد که امر و نهی او اثر دارد، خواه اثر فوری داشته باشد یا غیر فوری، کامل یا ناقص، واجب است نهی از منکر کند. و احتمال انجام مجدد گناه توسط شخص گناهکار رافع تکلیف نمی‌باشد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیری زنجانی**: خیر، همین که نهی از منکر سبب شود، از گناه کاسته شود، وجوب نهی از منکر ساقط نمی‌شود. در فرض احتمال اثر موقت نیز، امر و نهی، واجب می‌شود.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر احتمال تأثیر و ترک گناه از سوی گناهکار با امر به معروف و نهی از منکر برود واجب است با روش مناسب او را از گناه منع کند اما این احتمال که بعداً ممکن است دوباره مرتکب گناه شود در وجوب امر به معروف اثر ندارد.^۳

عدم یاس از وجود احتمال تأثیر

۶۳- در بعضی موارد با وجود مفاسد مختلف، انسان هر طور که فکر می‌کند می‌بیند شرایط امر به معروف و نهی از منکر موجود نیست یعنی احتمال تأثیر نمی‌رود، و یا هر چه تذکر می‌دهیم بعضاً دوباره مشاهده می‌کنیم که تأثیری در رفتار فرد نداشته از طرفی در احادیث و روایات آمده است که: «در صورت عمل نمودن اشخاص به این دو فریضه الهی امکان نزول عذاب می‌رود» وظیفه ما را در این گونه موارد بیان فرماید. حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیریازی**: از تأثیر کردن امر به معروف و نهی

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۳۷۹ و استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۸۰۰۲۶.

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۵۶۷ و ۱۸۶۰۵.

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۸۶۸.

از منکر مایوس نشوید باز هم به وظیفه امر به معروف و نهی از منکر ادامه دهید و مایوس نباشید. مطمئن باشید اگر در مواردی بی اثر باشد، در مواردی دیگر موثر خواهد بود، و با این بهانه‌ها نباید این فریضه بزرگ الهی فراموش شود. ان شاء الله مشکل حل خواهد شد.^۱

ارجحیت تذکر لسانی حتی در صورت ناامیدی از تأثیر

۶۴- آیا امر به معروف و نهی از منکر در صورت یأس از تأثیر آن باز هم واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: در صورت یأس، جواز بلکه رجحان امر به معروف و نهی از منکر در صورت عدم خوف ضرر، خالی از وجه نیست.^۲

حتی با فرض علم به عدم تأثیر، امر به معروف و نهی از منکر، جایز و بسیاری اوقات، واجب است

۶۵- آیا امر به معروف و نهی از منکر، در جایی که اثری بر آن مترتب نباشد، واجب است یا خیر؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه تعالی. با علم به عدم تأثیر (حتی به مقدار اظهار حق) واجب نیست. مگر در مورد بدعت گذاشتن در دین، که بر علما واجب است حتی با علم به عدم تأثیر، از آن نهی کنند.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: هرگاه بدعتی در اسلام واقع شود (مانند منکراتی که دولتهای ناصالح به نام اسلام انجام می‌دهند) بر همه، مخصوصاً علمای دین واجب است حق را اظهار و باطل را انکار کنند و اگر سکوت علمای دین موجب هتک مقام علم، یا سوء ظن به علمای اسلام شود، اظهار حق به هر نحوی که ممکن باشد واجب است، هرچند بدانند تأثیر نمی‌کند.

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۳۸۸

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۴۱

۳ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۴۵۴

احتمال تأثیر تذکر من، و عدم تأثیر تذکر دیگران

۶۶- اگر برخی امر به معروف و نهی از منکر کنند و گناه از بین نرود لکن برخی دیگر احتمال دهند که امر و نهی آنها مؤثر است؛ آیا باید امر و نهی کنند؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: هر فردی که احتمال می‌دهد نهی از منکر و یا امر به معروف او موجب تأثیر است و شرایط دیگر امر و نهی هم موجود است واجب است امر به معروف و نهی از منکر کند. حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: بر آنها واجب است که امر به معروف و نهی از منکر کنند.^۱

احتمال تأثیر کافی است؛ نه اطمینان به تأثیر

۶۷- در امر به معروف و نهی از منکر، اگر منکر، آیا یکی از شرایط وجوب، ((اطمینان از تأثیر)) است؟ یا صرف احتمال تأثیر، کفایت می‌کند؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: احتمال عقلایی تأثیر و یا به عبارت دیگر ظن به تأثیر کفایت می‌کند. حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: احتمال تأثیر کفایت می‌کند. حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: احتمال تأثیر کافی است.^۲ حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: احتمال عقلایی تأثیر، کافی است.

جمع احتمال تأثیر و احتمال عدم تأثیر

۶۸- در شرایط امروز وظیفه ما نسبت به امر به معروف افرادی ناشناس که نمی‌دانیم اثر دارد یا نه چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: در فرض احتمال اثر و اجتماع سایر شرایط، واجب است.^۳

۱ - توضیح المسائل جامع معظم له جلد ۳ مساله ۲۶۷۴

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۹۶۷

۳ - استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۸۲

جواز امر به معروف و نهی از منکر، حتی با نبود احتمال تأثیر

۶۹- یکی از شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر، ((احتمال تأثیر)) است. لطفاً بفرمایید در صورت نبود احتمال تأثیر، آیا امر به معروف و نهی از منکر، حرام می‌شود؟ یا فقط از وجوب می‌افتد و جایز است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: در صورت نبود احتمال تأثیر، نهی از منکر از وجوب می‌افتد؛ لکن حرام نمی‌شود، مگر عنوانی خاص بر این نهی مترتب شود که در این صورت حکم نهی از منکر تابع آن عنوان خواهد بود. گفتنی است که در مواردی ویژه، حتی با نبود احتمال تأثیر، باز هم نهی از منکر واجب است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: وجوب امر به معروف و نهی از منکر ساقط می‌شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: در صورت نبود احتمال تأثیر، امر به معروف واجب نیست لیکن حرام هم نیست و در صورتی که احتمال مفسده داشته باشد حرام می‌شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: خیر؛ حرام نیست و جایز است. حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: در فرض مرقوم اگر مفسده‌ای نداشته باشد فی نفسه حرام نیست.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: امر به معروف و نهی از منکر در صورت عدم اثر، حرام نمی‌شود، وجوب آن ساقط می‌شود. حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: واجب نیست.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **دوزدانی**: بلی وجوب ساقط می‌شود.^۳ حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: احتیاط واجب آن است که کراهت و ناراحتی خود را از کارهای ناشایسته خلافکار به هر طوری که ممکن است (با گفتار یا رفتار یا نوشتار و مانند آن) اظهار نماید، هر چند بداند که در او اثر نخواهد داشت.^۴

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۴dc3۶f۶۰۰b۶۹۷۲۵۷۷b۸b۱۵۱۸۳bae۴۴e۴

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۴۶۲

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

۴ - توضیح المسائل جامع معظم له ج ۳ مساله ۲۶۷۳

امر به معروف و نهی از منکر به شیوه دسته جمعی

۷۰- در امر به معروف و نهی از منکر، اگر احتمال برود که به صورت دسته جمعی اثر می‌کند، آیا باید دسته جمعی امر به معروف کرد؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: امر به معروف به هر صورت که اثر کند واجب است. خواه فردی باشد یا نباشد.^۱

فصل چهارم: شرط سوم (ترک نکردن گناه)

در صورت تکرار معصیت، باید تذکر را تکرار کرد

۷۱- اگر فردی بعد از امر به معروف، کار ناپسندش را دوباره تکرار کند، آیا باید مجدداً او را نهی از منکر کنیم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: در فرض سؤال چنانچه شرایط امر به معروف و نهی از منکر وجود دارد، واجب است. شما در حد توان خود تذکر دهید.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی: اگر گناهکار گناه را تکرار کند و شرایط امر به معروف (مثل احتمال تأثیر و عدم ضرر مهم و عدم ایجاد مفسده) موجود باشد امر به معروف واجب است.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: اگر در تکرار تذکر، احتمال اثر می‌دهد، باید تکرار کند.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی: امر به معروف و نهی از منکر واجب کفائی است و اگر به مقدار کافی کسانی این وظیفه را انجام دهند، تکلیف از دیگران ساقط می‌شود.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای: آری مجدداً با وجود شرایط امر به معروف و نهی از منکر لازم است امر به معروف و نهی از منکر کنید.^۵

تا معصیت از بین نرفته، همه باید نهی کنند

۷۲- در واجبات کفایی (مثل دفن میت یا امر به معروف) اگر تعدادی واجب را انجام دهند، ولی هنوز به تعداد کافی نرسیده باشند، تکلیف از بقیه مکلفین برداشته می‌شود؟ یا تا زمانی که به حد کفایت برسد، تکلیف بر سایر مکلفین هست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: تا زمانیکه امر واجب باقی باشد،

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره شماره ۹۴۰۵۲۹۰۱۴۴ و ۹۴۰۵۰۸۰۱۲۶

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۱۴۶

۳ - کتاب استفتائات معظم له

۴ - کتاب منهاج الصالحین معظم له جلد ۲ مساله ۱۲۷۰ و رساله مساله ۲۰۶۸

۵ - دفتر معظم له

تکلیف متوجه همه مکلفین است.^۱
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبـیری زنجانی**: اگر قیام عده‌ای به تحقق واجب منجر شده است از بقیه ساقط می‌گردد.^۲
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر افرادی که اقدام به انجام واجب کفایه کرده‌اند به مقدار کافی نباشد و نتوانند آن واجب را انجام بدهند بر بقیه افراد نیز واجب است که برای انجام آن واجب اقدام و به دیگران کمک کنند.^۳
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: مادامی که من به الکفایه نباشد تکلیف از کسی ساقط نمی‌شود.

تکرار تذکر به بستگان با کمک سایرین و تنوع روشها

۷۳- در امر به معروف و نهی از منکر نسبت به آشنایان، همین که یک بار تذکر دادیم، کافی است؟ یا باید تکرار تذکر را تا از بین رفتن منکر ادامه دهیم؟ اگر می‌توانیم به شیوه‌های دیگر و از طریق سایر افراد، تذکر را برای گناهکار تکرار کنیم، تکلیف چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در یک مجلس یک بار تذکر کفایت می‌کند مگر بدانید که با تکرار آن منکر ترک می‌شود و از طرفی موجب اهانت به شما نمی‌شود البته می‌توان باشیوه‌ها و طرق مختلف جلوی انجام منکر را گرفت.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبـیری زنجانی**: اگر اطمینان به عدم تأثیر حاصل شده، تکرار واجب نیست ولی با فرض وجود شرایط، تکرار لازم است و در این حال تسبیب و واسطه کردن دیگران برای امر و نهی اشکال ندارد.^۴
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: چنانچه تکرار آن باعث از بین رفتن منکر و گناه می‌شود، آن را تکرار نمایند، البته می‌توانند از شیوه‌های مختلف برای این کار استفاده نمایند.^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: موارد مختلف است و گاهی مستلزم تکرار می‌باشد. در هر صورت باید به وظیفه‌تان بر اساس تشخیص خود عمل

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۹۰۳۱۹

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۸۱۹

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۸۹۸

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۸۶۵

۵ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۸۰۰۲۱

وجوب تکرار تذکر در صورت تکرار گناه

۷۴- در امر به معروف و نهی از منکر اگر فرد از کارش (انجام منکر) پشیمان شود، در صورتیکه بدانیم آن منکر را دوباره انجام می‌دهد، آیا باید او را نهی از منکر کنیم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه جلت اسمائه در هر مورد که احتمال تأثیر در ترک منکر داده شود، نهی از منکر واجب است.^۲

وجوب تذکر به گناهکار، حتی اولین دفعه

۷۵- همانطور که مستحضر هستید، در امر به معروف و نهی از منکر، یکی از شرایط وجوب، ((اصرار گناهکار))، یا همان ((استمرار گناه)) می‌باشد. آیا این بدان معناست که اولین بار که گناه در حال وقوع است، به گناهکار تذکر ندهیم و از دفعه دوم شروع به تذکر کنیم؟! توضیح فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: شرط استمرار بر گناه علی‌الاطلاق است. فرق بین دفعه اول و دوم نمی‌باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: چنین شرطی در وجوب امر به معروف و نهی از منکر وجود ندارد.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اگر شخصی قصد دارد گناهی را مرتکب شود یا واجبی را ترک کند، امر به معروف و نهی از منکر نسبت به وی قبل از وقوع پیوستن عمل خلاف، واجب است. هر چند اولین باری باشد که فرد مذکور تصمیم بر ارتکاب گناه یا ترک واجب گرفته است و هنوز هم مشغول انجام معصیت یا ترک واجب نشده باشد. بنابر این، در وجوب امر به معروف و نهی از منکر، لازم نیست فرد قصد اصرار و استمرار بر انجام منکر یا ترک واجب را داشته باشد یا آنکه فعلاً مشغول به گناه باشد بلکه احراز اینکه فرد تصمیم جدی بر انجام منکر یا ترک واجب را دارد، کافی است، خواه فرد مذکور برای اولین بار می‌خواهد مرتکب کار خلاف شود یا بار اول او نباشد.^۴

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۱۰۹۷۲ac۶ff۴۲e۸۴

۲ - پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتاء شماره ۱۴۶۸

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۴۰۰۲۷

۴ - توضیح المسائل جامع معظم له جلد ۳ مساله ۲۶۷۵

کسی که قصد ارتکاب گناه در آینده را دارد

۷۶- اگر میدانیم شخصی قصد ارتکاب معصیت در آینده دارد؛ اکنون نهی از منکر ما چه حکمی دارد؟ به عبارت دیگر آیا نیت حرام نیز، حرام است تا نهی از آن واجب شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: نیت حرام همانند انجام حرام نیست و لذا نهی از منکر واجب نیست البته توصیه به ترک حرام به صورت کلی اگر موجب آبروریزی برای فردی نشود اشکال ندارد و پسندیده است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبـیری زنجانی**: فی حد نفسه نیت حرام، حرام نیست ولی اگر بداند مرتکب منکر خواهد شد باید وی را از خود منکر، نهی کرد و اگر شک داشته آن شخص دوباره مرتکب می‌شود یا خیر ولی بنای آن فرد بر ارتکاب باشد باز او را امر و نهی کند.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر هنوز مرتکب گناه نشده است، نهی از منکر موضوعیت ندارد، ولی اگر صد در صد یقین دارید که کسی قصد انجام گناه را دارد و منع کردن او از انجام آن اثر دارد باید او را از انجام گناه منع کنید.^۲

به محض اطمینان از وقوع منکر و نداشتن مفسده، تذکر واجب است؛ نیازی به تکرار منکر نیست

۷۷- در امر به معروف و نهی از منکر، آیا منظور از شرط ((اصرار گناهکار)) همان ((استمرار گناه))؛ این است که چندین روز پیاپی گناه را باید ببینیم و بعداً تذکر دهیم؟ یا همین که گناه را ساری و جاری یافتیم، امر و نهی با وجود شرایط دیگر، واجب می‌شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: اگر گناه به گونه‌ای باشد که ساری و جاری باشد و عرفاً متداول باشد امر به معروف و نهی از منکر با تحقق شرایط دیگر واجب است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: چنانچه مشاهده شود که شخص گناه یا منکری را انجام می‌دهد اگر بقیه‌ی شرایط هم وجود داشته باشد باید امر به معروف و نهی از منکر انجام شود.^۳

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۹۲۱

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۹۳۸

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۲۰۰۱۸

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: با وجود شرایط امر به معروف و نهی از منکر، بعد از مشاهده گناه، امر و نهی زبانی واجب می‌شود.^۱
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحّدی نجفی**: مراد از استمرار، جاری بودن گناه می‌باشد.

عدم جواز امر به معروف و نهی از منکر پس از اصلاح گناهکار

۷۸- یکی از شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر، ((اصرار گناهکار بر گناه)) یا به تعبیر دیگر ((استمرار گناه)) است. لطفاً بفرمایید در صورت نبود این شرط (یعنی پس از اصلاح گناهکار و ترک گناه)، آیا امر به معروف و نهی از منکر، حرام می‌شود؟ یا فقط از وجوب می‌افتد و جایز است؟
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: با فرض اصلاح گناهکار و ترک گناه، موضوع نهی از منکر منتفی است. و بر فرض که نهی صورت گیرد، صورت نهی از منکر است نه واقع نهی آن و هر گاه این صورت نهی موجب اذاء یا هتک شخص شود، جایز نیست.^۲

معاشرت با کسی که سابقه شرب خمر داشته است

۷۹- رابطه با اشخاصی که در گذشته مرتکب اعمال حرامی مانند شرب خمر شده‌اند، چگونه باید باشد؟
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: معیار وضعیت فعلی اشخاص است، اگر از آن چه انجام داده‌اند، توبه کرده باشند، معاشرت با آنان مانند معاشرت با سایر مؤمنین است. ولی کسی که در حال حاضر هم مرتکب حرام می‌شود، باید او را از طریق نهی از منکر از آن کار منع کرد، و اگر از انجام فعل حرام اجتناب نمی‌کند مگر با دوری جستن از او، قطع رابطه و ترک معاشرت با وی از باب نهی از منکر واجب می‌شود.^۳

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۶۲۶۵bvcac۹۲۱۱۹۲dcd۸a۳fcd۹ec۲۱

۲ - دفتر معظم له

۳ - اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۷۲

فصل پنجم: شرط چهارم (نداشتن مفسده و خطر اهم)

هر ضرر و خطر کوچکی،

تکلیف امر به معروف و نهی از منکر را ساقط نمی کند

۸۰- آیا صرف احتمال ضرر کم، رافع تکلیف شرعی امر به معروف و نهی از منکر است؟
 حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی: صرف احتمال ضرر کم، رافع تکلیف نمی باشد.^۱
 حضرت آیت الله العظمی شیبیری زنجانی: رافع تکلیف نیست. در ضرر زیاد هم باید ملاحظه اهم و مهم شود.^۲
 حضرت آیت الله العظمی موحدی نجفی: ضرر جزئی رافع تکلیف نمی باشد.
 حضرت آیت الله العظمی علوی گرگانی: احتمال ضرر عقلایی که مورد اعتنا باشد رافع تکلیف است نه هر احتمال ضعیفی.
 حضرت آیت الله العظمی فاضل لنکرانی: اگر احتمال عقلایی بر وجود ضرر مهمی باشد که مفسده آن بیشتر از مصلحت امر به معروف باشد، رافع تکلیف امر به معروف و نهی از منکر می شود.

تبیین عدم مفسده در امر و نهی

۸۱- منظور از عدم مفسده در امر به معروف و نهی از منکر چیست؟
 حضرت آیت الله العظمی بهجت: مفسده در اینجا عبارت است از ضرر جانی یا آبرویی و یا مالی قابل اعتنایی که در صورت وجود چنین مفسده‌ای امر به معروف و نهی از منکر بر انسان واجب نیست.^۳

تعریف مفسده

۸۲- منظور از مفسده در مقام ترک یا وجوب عمل به امر به معروف و نهی از منکر چیست؟

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۸۰۱۸۰

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۶۴۷

۳ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۴۲

حرمت امر و نهی، تابع میزان اهمیت ضرر و مفسده

۸۴- یکی از شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر، ((نداشتن مفسده اهم از منکر)) است. لطفاً بفرمایید:

۱. در صورت وجود مفسده جزئی، آیا امر به معروف و نهی از منکر، حرام می‌شود یا فقط از وجوب می‌افتد و جایز است؟ ۲. در صورت وجود مفسده زیاد چگونه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: با اجتماع شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر، این دو کار واجب می‌شود و با خوف ضرر و ترتب مفسده به اختلاف موارد گاه امر به معروف و نهی از منکر حرام و گاه جایز می‌شود.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: باید موارد آن بررسی شود اگر مفسده جزئی باشد امر و نهی صرفاً وجوب دارد البته اگر فایده آن بیش از مفسده باشد وجوب هم ثابت است و اما اگر مفسده زیاد باشد و یا موجب وهن به دین باشد جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: از شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر این است که در امر و نهی او مفسده و ضرری نباشد، پس اگر بدانند یا خوف این باشد که امر یا نهی او، ضرر جانی یا عرضی و آبرویی یا مالی قابل توجه نسبت به او یا بعضی از مؤمنین می‌رساند واجب نیست، ولی اگر معروف و منکر از اموری باشد که شارع مقدس اسلام اهمیّت زیادی به آن می‌دهد (مانند حفظ اسلام و قرآن و استقلال ممالک اسلامی، یا حفظ احکام ضروری اسلام)، باید اعتنا به ضرر نکند و با بذل جان و مال در حفظ آنها بکوشد. وجود مفسده جزئی باعث تحریم یا ساقط شدن وجوب امر به معروف و نهی از منکر نمی‌شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: بحث تزامم است اگر مفسده انجام این فریضه کمتر از مفسده تحقق منکر باشد باید به این فریضه عمل شود اگر مساوی باشد واجب نیست اگر بیشتر باشد امر به معروف و نهی از منکر جایز نخواهد بود.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: در صورت تعارض امر اهم و مهم، امر

۱ - دفتر معظم له

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۲۲۷۴

اهم ترجیح دارد و مقدم بر مهم می‌باشد و اگر امر به معروف و نهی از منکر مفسده اهم داشته باشد، جایز نیست.

ضرر، رافع وجوب یا رافع جواز امر به معروف و نهی از منکر

۸۵- اگر امر به معروف ضرر داشته وجوب آن برداشته می‌شود یا حتی جواز هم برداشته می‌شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: اگر ضرر به اندازه‌ای باشد که تحمل آن شرعاً جایز نیست جواز هم برداشته می‌شود.^۱

عدم جواز تذکری که تحمل ضررش شرعاً مجاز نیست

۸۶- آیا بر فرض علم به ضرر، تنها وجوب امر به معروف و نهی از منکر برداشته می‌شود یا این که حتی جواز آن هم برداشته می‌شود که ولو انسان، خود حاضر به تحمل هر گونه ناراحتی هم باشد مع ذلک جایز نباشد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: وجوب برداشته می‌شود، بلی اگر ضرر، نحوی باشد که تحمل آن شرعاً جایز نیست جواز هم برداشته می‌شود.^۲

کفایت احتمال تأثیر در وجوب

و عدم کفایت احتمال ضرر در سقوط وظیفه امر و نهی

۸۷- در امر به معروف و نهی از منکر ظن به ضرر و به عدم تأثیر، موجب سقوط آن دو می‌گردد، یا احتمال هم کفایت می‌کند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بروجردی**: احتمال تأثیر، کافی در وجوب است و مطلق ظن به ضرر، مسقط بودن آن، معلوم نیست.^۳

ترس اخراج از اداره یا دانشگاه بخاطر امر به معروف و نهی از منکر

۸۸- آیا ترک امر به معروف و نهی از منکر بر اثر ترس از اخراج از کار، جایز

۱ - کتاب استفتانات معظم له

۲ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۹

۳ - کتاب استفتانات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۳۵ الی ۴۳۷ باب امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۴

است؟ مثلاً با این که می‌بیند مسئول یکی از مراکز آموزشی که با طبقه جوان در دانشگاه ارتباط دارد، مرتکب اعمال خلاف شرع می‌شود و یا زمینه ارتکاب گناه در آن مکان را فراهم می‌آورد. اگر او را نهی از منکر نماید ترس آن دارد که از طرف مسئول مقدمات اخراج او از کار فراهم شود. حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: به طور کلی اگر خوف دارد که در صورت اقدام به امر به معروف و نهی از منکر ضرر قابل توجهی متوجه خود او شود، انجام آن واجب نیست.^۱

بخش ۴: مراحل سه گانه امر به معروف و نهی از منکر

فصل اول: مرحله اول (ابراز ناراحتی با رفتار)

فصل دوم: مرحله دوم (تذکر لسانی، وظیفه همگانی)

فصل سوم: مرحله سوم (اقدام فیزیکی و توسل به زور و جبر)

فصل چهارم: مسائل مربوط به تخریب اموال فرد معصیتکار

فصل پنجم: مسائل مربوط به ضمان شرعی، دیه و قصاص،

ضرب و جرح و تعزیر

بخش ۴: مراحل سه گانه امر به معروف و نهی از منکر

فصل اول: مرحله اول (ابراز ناراحتی با رفتار)

بیان مراتب امر به معروف و نهی از منکر

۸۹- مراتب امر به معروف و نهی از منکر را بیان نمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهبخت**: ۱- انکار قلبی. ۲- اظهار کردن به زبان. ۳- متألم کردن معصیت کار.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: چون مقصود از امر به معروف و نهی از منکر آن است که مرتکب فعل حرام و ترک واجب، این عمل را ترک کند، پس اگر به مجرد اظهار کراهت از این عمل - و لو به اعراض و ترک معاشرت و مراوده - مرتکب، مرتدع می‌شود و ترک می‌کند، کافی است و ادای وظیفه‌ی امر به معروف و نهی از منکر شده است و حاجت به امر و نهی بیشتر نیست. و این، درجه‌ی اول از امر به معروف و نهی از منکر است.

درجه‌ی دوم از امر به معروف و نهی از منکر آن است که اگر مرتکب منکر، با اظهار کراهت، ترک معصیت نکرد با حسن خلق و کلام حسن او را امر به معروف و نهی از منکر کند و مصالح ترک منکر و فعل معروف و مفاسد عکس آن را بیان کند تا مرتکب، متنبه شود و ترک معصیت کند، و اگر به همین مقدار مرتکب، متنبه شد و معصیت را ترک کرد ادای وظیفه شده است.

درجه‌ی سوم از امر به معروف و نهی از منکر آن است که اگر معصیت کار، به زبان خوش و کلام حسن، ترک معصیت نکرد، با غلظت و کلام خشن و تعبیر و سرزنش، امر و نهی کند. با مراعات ترتیب درجات زبری و خشونت.

درجه‌ی چهارم از امر به معروف و نهی از منکر در موردی است که معصیت کار، از درجات مذکوره، ترک معصیت نکند و مصرّ باشد، در این صورت اگر بداند به زدن، ترک می‌کند و یا اقلاً احتمال عقلایی باشد که زدن، مؤثر است و از ضرر به جان و مال و عرض خود یا مسلمان دیگری ایمن باشد، واجب است زدن به مقداری که ترک معصیت کند. به شرط آنکه منجر به جرح و قتل یا

سرخی و کبودی که دیده دارد، نشود.^۱
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: ۱- شخص امر عملی را انجام دهد که گناهکار بفهمد کار او نزد امر زشت است. ۲- امر و نهی با زبان ۳- انکار با دست. مثلاً بین گناهکار و آلات گناه فاصله بیاندازد.^۲
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه‌تعالی. اول انکار به قلب. دوم انکار به لسان. سوم انکار به ید و ضرب و مانند آن و هر مرتبه، مراتبی از حیث شدت و خفت دارد.^۳

مواردی که نیاز به اذن حاکم شرع است

۹۰- مواردی که برای امر به معروف و نهی از منکر نیاز به اذن حاکم شرع است و خود شخص نمی‌تواند اقدام نماید، چیست؟
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: اگر برای امر به معروف و نهی از منکر لازم شود که متوسّل به ضرب و جرح یا اتلاف اموال و بالاتر از آن گردد در این صورت هیچ کس بدون اجازه حاکم شرع حق اقدام ندارد، بلکه باید اصل کار و مقدار و اندازه آن طبق ضوابط اسلامی با نظر حاکم شرع تعیین گردد. مواردی که نیاز به اذن حاکم شرع ندارد عبارت است: ۱- بخواهد شخص را نصیحت نماید و با زبان و دل او را تشویق به ترک گناه یا انجام واجب نماید. ۲- چنانچه بخواهد به خاطر امر به معروف و نهی از منکر با شخص قطع ارتباط نماید و با او مراوده نداشته باشد. ۳- جایی که شخص با زبان نرم نصیحت کرده و تذکر داده اما اثر نداشته و بخواهد با کلمات تند و خشن او را از گناه باز دارد یا او را به انجام واجب وادار نماید. ۴- در صورتی که برای امر معروف و نهی از منکر بخواهد وسایل گناه را از دسترس بودن شخص خارج نماید. ۵- جایی که بخواهد با زور امر به معروف و نهی از منکر نماید مثلاً جلوی شخص را بگیرد تا او نتواند گناه انجام بدهد.

۱ - جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۱ صفحه ۲۳۱ سؤال ۹۳۰

۲ - استفتائات پایگاه اینترنتی دفتر معظم له

۳ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۴۴۶

لزوم ابراز انزجار و اظهار ناراحتی برای تحقق اولین مرحله نهی از منکر

۹۱- امر به معروف و نهی از منکر، دارای مراتب و مراحل است از جمله ((قلبی، لسانی، اقدام فیزیکی)). آیا منظور از مرحله قلبی، فقط ناراحت شدن از وقوع منکر است؟! یا اخم و اشاره و لب گزیدن و ترک مجلس گناه و ابرو بالا انداختن و امثال آن؟ به عبارت دیگر، آیا انزجار قلبی داشتن از گناه و عدم ابراز آن، برای نهی از منکر کافی است؟! یا باید با گناهکار طوری رفتار شود که ناراحتی ما از عملش را متوجه شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: صرف ناراحت شدن کافی نیست. لازم است انزجار خود را به فاعل منکر نشان دهد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: امر به معروف و نهی از منکر قلبی در صورتی است که امکان مراتب دیگر آن واجب نباشد و اما در صورت امکان امر به معروف و نهی از منکر زبانی و عملی اکتفا به آن جایز نیست و اخم کردن و امثال آن بیانگر نهی از منکر قلبی است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: هر عملی که عرفاً انزجار محسوب شود، مرحله‌ای از مراتب امر به معروف است.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: مرحله اول امر به معروف و نهی از منکر، ابراز انزجار قلبی است ولی در صورتی که شرایط برای مراحل بعدی آن فراهم باشد اکتفا کردن به این مرحله کافی نیست.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شهبازی زنجانی**: انکار قلبی منکر به اظهار ناخشنودی قلبی - مانند رو برگرداندن یا ترش‌رویی کردن نسبت به انجام دهنده‌ی منکر - است و مجرد انزجار قلبی از مراتب امر و نهی به شمار نمی‌رود.

مجرد انزجار قلبی تا مادامی که به رو برگرداندن یا ترش‌رویی کردن و امثال آن، اظهار نشود از مراتب امر و نهی به شمار نمی‌رود.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: در فرض سؤال با گناهکار به گونه‌ای برخورد شود که احساس کند منکر و گناه وی سبب گردیده که با او بد رفتار شود. مثل اینکه از وی رو می‌گردانند یا با چهره خشمگین با وی ملاقات می‌کند و یا با او رفت و آمد نکنند. و اگر در هریک از این رفتارها احتمال تأثیر

۱ - دفتر معظم له

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۴۹۵

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره a9e9abd8۰۶c۶۸۶۲ea۷۷f۰e۶۴۵۵af۸۳fb

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۴۱۵

درجه ضعیف وجود داشته باشد، به همان درجه ضعیف اکتفا شود و به درجه بالاتر عمل نکند، خصوصاً اگر طرف او شخصی باشد که این عمل موجب هتک او می‌شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: برای کسی که نمی‌تواند بازبان امر به معروف کند در صورتی که ترک مجلس گناه یا احم و لب‌گزیدن و امثال اینها اثر داشته باشد واجب است احم کند و نیز ترک مجلس گناه مطلقاً در صورت امکان واجب است هر چند از باب امر به معروف هم نباشد. و اگر متوجه کردن گناهکار از ناراحتی خود، اثر در ترک گناه داشته باشد لازم است این کار صورت بگیرد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: مراتب آن فرق می‌کند گاهی با احم و اشاره است و گاهی با ترک مجلس و گاهی اگر این اثر نکرد، می‌توان با کلمات خشن و تند تذکر داد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: مرحله اول امر به معروف و نهی از منکر، ابراز انزجار قلبی است ولی در صورتی که شرایط برای مراحل بعدی آن فراهم باشد اکتفا کردن به این مرحله کافی نیست.

فصل دوم: مرحله دوم (تذکر لسانی، وظیفه همگانی)

تذکر لسانی، جواز قانونی نیاز ندارد

۹۲- آیا امر به معروف لسانی احتیاج به حکم یا اجازه قانونی مراجع ذی صلاح دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: در آن جایی که جنبه زبانی داشته باشد احتیاج به اجازه نیست و اگر اقدام عملی در آن باشد اجازه حاکم شرع یا مسئولان حکومت اسلامی لازم است.^۱

مراتب مختلف اظهار ناراحتی رفتاری و تذکر زبانی

۹۳- آیا اظهار زبانی امر به معروف و نهی از منکر مراتبی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: اگر انسان بدون گفتن، به هر وسیله دیگر ناراحتی قلبی خود را به معصیت کار نشان دهد و این کار موجب ترک معصیت شود، لازم نیست با زبان امر به معروف و نهی از منکر بنماید. البته اگر هیچگونه اشکال شرعی دیگری در این کار نباشد و اگر چاره‌ای به جز اظهار زبانی نیست، باز باید درجات خفیف‌تر را در اظهار زبانی ملاحظه نماید.^۲

اکتفا به تذکر لسانی در جمهوری اسلامی توسط مردم

۹۴- بنا بر این که وظیفه مردم در امر به معروف و نهی از منکر در نظام جمهوری اسلامی، اکتفا به امر به معروف و نهی از منکر زبانی است و مراتب دیگر آن بر عهده مسئولین است، آیا این نظریه، حکم از طرف دولت است یا فتوا؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای: فتوای فقهی است.^۳

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۳۷۷

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۴۶

۳ - اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۵۴

فصل سوم: مرحله سوم (اقدام فیزیکی و توسل به زور و جبر)

گرفتن دست معصیت کار و دور کردن او از محل

۹۵- اگر جلوگیری از وقوع منکر، مستلزم این باشد که دست معصیت کار را بگیریم و او را از محل گناه دور کنیم؛ چنین نهی از منکری چه حکمی دارد؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در صورتی که مستلزم اضرار به خود و یا دیگران و یا اهانت به ناهی از منکر نشود لازم است انجام گیرد و از مصادیق نهی از منکر است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: چنانچه گناهکار نامحرم نبوده و به نحوی عمل نکنید که آسیبی به او وارد شود با رعایت حفظ آبروی افراد مانعی ندارد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: در صورتی که نهی از منکر زبانی اثر نکند، و با رعایت مراتب آن، گرفتن دست معصیت کار و دور کردن او از محل گناه، اگر ایجاد مفسده نکند و در ترک گناه اثر داشته باشد؛ جایز است.^۲

عدم جواز کتک زدن بدون اذن حاکم شرع جهت التزام به حجاب

۹۶- اگر یکی از محارم مردی ملتزم به حجاب شرعی نباشد، آیا مرد حق دارد به خاطر این کار او را بزند، البته بعد از این که راههای مختلف زیادی را برای قانع ساختن او پیموده و نتیجه‌ای نگرفته است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: زدن به منظور امر به معروف و نهی از منکر بدون اجازه حاکم شرع جایز نیست.^۳

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۱۱۰۲۰۷

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۱۷۹

۳ - استفتائات پایگاه اینترنتی دفتر معظم له

حرمت ضرب و جرح بدون اذن حاکم شرع

۹۷- برادر در خانه با من زندگی می‌کند و همواره موسیقی حرام و غنا گوش می‌کند. به خوبی ارشاد و نصیحتش کردم اما توجه نمی‌کند. آیا اجازه دارم با قدرت و قوت، جلوی او را بگیرم؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید کاظم حسینی حائری**: اگر منظورتان، منع او با ضرب و جرح است، این کار خلاف احتیاط است؛ مگر به اذن حاکم شرع.^۱

دعوا و درگیری برای وادار کردن همسر به حجاب

۹۸- اگر همسر حجاب را رعایت نکند آیا باید شوهر، او را با دعوا و درگیری به رعایت حجاب وادار کند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: در رعایت حجاب واجب و انجام سایر تکالیف شرعی، شوهر حق دعوی و درگیری و کتک کاری ندارد و فقط مجاز است با ملایمت امر به معروف و نهی از منکر زبانی نماید.^۲

وظیفه عموم مردم فقط گفتن است

۹۹- در صورتی که امر به معروف و نهی از منکر واجب کفایی باشد و هر کس می‌تواند امر به معروف و نهی از منکر کند، اگر با وجود آن که دسترسی به مأموران انتظامی متعسر است، خود اشخاص نهی از منکر کنند، این با رعایت مراتب امر به معروف و نهی از منکر (با رفتار، با گفتار، ...) تا قتل کسی که به منکر روی آورده پیش رود (مثلاً شخصی عمل منافی عفت انجام می‌دهد) آیا این گونه امر به معروف و نهی از منکر مشروع است یا خیر؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: افراد عادی فقط می‌توانند با گفتن، امر به معروف و نهی از منکر کنند ولی سایر مراتب مربوط به حاکم شرع است نه افراد عادی.^۳

۱ - پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتانات امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۶

۲ - دفتر معظم له

۳ - کتاب استفتانات معظم له

واجبی برای همه مکلفین

۱۰۰- آیا امر به معروف و نهی از منکر بر همه مکلفین واجب است یا بر قشر خاص از آنها؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: هر مکلفی که واجد شرایط امر به معروف و نهی از منکر باشد، بر او واجب کفایی است که امر و نهی نماید. ولی امر و نهی عملی متوقف است بر دستور مرجع و فقیه جامع الشرایط.^۱

حالات مختلف بر هم خوردن نظم عمومی و جلوگیری از مزاحمت نوامیس

۱۰۱- عدم اجازه ورود به مرحله سوم نهی از منکر (اقدام فیزیکی و یدی) تا چه جایی در جامعه اسلامی و حکومت اسلامی موضوعیت دارد؟ برای مثال در صورت مشاهده منکری خاص، (مثلاً مزاحمت نوامیس) وظیفه ناهی از منکر چیست؟ فقط باید زبانی تذکر بدهد و برود؟ اگر مزاحم فقط با زور و اکراه منصرف شود و زمان کافی برای تماس با پلیس نداریم، آیا در این صورت هم نباید وارد مرحله سوم شد؟ باید گناهکار را رها کنیم تا به ادامه گناه پردازد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شهبازی زنجانی**: در مواردی که نهی از منکر، موجب بر هم خوردن نظم عمومی می‌گردد اقدام آن به عهده حکومت اسلامی است مگر اینکه منکر مفسده‌ای بیشتر از اختلال نظام داشته باشد. موارد مزاحمت نوامیس مختلف است و برخی موارد آن ممکن است چنین باشد.^۲

نقش حکومت و مردم در جلوگیری از بی‌حجابی

۱۰۲- چگونه حکومت و مردم می‌توانند از بدحجابی یا بی‌حجابی بعضی از خانم‌هایی که در این امر مهم کوتاهی می‌کنند جلوگیری کنند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیریازی**: مردم باید به نهی از منکر زبانی اکتفا کنند، و از هر گونه برخورد فیزیکی اجتناب ورزند، ولی حکومت می‌تواند وارد این مرحله نیز بشود.

۱ - کتاب استفتانات معظم له

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۴۵۱

ورود جراحی: فقط به اذن مجتهد

۱۰۳- در چه صورت می‌توان در باب نهی از منکر از برخورد فیزیکی استفاده نمود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: در هر کجا که موجب ورود جراحی باشد باید با اجازه‌ی مجتهد جامع الشرایط باشد. والله العالم.^۱

اذن حاکم شرع و اخذ خمس با زور

۱۰۴- کسانی که خمس نمی‌دهند می‌توان با زور خمس آنان را حساب کرد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: باید امر به معروف و نهی از منکر شوند، اگر نپذیرفتند در صورتی که ملزم کردن آنان محذوری نداشته باشد با اجازه حاکم شرع می‌توان آنها را مجبور کرد.^۲

۱ - کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۲ صفحه ۸۰ سؤال ۱۴۵۵
 ۲ - کتاب استفتائات معظم له

فصل چهارم: مسائل مربوط به تخریب اموال فرد معصیتکار

ایجاد مانع بین فعل حرام و فاعل آن

۱۰۵- آیا در مواردی که راه جلوگیری از وقوع منکر منحصر به ایجاد مانع بین فعل حرام و فاعل آن، و آن هم متوقف بر کتک زدن وی یا زندانی کردن و سخت گرفتن بر او و یا تصرف در اموال وی هرچند با تلف کردن آن باشد، می‌توان بدون کسب اجازه از حاکم، اقدام به آن از باب نهی از منکر نمود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: این موضوع حالات و موارد مختلفی دارد، به طور کلی مراتب امر به معروف و نهی از منکر، اگر متوقف بر تصرف در نفس یا مال کسی که فعل حرام را به جا آورده نباشد، احتیاج به کسب اجازه از کسی ندارد، بلکه این مقدار بر همه مکلفین واجب است. ولی مواردی که امر به معروف و نهی از منکر متوقف بر چیزی بیشتر از امر و نهی زبانی باشد، اگر در سرزمینی باشد که دارای نظام و حکومت اسلامی است و به این فریضه اسلامی اهمیت داده می‌شود، احتیاج به اذن حاکم و مسئولین ذیربط و پلیس محلی و دادگاه‌های صالح دارد.^۱

از بین بردن لوازم گناهکار مثل آلات قمار و موسیقی و سی دی

۱۰۶- در چه صورت برای نهی از منکر اجازه داریم ابزار و لوازم گناهکار که با آن گناه می‌کند را از بین ببریم؟ (مثلاً آلات قمار یا آلات موسیقی که با آن حرام می‌نوازد و یا سی دی‌های فیلمهای مستهجن) استدعا داریم حالات مختلف این سؤال را تبیین فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: از بین بردن آلات قمار مثل آلات موسیقی جایز نیست و صرفاً آلاتی را می‌توان از بین برد که مالیت شرعی نداشته باشد همانند ظرف شراب و اما باقی موارد را نمی‌توان به بهانه نهی از منکر از بین برد مگر شارع اجازه خاص داده باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: امر به معروف و نهی از منکر مراتبی دارد که بعضی از این مراتب، احتیاج به اجازه حاکم‌شرع ندارد و بعضی دارد، آنچه احتیاج به اجازه حاکم شرع ندارد همان امر به معروف با زبان و دل

و نصیحت کردن یا اعراض و بی اعتنایی و ترک مرآوده نمودن است و اگر تأثیر نکرد جایز است با کلمات تند و خشن که خالی از گناه باشد یا با توسل به زور، به این طریق که جلو فرد گنهکار را بگیرد، یا وسایل گناه را از دسترس او خارج سازد، اقدام نماید ولی اگر برای امر به معروف و نهی از منکر لازم شود که متوسل به ضرب و جرح یا اتلاف اموال و بالاتر از آن گردد در این صورت هیچ کس بدون اجازه حاکم شرع حق اقدام ندارد، بلکه باید اصل کار و مقدار و اندازه آن طبق ضوابط اسلامی با نظر حاکم شرع تعیین گردد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: جایز است فقط به مقداری که نهی از منکر بر آن متوقف باشد.^۲

تخریب نوار موسیقی یا آنتن ماهواره یا کتاب گمراه کننده

۱۰۷- اگر نهی از منکر مستلزم شکستن نوار موسیقی یا محو کتاب گمراه کننده یا تصرف در آنتن ماهواره و... باشد، این عمل چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: از بین بردن وسایل گناه با قدرت و عدم خوف ضرر و خطر، بر همه لازم است. فقط از بین بردن امکان استفاده از آن در حرام است.^۳

عدم جواز تخریب کاست‌های موسیقی حرام بدون اذن مجتهد

۱۰۸- یکی از برادران را موعظه کردم و حرمت موسیقی غنا در اسلام را به او گوشزد نمودم. لکن قبول نمی‌کند و من نزد او کاست‌های موسیقی حرام یافتیم. آیا اجازه دارم آن نوارهای کاست موسیقی را تخریب کنم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی سید کاظم **حسینی حائری**: این عمل جایز نیست. مگر آنکه امر به معروف و نهی از منکر، از طریق دیگر ممکن نباشد؛ آن هم باید به اجازه مجتهد جامع شرایط انجام شود.^۴

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۰۲۰۲۰۲ و ۹۴۰۵۱۳۰۲۰۸

۲ - کتاب الصراط، اجوبه الاستفتانات معظم له ج ۲ سؤال ۸۶۷

۳ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۸۶۴

۴ - پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتانات امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۳

وجوب تذکر به فروش و بازی آلات قمار

۱۰۹- اگر در جایی که حضور داریم بازی با پاسور انجام شود، یا پاسور به فروش برسد، آیا می‌توان جلوگیری کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: در چنین موردی امر به معروف و نهی از منکر واجب است؛ ولی اقدامهای عملی، مانند گرفتن ورقها، احتیاج به اجازه حاکم شرع دارد.^۱

برداشت مخفیانه از مال شخص لایبالی به خمس و اهل ربا

۱۱۰- هر گاه شخصی حقوق واجبه خود را از قبیل: خمس و زکات و مظالم نمی‌دهد و ربا هم می‌گیرد، آیا کسی به عنوان امر به معروف می‌تواند از مال او خفایاً بردارد به قدر حقوق واجبه اش و یا به قدری که ربا گرفته به اهل و صاحبش برساند یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی بروجردی: جایز نیست و دخالت و تصرف در اموال چنین شخصی با علم به این که آن متعلق حق غیر است جایز نیست و با عدم علم مانعی ندارد.^۲

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۳۷۵

۲- کتاب استفتانات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۳۵ الی ۴۳۷ باب امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۲

فصل پنجم: مسائل مربوط به ضمان شرعی، دیه و قصاص، ضرب و

جرح و تعزیر

خسارت زدن به معصیت کار به بهانه امر به معروف و نهی از منکر

۱۱۱- آیا کسانی که به عنوان نهی از منکر خسارتهای گوناگون به مردم وارد می‌کنند؛ مثلاً به صورت زنان بی‌حجاب اسید می‌پاشند، کراوات مردان را پاره می‌کنند و ... ضامن خسارتهای وارده می‌باشند؟
همه مراجع: کاری که باعث ضررهای جانی و مالی شود، موجب ضمان است.
حضرت آیت‌الله‌العظمی روحانی: بسمه جلت اسمائه. تمام این کارها خلاف شرع است و حرام و ضامن تمام خسارت‌ها می‌باشند.^۱

عدم ضمان به موجب تعزیر با رعایت کامل اصول

امر به معروف و نهی از منکر

۱۱۲- اگر برای جلوگیری از گناه، لازم باشد گناهکار را تعزیر کنند و با رعایت کامل امر به معروف و نهی از منکر، شخص گناهکار هنگام تعزیر بر اثر ترس فلج شود یا بمیرد، ضمان دیه او به عهده‌ی کیست؟
همه مراجع: اگر حاکم شرع جامع شرایط دستور تعزیر داده باشد و از دستور او تخطی نشده باشد، کسی ضامن نیست.

ضمان تخریب آلات مشترک گناهکار

۱۱۳- اگر برای جلوگیری گناهکار گرچه به طور موقت لازم باشد وسیله‌ی گناه او را خراب کنند، چنانچه وسیله‌ی گناه بین حلال و حرام مشترک باشد، ضمان آور است؟
همه مراجع: اگر شرعاً مالیت داشته باشد موجب ضمان است.

عدم ضمان امر و ناهی به روش تهدید با مراعات آداب و مراتب

۱۱۴- اگر امر یا نهی کننده گمان کند می‌توان در مورد خاصی با تهدید، گناهکار را از گناه جلوگیری نماید ولی بر عکس تهدید وی موجب خسارتی به گناهکار شود، آیا وی ضامن است؟
همه مراجع: اگر تمام شرایط و مراتب امر به معروف یا نهی از منکر را که در توضیح المسائل بیان شده رعایت کرده باشد، ضامن نیست.

دیه و قصاص در جریان امر به معروف و نهی از منکر

۱۱۵- آیا کلیه احکام دیه و قصاص در جریان وظیفه امر به معروف و نهی از منکر چه در مورد آمر و ناهی و چه در مورد طرف مقابل، ثابت و جاری می‌باشد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: با تحقق شرایط آنجا که انجام وظیفه باشد، جاری نیست.^۱

کمک به مهاجم به وسیله ضرب مهاجم

۱۱۶- لطفاً به سؤالات زیر پاسخ دهید. یک. اگر فردی مورد تعرض و تهاجم قرار گیرد ولی ناتوان از دفاع مشروع باشد و ما به کمک او برویم لکن با وجود اینکه جانش در خطر است کمک ما را نپذیرد بلکه رد کند وظیفه ما چیست؟ دو. در فرض مساله اگر ما جهت کمک به او درگیر شده و باعث قتل مهاجم شویم، چنانچه دفع خطر مهاجم، متوقف بر قتلش باشد، آیا در محکمه می‌توان به دفاع مشروع استناد کرد؟ سه. در فرض مذکور یا در مورد تعرض به عرض و ناموس غیر، اگر نتوان از باب دفاع مشروع وارد شد، از باب امر به معروف و نهی از منکر تا چه میزان امکان کمک و اقدام وجود دارد؟ اگر منجر به قتل مهاجم شود، با توجه به اینکه دفاع، متوقف بر قتل او باشد، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: توسل به دفاع مشروع در فرض مساله که جان کسی در خطر است، مانعی ندارد.^۲

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۸۵۳

۲- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۹۰۵

عدم انحصار جواز ضرب و جرح در امر به معروف و نهی از منکر به پدر و مادر و ایضا تاکید بر توقف آن به اذن حاکم شرع

۱۱۷- نظر آیت الله خوئی (قدس سره) در کتاب «صراط النجاة» این است که: «امر به معروف و نهی از منکر اختصاص ندارند به غیر والدین» و نظر یکی دیگر از مراجع این است که: ((اینکه ضرب و جرح و مانند آن از مراتب امر به معروف و نهی از منکر باشد مورد اشکال است ولی ضرب و جرح و مانند آن توسط پدر و مادر و دیگر افراد خانواده در صورتی که ممانعت آنها از گناه متوقف بر آن باشد جایز است)). حال با توجه به این دو فتوا بفرمایید نظر حضرتعالی نسبت به مطلب فوق چیست؟ و اینکه امر به معروف و نهی از منکر به پدر و مادر چه مراتبی دارد؟

حضرت آیت الله العظمی **روحانی**: هو العالم، امر به معروف و نهی از منکر بر دو قسم است:

۱. دعوت خاص و انفرادی، و آن عبارت است از دعوت بعضی افراد نسبت به بعضی دیگر مثل امر به فریضه خاصی نسبت به شخص تارک آن و نهی از منکر خاصی همانند دروغ و غیبت و... نسبت به شخصی که مرتکب آن است.
۲. دعوت عام و اجتماعی، و آن عبارت است از دعوت امت پیامبر سایر امت را بر خیر و هدایت و نور. این دعوت عام به بیان طرق، مبانی، حقایق و احکام شریعت مقدس است برای امت دیگر.

اما مورد سؤال در مراتب امر به معروف و نهی از منکر از قسم اول است که دعوت خاص و انفرادی باشد و برای آن مراتبی است:
اول: انکار قلبی مثل اظهار کراهت، اعراض، ترک کلام و غیره نسبت به مرتکب گناه.

دوم: انکار لسانی.

سوم: انکار به ید و این مرتبه به دو شرط است اینکه ایسر فا لایسر رعایت شود و مفسده‌ای در پی نداشته باشد.

چهارم: انکار به ضرب و جرح، با عدم تأثیر مراتب قبل نوبت به این مرتبه می‌رسد.

پنجم: قتل، با عدم کفایت مراتب قبل نوبت به قتل می‌رسد در صورتی که مفسده گناه معصیت کار اهم از قتل باشد و یا مصلحت قتلش اهم باشد.^۱

۱- و این مراتب اخیر، بدون اذن حاکم شرع نباید انجام شود

و در هیچ از یک از مراتب ذکر شده دلیلی بر انحصار نداریم تا بتوان به آن استدلال کرد به فرق بین والدین و بین غیر آنها در مراتب امر به معروف و نهی از منکر.^۱

کتک زدن یا دخالت فوری در امر به معروف و نهی از منکر

۱۱۸- اگر نهی از منکر در امور بسیار مهم مانند حفظ نفس محترمه، متوقف بر کتک زدن است که منجر به زخمی شدن مهاجم و احیاناً قتل او باشد، آیا در این موارد هم اذن حاکم شرط است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر حفظ نفس محترمه و جلوگیری از وقوع قتل، مستلزم دخالت فوری و مستقیم باشد، جایز بلکه شرعاً از باب وجوب حفظ جان نفس محترمه واجب است و از جهت ثبوتی متوقف بر کسب اجازه از حاکم و یا وجود امر به آن نیست، مگر آن که دفاع از نفس محترمه متوقف بر قتل مهاجم باشد که صورت‌های متعددی دارد که احکام آنها هم ممکن است متفاوت باشد.^۲

تعزیر مسلمان به دلیل ترک نماز و روزه

۱۱۹- اگر کسی مسلمان باشد و نماز نخواند و روزه نگیرد آیا می‌توان او را به دلیل نماز نخواندن و روزه نگرفتن تعزیر کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: نهی از منکر مراتب دارد و این موضوع آخرین مرحله است و با نظر حاکم شرع است.^۳

اجرای حدود و تعزیرات جرائم خاصه ملاً عام

۱۲۰- آیا حدود و تعزیرات در جرایمی که موجب سلب امنیت مالی و ناموسی مردم می‌شود این جرائم علناً انجام می‌گردد یا می‌توان در ملاً عام اجرا کرد؟ یا اجرای حد در ملاً عام، مختص زنا می‌باشد؟^۴
حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: در اجرای حدود و تعزیرات، دو جهت لحاظ شده است. جهت اول مجازات اعمال و دوم متنبه بودن مردم که از جزای

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۴۴

۲- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۵۶

۳- کتاب استفتائات معظم له مسأله ۸۹۳

۴- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۳ صفحه ۱۸۷

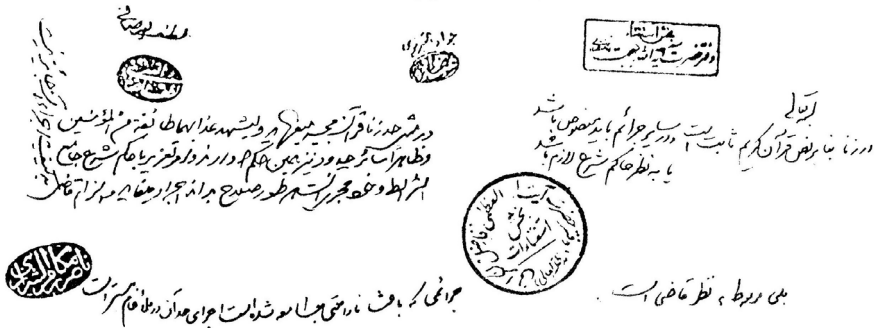
عمل بترسند و دنبال معصیت و گناه نروند و شخص مرتکب شده را بشناسند و این مترتب بر علنی بودن اجرای حدود و تعزیرات است و اختصاص به زنا ندارد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلبایگانی**: در مثل حد زنا قرآن مجید می‌فرماید: ((ولیشهد عذابهما طائفه من المومنین)) و ظاهراً سایر حدود نیز همین حکم را دارند و امر تعزیر با حاکم شرع جامع شرایط و خود مجری آن است. هرطور صلاح بداند اجرا می‌نماید و الزام قاضی به کیفیت اجرای آن جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: بلی مربوط به نظر قاضی است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: در زنا بر نص قرآن کریم ثابت است و در سایر جرائم باید منصوص باشد یا به نظر حاکم شرع لازم باشد. حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیریازی**: جرائمی که باعث ناراحتی جامعه شده است، اجرای حد آن در ملاء عام بهتر است.

بسیاری در اجرای حدود و تعزیرات در جهت ایجاد امنیت
 جهت اول مجازات اعمال و دوم متنبه کردن مردم کرامت‌های عملی بترسند و دنبال معصیت و گناه نروند. مخصوص مرتکبان و
 بشناسند و این مترتب بر علنی بودن اجرای حدود و تعزیرات است و اختصاص به زنا ندارد

جواز تعزیر در صورت عدم رعایت حجاب

۱۲۱- آیا رعایت نکردن حجاب مقرر شرعی گناه محسوب می‌گردد؟ اگر گناه می‌باشد گناه کبیره است یا صغیره؟ در هر فرضی (کبیره یا صغیره بودن) آیا قابل تعزیر می‌باشد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **جوادی آملی**: ۱- بی‌حجابی عمدی به طوری که علناً در معرض نامحرمان قرار گیرد گناه بزرگ است. ۲- اگر با نهی از منکر، بی‌اعتنایی به حکم شرعی حجاب ادامه یافت حکومت اسلامی می‌تواند تعزیر نماید.^۱

اجرای حد تعزیری و شلاق در ملأ عام

۱۲۲- آیا شلاق حدی و تعزیری را می‌توان در ملأ عام اجرا کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در مواردی که منصوص است، یا تأثیری در امر به معروف و نهی از منکر دارد، یا مجرم، متجاهر است، اظهار آن مانعی ندارد، در غیر این سه صورت، در ملأ عام انجام نگیرد.

تذکری که منجر به جرح یا قتل احتمالی شود

۱۲۳- اگر انسان بداند یا شک داشته باشد در صورتیکه بخواهد جلوگیری از معصیتی بنماید، منجر به ایجاد جرح یا قتل خواهد شد، وظیفه او چیست و آیا با اجازه مجتهد جامع الشرایط می‌تواند این کار را انجام دهد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: بنا بر اظهار بدون اجازه امام معصوم (ع) یا کسی که از طرف آن حضرت مستقیماً نایب مخصوص اوست، نباید این کار را بکند و با اجازه مجتهد جامع الشرایط مورد تأمل است. اما اگر نمی‌داند این کار منجر به مجروح کردن یا قتل می‌شود ولی احتمال این را می‌دهد، بنا بر احتیاط واجب باید مستقیماً از طرف امام معصوم (ع) یا نایب مخصوص آن حضرت و یا از طرف مجتهد جامع الشرایط اجازه داشته باشد.^۲

عدم جواز جرح و قتل بدون اذن مراجع قضایی

۱۲۴- آیا جرح و قتل در امر به معروف و نهی از منکر را بوسیله عامه مردم جایز می‌دانید و یا اینکه تفصیل قائلید، جرح (جایز باشد) و قتل (جایز نباشد) و اینکه هیچکدام را روا نمی‌دانید؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: تا حد امر به معروف و نهی از منکر لسانی و مرادده‌ای با مراعات شروط شرعی آن وظیفه عموم است، زائد بر آن موکول

۱ - کتاب استفتانات معظم له

۲ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۸۵۲

به نظر مرجع قضائی صالح و مسئولین ذیربط انتظامی است.^۱

جواز تعزیر بی حجاب با اذن حاکم شرع

۱۲۵- آیا زنانی که بدون حجاب شرعی در خیابان‌ها و کوچه‌ها و محیط‌های خارج از خانه ظاهر می‌شوند، می‌توان آنها را بخاطر نداشتن حجاب تعزیر کرد یا خیر؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: نهی از منکر مراتب دارد و اگر حاکم شرع در مواردی آن را لازم بداند می‌تواند اجرا کند.^۲

۱ - دفتر معظم له

۲ - کتاب استفتائات معظم له مساله ۸۹۲

بخش ۵: مخاطبین

فصل اول: طفل و بچه ممیز

فصل دوم: همسایگان و دوستان

فصل سوم: مسائل صله رحم

فصل چهارم: تذکر به والدین

فصل پنجم: تذکر به فرزند

فصل ششم: تذکر شوهر به زن

فصل هفتم: تذکر زن به شوهر

فصل هشتم: تذکر طرفینی همسران به یکدیگر

فصل نهم: تذکر به خواهر و برادر

بخش ۵: مخاطبین

فصل اول: طفل و بچه ممیز

امر به معروف و نهی از منکر نسبت به بچه ممیز

۱۲۶- امر به معروف و نهی از منکر بچه ممیز واجب است؟ و آیا لازم است اطفالی را که مرتکب فعلی می‌شوند که بر مکلفین حرام است، نهی از منکر نمود؟ مثلاً اطفالی را که رو به قبله بول می‌کنند، از این کار نهی کرد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: در صورتی که ممکن است برای او عادت شود و در بزرگی کار خلاف را تکرار کند احتیاط آن است که در مورد او انجام شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی شبیری زنجانی: اگر از گناهانی باشد که مطلقاً مبعوض شارع است مانند غیبی و حرام خوری، نهی وی واجب است. ولی در مانند مورد سؤال، نهی غیربالغ لازم نیست.^۱

نهی اطفال از بول کردن رو به قبله

۱۲۷- اطفالی که رو به قبله، بول می‌کنند بر کسان آنها واجب است که نهی کنند یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی سید محمدرضا گلپایگانی: برای تمرین، آنها را عادت به ترک دهند.^۲

دست گذاشتن اطفال بر خطوط قرآن بدون وضو

۱۲۸- اطفال که در مکتب یا مدرسه، دست بی وضوء بر خطوط قرآن می‌گذارند آیا برای آموزگار، اشکالی دارد یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی سید محمدرضا گلپایگانی: معلّم باید دستور ترک

۱ - دفتر معظم له استفتاء شماره ۴۱۲

۲ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۸

آن را بدهد و اگر دید منع کند.^۱

مزاحمت بچه‌ها برای همسایگان

۱۲۹- متداول است که بچه‌ها و بزرگسالان، در کوچه‌ها توپ بازی می‌کنند و مزاحم ساکنین خانه‌ها می‌شوند مکرر توپ آنان به خانه می‌افتد، در این صورت، وظیفه ساکنین خانه چیست و تا چه حد مسؤلیت شرعی دارند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: جلوگیری از مزاحمت، به طوری که خود انسان مرتکب معصیت نشود جایز است.^۲

حکم تأدیب و زدن زن و فرزند

۱۳۰- تأدیب و زدن زن و فرزند و یا شاگرد چگونه است؟ (برخی با ادله‌ای معتقدند، تربیت منوط به این کار است)

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: تأدیب زن و فرزند بالغ و شاگرد بالغ، در حد نهی از منکر با شرایط آن جایز است نه بیشتر و نسبت به کودک نابالغ جایز نیست؛ مگر جایی که حفظ جان و حیات آن طفل، متوقف بر آن باشد و زدن خطر جانی نداشته باشد.^۳

خروج کودکان از منزل بدون پوشش مناسب

۱۳۱- برخی از والدین، پسر بچه‌های خود را بدون شلوار و پوشش مناسب بیرون می‌آورند و معتقدند اشکالی ندارد. خواهشمند است در این رابطه راهنمایی فرمایید.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: شایسته نیست که مؤمنین، کودکان خود را با پوشش‌های نامناسب بیرون ببرند. بلکه موظفانند در تربیت آنها تلاش کنند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: رعایت آداب عفت حتی در بچه‌های کوچک کار بسیار خوبی است.

۱- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۹

۲- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۹

۳- دفتر معظم له

۴- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۲ صفحه ۳۱

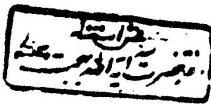
حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: بچه غیر مکلف و ممیز، والدین او را بیوشانند.
حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: با توجه به اینکه والدین موظف‌اند اطفال را به آداب و سنن اسلامی تربیت کنند، اینگونه امور که اطفال را بی مبالات می‌کند؛ اشکال دارد.

رعایت آداب عفت حتی در بچه‌های کوچک کار بسیار خوبی است

بلتوجه باینکه والدین موظفند اطفال را به آداب و سنن اسلامی تربیت کنند و اینگونه امورات اطفال را بی مبالات میکند اشکال دارد.

لطف فرمود

بچه غیر مکلف و ممیز،
والدین او را بیوشانند

شایسته نیست که زمین کودکان خود را با پوششها
نامناسب بیرون ببرند. طلبه موظفند در تربیت آنها کوشش کنند

فصل دوم: همسایگان و دوستان

کاهش رفت و آمد با تجمل گرایان

۱۳۲- در صورتی که رفت و آمد با افراد متجمل و اهل دنیا دل را می میراند، آیا کم کردن رفت و آمد با آنها مگر در حدّ ضرورت، صدق قهر می کند؟ حضرت آیت الله العظمی **مظاهری**: باید به مقدار میسور ترک مرابطه کند و به مقداری که ضرورت باشد رفت و آمد کند.^۱

رفت و آمد با همسایه بی بند و بار

۱۳۳- صله رحم و رفت و آمد با همسایه مسلمان که قرآن مجید و شارع مقدّس و پیشوایان عظیم الشان امر و سفارش به آن فرموده اند. با وضع بی بند و باری و پرده دری و بی اعتنایی و سرکشی که بعضیها دارند و آن چه نصیحت و کناره گیری می شود اثر نمی بخشد چگونه می شود و آیا در چنین شرایطی باید به کلی قطع رابطه کرد یا این که سالی مثلاً یک مرتبه، معاشرت با ایشان، لازم است؟

حضرت آیت الله العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: صله رحم منحصر به رفت و آمد نیست اگر این طریق معاشرت موجب فساد است به طریق دیگر از قبیل مکاتبه و احسان، صله نمایید، و ضمناً از موعظه و نصیحت، تا ممکن است خودداری نکنید که بزرگترین صله و احسان در حق آن ها، باز داشتن آنها از معصیت است.^۲

فریاد زدن جهت منع دزد از ورود به خانه همسایه

۱۳۴- اگر کسی ببیند دزد وارد خانه همسایه شده و اگر فریاد بزند و یا اینکه همسایه ها را مطلع کند دزد فرار خواهد کرد مستدعی است بیان فرمائید در اینگونه موارد حفظ مال مؤمن واجب است یا خیر؟ حضرت آیت الله العظمی **صافی گلپایگانی**: در مورد سؤال از باب نهی از منکر مانع شدن از دزدی لازم است.^۳

۱- کتاب استفتائات معظم له

۲- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۴

۳- کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۲ صفحه ۸۱ سؤال ۱۴۶۳

چگونگی رفتار با رفیقی که مرتکب اعمال زشت می شود

۱۳۵- رفیقی داشتیم که با هم بسیار صمیمی بودیم. به تازگی فهمیده‌ام که مرتکب اعمال زشتی می‌شده و می‌شود. لطفاً بفرمایید از این به بعد رفتار من با وی چگونه باشد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه جلت اسمائه. اگر احتمال می‌دهید که گفته شما در او اثر می‌کند، رفاقت را ادامه دهید و او را نصیحت کنید و نهی از منکر بنمایید ولی اگر مطمئن هستید که اثر نمی‌کند، رابطه‌تان را ترک کنید بهتر است.^۱

فصل سوم: مسائل صله رحم

عدم قطع رابطه با خویشاوندان

۱۳۶- اگر امر به معروف و نهی از منکر مستلزم قطع رحم و قطع رابطه با خویشاوندان باشد، کدامیک مقدم است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: با فرض انجام وظیفه، شما به طور کلی قطع رابطه نکنید هرچند آنها هم قطع کنند.^۱

صله رحم با تارک معروف و فاعل منکر

۱۳۷- صله رحم در اسلام واجب است. اگر آنها تارک معروف و مرتکب منکر باشند و امر به معروف و نهی از منکر هم تأثیری نداشته باشد آیا رفت و آمد با آنها از باب صله رحم واجب است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: صله رحم منحصر به رفت و آمد نیست اگر معاشرت با رحم موجب فساد دیگران شود با نامه، تلفن و... صله رحم شود و ضمناً از نصیحت و موعظه هم خودداری نشود.^۲

تعریف رحم و حد شرعی قطع و صله رحم

۱۳۸- حد شرعی ارحامی که واجب است صله نمودن آنها چه کسانی هستند؟ محدوده صله رحم و قرب و بعد در آن چه حکمی دارد؟ منظور از قطع رحم چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خویی**: این راجع به تشخیص عرف است هر که را که رحم برای او بشمرند.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مجتبای تهرانی**: اصل صله رحم مستحب و قطع رحم حرام است. حد شرعی صله رحم، مطلع بودن از حالات آنها است و اگر نیاز به رسیدگی دارند و توان رسیدگی دارد، رسیدگی کند.^۴
حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: با سمه تعالی؛ به مقداری که عرفاً

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۷۶

۲- کتاب استفتائات معظم له

۳- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۳۰۱

۴- کتاب استفتائات معظم له

قطع رحم شمرده نشود، باید صله رحم انجام شود. و الله العالم.^۱ حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: صله رحم به هر شکلی که انسان بتواند با توجه به شرایطش انجام دهد، رافع تکلیف است؛ مثلاً برای کسی که امکان دیدار حضوری بر اثر بعد مسافت یا علل دیگر وجود ندارد، تلفن زدن یا حتی مکاتبه می‌تواند رافع تکلیف باشد. منظور از قطع رحم این است که انسان به طور کلی نسبت به خویشاوند خود بی‌اعتنا شود. ارحام، کسانی هستند که در مراتب ارث واقع می‌شوند؛ مانند پدر و مادر، برادر و خواهر و فرزندان آن‌ها و عمو، عمه، خاله، دایی و فرزندان آن‌ها.^۲

وجوب و جواز صله رحم

۱۳۹- چه موقع قطع صله رحم جایز است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: صله رحم حتی با خویشاوندان فاسق واجب است و لازم است در ارشاد آنان تلاش شود. بلی چنانچه سختی و مشقتی در بین باشد، صله رحم وجوب ندارد؛ ولی باید توجه داشت که لازم نیست این عمل با رفتن به منزل ارحام و مهمانی کردن و مهمان شدن و ... انجام گیرد. همین اندازه که قطع رحم نشود کافی است و این کار با پیغام فرستادن یا تماس تلفنی یا نوشتن نامه یا سلام کردن هم انجام می‌شود.^۳

موارد قطع رابطه با بستگان از باب نهی از منکر

۱۴۰- چه زمانی برای نهی از منکر، اجازه داریم رابطه را با بستگان قطع کنیم؟ اصلاً آیا چنین اقدامی جایز است؟ لطفاً توضیح فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: قطع رابطه با اقوام به دلیل نهی از منکر جایز نیست مگر تشخیص دهید که این قطع رابطه موجب ترک گناه شود که به مقدار ضرورت مانعی ندارد البته شرکت در مجالس گناه آنها هم جایز نیست و در صورت ضرورت به حد اضطراب اکتفا شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: قطع کامل ارتباط با ارحام جایز نیست مگر آنکه قطع ارحام سبب بیداری و هدایت ارحام و سبب ترک گناه توسط ارحام شود در این صورت قطع موقت ارحام به خاطر اصلاح آن‌ها اشکال

۱- کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۵۰۱

۲- کتاب پاسخ به ۳۰۰ پرسش از احکام معظم له صفحه ۸۳

۳- کتاب پاسخ به ۳۰۰ پرسش از احکام معظم له صفحه ۹۰

ندارد در غیر این صورت قطع کامل ارحام جایز نیست، اگر امر به معروف اثر نکند و به گناه خود ادامه دهند، ارتباط را کم کند و به مقداری که قطع رحم نشود باید ارتباط را حفظ کند. هرچند در منزل او رفت و آمد نکند یا بسیار کم رفت و آمد کند و در بیرون منزل اگر ببیند احوال او را بپرسد و سلام کند یا از طریق تلفن گاه گاهی خبر او را بگیرد برای صله رحم کفایت می‌کند.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: مهم آن است که به معروف با آنها برخورد شود اگر معروف به دید و بازدید باشد ارتباط مهم است ولی اگر ارتباط در طول زمان هم موجب هدایت آنها نشود بلکه معروف به قطع ارتباط باشد مثل اینکه هدایت آنها وابسته به قطع ارتباط باشد قطع رحم اشکال ندارد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در صورتی که ادامه ارتباط، مفسده‌ای برای شما و خانواده داشته باشد، و یا ترک آن باعث نهی از منکر آنان شود می‌توان موقتاً آن را ترک کرد. در غیر این دو صورت صله رحم را در حد واجب ترک نکنید، و در عین حال امر به معروف و نهی از منکر را با زبان خوش فراموش ننمایید.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: امر به معروف و نهی از منکر در هر زمانی مطلوب و رابطه با رحم هم اگر موجب مفسده نباشد مانع ندارد.

منع همسر از صله رحم

۱۴۱- آیا زوج حق دارد زوجه خود را از صله رحم منع نماید؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مجتبی تهرانی**: خیر.^۴

عدم جواز ممانعت همسر از رفتن به خانه بستگان

۱۴۲- آیا من می‌توانم همسرم را از رفتن به خانه فامیل او به علت پایبند نبودن آنان به احکام اسلامی منع کنم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مجتبی تهرانی**: خیر؛ فقط آن زن مکلف است که احکام الهی را رعایت نماید.^۵

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۹۳۹

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۹۲۲

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۳۰۰۲۹۵

۴ - کتاب استفتائات معظم له

۵ - کتاب استفتائات معظم له

حرمت خروج از منزل بدون اذن شوهر

۱۴۳- اگر مردی همسر خود را از رفتن به خانه خویشاوندانش نهی کند تکلیف چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مجتبی‌ی تهرانی: بدون اذن شوهر خارج شدن از منزل جایز نیست.^۱

فصل چهارم: تذکر به والدین

وظیفه فرزند در مالی که خمس آن پرداخت نشده

۱۴۴- وظیفه فرزند در برابر پدر و مادر و یا زن در برابر شوهرش، اگر خمس اموال را نپردازند، چیست؟ آیا برای آنان تصرف در مالی که خمس آن پرداخت نشده و مخلوط به حرام است با توجه به تأکیدات وارد در روایات مبنی بر عدم استفاده از آن، به سبب آلوده کردن روح انسان جایز است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: بر آنان واجب است که هنگام مشاهده ترک معروف یا انجام حرام توسط پدر و مادر یا شوهر، به امر به معروف و نهی از منکر در صورت تحقق شرایط آن مبادرت کنند، ولی تصرف در اموال آنان اشکال ندارد.^۱

حکم و بیان چگونگی تذکر به پدر و مادر

۱۴۵- اگر امر به معروف و نهی از منکر کردن به پدر و مادر به صورت مؤدبانه مؤثر واقع نشد، آیا می‌توان به مراتب بالاتر مثلاً اخم کردن و یا تند صحبت کردن متوسل شد؟ پدر و مادر را چگونه باید امر به معروف و نهی از منکر کرد؟ آیا این، بی‌احترامی است و مشمول عاق والدین می‌شویم؟ توضیح فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **وحید خراسانی**: در صورتیکه شرایط امر به معروف و نهی از منکر موجود باشد، در وجوب آن فرقی نیست بین امر و نهی والدین یا غیر این‌ها.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ فرزند باید به پدر و مادر احسان کند، ولی در نهی از منکر اگر چه متأذی شوند، عقوق محسوب نمی‌شود، و الله العالم.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: واجب است که با زبان نرم و مراعات احترام ایشان به عنوان پدر و مادر، آنان را امر به معروف و نهی از منکر کند. وظیفه فرزند، نهی از منکر است. نهایت با بیان لین و حفظ احترام والدین. و

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۶۹

۲- استفتاء ۱۲۲۴۰ و کتاب منهاج معظم له جلد ۲ مساله ۱۲۷۴

۳- کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۵۱۲ سؤال ۲۲۴۹

چنین نهی از منکر، نه تنها بی احترامی محسوب نمی‌شود؛ بلکه خیرخواهی برای والدین است.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بِهجت**: اگر شرایط متوقّر نیست، نمی‌توان به آنها اِخْم یا تندی کرد.. به طوری نهی از منکر کند که بی احترامی و ایذاء نشود.^۲ حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلیایگانی**: نهی از منکر ملازم با بی‌احترامی نیست، و فرزند می‌تواند با کلام متین و اخلاق حسنه با پدر و مادر برخورد نماید، و عواقب انجام معصیت را به ایشان تذکر دهد، و آنان را متوجه تکالیف شرعی نماید، و در صورتی که تأثیر نکرد، وظیفه‌ای ندارد. باید نهی از منکر کند و اطاعت خدا مقدم بر اطاعت پدر و مادر است. البته با رعایت مراتب و شرایط نهی از منکر که در توضیح المسائل ذکر شده است.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنجانی**: با وجود سایر شرایط این فریضه جایز است ولی باید در حد امکان کمترین بی‌احترامی به ایشان صورت گیرد.^۴ حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: در صورتی که والدین مرتکب گناه می‌شوند و با تذکر مؤدبانه گناه را ترک نکنند، در این موارد فرزند می‌تواند با تند و اِخْم کردن مانع گناه والدین شود و این نوع رفتار در این موارد نه تنها بی‌احترامی نیست بلکه در واقع خدمت به پدر و مادر است که با این کار آنها را از گناه باز می‌دارد.^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: رعایت احترام والدین، واجب است و باید از انجام اموری که موجب آزار و اذیت آنها می‌شود پرهیز کرد. سعی کنید با تواضع و بردباری و زبان خوش، تدریجاً در ایشان نفوذ کنید، و هرگز مایوس نشوید. احتیاط واجب است که با ملایمت و نرمی آنها را راهنمایی بکند و هیچ‌وقت با خشونت با آنها روبرو نشود.^۶

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بطحائیی گلیایگانی**: بر فرض عالم‌تر بودن و متدین‌تر بودن از پدر و مادر، تنها می‌تواند تذکر دهد و حق پافراتر گذاشتن ندارد.^۷

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۷۰

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۷۴

۳- کتاب استفتائات معظم له و کتاب پاسخ به ۳۰۰ پرسش از احکام معظم له صفحه ۶۶

۴- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۴۵۰

۵- جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۹۳۷ و استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۴۲۳

۶- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۳۱۰۲۱۱ و دفتر معظم له

۷- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موسوی اردبیلی**: در صورت وجود فرد دیگری برای انجام امر به معروف و نهی از منکر در مراتب مذکور در سؤال و بالاتر از آن، شایسته است فرزند، خودش اقدامی ننماید.^۱

«بِسْمِ اللَّهِ»

در صورت وجود فرد دیگری برای انجام امر به معروف و نهی از منکر در مراتب مذکور

در سؤال و بالاتر از آن، شایسته است فرزند فرزند اقدام ننماید.

موسوی اردبیلی

شماره سؤال: ۰۰۱۱۹۹۸

حضرت آیت‌الله‌العظمی **گرامی**: بسمه‌تعالی. نخیر. باید حتماً رعایت ادب بشود و بیش از آن وظیفه‌ای ندارید. والسلام.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **دوزدو زانی**: در مورد امر به معروف و نهی از منکر اشکال ندارد ولی در سایر موارد، باعث عقوبت می‌گردد.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مویبدی قمی**: هوالعالم؛ چنانچه موجب آزار و اذیت آنها نشود مانع نیست، و اگر موجب اذیت و اهانت شود لازم است بینان منکر و اذیت ملاحظه گردد، هر کدام مهمتر بود آن را عمل نماید و اهم را اجرا کند.^۴ حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: با زبان مناسب آنها را امر به معروف و نهی از منکر کنند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سبحانی**: درباره پدر و مادر گناهکار، باید راه معروف را پیش گرفت. قرآن می‌فرماید: و قل لهما قولا معروفا. یعنی با ادب و به نرمی و منطقی با آنان سخن بگو.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: با رعایت شرایطش و مراعات ادب و احترام، امر به معروف و نهی از منکر نسبت به آنان واجب است و این خود، نوعی خدمت به ایشان به حساب می‌آید.

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۰۰۱۱۹۹۸

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

سایر مراجع: نهی از منکر آنان - با فراهم بودن شرایط آن بر فرزند واجب است. البته سعی کند این کار را با سخن نرم و اخلاق نیک، انجام دهد و این امر، بی احترامی به آنان محسوب نمی‌شود و اگر تأثیر نکرد، وظیفه دیگری ندارد.^۱

طیبه فرزند منی از منکرات، نهی است باین مبنی و خطا حرام المین، چنین نمی‌باشد مگر آنکه نهی از منکر محسوس شود و نهی از منکر خاص برای والدین است.

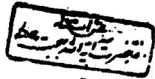

با این نهی از منکر کند و اطاعت خلاف معصوم بر اطاعت پدر و مادر است البته با رعایت مراتب و شرایط فرزند که در توضیح المسائل ذکر شده است. و الله اعلم

با زبان مناسب آنها را امر به معروف و نهی از منکر کند.

ام معروف و نهی از منکر نسبت به آنان واجب است و این خود نوعی خدمت به ایشان بر حساب می‌آید.
با رعایت شرایط و در صورت لزوم با احترام

بجز در مواردی که منکر کند به اجزای او ایذاء نرسد.

در باره بید و ده که گفته را به راه سعادت برایش گرفت. قرآن می‌فرماید:
و من لها قرآءة معروفة " یعنی با ادب و بهرزی و غضن با آنان سخن بگو."

۱ - حضرت آیت الله العظمی امام خمینی، استفتاءات، ج ۱، امر به معروف، س ۱۸؛ رساله دانشجویی، دفتر نشر معارف/ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها/ قم ۱۳۸۴، کد: ۵۰۰۰۱۶/۴۹۹
و کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۶ صفحه ۱۹

لزوم مدارا با مادر بدزبان و معصیت کار

۱۴۶- مادرم بسیار بددهن و اهل دروغ و تهمت و توهین می‌باشد. به نحوی که کسی از او رضایت ندارد و مردم از ترس تهمت با او مدارا می‌کنند و اصلاً فرزند برایش مهم نیست و فقط منافع خود را در نظر می‌گیرد، به نحوی که بین من و خانواده همسرم ناراحتی بزرگی ایجاد کرده و مایه سرشکستگی بنده شده است. نمی‌دانم دیگر با او چگونه رفتار کنم؟ زیرا اصلاً اصلاح پذیر نمی‌باشد. خسته شدم، واقعا تا سرحد مرگ مرا و برادرانم را آزار می‌دهد. لطفاً مرا راهنمایی فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: باید با او مدارا کنید و بدانید پاداش می‌گیرید و عاقبت به خیر می‌شوید. می‌توانید رفت و آمد با او را کم کنید ولی قهر و بدزبانی و اذیت جایز نیست. و قرآن امر می‌کند با این گونه افراد مدارا کنید و تا می‌توانید به او خوبی کنید.^۱

ظلم و بداخلاقی پدر با خانواده

۱۴۷- اینجانب پدری دارم که خوش اخلاق نیست و مغرور و خودپرور می‌باشد. در حق خانواده خود ظلم روا می‌دارد و من از وقتی که به تکلیف رسیده‌ام در حال مبارزه با پدرم هستم. اگر جوابش را همان موقع در حضور دیگران بدهم که کار نادرست و ناشایست انجام داده‌ام. و اگر تنها با پدرم صحبت نمایم، حرفم را قبول نمی‌کند و می‌گوید در مقابل پدرت درشتی نکن. خلاصه نمی‌دانم چه کنم. آیا شما صلاح می‌دانید که من این صحبت‌ها را بنمایم یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: حفظ احترام والدین و مراعات ادب در صحبت با آنان لازم است و در موارد لزوم امر به معروف و نهی از منکر؛ اگر مایوس از تأثیر باشید، تکلیف ساقط است. (استفتانات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۸۸)

توقف بازداشتن پدر یا مادر از منکر با ضرب

۱۴۸- امر به معروف و نهی از منکر نمودن پدر و مادر فرق می‌کند، مثلاً اگر به حدّ ضرب رسید چه کند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اگر پدر یا مادر فردی مرتکب حرام یا ترک واجبی می‌شوند، جایز بودن امر به معروف و نهی از منکر نسبت به آنان توسط فرزند، به غیر گفتار یا رفتار نرم و ملایم، محل اشکال است و مراعات مقتضای احتیاط در مورد آن رعایت گردد. بر این اساس، احتیاط واجب آن است که فرزند با ملایمت و نرمی، والدین خویش را امر به معروف و نهی از منکر کند و هیچ وقت با خشونت و گفتار تند با آنان رفتار ننماید.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ چنانچه مادر یا پدر شخصی نعوذ بالله مرتکب محارم الهی می‌شود که بازداشتن او موقوف به زدن یا حبس کردن و مانند اینها باشد، به نحوی که ارتکاب را ترک می‌کند، مانعی ندارد، و لکن واجب نیست، و الله العالم.^۲

وظیفه متقابل فرزندان و والدین

۱۴۹- برخی از والدین نسبت به انجام عبادات فرزندان اهتمام نمی‌ورزند و حتی چون خود مقید به انجام عبادات نیستند، از عبادت فرزندان ممانعت می‌کنند یا شاهد روابط نامشروع دختران و پسرانشان با نامحرمان (دوستی آنها) هستند و برخوردی نمی‌کنند. وظیفه فرزندان در قبال والدین و اطاعت از آنها چیست؟ و مسئولیت اینگونه والدین چگونه است؟^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: همه وظیفه دارند طبق شرایط و مراحل امر به معروف و نهی از منکر عمل کنند. وظیفه پدر و مادر در این امر، اهم است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: اطاعت از والدین در معصیت خدا جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: فرزندان صالح باید وظیفه امر به معروف و نهی از منکر را در مقابل پدران و مادران انجام دهند همانگونه که پدران و مادران وظیفه دارند فرزندان خود را امر به معروف و نهی از منکر کنند. حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اطاعت والدین در حرام جایز نیست و در غیر آن واجب نیست بلکه ایذاء، حرام است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: فرزندان باید به وظایف شرعی خود

۱ - کتاب توضیح المسائل جامع معظم له ج ۳ مساله ۲۶۸۹

۲ - کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۲۰۳ سؤال ۹۷۵

۳ - کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۲ صفحه ۱۶۵

عمل کنند و اطاعت در معصیت، جایز نیست؛ و پدر و مادر را باید امر به معروف یا نهی از منکر کنند؛ و پدر و مادر، نسبت به فرزندان خود مسئول اند. حضرت آیت الله العظمی سیستانی: باید والدین، آن‌ها را امر به معروف و نهی از منکر کنند؛ و اما اطاعت فرزندان فی حد ذاته واجب نیست. بلکه باید موجبات اذیت والدین را اگر منشأ آن شفقت بر فرزند است فراهم نسازد.

نسبت به فرزندان باید بر وظایف شرعی خود عمل کند و طاعت در معصیت جاریست و پدر و مادر را باید امر به معروف و نهی از منکر کند و پدر و مادر نسبت به فرزندان فراموش نکند.

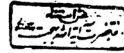

فرزندان سالم باید وظیفه امر به معروف و نهی از منکر را در مقابل پدران و مادران انجام دهند همانگونه که پدران و مادران وظیفه دارند فرزندان خود را امر به معروف و نهی از منکر کنند. همیشه موفق باشید.

همیشه وظیفه پدر و مادر بر فرزند است و فرزند در مقابل پدر و مادر باید امر به معروف و نهی از منکر کند.

اطاعت از والدین در معصیت خدا جایز نیست

اطاعت والدین در حرام، جائز نیست و در غیر حرام واجب است بلکه امر به معروف و نهی از منکر است.

باید والدین آن‌ها را امر به معروف و نهی از منکر کنند و اما اطاعت فرزندان فی حد ذاته واجب نیست بلکه باید موجبات اذیت والدین را اگر منشأ آن شفقت بر فرزند است فراهم نسازند.

وظیفه فرزند و عیال نسبت به پدری که خمس نمی دهد

۱۵۰- اگر پدری خمس نمی دهد وظیفه ی فرزند و عیال او چه می باشد؟

حضرت آیت الله العظمی **ملکی تبریزی**: بسمه تعالی. تصرف فرزند و عیال شخص در اموالی که شخص در اختیار آنها می گذارد مانعی ندارد و چیزی بر آنها نیست، در صورت وجود شرایط باید امر به معروف و نهی از منکر نمایند، و الله العالم.^۱

فصل پنجم: تذکر به فرزند

تذکر مکرر و با ملاطفت به فرزندی که به نماز علاقه ندارد

۱۵۱- فرزندی که سن تکلیفش گذشته باشد و در نماز خواندن بی علاقه است آیا والدین که تا سن تکلیف به او هشدار داده‌اند باز هم وظیفه دارند تذکر دهند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **وحید خراسانی**: بر والدین لازم است فرزندان خود را امر به معروف و نهی از منکر کنند مگر آنکه بدانند امر و نهی آنها تاثیری در فرزند ندارد ولی بهتر است مکرراً با ملاطفت از آنها خواسته و با اخلاق حسنه آنها را از عواقب ترک وظائف شرعی بر حذر دارند.^۱

عادت دادن اطفال به ترک معصیت و انجام واجبات

۱۵۲- آیا جایز است اطفال را برای تمرین و عادت دادن به ترک معصیت و یا انجام دادن واجبات ادب کرد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: جایز است خصوصاً در مراحل آخر که به انجام واجب و ترک معصیت نزدیکتر است. که اگر تأدیب نشوند، در بعضی از موارد منجر به ترک واجبات و انجام گناهان از طرف آنان می‌شود.^۲

۱- استفتاء ۱۷۹۸۲ و کتاب منهاج الصالحین معظم له جلد ۲ مساله ۱۲۷۴

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۵۱

حد اجبار به فرزند در نماز و حجاب

۱۵۳- تا چه حد می‌توان به فرزندان در مورد نماز و حجاب اجبار کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: نسبت به بالغین باید امر به معروف و نهی از منکر کند و بدون اجازه حاکم شرع بنا بر احتیاط واجب زدن و مانند آن جایز نیست ولی می‌تواند از روشهایی مانند منع بعضی کمکها استفاده نماید.^۱

زدن فرزند توسط والدین جهت تأدیب

۱۵۴- آیا تأدیب و زدن فرزندان توسط والدین تا چه مقدار جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: تا حدی که موجب دیه نشود، مانع ندارد.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در عصر و زمان ما تنبیه بدنی مناسب نیست. حتی الامکان از روشهای دیگر برای تأدیب استفاده کنید.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اگر مانع نباشد آهسته اشکال ندارد.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: تا مقداری که موجب دیه نشود توسط پدر جایز است.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: برای تربیت در موارد لزوم به مقداری که موجب دیه نشود اشکال ندارد.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: تا حدی که به ایجاب دیه نرسد.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: در صورتی که تأدیب متوقف بر زدن باشد، به مقداری که تربیت بر آن منحصراً متوقف است باید انجام شود و به مجروح کردن و امثال آن نباید منجر شود.

۱ - کتاب استفتائات معظم له باب تربیت فرزندان

۲ - کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۵ صفحه ۵۷

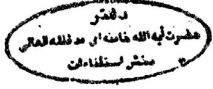
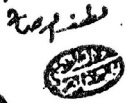

در صورتی که تأیید توقف بر زدن باشد در مقامی که تربیت بر آن منحصر
توقف است باجماع نکرده و مجرد کدن و اشکال آن نباید مستغیر شود و به هم

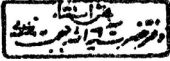

در صورتی که تأیید توقف بر زدن باشد در مقامی که تربیت بر آن منحصر
توقف است باجماع نکرده و مجرد کدن و اشکال آن نباید مستغیر شود و به هم

تا حدی که موجب ریب نشود مانع نکرده . برای توقیف در موارد لزوم ، عقایدی
که موجب دفع منشر و اشکال ندارد اگر مانع نباشد آهسته اشکال نما

تا حدی که موجب ریب نشود مانع نکرده .

تا به حدی که بر ایجاب ریب نرسد .

امر به فرزند جهت شرکت در نماز جماعت

۱۵۵- خانواده‌ام اصرار زیادی به من می‌کنند برای خواندن نماز به جماعت.
آیا قید شرعی برایم پدید می‌آید؟^۱

حضرت آیت‌الله العظمی **نوری همدانی**، حضرت آیت‌الله العظمی **فاضل لنکرانی** و حضرت آیت‌الله العظمی **صافی گلپایگانی**: اگر پدر و مادر به فرزند خود امر کنند که نماز را به جماعت بخواند، در صورتیکه ترک آن موجب اذیت و ناراحتی آنها نشود، نماز جماعت بر او واجب می‌شود.
حضرت آیت‌الله العظمی **سیستانی**: اگر پدر یا مادر به فرزند خود امر کند که نماز را به جماعت بخواند، احتیاطاً مستحب آن است که نماز را به جماعت بخواند. البته اگر امر و نهی پدر و مادر از روی شفقت نسبت به فرزند باشد و مخالفتش موجب اذیت آنان نشود، حرام است بر فرزند که مخالفت نماید.
امام و حضرت آیت‌الله العظمی **خامنه‌ای**: اگر پدر یا مادر به فرزند خود امر کند که نماز را به جماعت بخواند، چون اطاعت پدر و مادر واجب است، بنا بر احتیاط واجب، باید نماز را به جماعت بخواند و قصد استجاب نماید.

۱- رساله توضیح المسائل نه مرجعش ۱۴۰۶

ارشاد کسی که باید مرجع تقلید انتخاب کند

۱۵۶- دخترم به زودی به سن تکلیف می‌رسد و باید برای خود مرجع تقلیدی انتخاب کند، اما درک مسأله تقلید برای او دشوار است، وظیفه ما نسبت به او چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر وی به تنهایی نمی‌تواند وظیفه شرعی خود را در این باره تشخیص دهد، وظیفه شما ارشاد و راهنمایی اوست.^۱

موعظه، نصیحت، تهدید و تذکر، وظیفه پدر نسبت به فرزندان

۱۵۷- پدری دارای چند فرزند است که بعضی از آنها با آن که بزرگ و بالغ می‌باشند از فرائض دینی، رو گردانند از این راه، ناراحتی پدر را فراهم می‌کنند حال آیا پدر راجع به امر عبادات آنها مقصّر است یا نه؟
حضرت آیت الله العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: وظیفه پدر آنست که تا وقتی احتمال تأثیر می‌دهد اولاد را به اتیان واجبات و ترک محرّمات به هر نحوی که صلاح بدانند خواه به موعظه و نصیحت باشد خواه به تهدید یا به نحو دیگر، وادار نماید و چنانچه پدر به وظیفه شرعی خود عمل نماید و در آنان اثر نکند پدر، گناه کار نیست.^۲

عکس‌ها و فیلم‌های غیر شرعی

۱۵۸- آیا به علت پخش بعضی از آهنگ‌ها و تصاویر و فیلم‌هایی که احتمال غیرشرعی بودن آن می‌رود، می‌توان خانواده و فرزندان را از نگهداری و نگاه به این برنامه‌ها محروم کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: احتمال غیرشرعی بودن هرچند موجب تکلیف نیست، ولی تا ممکن است احتیاط در آنها راجح و مطلوب است. به خلاف اینکه علم داشته باشد که آن برنامه‌ها فی الجمله مشتمل بر حرام است که در این صورت موظف به اجتناب است.^۳

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۴

۲- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۹

۳- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۷۵

تذکر پدر به فرزند؛ با ملایمت؟ یا تندى؟

۱۵۹- امر به معروف بر پدر واجب است به جمیع مراتب یا نه؟ بلکه تفصیل است فیما بین شنیدن به قول بر وفق و ملایمت، پس واجب باشد؛ و محتاج بودن به درشتی و تندى، پس واجب نباشد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **ابوالقاسم گیلانی** مشهور به **میرزای قمی**: ظاهراً تفصیل است. جمعا بین الادله.^۱

آوردن دختران نابالغ نیمه برهنه در مکان عمومی

۱۶۰- چنانچه والدین، دختران خود را که به حد بلوغ نرسیده‌اند با سر و پای برهنه در مکان‌های عمومی بیاورند، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه جلت اسمائه. چنانچه موجب هیجان و تحریک جوانان و یا ترویج بی بند و باری و فساد شود، حرام است.^۲

تقدم اطاعت حرف مادر در امر و نهی به فرزند

۱۶۱- هر گاه پدری امر نماید فرزند خود را در امری و مادر بر خلاف آن امر نماید و تراضی طرفین به هیچ گونه ممکن نباشد و اگر ترضیه یکی به عمل آید رضایت دیگری از دست می‌رود، آیا امر کدام مُقَدَّم است و فرقی در میانه امور مستحبّه و مکروهه با سایر امور مباحه در این صورت هست یا خیر؟

و اگر احد والدین مظلوم دیگری واقع شود، برای مظلوم از دیگری تدافع نماید؟ یا حقّی پدر داشته باشد از مادر - مثلاً - فرزند می‌تواند از مادر اخذ کند و به پدر برساند؟ و هم چنین عکس آن؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی بروجردی: اطاعت پدر و مادر در صورتی که عدم اطاعت مستلزم ایذاء آنها باشد لازم است و فرقی بین امور مستحبّه و مباحه از این حیث نیست و در صورت دَوْران امر بین اطاعت پدر و اطاعت مادر و عدم امکان جمع بین آنها، احوط تقدیم اطاعت مادر است.^۳

۱ - جامع الشتات معظم له فارسی ج ۱ صفحه ۴۲۴ سؤال ۵

۲ - پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتاء شماره ۱۸۴۵

۳ - کتاب استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۳۵ الی ۴۳۷ باب امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۱

حکم بیرون کردن پسر جهت نماز خوان شدن وی

۱۶۲- زیدی پسری دارد در سن بیست سالگی، در این مدت آن چه لازمه تکلیف شرعی پدر بوده از حیث تربیت و سواد و امر به معروف و نهی از منکر کوشش خود را نموده و کوتاهی نکرده، فعلاً پسر از تنبلی و کاهلی نماز نمی خواند، پدر مکرراً او را نصیحت نموده و او را زده است فائده‌ای نکرده و در خانه کج خلقی می‌کند و پدر را اذیت می‌کند، آیا پدر می‌تواند او را از خانه بیرون کند؟ و بیرون کردن او داخل در قطع رحم نیست؟
حضرت آیت‌الله العظمی **بروجردی**: بیرون کند او را، لعل متنبه شده نماز بخواند و دین دار شود و قطع رحم هم نشده، بلکه اعانت درباره اوست.^۱

اجبار دختر بالغ به حجاب توسط پدر و مادر

۱۶۳- آیا بر پدر و مادر واجب است دختر بالغ خود را مجبور به حجاب کنند، در حالی که خود از آن خودداری می‌ورزد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید کمال حیدری**: بر پدر است قبل از آن که دختر به سن بلوغ برسد او را برای حجاب آماده کرده و پس از بلوغ، محاسن حجاب و پیامدهای مخالفت با آن را برایش تبیین نماید و اگر قانع نگردید، بر پدر واجب است که نقش خود را در زمینه امر به معروف و نهی از منکر ادامه داده و وی را به تدریج و با توجه به مراتب، از ضعف تا شدت، امر به حجاب نماید و خشم و غضب خود را از عدم حجاب دختر نمایان سازد و اگر کارساز نبود وی را با زبان توییح نماید و همینطور ادامه دهد تا آنکه دختر حجاب خود را رعایت کند. همه اینها باید با رعایت شرایط امر به معروف و نهی از منکر، همچون عدم ضرر و چون آن انجام گیرد؛ پس اگر به نصیحت‌های والدین گوش فرا نداد، وجوب نصیحت و آموزش از ایشان ساقط می‌گردد. از ابوبصیر نقل شده که گفت: از امام صادق (علیه السلام) درباره قول خداوند عزوجل پرسیدم که فرموده: «قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقَوُّدَهَا النَّاسُ وَالْجِبَارَةُ» خود و خانواده‌ی خویش را از آتشی که هیزم آن انسان‌ها و سنگ‌هاست نگه دارید^۱ عرض کردم نفس خویش را می‌توان نگاه داشت، چگونه خانواده‌ام را نگاه دارم؟ فرمود: به آنچه خداوند بدان امر فرموده، امر کن و از آنچه خداوند از آن نهی فرموده، نهی نما؛ پس اگر از تو اطاعت کردند، آن‌ها را نگاه داشته‌ای و اگر با تو مخالفت کردند، تو وظیفه خود را انجام داده‌ای^۲.

۱- سوره مبارکه تحریم، آیه ۶

۲- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له

فصل ششم: تذکر شوهر به زن

نهی نصیحت زنی که مرتکب اعمال خلاف عفت می‌شود

۱۶۴- اگر مرد مسلمانی با استناد به قرائنی اطلاع پیدا کند که همسرش با این که چندین فرزند دارد، به طور پنهانی مرتکب اعمال خلاف عفت می‌شود، ولی دلیل شرعی برای اثبات آن مثل شاهدهی که حاضر به شهادت دادن باشد، در اختیار ندارد. با توجه به این که فرزندان او تحت تربیت چنین زنی هستند، رفتار وی با او چگونه باید باشد؟ در صورت شناسایی فرد یا افرادی که مرتکب این عمل شنیع و مخالف احکام الهی شده‌اند، با توجه به این که ادله قابل ارائه به دادگاه شرعی بر علیه‌شان وجود ندارد، چگونه باید با آنان برخورد کرد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: واجب است از سوء ظن و استناد به قرائن و شواهد ظنی اجتناب شود، و در صورت احراز ارتکاب فعلی که شرعاً حرام است، جلوگیری از آن از طریق تذکر و نصیحت و نهی از منکر واجب است، و اگر نهی از منکر مؤثر نباشد، در صورت وجود دلایل اثبات کننده، می‌توان به مراجع قضایی مراجعه کرد.^۱

لزوم نصیحت به زنی که رعایت محرم و نامحرم را نمی‌کند

۱۶۵- زنی از نظر روابط و معاشرت با نامحرم و پوشیدن لباس به شیوه امروزه، پروایی ندارد و در این باره به حرفهای شوهر اعتناء نمی‌کند و وظیفه شوهرش چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: لازم است با موعظه و نصیحت یا به هر وسیله دیگری که ممکن است او را به احکام شرع، ارشاد و از معصیت کردن جلوگیری نمایند.^۲

تحمیل حجاب به زن و فرزندان

۱۶۶- آیا مرد اجازه دارد که حجاب را به همسر و فرزندان خود تحمیل کند؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: مرد نمی‌تواند همسر خود را مجبور کند

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۸۰

۲- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۷

به رعایت کردن حجاب ولی می‌تواند او را از بیرون رفتن منع کند حتی با حجاب. پس می‌تواند شرط کند که اگر حجاب کامل پوشید حق دارد خارج شود. و اما در مورد فرزندان بالغ نمی‌تواند آنها را مجبور کند و تنها از راه تبلیغ صحیح و ارشاد و امر به معروف باید آنها را وادار نماید.^۱

حضور زن و بچه در مراسم موسیقی لهوی

۱۶۷- حکم شرکت در مجلس عروسی که موسیقی و آواز به صورت لهوی نواخته می‌شود چیست؟ (زن و مرد جدا هستند) آیا زن و بچه اینجانب پس از ارشادات کامل و کافی به آنها و قانع نشدن و اصرار آنها می‌توانند در این مجلس شرکت کنند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی روحانی: شرکت در مجالس لهو و لعب و مشتمل بر معاصی جایز نیست. شما به وظیفه‌تان عمل نموده نهی از منکر بنمایید. عمل نکنند، شما مسئول نیستید.^۲

واداشتن زن به نماز و سایر واجبات

۱۶۸- زنی که به مسائل شرعی مثل نماز و دیگر مسائل بی اهمیت باشد، بخصوص نماز صبح را هیچگاه به پا نمی‌دارد، وظیفه شرعی شوهر او چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی: باید او را امر به معروف نمایید و به خواندن نماز وادارش کنید.^۳

اطاعت نکردن از شوهر و افشای اسرار زندگی

۱۶۹- اگر زنی در زندگی اولاً اطاعت از شوهر نکند ثانیاً برای شوهرش ارزش قائل نبود ثالثاً اسرار زندگی را در همه جا فاش نمود رابعاً در زندگی مرتب دروغ گفت؛ تکلیف مرد از نظر شرعی با چنین زنی چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی: باید او را امر به معروف و نهی از منکر نمود.^۴

۱- کتاب استفتائات معظم له باب امر به معروف و نهی از منکر

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۶۰۹

۳- استفتائات معظم له

۴- استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۸۶

حکم شرکت در مراسم عروسی علی‌رغم علم به ناراضی بودن شوهر

۱۷۰- اگر زنی بداند که شوهرش راضی نیست که در مراسم عروسی شرکت کند ولی اگر او بدون اجازه شوهر شرکت کند، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: باید از شوهرش اجازه بگیرد یا اینکه بداند او راضی است.^۱
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: رفتن بدون اجازه شوهر، حرام است مگر اینکه جزء صلہ رحم محسوب شود.^۲

جواز تحمیل حجاب به زن و فرزندان

۱۷۱- آیا مرد اجازه دارد که حجاب را به همسر و فرزندان خود تحمیل کند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فیاض**: ارشاد آن‌ها برایش واجب است از باب امر به معروف و نهی از منکر.^۳

وجوب امر همسر به حجاب اسلامی

۱۷۲- اگر زن حجاب اسلامی را رعایت نکند، آیا لازم است همسرش به او تذکر دهد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فیاض**: بله، لازم است، بلکه از باب امر به معروف و نهی از منکر واجب می‌شود.^۴

۱- رساله معظم له باب متفرقه سؤال ۱۸

۲- دفتر معظم له

۳- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۲/۱/۱۰

۴- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۱/۹/۲۴

فصل هفتم: تذکر زن به شوهر

وظیفه زن در قبال شوهر بی بند و بار

۱۷۳- اگر شوهر زنی در منزل بی بندوبار بوده و مرتکب گناهی شود، وظیفه زن در قبال او چیست؟ و آیا اگر امر به معروف و نهی از منکر زن به روابط زناشویی و خانوادگی آنها تأثیر منفی بگذارد، باز هم این عمل بر او واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: خیر. اگر موجب مفسده برای اوست واجب نیست. ولی نباید در معصیت او را کمک کند.^۱

غذا پختن برای تارک روزه

۱۷۴- زنی که همسرش عمداً روزه نمی‌گیرد، آیا می‌تواند برای او ناهار درست کند؟ و آیا این کار اشکال شرعی دارد و اعانت بر اثم به حساب می‌آید یا می‌تواند از این کار سر باز زند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: برای زن این کار حرام نیست، ولی امر به معروف و نهی از منکر با مهربانی اگر تأثیر داشته باشد، واجب است.^۲

مدارا با همسر لایبالی و خلافکار

۱۷۵- شوهرم در مسائل دینی و مذهبی هیچگونه اعتقادی ندارد و از انجام خلاف و کارهای غیرشرعی هیچ ابایی ندارد. نماز نمی‌خواند. مغازه لباس فروشی دارد و با زنها و دخترهای نامحرم ارتباط دارد. با آثاری که خودم دیده‌ام و با گفته‌های خودش عمل خلاف عفت زیاده انجام می‌دهد. با آنکه امر به معروف و نهی از منکر کرده‌ام، هیچ اثری نداشته است. حال خدا شاهد است رغبت از زندگی برداشته شده و از او نفرت پیدا کرده‌ام. سؤال من از شما به عنوان یک مرجع تقلید این است که تکلیف من با این شوهر چیست؟ در ضمن من یک پسر هم دارم.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: از نامه شما متأثر شدم. شما فعلاً جز مدارا و ساختن با او و به رو نیاروردن بدیهای او چاره‌ای ندارید. به عنوان پدر

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۷۲

۲ - کتاب استفتائات معظم له

بچه‌هایتان او را دوست داشته باشید. شما برای نپاشیدن زندگیتان با او مدارا و به وی محبت کنید. و او را در جهت زناشویی و زندگی ارضا کنید. از دعا و توسل کمک بگیرید و بدانید که اگر تقوا داشته باشید، خداوند به شما کمک می‌کند.^۱

واداشتن شوهر به عبادات و مطالبه نفقه از مال حلال وی

۱۷۶- زنی که شوهرش نماز نمی‌خواند و وجوه شرعیّه، نمی‌دهد و بر اثر نزاع چند جای سرش بدست شوهر شکسته شده آیا باید از شوهر، طلاق بگیرد یا نه؟ و آیا می‌تواند از مال شوهر که در دست اوست بدون اذن او خمس و زکات را اداء کند تا تصرفات زن در آن اموال، اشکال شرعی نداشته باشد و آیا چون در خانه شوهر، کار می‌کند می‌تواند از مال او صدقه بدهد، یا روضه خوانی نماید یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: لازم نیست طلاق بگیرد ولی به هرنحوی بتواند واجب است که امر به معروف نموده و شوهر خود را وادار به نماز کند و می‌تواند دیه شکستن سر را از او مطالبه نماید هم چنان که می‌تواند به شوهر خود بگوید نفقه مرا از مالی که متعلق خمس و زکات نیست بده یا خمس و زکات آن را بپرداز تا تصرف من در آن جایز باشد و هم چنین می‌تواند در مقابل انجام کارهای منزل، از او مطالبه اجرت نماید و بدون اجرت، کار نکند ولی تصرف در اموال شوهر بدون اذن او جایز نیست.^۲

نهی شوهر از روابط نامشروع

۱۷۷- شوهر من با زنان متعددی رابطه نامشروع برقرار می‌کند؛ با اینکه به او گفته‌ام خطبه عقد را یاد بگیرد و خودش صیغه را بخواند و مرتکب زنا نشود، ولی قبول نمی‌کند. تکلیف من نسبت به او چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مجتبی‌ی تهرانی: تکلیف نهی از منکر است که اگر مؤثر واقع نشد، تکلیفی متوجه شما نیست.^۳

۱ - کتاب استفتائات معظم له

۲ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۰

۳ - کتاب استفتائات معظم له

پول شبیه ناک شوهر

۱۷۸- حضرت آیت‌الله‌العظمی گرامی، شوهری درآمدی شبیه ناک دارد. اگر همسر و خانواده او ندانند، این درآمد برای خانواده چه حکمی دارد؟ و اگر بدانند چه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی گرامی: بسمه‌تعالی اگر ندانند که مشکلی نیست. اگر بدانند از باب نهی از منکر تذکر دهند ولی آنچه برای زن و بچه می‌آورد و نمی‌دانند چه پولی است، برای زن و بچه اشکالی نیست. ممکن است این از پول حلال باشد. تحقیق هم لازم نیست. والسلام.^۱

تکلیف در قبال شوهری که به خانواده همسر بی احترامی می‌کند

۱۷۹- شوهرم به مادرم و دو خواهرم خیلی بی احترامی می‌کند، از صحبت با هر دو طرف خسته شده‌ام. به نظر شما تکلیف من چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی فیاض: وظیفه شما امر به معروف و نهی از منکر با لسان خوب و روی گشاده است، شاید خدا هدایت نماید. شما می‌توانید به عالم آن منطقه رجوع کنید شاید آن عالم او را راهنمایی کند.^۲

لزوم نهی شوهر از انجام غیبت و تمسخر

۱۸۰- شوهرم بسیار انسان متدین و پاک است ولی این عیب را دارد که بسیار اهل غیبت کردن و شوخی کردن و مسخره کردن دیگران است به طریقی که از بدن یا قیافه دوست و آشنا می‌گوید و مسخره می‌کند و هیچ منظور بدی هم ندارد فقط به قصد خندانن و عصبانگی کردن من است هر چه نصیحت می‌کنم و نهی از منکر می‌کنم باز هم دست از این کار بر نمی‌دارد، بفرمایید وظیفه من چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی روحانی: هوالعالم، شما بیش از نهی از منکر وظیفه ندارید.^۳

۱- دفتر معظم له و مساله ۹

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۱/۱۲/۲۷

۳- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۵۲۲

عدم جواز کوتاهی زن از وظایف خود برای تذکر به شوهر

۱۸۱- اگر زن اهمیت زیادی به نماز بدهد اما شوهرش نماز نخواند یا کم اهمیت باشد، باید زن از مرد طلاق بگیرد یا با تغییر رفتار و اخم مرد را امر به معروف کند؟ اگر تلاش کرد اما موفق نشد، تکلیف زن چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه جلت اسمائه نهی از منکر برای زن لازم است. اگر تأثیر نکرد، تکلیف از زن ساقط است ولی زن نمی‌تواند از وظایف خود عملاً کوتاهی کند.^۱

فصل هشتم: تذکر طرفینی همسران به یکدیگر

همسری که در نماز تنبلی می کند

۱۸۲- همسر من در خواندن نماز تنبلی و کاهلی می نماید و هر چه به او تذکر می دهم بعضاً دوباره مشاهده می کنیم در نماز تنبلی می نماید و نمازهایش قضا می شود حال وظیفه من در قبال ایشان و دینم چیست؟ حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی: باز هم به وظیفه امر به معروف و نهی از منکر ادامه دهید و مایوس نباشید ان شاء الله مشکل حل خواهد شد.

عدم اصلاح همسری که متمایل به ترانه است

۱۸۳- همسر من با ترانه و موسیقی میانه خوبی دارد. اگر بعد از امر به معروف و نهی از منکر، همسر اصلاح نشد، می توانم با او برخورد جدی کنم؟ حضرت آیت الله العظمی بهجت: اگر اطمینان به عدم تأثیر دارید و یا مفسده در بین است خیر نمی توانید ولی خود شما نباید گوش کنید.^۱

شرکت در مجالس دینی جهت ارشاد همسر کاهل نماز

۱۸۴- چند سالی است که ازدواج کرده ام و به مسائل شرعی و امور دینی اهمیت فراوانی می دهم و مقلد امام راحل (قدس سره) هستم، ولی متأسفانه همسرم به مسائل دینی اهمیت چندانی نمی دهد، گاهی بعد از مشاجره لفظی، یک بار نماز می خواند، ولی باز دوباره ترک می کند و این رفتار او مرا بسیار رنج می دهد، وظیفه من در برابر او چیست؟ حضرت آیت الله العظمی خامنه ای: وظیفه شما فراهم نمودن زمینه اصلاح او به هر وسیله ممکن است، و باید از هرگونه خشونت که حاکی از بداخلاقی و ناسازگاری شما باشد، خودداری کنید، و اطمینان داشته باشید که شرکت در مجالس دینی و رفت و آمد با خانواده های متدین تأثیر بسیار زیادی در اصلاح او دارد.^۲

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۷۳

۲- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۷۹

حکم رابطه با کسی که از دین خدا خارج شده و به ادیان باطل گرویده

۱۸۵- قطع رابطه با کسی که مسیحی شده یا به دیگر ادیان باطله گرویده به عنوان نهی از منکر چه صورت دارد و اگر این شخص فامیل باشد، چگونه است و اساساً زن در برابر چنین شوهری و شوهر در برابر چنین زنی و فرزندان آنها چه تکلیفی دارند؟^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر نهی از منکر متوقف بر قطع رابطه باشد لازم است و در صورت ارتداد زوج یا زوجه، نسبت به ملی بودن یا فطری بودن، فروع و احکام مختلفی دارد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر در توبه او تأثیر داشته باشد واجب است. فرقی نمی‌کند اگر یکی از زوجین ارتداد پیدا کند، تحت شرایطی عقد آنها باطل می‌شود و باید طبق احکام ارتداد احد زوجین عمل شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: اگر واقعاً از اسلام برگشته و مسیحی شده مرتد است و احکام ارتداد بر او جاری است و چنانچه مرتدع نشود، باید با او قطع رابطه کنند و مرد باید از چنین زنی جدا شود و زن هم باید از چنین شوهری جدا شود و محتاج به طلاق هم نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: با مرتد مطلقاً باید قطع رابطه کرد و در مورد زن یا شوهر به مسائل ۱۹۴۶ الی ۱۹۴۹ مراجعه شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در صورتی که راه نهی از منکر، قطع رابطه باشد، این کار لازم است و هرگاه زن یا مرد، گرایش به مسیحیت یا مانند آن پیدا کنند، عقد آنها خودبخود باطل می‌شود. ولی احتیاط آن است که صیغه طلاق را هم جاری کنند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اگر نشود او را هدایت کرد، قطع رابطه اشکال ندارد و اگر خوف تأثیر منفی باشد، باید قطع شود و اگر زن شوهرش کافر شود، باید از او جدا شود و همچنین به عکس. و این مساله تفصیلی دارد که در رساله ذکر شده است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: بر دیگران و فامیل و بستگان واجب است او را امر به معروف کنند و استتابه کنند و او را به اسلام برگردانند. هرچند حد از او ساقط نمی‌شود و احکام مرتد را به رساله عملیه رجوع کنید. شرعاً کسانی که یکی از پدر و مادرشان مسلمان بوده‌اند، اگر از اسلام برگردند، مرتد

فطری محسوب می‌شود که اگر مرد مرتد شود، زن او بدون طلاق، فوراً باید جدا شود و عده وفات نگه دارد؛ و اموالش به وراثت مسلمانش منتقل می‌شود و قتل او جایز است. و اگر احتمال هدایت نیست، باید با او قطع رابطه کرد.

در صورتی که راه نمی‌آید از منکر قطع رابطه با شدا این کار لازم است و هرگاه زن یا مرد گرایش به سحیت یا مانند آن پیدا کند متغیراً بنا خود بخود باطل می‌شود ولی احتیاط آن است که همیشه طلاق را محکم جاری کنند

اگر نمی‌آید از منکر متوقف بر قطع رابطه با شدا این کار لازم است و در صورت ارتداد از زوج یا زوجیه نسبت به بقی بودن یا فطری بودن خروج و احکام مختلفی دارد.

اگر زن بعد از طلاق رابطه نکاح ندارد و گرفتاری نمی‌باشد باید قطع کند و در زن فاجر که از زن جدا شده و همچنین عکس و این سارقان تقصیری دارد که در رساله ذکر شده است.

حاصل خط
توجه: این خط
رابطه

اگر وقت از هم برگشتن و پیش از آنکه از هم جدا شده باشند و طلاق مرتفع شده باشد و از قطع رابطه نمانده و در برابر چنین زن علیه استخوان و زن نام، با بر این چنین شود هر چه باشد و حکم ج طلاق است

رابطه
با مرتد مطعاً باید قطع رابطه کرد

در مورد زن با شوهر بر سال ۱۳۶۴ الی ۱۳۶۹

گفته در آنجا که اگر زن مرتد شود و شوهر او با او طلاق نکند و با او رابطه نکند و با او طلاق نکند و با او طلاق نکند و با او طلاق نکند

بر دیگران و شامل همایستگان واجب است که او را امر بجهت کفایت و استئانه کنند و او را با مسلم بگردانند هر چند حد از او قطع نشود و احکام مرتد را بر او عملیه رایج کنند
شما می‌توانید که یکی از سرودارانش را بکشید و اگر آنکه اسلام برگرداند مرتد فطری محسوب می‌شود که زن او بدون طلاق در آنجا چه صورتی داشته باشد و با او طلاق نکند و با او طلاق نکند و با او طلاق نکند و با او طلاق نکند
چرا که برای

حدود اطاعت از شوهر و وجوب تذکر به شوهر

۱۸۶- اصولاً اطاعت زن از شوهر خود تا چه حدودی هست؟ مثلاً اگر مردی به زن خود هیچ گونه اجازه‌ی خروج از منزل را ندهد و از روی خودخواهی یا عدم اطلاع از دین به زن خود امر و نهی کند زن در این گونه موارد چه وظیفه‌ای دارد؟ و همچنین وظیفه‌ی زن در قبال شوهر ضد انقلاب خود چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی: خروج زن از منزل در غیر موارد وجوب

منوط به اِذن شوهر است. و در غیر استمتاعات و امور مربوطه‌ی به آن واجب نیست دستورات شوهر را اطاعت کند. و اگر شوهر مرتکب خلافی می‌شود زن غیر از امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای ندارد.^۱

زنی که در خانه شوهر آزادی برای انجام واجبات ندارد

۱۸۷- زنی در خانه‌ی شوهر آزادی کافی در انجام واجبات ندارد، فقط شوهرش چند روزی از ماه مبارک رمضان را روزه می‌گیرد و نماز می‌خواند و بقیه سال را بدون عذر نماز نمی‌خواند؛ وظیفه‌ی همسرش بعد از مراحل امر به معروف و نهی از منکر و عدم تأثیر چیست؟ آیا حق جدایی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: شوهر حق منع همسر از انجام واجبات را ندارد و زن باید واجبات را انجام دهد و لو با مخالفت شوهر مواجه شود و اگر نمی‌گذارد باید به دادگاه شرعی مراجعه کند و از او شکایت کند و حتی حاکم شرع در برخی اوقات می‌تواند حکم به طلاق دهد.^۲

۱ - کتاب استفتائات معظم له ج ۳ صفحه ۱۴۸

۲ - جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۱ صفحه ۴۵۷ سؤال ۱۷۴۴

فصل نهم: تذکر به خواهر و برادر

موعظه برادر که مسائل شرعی و اخلاقی را رعایت نمی کند

۱۸۸- برادر من مسائل شرعی و اخلاقی را رعایت نمی کند و تا کنون نصیحت در او تأثیری نداشته است، وظیفه من هنگام مشاهده رفتارهای او چیست؟ حضرت آیت الله العظمی **خامنه‌ای**: واجب است از اعمال خلاف شرع وی اظهار تنقیر کنید و او را به هر روش برادرانه‌ای که مفید و مؤثر می دانید، موعظه کنید، ولی قطع رحم، جایز نیست.^۱

محدود کردن صله رحم با برادر

۱۸۹- وقتی فرد ببیند برادرش به وظایف دینی [نماز، خمس و ...] عمل نمی کند و به تذکر هم گوش نمی دهد، می تواند رفت و آمد نداشته باشد و صله رحم را به احوال پرسوی تلفنی و مانند آن محدود کند؟ حضرت آیت الله العظمی **صافی گلپایگانی**: صله رحم به نحو مذکور در سؤال کفایت می کند؛ هرچند در صورت احتمال تأثیر، بهتر است رفت و آمد را قطع نکند. بلی، اگر قطع رابطه در توجه او به وظایف شرعی مؤثر باشد، از باب نهی از منکر لازم است.^۲

جلوگیری از دستیابی خواهر به اموالی که ممکن است استفاده حرام از آن کند

۱۹۰- با توجه به این که امکان دارد خواهرم اموال خود را در راه نشر و ترویج افکاری که از اسلام و مذهب حق منحرف هستند، مصرف کند، آیا بر من واجب است جلوی دستیابی خواهرم به اموالش را بگیرم و از جدا کردن سهم او در شرکت و پرداخت آن به او جلوگیری کنم؟ حضرت آیت الله العظمی **خامنه‌ای**: هیچ یک از شرکا حق ندارند مانع جدا شدن شریک دیگر از شراکت شوند و هم چنین نمی توانند به دلیل ترس از این که اگر یکی از شرکاء اموالش را دریافت کند آنها را در راههای شرّ و گناه و اموری که مصرف مال در آنها جایز نیست، مصرف می کند، مانع دستیابی او

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۷۱

۲- کتاب پاسخ به ۳۰۰ پرسش از احکام معظم له صفحه ۸۴

به اموالش شوند. بلکه بر آنان واجب است خواسته او را در این رابطه اجابت کنند، هر چند بر خود او حرام است که اموال خود را در راه فعالیت‌های حرام بکار بگیرد، هم چنان که بر دیگران نیز واجب است که اگر اموالش را در موارد غیر مجاز مصرف کرد، او را نهی از منکر نمایند.^۱

فصل دهم: بستگان معصیت کار

معاشرت و نصیحت فامیل گناهکار

۱۹۱- اگر اقوام و خویشان نزدیک و متعلقین از قبیل پسر و دختر و عروس و برادرزاده و خواهرزاده به دستورات مذهبی عمل نکنند و به اوامر و نواهی الهی وقعی نگذارند می‌توان از آنان دوری و کناره‌گیری کرد یا نه؟ و آیا این اجتناب، قطع رحم شمرده می‌شود یا نه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: تا مایوس نشده‌اید معاشرت کنید و نصیحت نمایید. امید است مؤثر واقع شود.^۱

اقوام لاابالی به معصیت

۱۹۲- اگر یکی از اقوام انسان مبادرت به ارتکاب معصیت کند و نسبت به آن لاابالی باشد، تکلیف ما نسبت به رابطه با او چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در صورتی که ادامه ارتباط، مفسده‌ای برای شما و خانواده داشته باشد، و یا ترک آن باعث نهدی از منکر آنان شود می‌توان موقتاً آن را ترک کرد. در غیر این دو صورت صلح رحم را در حد واجب ترک نکنید، و در عین حال امر به معروف و نهی از منکر را با زبان خوش فراموش ننمایید.^۲
حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: اگر ترک ارتباط با وی، موجب اصلاح وی باشد ارتباط ترک شود.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: وظیفه شما آن است که با روش خوب او را از انجام گناه منع کنید و اگر اثر نکرد در صورتی که از ارحام نباشد می‌توانید رابطه را با او کم کنید و اگر خوف تأثیر منفی روی خودتان داشته باشید باید رابطه را با او قطع یا کم کنید.^۴

۱- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۶

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۰۶۰۲۳۶

۳- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۹۲۷۴

۴- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۰۶۶

قطع رابطه با ارحام متجاهر به گناه

۱۹۳- آیا قطع رابطه از ارحامی که تظاهر به گناهان می‌کنند جایز است یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر قطع مراوده، موجب تنبّه و ارتداع آنها از معصیت باشد، لازم است قطع مراوده شود.^۱

قطع رابطه با ارحام متجاهر به گناه

۱۹۴- آیا انسان می‌تواند از نظر شرعی با خویشاوندانی که بی‌تقوا و بی‌نماز و ضد انقلابند از قبیل: پدر و مادر، خواهر و غیره قطع رحم کند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: قطع رحم جایز نیست. ولی باید آنها را با مراعات موازین، امر به معروف و نهی از منکر کند.^۲

لزوم کاهش رفت و آمدهایی که زمینه ساز گناه است

۱۹۵- اگر حضور در جمع و اجتماع، ترک گناه را برای ما سخت و دشوار و گاه بر حسب شرایط تحمیلی غیر ممکن می‌سازد، آیا می‌توان مگر به ضرورت از این جمع و اجتماع‌ها (حتی اگر فامیل و خویشاوند باشند) فاصله گرفت؟ در غیر این صورت وظیفه چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: اگر چنین است باید رفت و آمد مگر در ضرورت ترک کند.^۳

نهی از منکر در مجلس گناه با مدارا و جلوگیری از نزاع

۱۹۶- تکلیف قطعی و دقیق ما برای مسائل ذیل چیست؟

در جشن ازدواج دو جوان، متأسفانه با اصرار مهمان‌ها تلاش می‌شود که نوار ترانه پخش شود، البته مادر عروس خانم و مادر داماد و خود عروس و داماد اصلاً راضی به این امر نیستند لذا مادر عروس با استمداد از صاحب عصر «عجل الله تعالی فرجه» مانع می‌شوند ولی مهمان‌ها در جواب، مجلس را ترک

۱- جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۱ صفحه ۲۳۴ سؤال ۹۴۱

۲- جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۱ صفحه ۲۳۴ سؤال ۹۴۲

۳- کتاب استفتائات معظم له

می‌کنند یعنی به جای جلوگیری از کار حرام (نوار ترانه پخش کردن) با زخم زبان و نیش رفتاری سعی می‌کنند که به بهانه اینکه دختر اول است و شادی است حتی مانع از فرستادن صلوات شوند و در واقع یا دین را جدا از جشن می‌دانند یا اینکه ادعا دارند این کارها در دین بوده است و عموماً هم این افراد لجبازی می‌کنند و پافشاری بر عمل حرام می‌کنند، تکلیف خانواده عروس چیست؟ آیا باید نظر آنها را جلب کرد تا با ناراحتی مجلس را ترک نکنند و یا وظیفه بالاتری داریم؟ گاهی هم خانواده عروس سالم و دین دار و خانواده داماد هم با فضیلت هستند ولی اطرافیان داماد مثل خواهران یا اقوام دیگر طرف داران سرسخت نوار ترانه و وسائل لو و لعب هستند، لذا در شب عروسی برخورد و درگیری و حتی احتمال جدایی و آبروریزی را پیش می‌آورد با اینکه قبلاً تذکر داده شده که نباید این برنامه‌های بیپه‌ده در آن شب باشد ولی در عمل با مشکل مواجه شده و خلاصه در جامعه اسلامی هم نمی‌شود آن طور که خدا و رسولش خواسته‌اند عمل کرد، خواهشمندیم بدون رعایت ما، وظیفه ناب ما را در برخورد با این افراد مشخص فرمایید تا در معصیت نیفتیم و وظیفه امر و نهی را ترک نکنیم.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: باید با آنها مدارا کرد و هر کجا که موجب جرّ و نزاع شود باید کوتاه آمد.^۱

بخش ۶: معاشرت و رفت و آمد با افراد لاابالی یا نامسلمان

فصل اول: معاشرت با اهل کتاب

فصل دوم: معاشرت با کافر غیر اهل کتاب

فصل سوم: معاشرت با سایر نامسلمانان

فصل چهارم: معاشرت با لاابالی به محرم و نامحرم

فصل پنجم: معاشرت با لاابالی به خمس و زکات

فصل ششم: معاشرت با لاابالی به نجاست و طهارت

فصل هفتم: معاشرت با لاابالی به نماز و روزه

فصل هشتم: معاشرت با لاابالی به کلیات احکام دین

بخش ۶: معاشرت و رفت و آمد با افراد لاابالی یا نامسلمان

فصل اول: معاشرت با اهل کتاب

حکم معاشرت و طعام اهل کتاب

۱۹۷- آیا می‌توان با اهل کتاب معاشرت داشت و از طعام آنها استفاده کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: آن‌ها کافر و نجس هستند.^۱

جواز معامله با یهود ایرانی که رابطه‌اش با رژیم صهیونیستی ثابت نشده

۱۹۸- عرض می‌شود به اینکه در میان مردم شایع شده است که معامله با یهود را حضرت عالی تحریم فرموده‌اید آیا صحیح است؟ یا خیر، و علی فرض صحت تحریم، آیا معامله بلاواسطه حرام است؟ یا اینکه عمومیت دارد مع الواسطه را هم شامل است به این معنی که جنس را ما از مسلمان‌ها می‌خریم که آنها از یهود می‌خرند و علی فرض صحت کلاً التقدیرین، که حرام باشد، وظیفه درباره اجناس مبتاع چه می‌باشد آیا فروش آنها هم اشکالی دارد؟ یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خویی**: معامله با یهود ایرانی که معلوم نباشد با دولت اسرائیل رابطه دارد، حرام نیست.^۲

رفت و آمد با فرد ارمنی

۱۹۹- حکم رفت و آمد یک فرد مسلمان با یک فرد ارمنی چیست؟ آیا پاک هستند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اشکال ندارد و پاک هستند.^۳

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۶۷

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۸۸۰

۳- کتاب استفتائات معظم له باب اهل کتاب

امر به معروف مسلمان نسبت به یهودی و مسیحی

۲۰۰- آیا امر به معروف مسلمان به مسیحی و یهودی واجب است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: احتیاط آن است در تمام آنچه در اسلام ممنوع است آنها را با زبان خوب امر به معروف و نهی از منکر نمایید.

معاشرت با اهل کتاب خارج کشور

۲۰۱- مسیحیان و یا یهودیان که در خارج هستند پاک هستند یا نجس و آیا در معاشرت با آنها مشکلی هست یا خیر؟ اگر غذایی را درست کنند که فرضاً از غذاهای حلال باشد ولی به دست یک مسیحی طبخ شده باشد چگونه است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی: مسیحی و یهودی و زرتشتی پاک هستند و خوردن غذای آنها اگر در آن گوشت نباشد اشکال ندارد و اگر بدانید گوشت مذکی است خوردن آن هم جایز است.^۱

پیروان هندو و مسیحیت و زرتشت

۲۰۲- احتراماً اینجانب قصد عزیمت به کشور هند را دارم. سؤال بنده این است که آیا آنها (پیروان مذهب هندو و مسیحیت و زرتشت) نجس هستند و احکام معاشرت با ایشان چگونه است؟ آیا صرف غذا در خانه آنها جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی: مسیحی و زرتشتی محکوم به طهارت است و معاشرت با ایشان و کفار غیر اهل کتاب فی نفسه مانعی ندارد.^۲

طهارت اهل کتاب که در ایران زندگی می‌کنند

۲۰۳- اهل کتاب که در ایران زندگی می‌کنند چه حکمی دارند و آیا استفاده از محصولات آنها مانند سوسیس و کالباس جایز است یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی: محکوم به طهارت‌اند و اگر محصولات مزبور از بازار مسلمانان تهیه شود استفاده از آن مانعی ندارد.^۳

۱- کتاب استفتائات معظم له باب اهل کتاب

۲- کتاب استفتائات معظم له باب اهل کتاب

۳- کتاب استفتائات معظم له باب اهل کتاب

فصل دوم: معاشرت با کافر غیر اهل کتاب

کفر و نجاست پیروان مذهب هندو و طهارت غذای ایشان

۲۰۴- آیا پیروان مذهب هندو کافر و نجس محسوب می‌شوند یا خیر؟ آیا می‌توان از غذا یا وسایل ایشان استفاده نمود یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **وحید خراسانی**: پیرو مذهب هندو نجس و کافر است، آنچه از دست کافر از نان و روغن و غسل و مانند اینها از مایعات و جامدات گرفتید پاک است مگر بدانید که با آن غذا یا وسیله بواسطه رطوبت مُسریه ملاقات داشته است و گمان به نجاست معتبر نیست.^۱

حکم معاشرت با بهایی‌ها و عدم جواز سرقت اموالشان

۲۰۵- آیا معامله و معاشرت با افراد بهایی جایز است؟ آیا می‌توان اموال بهایی‌ها را سرقت کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: معامله با آنها اگر تأیید و امضای مسلک آنان نباشد و بتوانید با معاشرت با آنان، آنان را ارشاد و امر به معروف و نهی از منکر بنمایید خوب است و به هر حال، اموال آنها را نمی‌توان سرقت کرد.^۲

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۴۹۳ و استفتاء ۲۹۴۲ و کتاب منهاج الصالحین معظم له جلد ۲ مساله ۴۱۷

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۷۸۲

فصل سوم: معاشرت با سایر نامسلمانان

معاشرت طولانی مدت با بهایی و وهابی برای ارشاد آنها

۲۰۶- آیا می‌توان با فرقه‌هایی همچون وهابیت، بهائیت و ... معاشرت کرد تا در طولانی مدت آنها را ارشاد نمود؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اگر احتمال تأثیرپذیری از آنها نباشد، جایز است.^۱

امر به معروف و نهی از منکر نسبت به کسانی که محب اهل بیت (ع) نیستند

۲۰۷- آیا امر به معروف و نهی از منکر با وجود احتمال تأثیر و ایمنی از ضرر در مورد کسی که از دوستداران اهل بیت نیست و یا کافر است، واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: بلی، اگر همه شرایط فراهم باشد واجب است. و از جمله شرایط آن است که شخص در ارتکاب منکر و یا ترک واجب، معذور نبوده باشد و جاهل مقصر و معذور نیست پس او را نخست باید ارشاد و راهنمایی کرد سپس اگر مخالفت ورزید مورد امر و نهی قرار داد. و این، در صورتی است که منکر از چیزهایی نباشد که شارع مقدّس به هیچ وجه راضی به وقوع آن نیست مثل فساد در روی زمین و آدم کشی و خونریزی و امثال آن و گرنه جلو اینگونه کارها باید گرفته شود هرچند که کننده، جاهل قاصر بوده باشد.^۲

خویشاوند کافر یا مرتد

۲۰۸- آیا صلّه رحم با خویشاوندی که کافر یا مرتد محسوب می‌شود نیز واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: صلّه رحم مطلقاً واجب است.^۳

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۶۸

۲ - کتاب استفتائات معظم له باب امر به معروف و نهی از منکر

۳ - استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۶۸۷

حکم معاشرت با منافق که در باطن کافر است

۲۰۹- آیا دشمنی با منافق که در ظاهر مسلمان و در باطن کافر است واجب است؟ در چه حدی؟ اگر از ارحام باشد چطور؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **حسینی شاهرودی**: اگر واقعاً یقین داشته باشد که در باطن کافراست، احکام معاشرت با کافر را باید انجام دهد، ولی اگر شک یا تردیدی در کفر واقعی یا مرتد شدن او را داشته باشد، باید احکام و رفتار و معاشرت یک مسلمان ظاهری را رعایت نماید.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در صورتی که ارتباط، تأثیر مثبتی داشته باشد، صله رحم را قطع نکنند.^۲

کار کردن برای فرد غیرمسلمان

۲۱۰- اگر همه‌ی مخارج و هزینه‌های فرد مسلمانی که در سایه‌ی حکومت اسلامی زندگی می‌کند با کار برای شخص غیر مسلمانی که روابط صمیمی با او دارد، تأمین شود، آیا جایز است با این فرد مسلمان روابط محکم و خانوادگی برقرار کرد و گاهی از غذای او استفاده نمود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: روابط مسلمانان با مسلمان مذکور اشکال ندارد. ولی اگر شخص مسلمان در اثر کار برای غیر مسلمان و ارتباط با وی خوف انحراف عقیدتی خود را داشته باشد، واجب است که این کار را ترک کند. دیگران هم باید او را نهی از منکر کنند.^۳

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۶۷

۲- استفتائات پایگاه اینترنتی دفتر معظم له

۳- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۳۳۴

فصل چهارم: معاشرت با لایبالی به محرم و نامحرم

معاشرت با خانواده‌های معتاد و غیر مقید

۲۱۱- معاشرت و رفت و آمد خانوادگی با خانواده‌های لایبالی، معتاد و غیر مقید به محرم و نامحرم با توجه به اثرات منفی آن بر روی فرزندان، چه صورت دارد؟^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: رفت و آمد با افراد مذکور اگر مستلزم حرام یا همراه با خطر معتاد شدن فرزندان باشد جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر مفسده داشته باشد جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: معاشرت با آنها آثار منفی دارد و چه بسا علاوه بر تأثیر اخلاق و رفتار آنها در بچه‌ها، در بزرگان هم مؤثر باشد. ولی برای کسی که نهی از منکر بتواند انجام دهد و آنها را راهنمایی نماید اشکال ندارد بلکه مستحسن است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: مخالطه زن و مرد نامحرم و پسر و دختر بالغ نامحرم جایز نیست و معرض نشر فساد است و شارع حرام کرده است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در فرض سؤال، جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اگر مؤثر در آنها نیستید بلکه متأثر از آنها می‌شوید نباید با آنها معاشرت و رفت و آمد کنید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: بهتر است ترک شود مگر اینکه امید به تأثیر در آنها و هدایت آنها باشد.

لشتم اذی مؤثر در آنها نیستند بلكه متاثر از آنها می‌شوند
نباید با آنها معاشرت و رفت و آمد کنید

معاظنه زن و مرد نامحرم و سرودن خمر یا نوحه یا نغمه جایز نیست و
مرض نشر فساد است و شارع حرام کرده است

حرام است
معاشرت با ایشان

چرا در نزد
العظمی فاضل
تجسس
اشعار است
کتابها، مقالاتها

اگر مفسده داشته باشد جایز نیست

لا ینبغی

در رفتن لال جایز نیست

لطیفه
لا ینبغی

معاشرت با آنها آمانت دارد و واجب بوده بر ما تا خبر خط و غیر آن در بکیم یا در روزگاری
مؤثر باشد و بی بار کسی که نکرانست که بر او نبحم دهد و آنها را از ستمانی نایم که با او در کجاست

حرام است
معاشرت با ایشان

بهر است ترک نمودن مگر این که امید به تائید در آنها و هدایت آنها باشد

بغایب رفتن اگر در حضور او با آنها در کجاست حرام یا مباح است
فراغی باشد جایز نیست

لا ینبغی

فصل پنجم: معاشرت با لایابالی به خمس و زکات

وظیفه زن و فرزند کسی که خمس بدهکار است و نمی‌پردازد

۲۱۲- کسانی که خمس بدهکارند و پرداخت نمی‌کنند، وظیفه زن و فرزند آنها چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر بدانند عین مال مورد ابتلای ایشان متعلق خمس است خوردن و تصرف در آن قبل از ادای خمس جایز نیست. ولی می‌توانند با اذن حاکم شرع خمس آنچه را مصرف کرده‌اند بر ذمه بگیرند و هر وقت توانستند پرداخت کنند. و اگر تعلق خمس به عین مالی که مورد ابتلای آنها است مشکوک باشد تصرف در آن جایز است. و در هر صورت با وجود شرایط امر به معروف لازم است ایشان را امر به معروف کنند.^۱

معاشرت با کسانی که خمس مالشان را نمی‌پردازند

۲۱۳- رفت و آمد و معاشرت با کسانی که احتمال می‌دهیم یا می‌دانیم خمس مالشان را نمی‌پردازند، چه صورت دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: اگر قطع رابطه موجب بیدار شدن آنها گردد واجب است و اگر اثر منفی دارد، این کار را نکنید.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: هوالعالم، اولین مرتبه نهی از منکر آن است که با آنها رفت و آمد نشود و آنان بفهمند که به واسطه کارهای خلافی است که انجام می‌دهند. البته این در صورتی است که احتمال تأثیر در ترک آن منکرات بعضاً یا کلاً بدهید.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اصل رفتن مانعی ندارد. خصوصاً اگر برای صله رحم و امر به معروف و نهی از منکر باشد. ولی اگر چیزی مصرف کرد که می‌داند متعلق خمس است، باید خمس آن را بپردازد.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: اگر قطع معاشرت او را وادار به پرداخت خمس می‌کند باید قطع معاشرت شود و گرنه، مهمان شدن و غذا خوردن در

۱ - جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۱ صفحه ۱۹۸ سؤال ۷۹۰

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۵۶

۳ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۳۴ و ۵۸۳

۴ - جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۱ صفحه ۱۹۹ سؤال ۷۹۴

خانه او جایز است.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: اشکال ندارد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی** و حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: رفتن به منزل افرادی که خمس نمی‌دهند و استفاده از خوراک آنها مانعی ندارد و وظیفه شما نسبت به ایشان امر به معروف است.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **حسینی شاهرودی**: مانعی ندارد لیکن در صورت امکان باید او را ارشاد نماید، ولی اگر بداند که به عین آن فرشی که بر او نشسته یا به عین منزل یا به عین آن غذایی که می‌خورد خمس تعلق گرفته یا به پول غیر مخمس خریده به نحو بیع شخصی، نباید در آن تصرف نماید.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: جهت ارشاد و هدایت آنان مجازید که وارد منزل آنان شوید.^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی جوادی آملی: در رفت و آمد های مرقوم مجازید.^۶

حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: با رعایت شرایط امر به معروف، او را امر به معروف نمایند و مالی را که علم دارند متعلق خمس بوده و خمس آن را ادا نکرده، نمی‌توانند مصرف کنند.^۷

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهبخت**: معاشرتی که همراه با امر به معروف باشد مانعی ندارد و در استفاده از اموالشان به مساله ۱۴۰۸ رساله رجوع شود.^۸

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای** و حضرت آیت‌الله‌العظمی **وحید خراسانی** و حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: معاشرت با آنان اشکال ندارد و اگر یقین نداشته باشد به غذای آنها خمس تعلق گرفته، خوردن آن نیز جایز است و چنانچه احتمال تأثیر بدهد، آنان را ارشاد کند.^۹

۱ - کتاب استفتائات معظم له

۲ - کتاب استفتائات معظم له

۳ - کتاب استفتائات معظم له باب خوردن و آشامیدن و توضیح المسائل مراجع مساله ۱۷۹۵

۴ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۶۳۳

۵ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۳۱

۶ - کتاب استفتائات معظم له

۷ - مساله ۵۹

۸ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۴۰۶ و مساله ۱۴۰۸ رساله

۹ - توضیح المسائل حضرت آیت الله العظمی **نوری همدانی** مساله ۱۷۹۱ حضرت آیت الله العظمی **وحید**

خراسانی مساله ۱۸۰۳ اجوبه الاستفتائات حضرت آیت الله العظمی **خامنه‌ای** سؤال ۹۳۲ و ۹۳۳

نماز خواندن در خانه تارک الصلوات یا تارک خمس

۲۱۴- خواندن نماز در خانه کسی که تارک الصلوات است یا خمس نمی‌دهد چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه‌تعالی. اشکال ندارد ولی در صورت ممکن باید ارشاد نمود و نهی از منکر کرد ولو به نماز نخواندن.^۱

همکاری با شریکی که خمس نمی‌دهد

۲۱۵- حکم همکاری با شریکی که خمس نمی‌دهد، چگونه است؟ آیا ما (که اهل خمس و حساب و کتاب هستیم) می‌توانیم به شراکت‌مان ادامه بدهیم؛ یا خیر؟ در چنین شرایطی وظیفه امر به معروف و نهی از منکر بر ما تا چه اندازه واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: شرکت با چنین افراد اشکال ندارد؛ اگر شما امر به معروف و نهی از منکر بکنید و خمس حصه‌ی خود را حساب نمایید کافی است.^۲

چگونگی رفتار با مسلمانیکه به روزه و خمس اعتقاد ندارد

۲۱۶- با کسی که مسلمان است ولی به مثل روزه و خمس اعتقادی ندارد، چگونه باید رفتار کرد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موسوی اردبیلی**: اگر منکر وجوب روزه و خمس است بطوریکه انکارش به انکار توحید یا رسالت بر می‌گردد، احکام ارتداد را دارد و اگر اینطور نباشد، احکام ارتداد جاری نمی‌شود و باید به نحو مناسب او را ارشاد نمود.^۳

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۲۱۱

۲- کتاب استفتائات معظم له

۳- دفتر معظم له و مساله ۱۲۶۴

معاشرت با کسی که اصل زکات را انکار می کند

۲۱۷- اگر کسانی باشند که زکات نمی دهند و وقتی با آنها بحث می کنیم، زکات را قبول ندارند، آیا آنها کافر و نجس اند؟ معاشرت با چنین افرادی چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله العظمی بهجت: اگر منکر اصل زکات هستند، کافر و نجس اند. با توضیح مذکور در مساله ۱۱۰ رساله^۱.

حکم ورود به خانه تارک خمس و خواندن نماز در آنجا

۲۱۸- شخصی است که تا بحال خمس نداده و حاضر به پرداخت خمس هم نیست، آیا جایز است به خانه ی او وارد شویم و روی فرش منزلش نماز بخوانیم یا وضو و غسل در خانه اش انجام دهیم؟
حضرت آیت الله العظمی فاضل لنکرانی: وارد شدن بر او برای صله ی رحم و ارشاد و امر به معروف بی اشکال است و اگر یقین به بودن خمس در منزل و فرش و زندگی او نباشد نماز در آن مانع ندارد و آب هم اگر مباح باشد وضو و غسل با آن صحیح است.^۲

۱ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۳۰۲

۲ - جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۱ صفحه ۸۳ سؤال ۲۶۲

فصل ششم: معاشرت با لاابالی به نجاست و طهارت

حکم سلام و مصافحه با کسی که از نجاست پرهیز ندارد

۲۱۹- سلام کردن و دست دادن به شخصی که از نجاست پرهیز نمی‌کند، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: اشکال ندارد.^۱

رفت و آمد و خوردن غذای شخصی که به نجاست و طهارت بی تفاوت است

۲۲۰- آیا رفت و آمد به منزل شخصی لاابالی که مقید با رعایت نجاست و پاکی نیست و هم غذا شدن با او و خوردن غذا از منزل او جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی موسوی اردبیلی: اگر یقین نداشته باشید که در اثر ملاقات با نجاست، نجس شده است، پاک است و رفت و آمد نمودن و هم غذا شدن، مانعی ندارد و بهتر آن است که اگر رفت و آمد و معاشرت موجب نهی از منکر نمی‌شود، رفت و آمد ترک شود.^۲

تفحص نکردن و معاشرت با کسانی که به نجاست بی توجه‌اند

۲۲۱- معاشرت با افراد لاابالی نسبت به طهارت و نجاست چه حکمی دارد؟
آیا می‌توان از غذای آن‌ها استفاده کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مظاهری: تفحص لازم نیست و معاشرت با آن‌ها اشکال ندارد.^۳

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۳۹۹

۲ - دفتر معظم له و مساله ۲۴۱

۳ - کتاب استفتائات معظم له

فصل هفتم: معاشرت با لاابالی به نماز و روزه

رفت و آمد با فرد تارک الصلوات معتقد به خدا

۲۲۲- رفت و آمد و معاشرت با افرادی که نماز نمی‌خوانند ولی به خدا معتقد هستند چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: اشکال ندارد گرچه از نظر اخبار این کار مذموم است ولی اگر احتمال داده می‌شود که در صورت انجام این کار، شخص هدایت خواهد شد، اشکال ندارد.^۱
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: حتی الامکان آن‌ها را نماز خوان کنید.^۲

هم غذا شدن با کسی که نماز نمی‌خواند

۲۲۳- هم غذا شدن و رفت و آمد با افرادی که نماز نمی‌خوانند چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: ترک نماز اگر از روی بی‌مبالاتی باشد، موجب کفر و نجاست نمی‌شود و ادامه رفت و آمد با ایشان در صورت احتمال تأثیرگذاری مانعی ندارد.^۳

ترک نماز و روزه توسط کسی که معتقد به اهل بیت (ع) است

۲۲۴- اگر یک نفر پیرو مکتب اهل بیت (ع) نماز و روزه را عمداً ترک کند در حالیکه معتقد است معاشرت با آنها چگونه است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: این گونه اشخاص را امر به معروف و نهی از منکر کنند اگر منکر نماز و روزه نباشند و شهادتین بر زبان جاری کنند نجس نیستند و معاشرت با آنها اشکال ندارد مگر اینکه ترک معاشرت موجب هدایت او بشود که در این صورت باید ترک معاشرت کند.^۴

۱- استفتائات پایگاه اینترنتی دفتر معظم له

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۴۰۴

۳- کتاب پاسخ به ۳۰۰ پرسش از احکام معظم له صفحه ۴۰

۴- کتاب استفتائات معظم له

تارک نماز و روزه که مسائل شرعی را می‌داند

۲۲۵- کسی که با وجود دانستن مسائل شرعی نماز و روزه‌اش را ترک کند. امر به معروف و نهی از منکر هم در او تاثیری نداشته باشد آیا معاشرت و غذا خوردن با او جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: چون اعتقاد اسلامی دارد نجس نیست. از باب امر به معروف و نهی از منکر برای این که اصلاح شود باید از او دوری شود.^۱

کفر تارک الصلوات

۲۲۶- طبق حدیث «من ترک الصلوه متعمداً فقد کفر» آیا انسان‌هایی که عمداً نماز را ترک می‌کنند کافر هستند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: کفری که در رابطه با ترک نماز آمده، کفر عملی؛ یعنی مبالغه در عصیان و نافرمانی است و به معنای کفر اعتقادی نیست و احکام آن را ندارد.^۲

حالات مختلف رسیدگی و اطعام به فرزند کاهل نماز

۲۲۷- فرزند گنهکاری که تظاهر به گناه نمی‌کند اما به نماز و روزه کم توجه است؛ آیا اطعام و رسیدگی به او جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی بشیر حسینی **نجفی**: بسمه سبحانه. اگر اطعام نکردن به او، باعث نهی از منکر می‌شود؛ و روش دیگری برای نهی از منکر او وجود ندارد؛ این عمل واجب است. والله العالم.^۳

قطع ارتباط با فرزند تارک الصلوات

۲۲۸- در صورتی که فرزند نماز نخواند پدرش می‌تواند با او قطع رابطه کند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: هو العالم. به هر کیفیت که او را وادارد به نماز

۱- کتاب استفتائات معظم له

۲- کتاب پاسخ به ۳۰۰ پرسش از احکام معظم له صفحه ۴۰

۳- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتائات امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۱

خواندن بر پدر از باب امر به معروف لازم است.^۱

بیان اهمیت فریضه نماز به کاهل نماز

۲۲۹- با کسانی که به نماز اهمیت نمی‌دهند چگونه برخورد کنیم؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: باید آنها را امر بمعروف نمود و آنها را از زشتی ترک نماز و اهمیت این فریضه بزرگ الهی آگاه نمود.^۲

دفن مسلمان تارک الصلوات در قبرستان مسلمانان

۲۳۰- اگر مسلمانی تارک نماز باشد و مرتکب محرمات، و دچار سهل انگاری باشد، نه از سر انکار و جوب و حرمت احکام؛ آیا سلام کردن به او و معامله با او جایز است؟ دفن او در قبرستان مسلمانان و تشییع جنازه او چگونه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی سید کاظم **حسینی حائری**: او محکوم به جمیع احکام اسلام است در سلام و تعامل و دفن و تشییع. ولی باید او را نهی از منکر نمایند. و یکی از انواع نهی از منکر، قطع رابطه با اوست.^۳

بیدار کردن برای نماز صبح

۲۳۱- اگر کسی خواب باشد و ندانیم که راضی به بیدار شدن است یا خیر، لازم است او را برای نماز صبح بیدار کنیم؟ در این مورد، وظیفه والدین به فرزند چگونه است؟ به میهمان یا غریبه چگونه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: سیره بر بیدار کردن است اگر مانع خاصی نیست.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خویی**: وجوب بیدار کردن ثابت نیست ولی جایز است و مانعی ندارد که آنها را بیدار کند.^۵
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: بیدار کردن کسی که بنای خواندن نماز صبح را ندارد بعنوان امر به معروف واجب است ولی کسی که قصد نماز خواندن دارد و اتفاقاً خواب مانده است، اگر اذیت نمی‌شود، بیدار کردنش

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۴۸

۲- کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۲ صفحه ۸۰ سؤال ۱۴۵۷

۳- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتانات امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۱

۴- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۸۵۶

۵- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۳۰۲ و ۱۳۰۳

اشکال ندارد ولی واجب نیست.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اگر مقتضای تربیت دینی باشد و بیدار نشدن فرزند بر اثر اهمال باشد بیدار کردن ضروری می‌شود.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: بیدار کردن واجب نیست. البته اگر پسر خواب بماند و پدر بخواهد او را بیدار کند و این امر اثر تربیتی داشته باشد باید این کار را بکند تا در مسیر تربیت او عمل نماید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیری زنجانی**: در صورتی لازم است وی را بیدار کنیم که بدانیم شخص بدون عذر نماز نمی‌خواند و احتمال دهیم بیدار کردن وی ولو یکبار در عدم ترک نماز وی مؤثر باشد.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: واجب نیست مگر اینکه آنها عادت به ترک نماز صبح کنند و آن را سبک بشمارند، در این صورت واجب است به نحو مطلوبی آنها را بیدار کنند.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: اگر اشخاصی که خواب هستند از کسانی‌اند که قصد بیدار شدن برای نماز داشته‌اند بیدار نمودن آنان لازم نیست و اما اگر قصد بیدار شدن برای نماز ندارند لازم است از باب نهی از منکر با وجود شرایط آن، آنها را بیدار کرد و اما پدر و جد که شرعاً موظف به تربیت اولاد و تمرین آنها بر عبادات می‌باشند لازم است آنها را بیدار نمایند و در صورت لزوم اگر بدانند زجر و انقباض و غیر آن به اختلاف مراتب، موجب اتیان مأمور به، و ترک معصیت می‌شود و مفسده‌ای بر آن مترتب نمی‌شود جایز بلکه واجب است.

در اکثر موارد، علم به رضایت مسلمان هست. میهمان نیز، اگر عمداً خوابیده که نماز نخواند لازم است او را حتی اگر ناراضی باشد، بیدار کنند. و در غیر این صورت، اگر راضی باشد اشکال ندارد.

ظاهراً علاوه بر جواز، ممدوح است فرزند و عیال را بیدار کردن مگر آن که از غیر جهت نماز، موجب ادبیت یا موجب ضرر باشد، مثل این که مریض باشند.^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: بر پدر واجب نیست فرزندانش

۱ - کتاب استفتائات معظم له و کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۲ سؤال ۱۴۸۴

۲ - کتاب استفتائات معظم له باب تربیت فرزندان

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۶۳۸

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۶۰۴۰۱۴۶

۵ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۷

را برای نماز صبح بیدار کند؛ مگر آنکه بیدار نشدن آنها، بی اهمیتی به نماز باشد که در اینصورت، واجب است از باب امر به معروف و نهی از منکر با وجود شرایط، بیدارشان کند.^۱

فصل هشتم: معاشرت با لاابالی به کلیات احکام دین

معاشرت با کسی که به احکام اسلام اهمیت نمی‌دهد

۲۳۲- حکم معاشرت با افرادی که به احکام اسلام اهمیت نمی‌دهند و روش برخورد با آنها چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: با احتمال تأثیر باید امر به معروف و نهی از منکر کرد و اگر تأثیر نکرد با آنها معاشرت نکند.^۱

اقوام لاابالی و معصیت کار

۲۳۳- اگر یکی از اقوام انسان مبادرت به ارتکاب معصیت کند و نسبت به آن لاابالی باشد، تکلیف ما نسبت به رابطه با او چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر احتمال بدهید که ترک معاشرت با او موقتاً موجب خودداری او از ارتکاب معصیت می‌شود، به عنوان امر به معروف و نهی از منکر واجب است، و در غیر این صورت، قطع رحم جایز نیست.^۲
حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: قطع رحم جایز نیست مگر آنکه باعث ارتداع گنهکار از معصیت شود.^۳

رفت و آمد با تارک نماز و خمس و زکات

۲۳۴- رفت و آمد در خانه‌ی اشخاصی که نماز نمی‌خوانند، خمس و زکات نمی‌دهند، و کارهای ناپسند انجام می‌دهند، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ مانعی ندارد؛ و لکن در صورت وجود شرائط، واجب است آن اشخاص را امر به معروف و نهی از منکر کند، و الله العالم.^۴

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۴۰۰

۲- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۵۸

۳- کتاب الصراط، اجوبه الاستفتائات معظم له ج ۱ سؤال ۸۵۷

۴- کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۱۸۹ سؤال ۹۱۴

معاشرت با کسی که به وظایف شرعی سهل انگار است

۲۳۵- شخصی که نسبت به وظائف شرعی سهل انگار می باشد، چگونه باید با او برخورد نمود؟ معاشرت با چنین اشخاص چگونه است؟
حضرت آیت الله العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ باید این افراد را با رعایت شرایط، امر به معروف و نهی از منکر نمود؛ رفت و آمد با او فی نفسه مانعی ندارد، و الله العالم.^۱

تعارض ظاهری صله رحم با امر به معروف و نهی از منکر

۲۳۶- دین اسلام صله‌ی رحم را واجب کرده اما مواردی است که اقوام موازین شرعی را رعایت نمی کنند، آیا ما می توانیم برای این که امر به معروف و نهی از منکر نماییم، ارتباط خود را با آنها قطع نماییم و این واجب را انجام ندهیم؟
حضرت آیت الله العظمی **مکارم شیرازی**: هرگاه ادامه رابطه با آنها مفسده داشته باشد و یا ترک آن موجب نهی از منکر آنان شود می توان موقتاً آن را ترک کرد. در غیر این دو صورت، باید در حدّ واجب صله رحم کرد، و در عین حال امر به معروف و نهی از منکر با زبان خوش فراموش نشود.

معاشرت با تارک نماز و روزه

۲۳۷- آیا جایز است با کسانی که نماز و روزه و احکام شرعی اسلام را بجا نمی آورند معاشرت کرد یا خیر؟
حضرت آیت الله العظمی **صافی گلپایگانی**: اگر معاشرت به منظور ارشاد و امر به معروف و نهی از منکر باشد اشکال ندارد، و اگر مؤثر واقع نشود ترک معاشرت نماید.^۲
حضرت آیت الله العظمی **علوی گرگانی**: به قصد امر به معروف و نهی از منکر با آنها رفت و آمد کنید.^۳

۱- کتاب استفتانات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۲۰۲ سؤال ۹۷۳

۲- کتاب استفتانات معظم له

۳- استفتانات پایگاه اینترنتی دفتر معظم له

اعانت به کسی که نماز نمی‌خواند و اعتقاد به وجوبش دارد

۲۳۸- کمک به کسی که نماز نمی‌خواند ولی اعتقاد به وجوب آن دارد چگونه است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: در صورتی که ترک اعانت به او موجب تنبّه و خواندن نماز شود اعانت نکنند مگر در موردی که ترک اعانت، موجب تلف او شود که در این صورت، حفظ نفس او لازم است.^۱

عدم اعانت تارک الصلوات در خوراک و پوشاک

۲۳۹- اعانت تارک الصلوات در خوراک و پوشاک چه صورت دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بروجردی**: در بعض اخبار عقوبات شدیدهای برای آن وارد شده و بعید نیست قول به کراهت شدید آن، بلکه در صورت احتمال تأثیر واجب است ترک آن من باب امر به معروف و نهی از منکر.^۲

ترک صلّه رحم، جهت ارتداع از معصیت

۲۴۰- بعضی از بستگان ما به کلی، توجّه به نماز و روزه و سایر واجبات، ندارند و موعظه و نصیحت هم در آنها اثر نمی‌کند، اکنون صلّه رحم با آنها چه صورت دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: اگر ترک صلّه، موجب تنبّه و ارتداع آن‌ها از معصیت می‌شود ترک نمایید و اگر به معاشرت و نصیحت، احتمال ارتداع آنان از معصیت بدهید معاشرت و صلّه رحم نمایید تا آنان را وادار به اطاعت خداوند سبحان نمایید.^۳

معاشرت یا عدم معاشرت با گناهکار؟

۲۴۱- معاشرت انسان با اشخاصی که نسبت به احکام الهی و امور دینی اعتنائی ندارند چه صورت دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: اگر بداند که با ترک معاشرت، آن‌ها از معصیت، مرتدع می‌شوند لازم است از باب نهی از منکر

۱- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۶

۲- کتاب استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۳۵ الی ۴۳۷ باب امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۸

۳- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۴

ترک معاشرت کند و اگر احتمال می‌دهد که با معاشرت و نصیحت و موعظه، می‌تواند آنان را از معصیت باز دارد، معاشرت نماید.^۱

خویشاوند ضد انقلاب و بی تقوا

۲۴۲- آیا انسان می‌تواند از نظر شرعی با خویشاوندانی که بی تقوا و بی نماز و ضد انقلاب‌اند، از قبیل پدر و مادر و خواهر و غیره قطع رحم نماید؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: قطع رحم جایز نیست ولی باید آنها را با مراعات موازین امر به معروف و نهی از منکر نمایید.^۲

قطع رفت و آمد با سایر نزدیکان

۲۴۳- اگر برادر یا سایر نزدیکان فرد به وظایف دینی (نماز، روزه، خمس و...) عمل نمی‌کنند و به تذکر هم گوش نمی‌دهند، آیا می‌تواند رفت و آمد با آنان را قطع کند؟

همه مراجع (به جز حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**): خیر، نمی‌تواند به این بهانه، صله رحم را ترک کند؛ مگر آنکه قطع رابطه (به طور موقت) باعث تأثیر و بیداری او گردد. در این صورت از باب نهی از منکر لازم است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**، جامع الاحکام، ج ۲، س ۴۸۰ و ۴۸۱؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**، جامع المسائل، ج ۱، س ۹۴۰ و ۹۴۱؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**، اجوبه الاستفتاءات، س ۱۰۵۷؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**، استفتاءات، ج ۱، س ۱۱۵۶؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**، استفتاءات، ج ۱، س ۱۰۶۴؛ دفتر: حضرت آیت‌الله‌العظمی **وحید خراسانی**، حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**، حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت** و حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: خیر، بکوشد با رفت و آمد او را ارشاد کند و از قطع رحم در هر حال اجتناب ورزد.

امام، استفتاءات، ج ۱، امر به معروف، س ۱۳ و ۱۷ و ۲۳

حالات مختلف معاشرت با کسانی که مخالف نظام جمهوری اسلامی

۱- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۵

۲- استفتاءات معظم له

۳- رساله دانشجویی، دفتر نشر معارف/ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها/ قم، ۱۳۸۴، کد: ۵۰۰۱۶/۵۰۸

هستند

۲۴۴- خواهشمند است نظر خود را راجع به رفت و آمد و سایر ارتباطات، گفتگو، مصافحه، صلح رحم، صرف غذای آنان، نماز خواندن در منزل ایشان، هدیه دادن و گرفتن با خانواده‌ها یا افرادی که خصوصیات ذیل را دارند، چگونه است: افرادی که مخالف نظام جمهوری اسلامی هستند یا رعایت حجاب و اصول اسلامی کلی یا جزئی را نمی‌کنند یا وضع کسب و درآمدشان از نظر شرعی مشکوک و یا حرام یا مخلوطی از حرام و حلال است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی: گفتگو و رفت و آمد با آنان اشکال ندارد بخصوص اگر موجب هدایت آنها شود. ولی تصرف در اموال آنها در صورتی جایز است که علم به وجود مال حرام در آنچه مورد تصرف است، نباشد.^۱

زوم نصیحت و حفظ ارتباط با معصیت کار

۲۴۵- شخصی فیلم‌های نامناسب مشاهده می‌کند. و در عباداتش کوتاهی می‌نماید. آیا رفت و آمد با او جایز است؟ یا بعد از نصیحت، با او قطع رابطه کنیم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی سید کاظم حسینی حائری: نصیحتش کنید و با او قطع رابطه نکنید.^۲

کسانی که علیرغم تذکر، دست از خطای خود بر نمی‌دارند

۲۴۶- آیا با اشخاصی که افعال و کردار غیر معقولانه و ناشایست دارند و با تذکر، از افعال خود دست بردار نیستند، می‌شود قطع رابطه نمود؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: در صورتی که قطع رابطه موجب خودداری از منکر شود لازم است.^۳

۱- استفتائات معظم له ج ۱

۲- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتائات امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۵

۳- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۵۳

بخش ۷: برخی مصادیق رایج ترک معروف / ارتکاب منکر

فصل اول: دروغ

فصل دوم: مجلس معصیت

فصل سوم: غیبت

فصل چهارم: شخصی که سکوتش در قبال معصیت، امضای رضایت دین تلقی می‌شود، در جلوگیری از منکرات خاص مانند معروف شدن منکر و اندراس حکم و ظهور کبائر جدید، نباید ملاحظه اثر و خطر و حرج را بکند

فصل پنجم: شراب و نوشیدن شراب

فصل ششم: مجلس موسیقی حرام

فصل هفتم: بدحجابی و بدپوششی

فصل هشتم: تظاهر به روزه خواری در ملاء عام

فصل نهم: سایر مصادیق

بخش ۷: برخی مصادیق رایج ترک معروف و ارتکاب منکر

فصل اول: دروغ

نهی کارفرما از قسم‌های دروغ

۲۴۷- مدتی است در مغازه دوخته فروشی مشغول به کار هستم. صاحب مغازه قسم‌های ناروا و دروغ‌های بیجا برای فروختن جنس خود می‌خورد. آیا از نظر شرعی اشکال دارد من آنجا کار کنم یا نه؟ در ضمن جای دیگری برای کار کردن ندارم. آیا شریک جرم او هستم یا نه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی: کار کردن در آنجا اشکال ندارد ولی دروغ گفتن و قسم دروغ حرام است. او را نهی از منکر نمایید.^۱

لزوم برخورد با مدعیان عرفان‌های دروغین

۲۴۸- برخی افراد ادعای کشف و شهود می‌کنند؛ مثلاً می‌گویند مشغول ذکر بودم که دو نفر از درون من بیرون دویدند و یکی دیگری را به زمین زد و سپس آن دو به درون من بازگشتند. با امثال این حکایات و چاپ و نشر آنها، افراد را به دور خود جمع می‌کنند. تکلیف مؤمنین در برخورد با اینگونه افراد ناشناخته مدعی عرفان و کشف و شهود چیست؟ و اینگونه اظهارات پذیرفتنی است؟^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای: صرف ادعا، اعتباری ندارد.
حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی: این‌ها کذب است و باید با این افراد برخورد شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: مؤمنین باید به اشخاصی که اطراف آن افراد جمع می‌شوند، تذکر دهند که بدون دلیل، چیزی را باور نکنند.
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: لازم است با زبان خوش، امر به معروف و نهی از منکر کرد.

۱- استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۸۵

۲- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۵ صفحه ۲۱

مؤمنین امر به معروف و نهی منکر است و هر طرفی که در این امر باشد باید
 که در آنجا حضور داشته باشد و در آنجا که در آنجا حضور داشته باشد
 لایزال است آنها را با زبان خوش امر به معروف و نهی منکر کرد
 سخن همه

اینها کذب است و باید با این افراد برخورد شود.

صرف اوها اعتباری ندارد.

ناامیدی از امر به معروف خمس و نهی از منکر حساب سازی دروغین

۲۴۹- بنده پدری دارم که به دین اسلام پایبند نیست و غالباً به احکام آن عمل نمی‌کند. از جمله یکی از احکامی که عمل نمی‌کند پرداختن خمس مالش می‌باشد؛ و یا ایشان به دروغ یک قولنامه جعلی درست می‌کند و به اداره مالیات می‌دهد تا مالیات کمتر بدهد. مثلاً اگر در قولنامه اصلی بر جی صد هزار تومان می‌گیرد، در قولنامه جعلی مبلغ آن را بیست هزار تومان می‌نویسد و یا با وجود شغل آزادی که دارد با فاکتورسازی هایی که می‌کند پول بیشتری از شرکت گرفته و مقداری از آن را به راننده می‌دهد تا راننده از او خوشش بیاید و کار را پیش ایشان بیاورد و جای دیگر نبرد. حال سؤال بنده این است که خوردن پول ایشان چه حکمی دارد و یا نماز خواندن در خانه ایشان چه حکمی دارد؟ البته بنده مجرد می‌باشم و می‌توانم جای دیگری زندگی کنم و با مقدار پول خودم که حلال می‌باشد خرج خود را تأمین کنم. این را هم بگویم که به اندازه کافی ایشان را امر به معروف و نهی منکر کرده‌ام ولی ایشان قبول نمی‌کند. حضرت آیت‌الله العظمی مجتبی تهرانی: اگر تمکن مالی دارید که خود را از مسیر شرعی اداره کنید به طوری که از عیالات پدر حساب نشوید، همان کار را بکنید.^۱

لزوم نهی از منکر نسبت به مجالس مداحی گناه آلود و دروغ پرداز

۲۵۰- وظیفه ما در مراسم‌های مداحی که اشعاری خوانده می‌شود که علما خواندن آن را جایز نمی‌دانند یا سبک خواننده‌ها می‌خوانند یا دروغهایی در قالب مصیبت به ائمه نسبت می‌دهند چیست؟ آیا ترک این مجالس واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: هوالعالم. چنانچه مرجع تقلیدتان فتوا می‌دهد بر حرمت آن، ترک آن قبیل مجالس واجب است از باب نهی از منکر.^۱

فصل دوم: مجلس معصیت

جشن‌های گروهی توسط بیگانگان

۲۵۱- گاهی مجالس جشن دسته جمعی از طرف اساتید یا دانشگاه کشورهای بیگانه برگزار می‌شود و از قبل معلوم است که مشروبات الکلی در آن مجالس وجود دارد، تکلیف شرعی دانشجویان که قصد شرکت در آن جشن را دارند چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: حضور در مجالسی که در آن‌ها شراب نوشیده می‌شود برای هیچ کس جایز نیست، در این محافل شرکت نکنید تا بفهمند که شما به علت مسلمان بودن در مجلس شرب خمر شرکت ننموده و مشروب نمی‌خورید^۱.

جواز حضور در مجلس عروسی به شرط نهی از منکر و عدم تأیید گناه

۲۵۲- حضور در مجالس عروسی چه حکمی دارد؟ آیا بر حضور در مجلس عروسی که خالی از رقص نیست، عنوان «الداخل فی عمل قوم فیهو منہم» صدق می‌کند و لذا ترک آن مجلس واجب است یا این که حضور در آن مجلس بدون شرکت در رقص و مراسم دیگر، اشکال ندارد؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر مجلس به گونه‌ای نباشد که عنوان مجلس لهو و حرام و معصیت بر آن صدق کند و حضور در آن مفسده‌ای نداشته باشد، حضور و نشستن در آن در صورتی که عرفاً تأیید عملی که جایز نیست، محسوب نشود، اشکال ندارد^۲.

حرمت حضور در مجلس عقد مگر به شرط حجاب و عدم اختلاط

۲۵۳- در مراسم‌های عقدخوانی که در محل دفتر خانه ازدواج و یا در منازل انجام می‌یابد، زوجه و تعدادی از خانم‌های همراه زوجین، حجاب کامل اسلامی را رعایت نکرده و در مجلس عقدخوانی بدحجاب و توأم با آرایش حاضر می‌شوند هم چنین در آن مجلس چند نفر از مردان همراه زوجین نیز حاضر شده و در نتیجه مجلس مختلط بوده و ممکن است چنین مجلسی با نگاه آلوده برخی از مردان به زنان، تبدیل به مجلس گناه

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۴۲۵

۲- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۴۲۶

شود؛ بنابراین، آیا حضور این جانب به عنوان سردفتر رسمی ازدواج در چنین مجالسی برای اجرای صیغه عقد جایز است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: رفتن در چنین مجالسی بدون آن که قبل یا بعد از آن تذکری دهید، مخالف دستور نهی از منکر است. بنابراین، شما قبل از تشکیل مجلس شرط کنید که من مشروط به رعایت حجاب شرعی حاضرم در مراسم عقدخوانی شرکت کنم.^۱

خصومت و دشمنی یا شرکت در مجلس معصیت؟

۲۵۴- شرکت کردن در مجالس عروسی که مقرون با لهو و لعب است و شرکت نکردن باعث دشمنی و خصومت با اقوام و فامیل است، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: اول نهی از منکر نماید اگر مؤثر نشد شرکت نکند، اگر چه باعث قطع مرادده شود.^۲

مکث در مجلس معصیت

۲۵۵- آیا شرکت و مکث در مجلس معصیت فی نفسه و فی ذاته حرام است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بلی چون خروج شخص، اولین مرتبه نهی از منکر است.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: جائز نیست مگر برای امر به معروف و نهی از منکر.^۴

مظاهر فرهنگ منحط غرب مانند کراوات و پاپیون

۲۵۶- بعضاً مشاهده می‌شود که بعضی از افراد در مجالس عقد و عروسی و عده‌ای در انظار عمومی اقدام به نصب کراوات و پاپیون بر روی پیراهن خود می‌نمایند. حکم شرعی استفاده از لوازم مذکور چیست؟^۵
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: بستن کراوات و پاپیون چون تقلید و ترویج

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۷۵

۲ - کتاب استفتائات معظم له

۳ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۹۲۹

۴ - کتاب استفتائات معظم له

۵ - کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۱ صفحه ۱۰۳

از فرهنگ مهاجم غیرمسلمین است، جایز نیست. حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: کراوات و پاپیون شعار کفار است و مسلمین نباید از آن استفاده کنند.

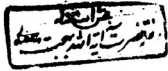
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: با توجه به اینکه کراوات و پاپیون در محیط ما، ترویج فرهنگ بیگانه محسوب می‌شود، استفاده از آن اشکال دارد. حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: برای مؤمن سزاوار نیست لباسی بپوشد که او را از زی مؤمنین خارج کند. حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: خلاف احتیاط است.

با توجه به اینکه کراوات و پاپیون در محیط ما ترویج فرهنگ بیگانه محسوب می‌شود استفاده از آن اشکال دارد.

کراوات و پاپیون شعار کفار است و مسلمین نباید از آنها استفاده کنند.

پژمؤمن سزاوار نیست لباسی بپوشد که او را از زی مؤمنین خارج کند.

بهرت ازین نوع لباسا استفاده مکنند.

رسالة حدیثی است

نشستن بر سفره حرام یا مجلس گناه

۲۵۷- نشستن بر سر سفره‌ای که در آن جا شراب یا غیبت مؤمنی و یا قماربازی یا باقی محرّمات باشد، آیا نسبت به همه محرّمات نشستن حرام است یا تفصیل دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: اولین مرتبه نهی از منکر، اظهار کراهت از فعل منکر است که در مورد سؤال، فعل منکر، نشستن سر سفره است.^۱

شرکت در مجلس روزه که با پول ربا برگزار شده

۲۵۸- شخصی ربا می‌دهد و مجلس برای امام حسین (ع) نیز برگزار می‌کند. آیا شرکت در مجالس وی جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی بشیر حسین نجفی: بسمه سبحانه اگر حضور در آن مجلس، موجب تشویق و تأیید عمل او و به نوعی ابراز رضایت به کارش باشد، قطعاً جایز نیست. همانطور که اگر بدانید مخارج آن مجلس از طریق حرام قطعی است، باز هم جایز نیست. والله العالم.^۱

محل افترا به مقامات دینی و انقلابی

۲۵۹- شرکت در مجالس و محافلی که انسان در آن‌ها گاهی مبتلا به شنیدن کلام غیرمناسبی از قبیل افترا بر مقامات دینی یا مسئولین جمهوری اسلامی یا مؤمنین دیگر می‌شود چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: مجرد حضور در آن مجالس تا زمانی که مستلزم ابتلا به عمل حرام مانند گوش دادن به غیبت و همچنین موجب تأیید و ترویج منکر نباشد، فی نفسه اشکال ندارد ولی نهی از منکر با وجود شرایط آن واجب است.^۲

شرکت در عروسی‌های مختلط

۲۶۰- شرکت در عروسی‌ها و مجالسی که محرم و نامحرم مختلط هستند، چه صورت دارد و اجازه دادن والدین فرزندان‌شان را جهت شرکت در اینگونه محافل چگونه است؟^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: با فرض اشتغال بر حرام یا مفسده، باید اجتناب شود و اختلاط زن و مرد هم جایز نیست.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: حرام است.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اگر به نحوی است که موجب مفسده و یا ارتکاب گناه است، جایز نیست.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: جایز نیست و باید آنها را منع نمود.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: چنانچه اختلاط مرد و زن نامحرم،

۱- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتانات امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۳

۲- اجوبه الاستفتانات معظم له سؤال ۱۴۳۰

۳- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۱ صفحه ۱۴۳

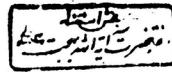
همراه ارتکاب محرّمی باشد، یا سبب تحریک شهوت بر حرام گردد، جایز نیست و باید والدین، فرزندانشان را منع کنند تا در اینگونه اختلاطها شرکت نکنند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: در فرض مسأله که مجلس به صورت مجلس گناه درآمده و مجلس سالم اسلامی نیست، شرکت در آن حرام است.

حرام است

بعضی از اصلاط مردان امروزی

جائز نیست و باید آنرا مانع نمود.

اگر به نحوی است که موجب مفسده یا ارتکاب گناه است جایز نیست.

بعضی از اصلاط مردان امروزی
یا سبب تحریک شهوت بر حرام گردد. جائز نیست و باید والدین
فرزندان را منع کنند تا در اینگونه اختلاطها شرکت نکنند.

در فرض مسأله که مجلس به صورت مجلس گناه درآمده و مجلس سالم اسلامی نیست شرکت در آن حرام است.

فصل سوم: غیبت

غیبت در بین جمع و ناامیدی از تأثیر تذکر

۲۶۱- اگر کسی در بین جمع، غیبت بکند و مطمئن باشیم امر به معروف و نهی از منکر در او تأثیر نمی‌کند، وظیفه ما چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: در چنین جلسه‌ای شرکت نکنید.^۱

رابطه با بستگانی که اهل غیبت و تهمت هستند

۲۶۲- آیا قطع رابطه با خویشاوندان و اقوامی که اهل غیبت و افترا زدن به مردم هستند و نهی از منکر در آنها تأثیر ندارد، جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: اگر رحم هستند، به طور کلی با آنها قطع نکند هرچند با سلام رساندن به آنها.^۲

وجوب نهی از غیبت شخصی که جواز غیبتش ثابت نیست

۲۶۳- اگر شخص عادل‌مردی را غیبت کند و ما نمی‌دانیم که غیبت نمودن او جایز است یا نه، آیا جلوگیری از این غیبت واجب است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی خویی: در این مسئله جلوگیری از غیبت واجب است.^۳

وجوب نهی حالت خاصی از غیبت

۲۶۴- اگر شخصی غیبت انسانی را نماید و به خیال آنکه شنونده او را نمی‌شناسد اسم او را ذکر نمی‌کند تا مرتکب گناهی نشود و حال آنکه شنونده او را می‌شناسد آیا شنیدن این غیبت حرام است.
حضرت آیت‌الله‌العظمی خویی: شنیدن این غیبت حرام نیست ولی بر او واجب است که غیبت کننده را از غیبت منع نماید.^۴

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۵۵

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۴۰۳

۳- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۸۸۷

۴- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۸۸۲

شرایط نهی از غیبت، مثل نهی از سایر منکرها

۲۶۵- آیا شرط است در نگه داشتن غیبت کننده را از غیبت، آنچه که در نهی از منکر شرط شده، مثل احتمال تأثیر و نبودن ضرر و غیر اینان از شروط؟ آیا جلوگیری غیبت کننده از غیبت واجب است در صورتی که از ضرر یا تهمت بترسیم یا جلوگیری او باعث شود که در معرض غیبت دیگران واقع گردد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خویی**: بلکه آنچه که در نهی از منکر شرط شده در جلوگیری نمودن غیبت کننده را از غیبت نیز شرط شده است، چون یکی از موارد نهی از منکر، نهی از غیبت کننده است.^۱

وجوب تذکر به والدین و نهی از غیبت

۲۶۶- در صورتی که غیبت کننده یکی از والدین باشند و جلوگیری آنان از غیبت کردن باعث اذیتشان شود آیا جلوگیری واجب است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خویی**: بلکه با بودن شروط نهی از منکر جلوگیری واجب است.^۲

فسق کسی که عمداً نهی از غیبت نکند

۲۶۷- اگر شخصی غیبتی را بشنود و غیبت کننده را از غیبت نمودن منع نکند آیا آن شخص حکم فاسق را دارد یا باید کار او را بر وجه صحیح حمل نمود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خویی**: حکم به فاسق بودن او نمی‌شود مگر آنکه معذور نبودن او در شنیدن غیبت بدست آید.^۳

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۸۸۳ و ۸۸۵

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۸۸۴

۳ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۸۸۶

حرمت استماع غیبت کسی که جواز غیبتش ثابت نیست

۲۶۸- اگر جایز بودن غیبت شخصی را بدست نیاوردم آیا گوش دادن به غیبتش جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی خویی: گوش دادن در این مورد جایز نیست.^۱

عدم جواز استماع غیبت به بهانه تأثیر نداشتن نصیحت

۲۶۹- ناچارم روزی دو بار با مادر شوهر خود تماس تلفنی داشته باشم و مادر شوهرم در مذاکره تلفنی به غیبت اشخاص می‌پردازد و نصیحت نیز فایده‌ای ندارد. تکلیف چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مجتبی تهرانی: استماع غیبت حرام است.^۲

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۸۸۸
۲ - کتاب استفتائات معظم له

فصل چهارم: شخصی که سکوتش در قبال معصیت، امضای رضایت دین تلقی می‌شود، در جلوگیری از منکرات خاص مانند معروف شدن منکر و اندراس حکم و ظهور کبائر جدید، نباید ملاحظه اثر و خطر و حرج را بکند

سکوت روحانی و بدگمانی مردم

۲۷۰- اگر یک عالم ربانی در جمعی که عمل حرامی انجام می‌شود، شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر را نبیند اما سکوت او موجب بدگمانی مردم به وی گردد چون انتظار برخورد از وی را دارند، تکلیف او چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: باید به گونه‌ای اظهار کند و نبودن شرایط، رافع وجوب است. نه جواز آن.^۱

وجوب نهی از منکری که در حال اندراس است ولو با علم به عدم تأثیر

۲۷۱- اگر کسی منکر را منکر نداند (مانند بدحجابی) آیا نهی از منکر او هر چند تأثیر نداشته باشد واجب است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مجتبی تهرانی**: نهی از منکر واجب است.^۲

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۶۲

۲ - کتاب استفتائات معظم له

وظیفه همگانی برای جلوگیری از عادی شدن منکرات و اندراس احکام اسلام

۲۷۲- اگر حکمی از احکام اسلام در حال اندراس باشد، یعنی منکر و معروف در حال جابجایی است. ارزش برای مردم، تبدیل به ضدارزش می‌شود و ضد ارزش، در حال ارزش شدن است. در چنین مواردی امر به معروف و نهی از منکر، برای معروف ماندن معروف و زشت ماندن منکر در ذهن مردم، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: وظیفه عموم مردم است که با انجام امر به معروف و نهی از منکر جلوی اندراس و تغییر معروف و منکر را بگیرند و وظیفه عالمان دینی و افراد آگاه است که با تبیین صحیح احکام دینی و سیره امامان معصوم علیهم السلام از تغییر سبک زندگی به زندگی غیر اسلامی و تغییر معروف و منکر جلوگیری کنند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: در این موارد امر به معروف و نهی از منکر واجب است اگر مستلزم مفسده اهم نباشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: برای تمام کسانی که بتواند ذهنیت مردم را تغییر بدهد و ارزش‌های واقعی را معرفی کند، واجب است از ارزش‌های واقعی دین تبلیغ و از عمل کردن به ضد ارزش‌ها مردم را منع کند.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: هرگاه احتمال صحیح داده شود که سکوت، سبب می‌شود که عمل منکری معروف، یا عمل معروفی منکر شود، بر همه مخصوصاً علمای اسلام واجب است که از باب امر به معروف و نهی از منکر، حق را اظهار و اعلام کنند و سکوت جایز نیست.^۲

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۷۶۵
 ۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۵۰۰۲۰

وجوب اعلام مخالفت با گناهی که دهن کجی به حکم خداست؛ حتی با علم به عدم تأثیر

۲۷۳- گاهی نهی از منکر، در مورد شخص مرتکب، بر حسب قرائن، اثری ندارد لیکن ممکن است دیگران که ناظر صحنه‌اند توجهی پیدا کنند هر چند به این نحو باشد که یادآوری آنان شود که این حکم، حکم خدا است مثلاً راننده اتوبوس موسیقی گرفته و نهی از منکر در او اثر نمی‌کند ولی با نهی او در ذهن مسافرین، تجدید می‌شود که موسیقی در اسلام، حرام است اکنون آیا نهی از منکر، در چنین جاهائی واجب است یا چون در شخص مرتکب اثری ندارد واجب نیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: معلوم نیست در چنین جائی واجب باشد مگر آن که عرفاً توهین به حکم خدا شمرده شود و سکوت شخص، امضاء و موافقت باشد که در این صورت باید اعلام کند و خود را تبرئه نماید.^۱

حرمت سکوتی که باعث تقویت ظلم می‌شود

۲۷۴- آیا سکوت در جایی که باعث تقویت ظالم یا تأیید او می‌شود، جایز است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: هرگاه سکوت علمای اسلام یا غیر آنها موجب تقویت ظالم یا تأیید او شود، یا سبب جرات او بر سایر محرمات گردد، واجب است اظهار حق و انکار باطل کنند، هر چند تأثیر فوری نداشته باشد.

فصل پنجم: شراب و نوشیدن شراب

معاشرت با شراب خور و نشستن بر سفره شراب

۲۷۵- آیا جایز است با اهل شراب، معاشرت کند و همنشین شود؟ نشستن بر سفره‌ای که شراب در آن است و خوردن از غذاهای آن سفره چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: با مراعات شرایط مقرر نهی از منکر نمایید و ترک معاشرت، یکی از درجات نهی از منکر است.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **وحید خراسانی**: نشستن سر سفره‌ای که در آن شراب گذاشته شده و غذا خوردن از آن سفره در صورتی که انسان یکی از آنها حساب شود حرام است.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: بر سر میزی که بر آن شراب نوشیده می‌شود خوردن و نوشیدن حرام است بلکه نشستن نیز به احتیاط واجب جایز نیست.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ نشستن بر سفره‌ی شراب جایز نیست، ولی نهی از منکر با احراز شرایط واجب است، و الله العالم.^۴
حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**، حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهبخت** و حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اصل همنشینی اشکال ندارد ولی نشستن بر سر سفره‌ای که بر سر آن شراب می‌خورند، بنا بر احتیاط واجب جایز نیست و خوردن از آن سفره هرچند غذای حلال باشد؛ جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**^۵، حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**، حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**، حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**، حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی** و حضرت آیت‌الله‌العظمی **وحید خراسانی**: اصل همنشینی اشکال ندارد ولی نشستن بر سر سفره‌ای که بر سر آن شراب می‌خورند، جایز نیست و خوردن از آن سفره هرچند غذای

۱ - استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۸۲

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۴۱۱

۳ - کتاب استفتائات معظم له باب خوردن و آشامیدن

۴ - کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۲۰۳ سؤال ۹۷۷

۵ - توضیح المسائل م ۲۶۹۸ حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای اجوبه الاستفتائات س ۱۴۲۵

حلال باشد؛ حرام است.^۱

ترک معاشرت از باب امر به معروف و نهی از منکر

۲۷۶- شخصی است که مبادرت به خوردن مشروبات الکلی می‌نماید و کارهای منافی عفت انجام می‌دهد و به مراجع عالیقدر توهین می‌نماید. از نظر وظیفه شرعی، نصیحت و نهی از منکر شده است. ولی متأسفانه مؤثر واقع نگردیده. تقاضا دارم حکم الله را از نظر معاشرت و طهارت و نجاست و حد شرعی بیان فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: اگر ترک معاشرت موجب می‌شود شخص مشارالیه دست از اعمال خلاف خود بردارد، لازم است از معاشرت با او خودداری نمایید. و تا ارتداد او ثابت نشود، محکوم به حکم سایر مسلمین است.^۲

حالات مختلف معاشرت با کسانی که اهل مشروب و ربا هستند

۲۷۷- معاشرت با افرادی که مشروب می‌خورند و ربا می‌گیرند و به فرایض دینی نیز پشت پا می‌زنند و بی‌اعتنایی می‌کنند، چگونه است؟ و به طور کلی ترک معاشرت با ایشان چه صورت دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: در صورتی که منکر ضروری اسلام نباشند، مسلمان و پاک هستند لکن ترک معاشرت با تارک الصلاه و شارب الخمر بهتر است. مگر آنکه بتواند با معاشرت، ایشان را هدایت نماید و امر به معروف و نهی از منکر کند.^۳

رفت و آمد با افراد بی‌اعتقاد در حد ضرورت

۲۷۸- برخی از افراد فامیل ما اهل نماز نبوده و اعتقادی به قیامت ندارند و اهل خوردن شراب نیز می‌باشند. آیا رفت و آمد با اینها اشکال دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: رفت و آمد، به اندازه ضرورت و به اندازه‌ای که قطع رحم نباشد، جایز است.^۴

۱- توضیح المسائل مراجع مساله ۲۶۳۴

۲- استفتائات معظم له ج ۱

۳- مجمع المسائل معظم له ج ۱ ص ۵۳

۴- کتاب استفتائات معظم له

عدم جواز قتل به مجرد فروش شراب

۲۷۹- آیا مسلمانان می‌توانند شراب فروش را از باب جلوگیری از فساد به قتل برسانند، یا نه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: مجرد شراب فروشی، سبب جواز قتل نیست ولی نهی از منکر، به انحاء دیگر، لازم است.^۱

منزل تارک الصلوات و شارب الخمر؛ رفتن یا نرفتن؟

۲۸۰- رفتن به منزل شخص تارک الصلوات، و شارب الخمر، چه صورت دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: کسی را که می‌دانید مرتکب معصیت می‌شود اگر احتمال دهید به معاشرت با او و موعظه و نصیحت، متنبه می‌شود و ترک معصیت می‌کند معاشرت، اشکال ندارد و اگر بدانید ترک معاشرت با او موجب تنفر و ارتداع او از معصیت نمی‌شود معاشرت با او را ترک نمایید.^۲

معاشرت با برادر هروئین فروش اهل قمار و شراب

۲۸۱- بنده برادی دارم، شصت ساله تاکنون نماز نخوانده و هروئین فروش و اهل مشروب و قمار است و هرچه فعالیت کردم به راه راست هدایت نشد حال آیا ترک معاشرت با او بکنم یا نه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: اگر ترک معاشرت موجب تنبه او شود ترک آن لازم است و اگر اثر ندارد به مقداری که ترک صله رحم نشود و خودتان از روش او متأثر نشوید با او معاشرت نمایید.^۳

پرداخت زکات و صدقه واجب به سید فقیری که تارک الصلوات و شارب الخمر است

۲۸۲- آیا می‌شود از زکوات و صدقات واجبه و سهم مبارک به سید فقیری که تارک الصلوات و شارب الخمر است کمک نمود یا نه؟

۱- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۴

۲- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۵

۳- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۶

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: امر سهم مبارک امام با مجتهد جامع الشرایط است و اما زکات و صدقات واجبه دیگر اگر صرف در معصیت کند جایز نیست و اما اگر برای مخارج ضروری او باشد و دادن این طور صدقات، موجب ارتداعش از معصیت شود در صورت اضطرار، به او بدهند و اگر ندادن صدقات، موجب ارتداعش شود به او ندهند و بگویند که به این جهت است تا مرتدع شود.^۱

حالات مختلف حکم تعزیر جهت نگهداری نوار موسیقی مبتذل یا شراب

۲۸۳- آیا صرف نگهداری نوار مبتذل و غیر مجاز، و نیز صرف نگهداری شراب، جرم و قابل تعزیر می‌باشد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: خیر، صرف نگهداری چیزهای مذکور، موجب تعزیر نمی‌شود. بلکه باید معلوم شود که هدف از نگهداری آنها چه بوده؟ و بعد از طی مراحل امر به معروف و نهی از منکر، اگر قاضی مجتهد جامع الشرائط باشد، طبق نظر خود عمل کند. و الا تابع نصب است.^۲

نهی از شراب خوردن کسی که قرآن هم می‌خواند

۲۸۴- شخصی در منزل، شراب می‌خورد و گاهی در همان منزل، از قرآنی که در خانه دارد، تلاوت قرآن می‌کند به او گفته می‌شود در برابر این قرآن، معصیت نکن می‌گوید به کسی مربوط نیست، من هم شراب می‌خورم و هم قرآن می‌خوانم، حال آیا می‌شود این قرآن را از او گرفت یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: در فرض مرقوم، گرفتن قرآن مجید از او جایز نیست همین قدر که او را نهی از منکر کنید و آیات قرآن را در حرمت خمر به او تذکر دهید به تکلیف خود عمل کرده‌اید.^۳

۱ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۸

۲ - جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۱ صفحه ۴۹۸ سؤال ۱۸۹۱

۳ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۳۰

فصل ششم: مجلس موسیقی حرام

جلوگیری از منکرات در مراسم عروسی تا حد ممکن

۲۸۵- در صورتی که فردی بخواهد ازدواج کند و بخاطر جو نامساعد خانواده و مذهبی نبودن اقوام، از بعضی اعمال خلاف شئون اسلامی نمی‌تواند جلوگیری کند از جمله همین آلات لهو و لعب و یا دیگر مسائل خلاف شرعی که هست، آیا باید با افرادی مثل پدر و مادرش برخورد کند یا تا پایان مراسم عروسی و عقد خویشترداری کند؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: در صورت تحقق موضوع و شرایط نهی از منکر، وظیفه نهی از منکر دارد.^۱

پول دادن جهت ضرب دف و دایره در مجالس اهلیت (ع)

۲۸۶- ضرب، دف و دایره زدن در مجالس ائمه معصومین (ع) چه صورت دارد؟ در برخی جلسات خصوصاً زنانه، گروه‌هایی با گرفتن مبالغ سنگین به وسیله این آلات، اجرای برنامه می‌کنند و در برابر اعتراضات، به سخن معصومین (ع) که فرمودند: در شادی ما شاد و در عزای ما عزادار باشید؛ استناد می‌کنند. آیا اینگونه حرکات موجب رضایت اهلیت (ع) و در راستای این حدیث شریف می‌باشد؟ و دعوت از این گروه‌ها و افراد و پول دادن به آنها چه صورت دارد؟^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: برپایی آن مجالس و پول دادن به آنها حرام است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: هیچ یک جایز نیست و در مجالس مربوط به اهلیت (ع) توهین به مقامات آن بزرگواران نیز می‌باشد و در ایام شادی آن بزرگواران، اینگونه حرکات، موجب غضب آنهاست و با انجام معاصی نمی‌توان در این مراسم ابراز شادی کرد. و دعوت از مجریان اینگونه برنامه‌ها و پول دادن در مقابل آن جایز نیست و اگر اشخاص، از این مجریان دعوت کنند و یا به آنها پول بدهند و یا در مجالس آنها شرکت کنند، موجب رواج منکرات شده‌اند و قلب مبارک امام زمان (ارواحنا فداه) را نگران می‌سازند.

۱- دفتر معظم له

۲- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۲ صفحه ۳۹

مجلس رقص محلی برای مرد و زن

۲۸۹- رقص محلی مرد برای مرد و زن برای زن و یا مرد در بین زنان و زن در بین مردان، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: رقص مرد بنا بر احتیاط واجب حرام است و رقص زن برای زنان اگر عنوان لَهو بر آن صدق کند مثل این که جلسه زنانه تبدیل به مجلس رقص شود، محل اشکال است و احتیاط واجب در ترک آن است؛ در غیر این صورت هم اگر به گونه‌ای باشد که باعث تحریک شهوت شده و یا مفسده‌ای بر آن مترتب شود و یا همراه با فعل حرام (مانند موسیقی و آواز حرام) باشد یا مرد نامحرمی حضور داشته باشد، حرام است.^۱

رعایت نکردن محرم و نامحرم و وجود موسیقی حرام در دید و بازدید
۲۹۰- اگر در صله رحم و دیدوبازدید، محرم و نامحرم رعایت نمی‌شود و یا نوارهای مبتذل پخش می‌شود، وظیفه ما چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: باید آنها را امر به معروف و نهی از منکر کرد و اگر تأثیر نکرد، باید آن مجلس را ترک نمود.^۲

عدم جواز تأیید گناه و حضور در مجلس معصیت

۲۹۱- اگر رفتن به عروسی به خاطر احترام به عادت‌های اجتماعی باشد آیا به علت احتمال وجود رقص اشکال شرعی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اصل شرکت در عروسی‌هایی که احتمال رقص در آنها وجود دارد تا زمانی که به عنوان تأیید مرتکب کار حرام محسوب نشود و موجب ابتلا به حرام هم نشود، اشکال ندارد.^۳

حکم سفری که در آن فعل حرامی انجام می‌شود

۲۹۲- اگر کسی برای شرکت در مجلسی که ذاتاً حرام نیست به مسافرت برود مثلاً مجلس عقد ولی بداند که در آن مجلس فعل حرام انجام می‌شود مثلاً موسیقی حرام؛ و او نیز نه قدرت جلوگیری دارد و نه می‌تواند

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۱۶۹

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۷۷

۳- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۱۷۱

مجلس را ترک کند در این صورت سفر او سفر حرام محسوب می‌شود و نماز او تمام است و روزه‌های خود را باید بگیرد یا خیر؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: سفر او سفر حرام نیست، گرچه بتواند جلوگیری کند، ولی شرکت در آن مجلس حرام است، مگر مجبور باشد.^۱

دعوت از گروه‌های ارکستر و کسب درآمد از موسیقی حرام

۲۹۳- دعوت از گروه‌های مطرب و ارکستر در مجالس عروسی که غالباً این مجالس را به مجالس لهو و لعب تبدیل می‌کنند و شرکت در این محافل چه صورت دارد؟ کسب افراد از این راه آیا حلال است یا حرام؟ لازم به ذکر است برخی از این گروه‌ها با مجوز وزارت ارشاد فعالیت دارند.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: هر نوع خوانندگی و نوازندگی که انسان را از خداوند متعال و معنویات و فضایل اخلاقی دور نموده و به سمت گناه و بی بندوباری و بیهودگی سوق دهد، لهوی بوده و حرام می‌باشد و همچنین شرکت در این مجالس و کسب درآمد از طریق آن.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: شرکت در این مجالس جایز نیست و کسب آنها هم حرام است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: شرکت در این محافل جایز نیست و کسب آنان حرام است و مجوز وزارت ارشاد از نظر شرعی اعتباری ندارد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: دعوت از آنها حرام و اجرت عمل آنها نیز حرام است و شرکت در جلسات آنها نیز جایز نیست و مجوز وزارت ارشاد نمی‌تواند حرام را حلال کند.

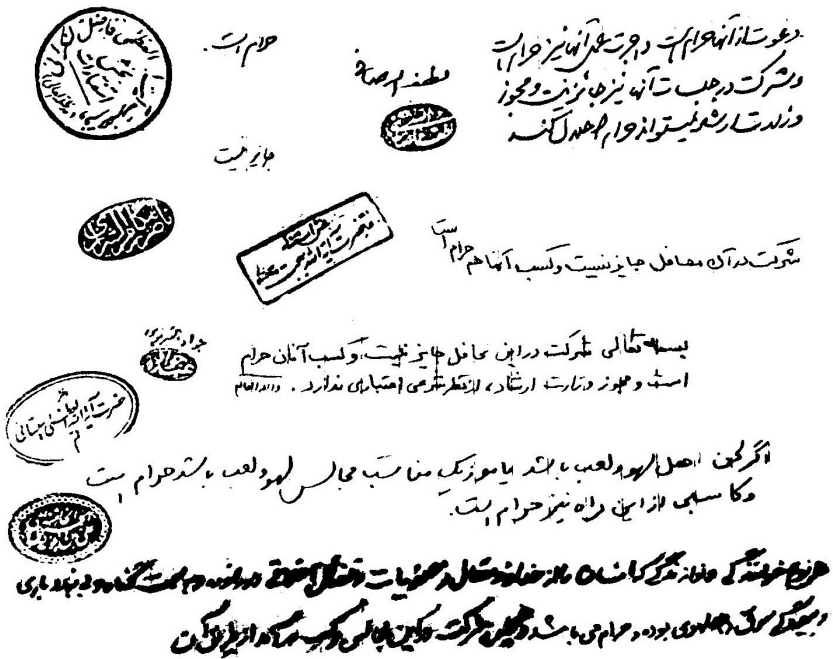
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: حرام است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اگر لحن اهل لهو و لعب باشد یا موزیک مناسب مجالس لهو و لعب باشد، حرام است و کاسبی از این راه نیز حرام است.

۱ - کتاب استفتائات معظم له

۲ - کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۳ صفحه ۷۱

لزوم نهی از منکر موسیقی لهنوی در مجالس اهلیت (ع)

۳۹۴- مدیحه سرایی برای حضرات معصومین به سبک خوانندگان زن و مرد غربی و طاغوتی - که در مجالس لهنو و لعب استفاده می‌شوند - در مجالس اهل بیت چه حکمی دارد؟ و وظیفه ما در این قبال چیست؟
حضرت آیت‌الله العظمی **روحانی**: هو العالم. چنانچه به نحو غنا و موسیقی باشد حرام است و وظیفه همه نهی از منکر است و اگر قدرت ندارند باید در آن مجلس نشینند.^۱

اعتراض به برنامه‌های خلاف شرع رسانه‌ها

۲۹۵- همان‌طور که مستحضرید در رسانه‌ها مخصوصاً تلویزیون برخی فیلم‌های خلاف شرع که مشتمل بر زنان بی‌حجاب و یا موسیقی‌های لهنوی است پخش می‌شود. وظیفه ما چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: همه مسلمانان وظیفه دارند در برابر منکراتی که صورت می‌پذیرد نهی از منکر نمایند و اگر همه در برابر پخش این بی‌عفتی‌ها در این موارد اعتراض کنند، از رواج این منکرات جلوگیری می‌شود.^۱

معاشرت با رفقای قمارباز و لالایی

۲۹۶- معاشرت با دوستانی که مذهبی نیستند و به نماز اهمیت نمی‌دهند و اهل نوار موسیقی و پاسور و قمار هستند، اما در معاشرت آدم‌های خوبی هستند چه صورتی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهبخت**: اگر ارشاد و نصیحت آنها اثر ندارد، با آنها معاشرت نکنید تا آنها در شما تأثیر نگذارند.^۲

۱ - کتاب استفتانات معظم له

۲ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۵۴۰۷

فصل هفتم: بدحجابی و بدپوششی

زیور آلات نامناسب برای مردان

۲۹۷- با توجه به هجوم مستمر فرهنگ غربی که در تضاد با اخلاق اسلامی است، و رواج بعضی از عادت‌های غیراسلامی، مثل به گردن آویختن صلیب طلایی توسط بعضی از مردان، و یا استفاده بعضی از زنان از ماتسو با رنگ‌های زنده، و یا استفاده بعضی از مردان و زنان، از زیورآلات و عینک‌های تیره و ساعت‌هایی که جلب نظر می‌کند و استفاده از آن‌ها نزد عرف مردم قبیح است، و عده‌ای از آن‌ها حتی بعد از امر به معروف و نهی از منکر هم اصرار بر کار خود دارند، امیدواریم حضرت عالی روشی را که باید در برابر این افراد در پیش گرفت، بیان فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: پوشیدن طلا یا آویختن آن به گردن بر مردان مطلقاً حرام است، و پوشیدن لباس‌هایی که از نظر دوخت یا رنگ یا غیر آن تقلید و ترویج فرهنگ مهاجم غیر مسلمانان در نظر عرف محسوب می‌شود، جایز نیست. همچنین استفاده از زیورآلاتی که استعمال آن تقلید از فرهنگ تهاجمی دشمنان اسلام و مسلمین محسوب شود، جایز نیست، و بر دیگران واجب است که در برابر این گونه مظاهر فرهنگی تقلیدی از بیگانگان مبادرت به نهی از منکر زبانی کنند.^۱

تذکر لسانی به افراد بدحجاب، واجب شرعی است

۲۹۸- باتوجه به رواج بدحجابی و بی‌حیایی در خانمها، و همچنین باتوجه به وجوب امر به معروف و نهی از منکر بر مؤمنین، آیا هنگام مواجهه با افراد بدحجاب، تذکر لسانی با وجود شرایط و رعایت مراتب و احکام شرعی، واجب نیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در صورت وجود احتمال عقلایی تأثیر و عدم جسارت و ضرب و شتم امر به معروف نهی از منکر این افراد واجب است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنـجانی**: در فرض سؤال، در فرض عدم

مفسده و احتمال تأثیر، نهی از منکر واجب است.^۱
حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: اگر مؤثر باشد، جایز است.

عبور از کنار خانم بد حجاب

۲۹۹- اگر خانمی را از فاصله‌ی دوری ببینیم که حجاب نامناسبی دارد و به سمتمان می‌آید، در صورتی که دیگر نگاهش نکنیم تا به هم برسیم، آیا می‌توانیم هنگام گذشتن از کنار او، تذکر لسانی بدهیم؟ یا احتمال اینکه شاید در این فاصله حجابش را درست کرده، رافع تکلیف است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در فرض گفته شده تذکر لسانی مانعی ندارد و در صورت احتمال تأثیر و فراهم بودن شرایط امر به معروف و نهی از منکر واجب است مگر احتمال قوی بدهید که او حجاب خود را در این زمان کم اصلاح کرده است.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنجانی**: احتمال رعایت حجاب مسقط تکلیف نیست.^۲

دعوت به رعایت حجاب، به واسطه شوهر

۳۰۰- آیا در صورت مشاهده خانم بدحجابی که در کنار شوهرش باشد، جایز است که به جای نهی از منکر فرد بدحجاب، برای جلوگیری از احتمال مفسده و درگیری و یا افزایش تأثیر امر به معروف و نهی از منکر به شوهرش بگوییم که خانم را نهی از منکر کند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنجانی**: نهی از منکر به هر نحوی که تأثیر بیشتر داشته باشد واجب است البته در فرض سؤال در صورتی که شوهرش می‌تواند وی را نهی از منکر کند و امتناع می‌کند باید شوهرش هم به خاطر ترک این فریضه، نهی از منکر شود.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر نهی از منکر بی‌حجابی که در کنار شوهرش است ایجاد مفسده می‌کند جایز نیست، لیکن اگر احتمال تأثیر داده شود باید به شوهرش با روش خوب تذکر داده شود که نسبت به حجاب

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۶۱۴

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۵۴۱

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۳۸۷

همسرش مراقبت کند و همسرش را از بی‌حجابی یا بدحجابی منع کند.^۱

اجبار حجاب از باب امر به معروف و نهی از منکر

۳۰۱- آیا می‌توان زنانی را که در جامعه رعایت حجاب اسلامی را نمی‌کنند، مجبور به رعایت حجاب اسلامی کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فیاض**: مورد سؤال از مصادیق امر به معروف و نهی از منکر است.^۲

وظیفه مردم در قبال بدحجابی و مفساد جامعه

۳۰۲- وظیفه مردم را در قبال بدحجابی و مفسادی که در جامعه موجود است چگونه می‌بینید؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: وظیفه مردم نهی از منکر است با رعایت آداب و شرایط و مراتب آن و تفصیل را در توضیح المسائل ملاحظه نمائید.^۳

جلوگیری از انحرافات جوانان با امر به معروف و نهی از منکر

۳۰۳- متأسفانه مدتی است که در جامعه ما رایج شده است که خانمها موهای خود را از زیر روسری یا چادر خود بیرون می‌گذارند شما چه پیشنهادی برای ما جوانان برای جلوگیری از انحراف ما دارید؟ وظیفه ما در این موارد چیست؟ (با توجه به اینکه امر به معروف و نهی از منکر نیز مشکل است).

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: در هر موردی که احتمال تأثیر بدهید امر به معروف و نهی از منکر را ترک نکنید و از ملامت کنندگان در راه خدا نترسید و پیشنهاد ما همان دستورات ائمه هدی علیهم السلام است که تأمل در عظمت معصیت خدای حاضر و ناظر و عظمت و عزت طاعت خدا و بهره‌های عظیم آن بنمائید و تا می‌توانید خود را در مظان برخورد با این صحنه‌ها قرار ندهید و تکیه‌گاه معنوی خود را با عمل به واجبات و ترک محرمات قوی کنید و تا می‌توانید از تشریفات متداوله عصر حاضر در امر ازدواج

۱- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۳۹۴

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۲/۱/۲۱

۳- کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۲ صفحه ۸۱ سؤال ۱۴۶۲

بکاهید در اولین ازمنه‌ی امکان ازدواج نمائید انشاء الله موفق باشید. و الله العالم.^۱

حضور در مجلسی که داماد و زن‌های بی حجاب نامحرم حضور دارند

۳۰۴- نشستن من به عنوان یک زن مسلمان در مجلسی که داماد محرم من است ولی زنهای بی‌حجابی هم نشست‌اند جایز است یا نه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: اگر می‌توانید آنان را نهی از منکر نمایید و اگر نمی‌توانید خود شما در مجلس معصیت آنها شرکت نکنید.^۲

نهی از منکر بی‌اعتنایان به حجاب

۳۰۵- در مورد افرادی که به حجاب بی‌اعتنایی می‌کنند چه وظیفه‌ای داریم؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: با وجود شرایط، نهی از منکر زبانی واجب است.^۳

پوشیدن کراوات و لباس غیرمسلمانان و ترویج فرهنگ منحط غرب

۳۰۶- پوشیدن کراوات چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: به‌طور کلی پوشیدن کراوات و دیگر لباس‌هایی که پوشش و لباس غیر مسلمانان محسوب می‌شوند به‌طوری که پوشیدن آنها منجر به ترویج فرهنگ منحط غربی شود جایز نیست.^۴

نهی پوشیدن جوراب نازک در مقابل نامحرم

۳۰۷- اگر زنی در مقابل نامحرم، جوراب نازک بپوشد، چه حکمی دارد؟ و نقش امر به معروف و نهی از منکر، در این مورد به چه نحو است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **حسینی شاه‌رودی**: در صورتی که پای او را نامحرم ببیند، حرام است و لازم است به او تذکر داد و از این عمل، نهی کرد. البته

۱- کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۲ صفحه ۸۴ سؤال ۱۴۷۰

۲- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۵

۳- دفتر معظم له

۴- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۳۷۹

صورتیکه ضرری متوجه انسان نشود و احتمال تأثیر بدهد.^۱

وجوب رعایت حجاب برای زنان پیر

۳۰۸- آیا زنان پیر باید رعایت حجاب کنند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: بلی واجب است.^۲

دید و بازدید و صلّه رحم با فامیل کم حجاب

۳۰۹- آیا رفت و آمد و دید و بازدید به مصداق صلّه رحم با افراد فامیل که

کم حجاب و بدحجاب هستند مشکل شرعی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه جلت اسمائه، منع اینگونه افراد از رفت و آمد، اگر معلوم باشد به حساب نهی از منکر است و احتمال تأثیر در رعایت حجاب بکند، بسیار کار خوبی است. و الا موجب قطع رحم است که آن هم حرام است و جایز نیست.^۳

ترک مجلس عروسی مختلط به نشانه اعتراض

۳۱۰- اگر مرد نامحرمی وارد جشن عروسی شود و در آن جا زن بدون حجابی

حضور داشته باشد و مرد بداند که نهی از منکر در او تأثیری ندارد، آیا

واجب است مجلس را ترک کند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر خروج از مجلس معصیت به عنوان

اعتراض مصداق نهی از منکر باشد، واجب است.^۴

۱- دفتر معظم له و مساله ۱۷۲۴

۲- دفتر معظم له

۳- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتاء شماره ۱۴۵۶

۴- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۴۲۸

فصل هشتم: تظاهر به روزه خواری در ملا عام

نهی از روزه خواری علنی

۳۱۱- اگر دیده شود شخصی علناً روزه خواری می کند، آیا امر به معروف واجب است؟

حضرت آیت الله العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ امر به معروف و نهی از منکر در صورت تحقق شرایط آن واجب است، و الله العالم.^۱

وجوب تعزیر و تذکر همگانی به کسی که در ماه رمضان تظاهر به روزه خواری می کند

۳۱۲- کسی که آشکارا و بین مردم در ماه مبارک رمضان روزه خواری می کند، حکم او چیست؟ و باید با او چگونه برخورد شود؟
حضرت آیت الله العظمی **مظاهری**: حکومت اسلامی باید او را تعزیر کند و بر همه ی مردم است که امر به معروف و نهی از منکر کنند.^۲

سلام کردن و رابطه با متجاهر به روزه خواری

۳۱۳- سلام کردن و داشتن رابطه با کسانی که در ماه مبارک رمضان علناً در برابر مردم روزه خواری می کنند جایز است یا خیر؟
حضرت آیت الله العظمی **حسینی شاهرودی**: کسی که آشکارا افطار می کند اول باید او را نهی از منکر کرد اگر فایده نداشت از او قطع رابطه شود تا ترک کند.^۳

۱- کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۱۴۵ سؤال ۶۹۵

۲- کتاب استفتائات معظم له

۳- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۶۳۲

فصل نهم: سایر مصادیق

نهی از منکر آزار در مکان عمومی

۳۱۴- اگر کسی با راه رفتن یا صحبت کردن در مکان عمومی، موجب اذیت و آزار دیگران شود، چه حکمی دارد؟ بر فرض حرام بودن، آیا باید نهی از منکر کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: کار خلافی انجام داده، و لازم است زبان خوش او را نهی از منکر کرد.^۱

قاچاق و تبانی با قاچاقچیان

۳۱۵- نظر به اینکه در مناطق مرزی، امر قاچاق کالا از همه نوع رواج فراوان داشته و دارد و ضررهای جبران ناپذیری بر اقتصاد و فرهنگ زده و می زند، اینجانب با همکاری تنی چند از دوستان و ان شالله کمک شما بزرگواران، در حال تدارک برنامه‌ای برای مبارزه با امر قاچاق هستیم. به همین جهت سؤالاتی طرح نموده خواهشمندم پاسخ آن را مرقوم فرمایید. یک. حکم قاچاق کالا به طور کلی اعم از اشیایی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم فسادآور است، از نظر شرع مقدس اسلام چیست؟ دو. آیا قاچاق، خیانت به کشور و مردم محسوب می‌شود؟ آیا قاچاقچیان و کسانی که به هر وسیله‌ای به آنها کمک می‌کنند، در حکم منافقینند؟ آیا در قرآن کریم یا احادیث، بیان خاصی در مورد اینگونه افراد دارد؟ سه. استفاده افراد دیگر از اموال فرد قاچاقچی، در قبال پول یا مجانی چگونه است؟ چهار. اگر پول حاصل از قاچاق توسط شخصی که آن را به دست آورده یا اشخاص دیگر، در مسیر کارهای تولیدی، یا خدماتی و مانند آن از کارهای سالم قرار گیرد، اصل پول و درآمد حاصل از آن چه حکمی دارد؟ پنج. اگر گذران زندگی به سختی انجام شود، اشتغال به قاچاق جایز است؟ شش. افراد جامعه در قبال قاچاقچیان و به طور کلی پدیده قاچاق چه برخوردی باید داشته باشند؟ هفت. متأسفانه امر رشوه توسط قاچاقچیان بین برخی ارگانهای دولتی شایع شده است، چه توصیه‌ای برای این افراد دارید؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: قاچاق کالا (یعنی ورود غیرقانونی آن

از مرزها) برخلاف دستور شرع است و باید به شدت از آن پرهیز کرد. مخصوصاً هنگامی که موجب ضرر و زیان جامعه می‌شود و به اقتصاد کشور اسلامی لطمه وارد می‌کند. و کمک کردن به قاچاقچیان در امر قاچاق جایز نیست. و گرفتن رشوه در این زمینه گناه مضاعف دارد. و بر همگان لازم است امر به معروف و نهی از منکر را فراموش نکنند.^۱

خرافات شفا یافتن از درخت

۳۱۶- در بعضی از نقاط کشور درختهایی از قبیل دخت گز و انگور مشاهده می‌شود که عده‌ای از عوام نخهایی به آن گره می‌زنند و اعتقاد به تقدس یا شفا گرفتن یا روا شدن حاجت و بعضاً شفاعت توسط آن درختان دارند. و می‌گویند در صورت کج اعتقادی و شک نسبت به درخت، حادثه ناگواری برای شخص پیش می‌آید. عده‌ای درختان مزبور را متعلق به امام علی (ع) یا حضرت ابوالفضل (ع) یا دیگر اولیای الهی دانسته و می‌گویند ما به این درختها معتقد بوده و توسل جسته و حاجت گرفته‌ایم. و کسانی که درختان مزبور را سوزانده‌اند، مصیبتی به آنها یا فرزندان یا بستگانشان رسیده یا بیمار شده‌اند. خواهشمند است بفرمایید اولاً عقیده به تقدس این گونه درختها صحیح است یا باطل؟ ثانیاً گره زدن نخ یا بستن پارچه به این درختها و گرفتن حاجت از آنها جایز است؟ ثالثاً آیا سوزاندن یا از بین بردن چنین درختانی به عنوان مبارزه با خرافات باعث گرفتاری یا مصیبتی برای سوزاننده یا بستگان او خواهد شد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: این اعتقادات قطعاً خرافات است و حاجت خواستن از آنها نوعی شرک می‌باشد و بر همه لازم است نهی از منکر کنند و پاداش خود را از خداوند بخواهند.^۲

خاموش کردن برق جهت جلوگیری از اسراف

۳۱۷- خاموش کردن برق بدون رضایت صاحب آن در صورت عدم تأثیر نهی در مورد اسراف و غیره لازم است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی روحانی: بسمه‌تعالی. چنانچه مفسده آن منکر، اقوی

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۷۷۹

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۵۹۷

نباشد، لازم نیست.^۱

مراتب تذکر به کسانی که ریش می تراشند یا به انقلاب نیش می زنند

۳۱۸- مراتب امر به معروف نسبت به کسانی که خدای ناکرده نماز پیا نمی‌دارند و نهی از منکر در برخورد با کسانی که شئون اسلام عزیز را در اعمال و گفتارشان مراعات نمی‌کنند را بیان فرمائید (مانند تراشیدن ریش، نیش زدن به انقلاب اسلامی به خاطر بعضی کج سلیقگیها و...) حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: در حد بیان تذکر لسان و احیاناً ترک مرادده موقتاً، اگر احتمال تأثیر داشته باشند وظیفه عمومی است.^۲

نشوز و محرومیت از نفقه بخاطر خروج زن از منزل بدون اذن شوهر

۳۱۹- زن شوهرداری در عروسی‌ها بدون اطلاع شوهرش در برابر بیگانگان می‌رقصد و این عمل را چندین بار تکرار کرده و امر به معروف و نهی از منکر شوهرش در او اثر نمی‌کند، تکلیف چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: رقص زن در برابر بیگانگان مطلقاً حرام است و خارج شدن از منزل بدون اجازه شوهر هم فی نفسه حرام است و موجب نشوز و محرومیت از استحقاق نفقه نیز می‌گردد.^۳

چاپ و نشر اخبار فساد و تحلفات اجتماعی

۳۲۰- مشاهده می‌کنیم که بعضی از مطبوعات اخباری از قبیل دستگیری سارقین، کلاهبرداران، گروه‌های رشوه‌گیرنده در ادارات و افرادی که اقدام به انجام اعمال منافی عفت می‌کنند و همچنین گروه‌های فساد و ابتذال و کلپ‌های شبانه را چاپ می‌کنند، آیا چاپ و نشر این قبیل اخبار، به نوعی اشاعه فحشا محسوب نمی‌شود؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: مجرد نشر حوادث و وقایع در مطبوعات اشاعه فحشا محسوب نمی‌شود.^۴

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۴۴۹

۲- دفتر معظم له

۳- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۱۷۴

۴- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۳۸۹

حکم تخلف از قوانین راهنمایی و رانندگی

۳۲۱- مخالفت با قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی و به طور کلی همه قوانین دولتی چه حکمی دارد؟ و آیا موارد ترک عمل به قوانین از موارد امر به معروف و نهی از منکر محسوب می‌شوند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: مخالفت با قوانین و مقررات و دستورات دولت اسلامی که به طور مستقیم توسط مجلس شورای اسلامی وضع شده و مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفته‌اند و یا با استناد به اجازه قانونی نهادهای مربوطه وضع شده‌اند، برای هیچ کس جایز نیست و در صورت تحقق مخالفت توسط فردی در این خصوص، بر دیگران تذکر و راهنمایی و نهی از منکر لازم است. البته با وجود شرایط نهی از منکر^۱.

حکم کشیدن سیگار و اذیت و آزار دیگران

۳۲۲- سیگار کشیدن چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: حکم، تابع میزان ضرر آن است اگر دارای ضرر قابل ملاحظه‌ای باشد یا موجب اذیت و آزار دیگران گردد، جایز نیست.^۲

توصیه به ریش گذاشتن

۳۲۳- آیا توصیه به گذاشتن ریش و ممانعت از تراشیدن آن می‌تواند از مصادیق امر به معروف و نهی از منکر قرار گیرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: معلوم است که از مصادیق امر به معروف و نهی از منکر است.^۳

ترک معاشرت با فاسق

۳۲۴- مردی سه چهار بار زنش را طلاق داده است و هر بار بعد از پایان عده حتی در مرتبه سوم و چهارم بدون ((محلل)) رجوع کرده است. با این که چندین بار به او گفته شده است که زنش حرام ابدی شده است اما او اعتنایی به مسائل شرعی ندارد. معاشرت و رفت و آمد با چنین کسی چه

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۹۸۷

۲- دفتر معظم له

۳- کتاب استفتائات معظم له

حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: به خاطر امر به معروف و نهی از منکر معاشرت با چنین شخصی نشود تا شاید از فسق علنی اجتناب کند.^۱

لزوم جلوگیری از هتک حرمت اسماء مقدسه

۳۲۵- در اطلاعیه‌هایی که برای تبلیغات مختلف چاپ می‌شود، مشاهده می‌شود که عبارت ((بسم الله الرحمن الرحيم)) یا ((بسمه تعالی)) را می‌نویسند. و پس از مدتی این ورق‌ها زیر دست و پا قرار می‌گیرند. حکم این مساله چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موسوی اردبیلی**: باید از زیر دست و پا انداختن و هتک حرمت جلوگیری شود.^۲

خرافات و محرمات چهارشنبه آخر سال و سیزدهم فروردین

۳۲۶- همان طور که مستحضرید یکی از سنت‌های ملی ایران برپایی عید نوروز است که پیرایه‌هایی نیز برای آن قرار داده شده که از جمله چهارشنبه سوری و سیزده بدر است که در طول سال‌های اخیر برپایی این مراسم‌ها علاوه بر بجا گذاشتن تلفات و خسارات جانی و مالی، موجب هتک حرمت مسائل شرعی شده و به ویژه روز سیزده بدر در صحراها و بیابان‌ها برخی علاوه بر اختلاط محرم و نامحرم به رقص و پایکوبی و انجام برخی محرمات دیگر می‌پردازند. از آنجایی که متأسفانه روز به روز اینگونه سنت‌ها در حال رواج است، خواهشمند است نظر مبارک را در مورد این عید و پیرایه‌های آن بیان فرمایید تا متدینین وظیفه خود را در قبال آن بدانند. قبلاً از ارائه طریق حضرت‌عالی سپاسگزارم.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: در اصل عید و عید گرفتن اشکالی نیست. باید از کارهای حرام احتراز گردد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: عید فی حد نفسه مانعی ندارد ولی انجام محرمات شرعی در هیچ حال و تحت هیچ عنوان جایز نیست و مسلمانان و مومنان باید از کارهای حرام همواره اجتناب کنند و در این گونه موارد نهی

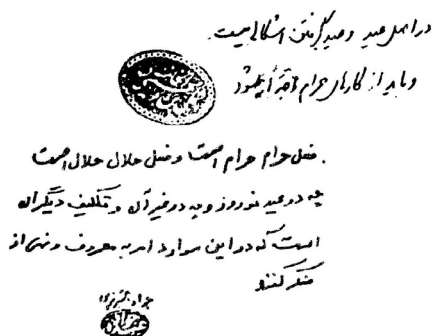
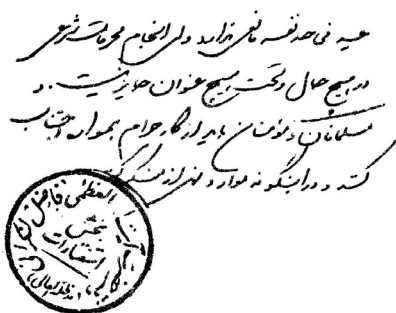
۱ - کتاب استفتانات معظم له

۲ - دفتر معظم له و مساله ۶۳۲

۳ - کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۱ صفحه ۱۵۹

از منکر کنند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: فعل حرام، حرام است و فعل حلال، حلال است؛ چه در عید نوروز و چه در غیر آن و تکلیف دیگران است که در این موارد، امر به معروف و نهی از منکر کنند.

بستگان طاغوتی آلوده به قمار و کسب حرام

۳۲۷- بنده دارای چهار پسرعمو و یک دختر عمو می‌باشم که به طور کلی اهل عبادت نیستند که هیچ، اکثر درآمد آنها از قمار و خرید و فروش مواد مخدر می‌باشد و به مقدسات مکتب من نیز توهین می‌کنند و با حکومت طاغوتی گذشته که منافع آنها را از راه نامشروع تهیه می‌کرد موافق بوده و می‌باشند. و حال هم در انتظار حکومت طاغوتی هستند. ان شاءالله که در خواب هم نخواهند دید. آیا من می‌توانم با ایشان رفت و آمد نمایم؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: قطع رحم نکنید و تا می‌توانید آنها را ارشاد نمایید.^۱

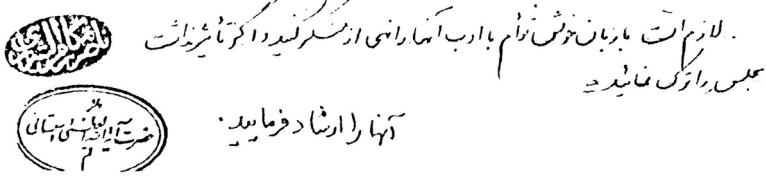
وجوب نهی و ارشاد مداحانی که اشعار نامناسب می‌خوانند

۳۲۸- برخی مداحان شعرهای نامناسب خوانده مانند من حسین الهی هستم یا قلاده سگ به گردن انداخته یا صدای سگ در می‌آورند. وظیفه ما در برخورد با این افراد چیست؟^۲

۱- استفتائات معظم له

۲- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۴ صفحه ۱۱۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیریازی**: لازم است با زبان خوش توام با ادب آنها را نهی از منکر کنید و اگر تأثیر نداشت، مجلس را ترک نمایید. حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: آنها را ارشاد فرمایید.

لزوم کوشیدن بر محو فرهنگ بیگانگان

۳۲۹- آیا می‌توان در جامعه اسلامی برای محو مظاهر فرهنگ غربی و محو تشبه به بیگانگان کوشید؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیریازی**: با رعایت موازین اسلامی چنین کاری نه تنها جایز بلکه لازم است.^۱

تذکر به وارث بدهکار برای ادای دین

۳۳۰- ملکی مشترک بود ما بین سه نفر، یکی متوفی شد و مدیون است. و طلبکار او خبر از این ملک ندارد، وارث او آن را مخفی داشته به طلبکار نمی‌دهد. آیا تصرف آن دو نفر شریک در این ملک حلال است یا نه؟ و آیا ثمر آن ملک را می‌توانند آن دو نفر بقدر الحصه ببرند یا نه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی سید محمد کاظم **طباطبایی یزدی** (معروف به صاحب عروه): چون حق دین متعلق به آن ملک است، تصرف در آن از برای وارث و آن دو نفر شریک دیگر جایز نیست. لکن ثمری که حاصل می‌شود، چون متعلق حق دین نیست، بنا بر اقوی، از انتقال ترکه با دین بسوی وارث و عدم تعلق به نماء آن، جایز است از برای وارث و دو نفر دیگر تصرف در آن. لکن احوط عدم تصرف در آن است نیز، قبل از اداء دین، بلکه از باب نهی از منکر واجب است که وارث را وادارند بر اداء دین، و اگر توقف داشته باشد بر اعلام طلبکار، او را اعلام کنند. و الله العالم.^۲

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۳۸۰
۲- کتاب سؤال و جواب معظم له صفحه ۲۸۴ سؤال ۴۵۶

معاشرت با کسانی که قمار بازی می‌کنند

۳۳۱- بازی با ورق و پاسور چه حکمی دارد و آیا معاشرت با کسانی که بازی می‌کنند جایز است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: بازی با ورق و پاسور حتی بدون برد و باخت حرام است و معاشرت با اشخاص مذکور چنانچه همراه با امر به معروف و نهی از منکر باشد و احتمال تأثیر بدهد اشکال ندارد.^۱

خراب کردن قبرستان مسلمین بدون موازین شرعی

۳۳۲- اگر شخصی بدون رعایت موازین شرعی اقدام به خراب کردن قبرستان مسلمانان کند، مسلمان‌های دیگر در برابر او چه مسئولیتی دارند؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: وظیفه‌ی دیگران در این باره نهی از منکر با رعایت شرایط و مراتب آن است، و اگر در اثر تخریب قبور استخوان بدن میت مسلمان ظاهر شود واجب است آن را مجدداً دفن نمایند.^۲

بستگانی بی‌نماز که فیلم مبتذل تماشا می‌کنند

۳۳۳- با بستگانم که اهل نماز نیستند و با فیلمهای مبتذل سر و کار دارند، آیا می‌توانم رفت و آمد کنم؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ مانعی ندارد، لکن باید با ملاحظه‌ی شرایط، امر به معروف و نهی از منکر نمایید، و الله العالم.^۳

جلوگیری از بی‌احترامی به اسماء جلاله

۳۳۴- بی‌احترامی به اسماء جلاله چه حکمی دارد؟ وظیفه‌ی ما نسبت به آنها چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ جایز نیست، در صورت وجود شرایط باید نهی از منکر نمایید، و الله العالم.^۴

۱- کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۱ صفحه ۳۰۳ سؤال ۱۰۴۵

۲- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۲۶۰

۳- کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۵۰۱ سؤال ۲۱۹۱

۴- کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۴۵۰ سؤال ۱۹۸۳

لزوم جلوگیری از اسراف مواد غذایی

۳۳۵- آیا با اینکه می‌بینیم مردم در آشغالی‌ها و زباله‌ها (زباله دان‌ها) نان و برنج و گوشت و ... می‌ریزند، وظیفه ما نسبت به این امور چیست؟ با این که اسراف و تبذیر و بی‌احترامی به نعمت‌های الهی است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: با مراعات شرایط، امر به معروف و نهی از منکر نمایید.^۱

نهی از تمسخر اقوام و اشخاص

۳۳۶- بعضاً افراد در گوشی‌های موبایل خود صداهایی از افراد مختلف، قومیت‌ها، و بعضاً شخصیت‌های مذهبی و سیاسی که دال بر مسخره و یا هتک حرمت آن فرد یا قومیت خاص می‌شود وجود دارد. نگه داری، گوش دادن و نقل و انتقال این صداها به گوشی‌های دیگر چه حکمی دارد؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مجتبی تهرانی**: هتک حرمت مؤمن و تمسخر آنان حرام است و باید نهی از منکر کرد و گوش دادن به آن نیز حرام است.^۲

تحریف مصائب اهل بیت (ع)

۳۳۷- افرادی که مسائل مربوط به مصائب اهل بیت علیهم السلام را تحریف می‌کنند، چگونه باید با آنان برخورد نمود؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ وظیفه، امر به معروف و نهی از منکر است، و الله العالم.^۳

تماشای فیلمهای مستهجن شبکه‌های بیگانه ماهواره‌ای

۳۳۸- کسی که در تلویزیون شبکه‌ی باکو و ترکیه که فیلمهای مبتذل نشان می‌دهد نگاه می‌کند، حکمش چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ دیدن فیلمهایی که موجب انحراف جوانان و فساد جامعه است، اشکال دارد؛ و شخص مذکور را باید امر به معروف و نهی از منکر کنید با شرایط آن، و الله العالم.^۴

۱- استفتائات معظم له

۲- کتاب استفتائات معظم له

۳- کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۲۰۲ سؤال ۹۷۲

۴- کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۲۰۳ سؤال ۹۷۸

حرمت اجاره دادن ملک به کسی که کسب حرام انجام می‌دهد

۳۳۹- اجاره دادن منزل یا مغازه به کسی که یقین داریم کسب و کار حرام دارد، چه صورت دارد؟^۱
 حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: این اجاره جایز نیست و مال الاجاره حرام است.
 حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی: مال الاجاره ای را که می‌گیرد، اگر از مال حرام باشد، حلال نیست.
 حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی: چنانچه برای خصوص کار حرام اجاره دهد، اجاره مزبور صحیح نیست. بلکه مطلقاً اجاره دادن به کسی که در مورد اجاره، کسب حرام دارد، ترک شود.

اگر مبلغ زیر قی راقین ندارد که از نوع مال
 حرام است. هنگامی ندارد

این اجاره مجاز نیست مال الاجاره حرام است

بسمه تعالی چنانچه برای خصوص کار حرام اجاره دهد اجاره مزبور صحیح نیست بلکه مطلقاً اجاره دادن به کسی که در مورد اجاره کسب حرام دارد ترک شود و آنه (العام

رفت و آمد با کسی که اهل تهمت و بی‌احترامی است

۳۴۰- صله رحم و ارتباط با کسی که حرمت مؤمنان را نگه نمی‌دارد و با استفاده از وسایل مختلف به دیگران بی‌احترامی می‌کند و تهمت می‌زند چه حکمی دارد؟
 حضرت آیت‌الله‌العظمی مجتبی تهرانی: قطع رحم حرام است و صله رحم مستحب است.^۲

۱- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۴ صفحه ۱۴۱

۲- کتاب استفتائات معظم له

نصیحت و موعظه جهت قطع اخلال و افساد

۳۴۱- تکلیف دیگران در باره کسی که به ظاهر خود را مسلمان دانسته ولی در دستورات اسلامی اخلال و افساد می کند چیست؟
حضرت آیت الله العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: حکم مسلمان را دارد هر چند مفسد و گناه کار باشد ولی به هرنحو ممکن است باید او را نصیحت و موعظه کرد تا دست از اخلال و افساد بردارد.^۱

تراشیدن ریش و استفاده از کراوات

۳۴۲- نظر حضرت تعالی درباره تراشیدن ریش و استفاده از کراوات چیست؟^۲
حضرت آیت الله العظمی **خامنه‌ای**: تراشیدن ریش حرام است علی الاحوط و از پوشیدن کراوات اجتناب شود.
حضرت آیت الله العظمی **بهجت**: تراشیدن ریش جایز نیست. چه تمام ریش یا قسمتی از آن.
حضرت آیت الله العظمی **فاضل لنکرانی**: احتیاط و جویی در عدم تراشیدن ریش و بهتر آن است که مسلمان از مثل کراوات اجتناب کند.
حضرت آیت الله العظمی **صافی گلپایگانی**: تراشیدن ریش و ماشین کردن آن اگر مثل تراشیدن باشد، حرام است. سزاوار نیست مسلمین از کراوات استفاده کنند بلکه احتیاط، ترک استفاده از آن است.
حضرت آیت الله العظمی **مکارم شیرازی**: احتیاط در ترک ریش تراشی است و بهتر است از کراوات استفاده نشود و اگر جنبه اشاعه فرهنگ کفار داشته باشد، اشکال دارد.

حضرت آیت الله العظمی **سیستانی**: بنا بر احتیاط واجب از تراشیدن ریش اجتناب شود و استفاده از کراوات اگر مستلزم مفسده باشد، حرام است.
حضرت آیت الله العظمی **وحید خراسانی**: احتیاط واجب در ترک تراشیدن ریش است و آنچه که تشبه به کفار باشد، جایز نیست.
حضرت آیت الله العظمی **ملکی تبریزی**: بنا بر احتیاط واجب، تراشیدن ریش تماماً جایز نیست.

۱ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۳۰

۲ - کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۱ صفحه ۷۳

تراشیدن ریش حرام است علی‌الحوط و از پوشیدن کروات اجتناب شود

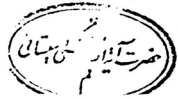
احتیاط و وجوب در عدم تراشیدن ریش در تهران است که مسلمان از تراشیدن اجتناب کند

ج ۵۰ احتیاط در ترک ریش تراشی است و بهتر است از کروات استفاده نشود. و اگر خریداش و فرسنگ کفار داشته باشد، اشکال دارد. تم - نام کفار -

نیاید احتیاط واجب از تراشیدن ریش جناب مستوفی استفاده از کروات اگر مستزیم مفسده نباشد حرام است.

تراشیدن ریش حرام نیست

چه تمام ریش یا قسمتی از آن

۱۳۰۰ جمادی الثانی ۱۳۰۲
استقلال و شخصیت اسلامی
استفاده از آن است حفاظ
مگر در اینست بلکه احتیاط ترک
حرام بودن آن مسلم نیست ولی
غایبند و اما استفاده از کروات چه
۱۳۰۲ توضیح المسائل براید
به مسئله شماره

احتیاط واجب در ترک تراشیدن ریش است

و آنچه که تشبیه به کفار باشد جایز نیست

و بنا بر احتیاط واجب تراشیدن ریش مطلقاً حرام نیست

حکم نهی از غلط خواندن قرآن

۳۴۳- آیا تذکر به کسی که قرآن را غلط می‌خواند واجب است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ در صورتی که احتمال بدهد قصد قرآنیت را در مورد صحیح قرائت نموده است، مورد مزبور از امر به معروف یا نهی از منکر نیست، و الله العالم.^۱
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: بهتر است با زبان خوب تذکر دهید.^۲

۱ - کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۴۴۴ سؤال ۱۹۴۵

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۵۸

بخش ۸: نجاست

فصل اول: نجاست غذا

فصل دوم: نجاست لباس و فرش

بخش ۸: نجاست

فصل اول: نجاست غذا

معاشرت با غیر مسلمان و حرمت خوردن غذای نجس

۳۴۴- آیا معاشرت کردن مسلمانان با غیرمسلمان جایز است یا خیر؟ با وجود اینکه می دانیم غیرمسلمانان نجاست و طهارت را نمی دانند و غسل جنابت هم نمی کنند و محرم و نامحرم هم نمی شناسند و از برخی خوردنیها و آشامیدنیهای حرام مانند خوک و مشروبات الکلی تناول می کنند. حضرت آیت الله العظمی **روحانی**: معاشرت با غیرمسلمان جایز است و اگر احتمال بدهید که با معاشرت بتوانید آنها را مسلمان کنید، از باب امر به معروف واجب می شود. و آنچه ذکر کرده اید موجب حرمت معاشرت نمی شود. بلی معاشرت با آنها که مستلزم غذای نجس خوردن است جایز نیست.^۱

عدم لزوم اعلام نجاست غذا توسط مهمان

۳۴۵- اگر در یک مهمانی، یکی از مهمانان متوجه شود که غذا نجس است، آیا باید به بقیه اعلام نماید؟ حضرت آیت الله العظمی **بهجت**: اعلام لازم نیست و فقط خود باید اجتناب نماید و در صورت معاشرت با آن عده پس از غذا به آنان اطلاع دهد تا آنچه نجس شده پاک کنند. به مساله ۱۴۶ رساله رجوع شود.^۲

اعلام نجاست غذا توسط صاحبخانه

۳۴۶- اگر صاحب خانه در بین غذا خوردن، بفهمد غذا نجس است (مانند دیدن فضله موش در غذا)، آیا لازم است به میهمانان بگوید؟^۳ همه مراجع (به جز حضرت آیت الله العظمی **سیستانی** و حضرت آیت الله العظمی **مکارم شیرازی** و حضرت آیت الله العظمی **بهجت**): آری باید به آنان بگوید.

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۱۵۸

۲- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۲۴۴

۳- توضیح المسائل مراجع مساله ۱۴۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی: اگر احتمال دهد میهمانان به گفته او ترتیب اثر می‌دهند، باید به آنان بگوید. ولی اگر بدانند ترتیب اثر نمی‌دهند، گفتن لازم نیست.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: بنا بر احتیاط واجب باید به آنان بگوید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: باید آنان را مطلع ساخته و از خوراندن غذای نجس به آنان اجتناب شود.^۲

۱- حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی توضیح المسائل مراجع مساله ۱۴۲ و ۱۴۵
 ۲- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۲۴۵ و حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی توضیح المسائل مساله ۱۴۶
 حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی توضیح المسائل مساله ۱۴۵
 حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی توضیح المسائل مساله ۱۴۵
 دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای

فصل دوم: نجاست لباس و فرش

رفت و آمد با بستگانی که سگ دارند و به نجاست، بی توجه هستند

۳۴۷- یکی از اقوام ما که در منزلش سگ نگهداری می‌کند آن را به داخل اطاق می‌برد و با ظرف‌های خود غذا می‌دهد و با خود به حمام می‌برد و بدن خیس او به فرش‌های منزل مالیده می‌شود و با خود به رختخواب می‌برد که تمامی موارد به یقین مشاهده شده است. آیا رفت و آمد ما به منزل وی جایز است یا خیر؟ و یا گاهی دست و پای ما خیس است و روی فرش قرار می‌گیرد و راه می‌رویم چه حکمی دراد؟ و غذا خوردن با آن ظرف‌ها چگونه است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: هوالعالم، در صورت احتمال تأثیر، رفتن شما به حکم نهی از منکر حرام است. و به هر تقدیر با دست و پای خیس اگر به فرش او راه بروید یا بمالید نجس می‌شود. و در ظرف‌های او اگر آب نکشد غذا خوردن جایز نیست.^۱

نمازگزاری که لباسش آغشته به خون است

۳۴۸- اگر لباس کسی که مشغول نماز است خونی باشد، واجب است به او اطلاع دهیم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلبایگانی**: تذکر دادن لازم نیست و نماز او با عدم اطلاع صحیح است. ولی در جایی که نمازگزار حکم شرعی بطلان نماز با خون بیش‌تر از درهم را نمی‌داند، به نظر بسیاری از فقها، از باب ارشاد جاهل لازم است حکم شرعی مسأله برای او بیان شود.^۲

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۴۶

۲ - کتاب پاسخ به ۳۰۰ پرسش از احکام معظم له صفحه ۲۵

اطلاع دادن از نجاست لوازم و البسه

۳۴۹- اگر بدن، لباس و یا ... افرادی نجس شود که با آنها معاشرت و ارتباط زیاد داریم و یا حتی لوازم مشترک داریم، آیا با این فرض هم لازم نیست به آنها اطلاع دهیم؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: لازم نیست.^۱

تذکر به کسی که پای خیس بر فرش نجس می‌گذارد

۳۵۰- اگر فرش کسی نجس باشد و ببیند دیگران با پای مرطوب بر آن قدم می‌گذارند، تکلیف چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**، حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**^۲، حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**، حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی** و حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: لازم نیست به آنان بگوید.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: خیر لازم نیست به او بگوید. مگر آنکه با او طوری معاشرت داشته باشد که اگر نگوید، لوازم مشترک بین آن دو نجس خواهد شد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: اگر در معرض آن باشد که نجاست به خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها سرایت کند، باید به آنان بگوید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اگر او باعث این امر شده باشد، با دو شرط باید به آنان بگوید: یکی اینکه در معرض این باشد که نجاست به خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها سرایت کند؛ و دیگر آنکه احتمال بدهد آنان به گفته او ترتیب اثر می‌دهند. ولی اگر بداند ترتیب اثر نمی‌دهند، گفتن لازم نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: بنا بر احتیاط به آنان بگوید.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **وحید خراسانی**: اگر او باعث این امر شده و در معرض این باشد که نجاست به خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها سرایت کند، باید به آنان بگوید.^۵

۱- کتاب استفتانات معظم له

۲- دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای.

۳- حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی توضیح المسائل م ۱۴۴

۴- حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی توضیح المسائل مراجع مساله ۱۴۳

۵- حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی توضیح المسائل م ۱۴۵ / توضیح المسائل مراجع مساله ۱۴۴ و ۱۴۲

بخش ۹: ظرافت‌ها

فصل اول: الاسهل فالاسهل (آسان‌تر و آسانتر)

فصل دوم: چند نکته مهم

فصل سوم: عسر و حرج

بخش ۹: ظرافتها

فصل اول: الاسهل فالاسهل (آسان‌تر و آسانتر)

حصول مقصود با مراعات مراحل آسان‌تر

۳۵۱- اگر در امر به معروف و نهی از منکر، درحالیکه با مرتبه اخف و پایین‌تر (مثلاً تذکر لسانی)، مقصود حاصل می‌شود، ما مرتبه بالاتر را به کار گیریم (مثل برخورد فیزیکی)؛ این امر ونهی، چه حکمی دارد؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: این امر و نهی ضروری نیست و در برخی موارد جایز هم نیست و اگر موجب خسارت شود امر به معروف ضامن است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر با مرتبه پایین مثل تذکر لسانی امر به معروف اثر کند، امر معروف با خشونت بیشتر و مرتبه بالاتر که موجب مفسده می‌شود حرام است.^۱ حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: باید مراتب امر به معروف و نهی از منکر مراعات شود..

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: امر به معروف و نهی از منکر مراتبی دارد که بعضی از این مراتب، احتیاج به اجازه حاکم‌شرع ندارد و بعضی دارد، آنچه احتیاج به اجازه حاکم‌شرع ندارد همان امر به معروف با زبان و دل و نصیحت کردن یا اعراض و بی‌اعتنایی و ترک مراوده نمودن است و اگر تأثیر نکرد جایز است با کلمات تند و خشن که خالی از گناه باشد یا با توسل به زور، به این طریق که جلو فرد گنهکار را بگیرد، یا وسایل گناه را از دسترس او خارج سازد، اقدام نماید ولی اگر برای امر به معروف و نهی از منکر لازم شود که متوسل به ضرب و جرح یا اتلاف اموال و بالاتر از آن گردد در این صورت هیچ کس بدون اجازه حاکم‌شرع حق اقدام ندارد، بلکه باید اصل کار و مقدار و اندازه آن طبق ضوابط اسلامی با نظر حاکم‌شرع تعیین گردد.^۲ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: جایز نیست و وظیفه شما با وجود شرایط امر

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۳۴۳

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۰۸۰۱۸

به معروف و نهی از منکر امر و نهی زبانی است و مراتب بالاتر از آن موکول است به مسئولین مربوطه که می‌توانید به نهادهای ذی‌ربط گزارش دهید.^۱ حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: جایز نیست و اساساً برخی از مراتب که اگر توسط مردم انجام گیرد موجب برهم خوردن نظم عمومی می‌شود باید توسط حکومت اسلامی اجراء گردد.^۲

ضامن بودن امر و ناهی در صورت عدم رعایت مراتب و مراحل

۳۵۲- اگر در اثر امر به معروف و نهی از منکر، ضرر جانی و مالی به شخص وارد شود، آیا امر و ناهی که ضرر را وارد کرده ضامن است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: چنانچه بدون اذن بوده و مراعات مراتب نهی از منکر نشده، ضامن است. جهت اطلاع بیشتر به مساله ۱۶۱۰ و ۱۶۱۱ رساله مراجعه شود.^۳

افزایش شدت تذکر با نتیجه نگرفتن از موعظه

۳۵۳- اگر مجریان فریضه الهی امر به معروف و نهی از منکر، احتمال بدهند که فرد معصیت کار با موعظه و نصیحت، معصیت را ترک نمی‌کند وظیفه چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: وقتی که موعظه تأثیر نداشت باید با تندی و قهر و ترک رابطه، او را وادار به (انجام) واجبات و اجتناب از گناه نمود ولی بیش از این، یعنی کتک و زجر و بازداشت گرچه مرتبه سوّم است ولی مربوط به حکومت اسلامی است و عموم مردم حقّ چنین کاری را ندارند.^۴

۱- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۴۰۴۶۶۹۶۳۴۳۰۷۶۹۸b۳b۷۴۷cddae

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۹۳۴۲

۳- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۶۹۹

۴- کتاب استفتائات معظم له

طریقه صحیح امر به معروف و نهی از منکر

۳۵۴- طریقه صحیح امر به معروف و نهی از منکر چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه‌تعالی. رعایت مراتب نمودن با خصوصیات آنها.^۱

استفاده از قوه قهریه

۳۵۵- نظر به وجوب فریضه امر به معروف و نهی از منکر و با توجه به اینکه در مواردی با تذکر لسانی امکان تأثیر در شخصی مرتکب منکر شده وجود ندارد، آیا می‌توان برای جلوگیری از منکرات از قوه قهریه استفاده کرد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: امر به معروف و نهی از منکر از فرائض مهم الهی است. وظیفه حکومت و آحاد مردم است تا در صورت تحقق شرایط، این واجب الهی را بپادارند. و باید دانست که امر به معروف و نهی از منکر دارای مراتبی است که در فرض حصول مطلوب با مرتبه پایین‌تر، باید به آن اکتفا شود. برخی از مراتب امر به معروف که اگر توسط مردم انجام گیرد موجب برهم خوردن نظم عمومی می‌شود باید توسط حکومت اسلامی اجراء گردد. ناهی منکر باید منکر را بشناسد و با شیوه صحیح به آن اقدام کند و انجام این واجب مهم نباید به واسطه منکر دیگر باشد. انجام این فریضه الهی با شیوه ای که خود منکری بزرگ باشد و موجب آسیب دیدن باورها و اعتقادات مؤمنین به مسائل شرعی شود، یقیناً از معاصی کبیره است.^۲

جواز استفاده از لحن تند در امر و نهی زبانی

۳۵۶- در مرحله زبانی امر به معروف و نهی از منکر می‌توان از زبان تهدید و بیان تند استفاده کرد یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **حسینی زنجانی**: بسمه‌تعالی. در صورتی که مراتب قبل از تهدید را اعمال کرده و نتیجه نگرفته و یا می‌داند که نتیجه ندارد، می‌تواند استفاده کند. والله العالم. محمد عزالدین الحسینی الزنجانی.^۳

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۴۴۵

۲- دفتر معظم له استفتاء شماره ۲۸۱

۳- دفتر معظم له و سؤال شماره ۵۵

اطلاع دادن به خانواده شخص همجنسگرا

۳۵۷- اگر بدانیم کسی همجنس‌بازی می‌کند، آیا موظفیم به خانواده‌اش بگوییم؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: تا راه ارتداع (بازداشتن او از عمل زشت) در این منحصر نشده است، طریق دیگر انتخاب شود.^۱

فصل دوم: چند نکته مهم

زبان منطق و ملاطفت در تذکر

۳۵۸- همسر اینجانب معتقد به رعایت حجاب نیست بطوریکه در محافل و مجالس حجاب خود را رعایت نمی‌کند، به صحبت‌ها و درخواست‌های من هم هیچ توجهی نمی‌کند، آیا گناه عدم رعایت حجاب از جانب ایشان متوجه من هم هست؟ وظیفه اینجانب در قبال ایشان چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: با زبان خوش و لحن ملایم ایشان را امر به معروف و نهی از منکر نمایید و بگویید حفظ حجاب از ضروریات دین است و زنی که حجاب خود را رعایت نکند به عذاب خداوند گرفتار می‌شود. امید است مؤثر واقع شود و در اینصورت گناهی بر عهده شما نیست.

همکاری و تعاون بین آحاد جامعه در انجام امر به معروف و نهی از منکر

۳۵۹- به نظر شما، آیا همکاری بین آحاد مختلف جامعه اسلامی در اجرای فریضه امر به معروف و نهی از منکر ضروری است یا هر کس به تنهایی می‌تواند از عهده این کار برآید؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: امر به معروف و نهی از منکر یکی از تکالیف اجتماعی است که در بعض موارد با همت و اقدام یک نفر انجام می‌پذیرد و در بعض مواقع، موقوف به قیام چند نفر، بلکه محتاج به اقدام و همکاری یک جمعیت و امت است. پس نمی‌توان اقدام یک نفر را در همه موارد کافی شمرد و از دیگران تکلیف را ساقط دانست؛ زیرا اولاً: همکاری و همصدا شدن دیگران با آن کس که امر به معروف و نهی از منکر می‌کند، باعث کمال تأثیر و حصول مقصود است. اگر هزار نفر در یک موضوع موافق یکدیگر اظهار نظر کنند از حیث اثر با نظری که یک نفر اظهار نماید یکسان نیست.

و ثانیاً: بیانات اشخاص و طرز ادای مطالب و سلیقه‌هایی که در این موارد اعمال می‌شود در تأثیر، تفاوت دارد. بسیار اتفاق افتاده که شخصی از مواعظ و نصایح طولانی یک نفر متنبه نشده، ولی با یک کلمه که از دیگری شنیده فوراً متنبه و بیدار گردیده است.

و ثالثاً: در مورد بعضی از منکرات که میان جامعه رایج می‌شود یا بعضی از

فرایض و واجباتی که ترک آن متداول می‌گردد و همچنین نسبت به بعض اشخاص که باید امر به معروف و نهی از منکر شوند، جز با کمک و همکاری افراد و همصدا شدن جمعیت بسیار، موفقیت حاصل نمی‌شود. مخصوصاً همراهی و همکاری کسانی که در میان جامعه دارای شخصیت و وزن علمی و مقام و نفوذ هستند در پیشرفت مقصد مشروع امر به معروف و ناهی از منکر دخالت بسیار دارد؛ زیرا مرتکبین معاصی وقتی ببینند جامعه به آنها با دیده تنفر نگاه می‌کند و کار آنها را زشت و خلاف شرافت و انسانیت تشخیص می‌دهد، یا کسانی که دارای مقامات و یا اطلاعات و معلوماتی هستند عمل او را تقبیح می‌نمایند، بیشتر راه منحرفی را که در پیش گرفته‌اند ترک می‌کنند. پس تأثیر امر به معروف و نهی از منکر، غالباً محتاج به همکاری و تعاون است. اگر چنانچه آمرین به معروف را تنها گذارند، موفقیت لازم به دست نخواهد آمد.^۱

معذور نبودن گناهکار در گناهش

۳۶۰- آیا یکی از شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر، ((معذور نبودن گناهکار در گناهش)) می‌باشد؟ لطفاً توضیح فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیخ بیبری زنجانی**: بله معذور نبودن طرف مقابل در ارتکاب شرط است لذا امر و نهی کسی در ترک معروف و انجام منکر معذور است (مانند کسی که مقلد مجتهدی است که آن فعل را واجب یا حرام نمی‌داند)، واجب نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: شرط پنجم در واجب بودن امر به معروف و نهی از منکر، آن است که شخص در ارتکاب منکر یا ترک واجب، شرعاً معذور نباشد. بنابر این، اگر شخص کار منکری را انجام دهد و اعتقاد داشته باشد که آن کار، حرام نیست، بلکه مثلاً مباح می‌باشد و یا آنکه شخص، کار واجبی را ترک کرده و اعتقاد داشته باشد که آن کار، واجب نیست، در این صورت، چنانچه در مورد این اعتقادش، شرعاً معذور باشد، امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست، مثل اینکه شخص مذکور در موضوع اشتباه نموده باشد یا نظر فقهی

مرجع تقلید او چنین باشد. شایان ذکر است اگر منکر از کارهایی باشد که شارع مقدس هرگز به وقوع آن راضی نیست مثل قتل نفس محترم، جلوگیری از آن واجب است، هر چند انجام دهنده معذور باشد و حتی مکلف هم نباشد.^۱

تفهیم علت اعمال محرومیت برای کارمندان کاهل نماز

۳۶۱- اگر برای مسئولین به طور قطعی ثابت شود که بعضی از کارمندان ادارات در خواندن نماز کوتاهی کرده و یا اصلاً نماز نمی‌خوانند و نصیحت و راهنمایی هم تأثیری نداشته باشد، در برابر این گونه افراد چه وظیفه‌ای دارند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: در عین حال واجب است که از تأثیر مداومت بر امر به معروف و نهی از منکر با رعایت شرایط آن غفلت نکنند، در صورت ناامیدی از تأثیر امر به معروف نسبت به آنان، اگر بر حسب مقررات قانونی محروم ساختن این گونه افراد از مزایای شغلی مجاز باشد، باید در مورد آنان اجرا شود و به آنان تذکر هم داده شود که این محرومیت بر اثر سستی و کوتاهی‌شان در انجام این فریضه الهی اتخاذ شده است.^۲

خصومت بین اقوام در اثر شرکت نکردن در مجلس گناه

۳۶۲- شرکت نکردن در مجالس عروسی که نوعاً همراه با لهو و لعب است، باعث دشمنی و خصومت بین اقوام و فامیل می‌شود. وظیفه چیست؟^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: شرکت نکردن در مجالس حرام، در هر صورت جایز نیست و امر به معروف و نهی از منکر بر همه واجب است.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: این نوع بهانه‌ها باعث حلال شدن حرام الهی نمی‌شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: شرکت در مجالس معصیت جایز نیست. حضور در چنین مجالسی چون مجلس معصیت است، جایز نیست. لازم به ذکر است که شخص مسلمان نباید در چنین مجالسی شرکت کند و باید علت آن را بگوید و چنانچه حاضر نشدن وی در مجالس معصیت سبب قطع رحم

۱- کتاب توضیح المسائل جامع معظم له جلد ۳ مساله ۲۶۷۷

۲- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۷۶

۳- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۱ صفحه ۱۴۱

۴- اجوبه الاستفتائات س ۱۴۲۷ و ۱۴۲۹ و ۱۱۵۴

شود، اشکال ندارد؛ چراکه در حقیقت، علت قطع رحم آنان می‌باشند.^۱
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: در صورتی که نتوانید آنها را نهی از منکر کنید، نباید شرکت کنید.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: می‌توانید شرکت کنید ولی هنگام شروع لهو و لعب، نهی از منکر نمایید. اگر اثر نکرد، حرکت نمایید در این صورت مأجور هستید. در صورت تمکن، نهی از منکر لازم است؛ و اگر تمکن ندارد که نهی از منکر کند، لا اقل خودش مرتکب عمل حرام مثل استماع غنا و موسیقی لهوی نشود، و الله العالم.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: هو العالم؛ نباید شرکت نمود. فرار از مخالفت با شرع در مقابل دشمنی اقوام، متعین است.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اگر مبتلا به حرام می‌شود، جایز نیست.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: حضور در مجلس گناه اگر با ترک نهی از منکر یا تأیید گناه همراه باشد، جایز نیست.^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی** و حضرت آیت‌الله‌العظمی **وحید خراسانی**: شرکت در مجالسی که باعث استماع موسیقی حرام و یا تأیید گناه می‌گردد، جایز نیست مگر آنکه بتواند نهی از منکر کند.^۶

۱ - جامع الاحکام معظم له جلد ۱ سؤال ۱۰۱۱ و ۱۰۱۳ و جلد ۲ سؤال ۱۴۶۶ و ۱۴۷۷ و ۱۴۷۵ کتاب بهار بندگی جلسه ۲۳

۲ - ج ۲ س ۷۱۹ و ج ۱ س ۵۳۷

۳ - کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ سؤال ۱۰۷۱ و ۱۰۴۵ و ۱۰۷۴

۴ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۳۵

۵ - دفتر معظم له استفتاء شماره ۵۸۰

۶ - حضرت آیت الله العظمی فاضل لنکرانی جامع المسائل جلد ۱ سؤال ۹۴۸ و ۹۴۶ و ۹۵۰ و جلد ۲ سؤال ۹۴۷ و دفتر حضرت آیت الله العظمی وحید خراسانی

شکر کردن در مجلس حرام در صورت جاویدت و اگر بیرون از آن است و اگر در مجلس حرام واجب است.

بسیار این نوع جهل با باعث حلال شدن حرام الهی می شود

در خصوص شکر کردن در مجلس حرام

در صورتی که شکر در آنجا را پس از منکر کند نباید شکر کند

می تواند شکر نماید و آن هنگام شروع هر دو لقب نمی از شکر ناشی می آید اگر از شکر در مجلس حرام ناشی می آید در آن صورت باطل است.

فصل سوم: عسر و حرج

تعریف و حدود عسر و حرج

۳۶۳- معنای عسر و حرج در امر به معروف و نهی از منکر چیست؟ یعنی چقدر باید سختی داشته باشد که بگویند عسر و حرج دارد؟ اگر عرف بگوید سخت است، عسر و حرج دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: عسر و حرج در لغت به معنای ضیق و مقابل یسر است. و در عرف، کلمات فقها در بیان آن مختلف است. شیخ حر در فصول المهمه می‌فرماید: نفی حرج مجمل است. جزم به آن در غیر تکلیف بمالایطاق ممکن نیست. و به نظر ما به حسب فهم عرفی معنی عسر، مشقت غیربالغ حد ضیق است و حرج ضیق غیربالغ حد مالایطاق^۱.

قاعده فقهی لاجرج، و حد توان مکلف

۳۶۴- باتوجه به وجوب امر به معروف و نهی از منکر، ما از صبح تا شب، ده‌ها و بلکه صدها منکر می‌بینیم که در اکثر موارد نیز، شرایط وجوب برقرار می‌باشد. باتوجه به قاعده ((لا حرج)) آیا می‌توانیم به تعداد کمی از آنها تذکر دهیم و از بقیه بگذریم؟ یا باید به تمام گناهکارانی که در طول روز می‌بینیم (در صورت وجود شرایط وجوب)، تذکر دهیم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: هر جا شرایط امر به معروف مهیا بود، امر به معروف و نهی از منکر واجب است.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر شرایط امر به معروف در تمام موارد موجود باشد ولی مکلف قدرت بر امر به معروف تمام موارد را نداشته باشد یا حرجی باشد، به مقداری که ممکن است امر به معروف کند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: در هر صورت به هر مقدار که امکان آن هست باید به وظیفه شرعی عمل کنید.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: همان مقدار که امر و ناهی توان دارد کافی است.

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۸۹۰

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۵۰۲۴۳

۳- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۷۰۴۱۷۰cca۶۱۹۹۴ac۵۲۴cc۲۴bc۸۶aa۰۰۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبـیـری زنجانی**: با فرض وجود شرایط، امر ونهی در تمام موارد واجب است مگر در مواردی که عرفاً برای امرکننده و نهی‌کننده موجب حرج و مشقت غیر قابل تحمل شود.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: در مواردی که احتمال تأثیر باشد، امر به معروف و نهی از منکر ترک نشود.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: با وجود شرایط به حد میسر تا مزاحم با ترک اهم (مطلب مهمتر) نشود، لازم است.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: با سمة تعالی؛ در صورتی که امر به معروف و نهی از منکر حرجی نیست و شرایطش موجود است، واجب است به این فریضه عمل شود، و الله العالم.^۴

ارشاد جاهل در مسائل و فتاوا

۳۶۵- پاسخگویی به مسائل و فتاوا برای عالمی که از آنها اطلاع دارد، واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: از باب ارشاد جاهل بدون عسر و محذور لازم است.^۵

موسیقی حرام، عسر و حرج، شکایت

۳۶۶- اگر سوار وسیله نقلیه عمومی مثل اتوبوس یا تاکسی شده و راننده نوار موسیقی حرام گذاشت، وظیفه چیست؟ اگر پیاده شدن باعث حرج باشد، یا مثلاً در وسط جاده باشیم، آیا لازم است پیاده شویم؟ با وجود عسر و حرج و سختی زیاد در صورت تذکر، می‌توان بدون تذکر به او حواس خود را از شنیدن آن صدا پرت کنیم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: باید نهی از منکر کنید و آنها را توجیه کنید که برای این منظور از آهنگ‌های مشروع استفاده کنند و اگر نمی‌پذیرند پیاده شوید، مگر این که عسر و حرج لازم آید و با توجه به اینکه

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۶۹۸

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۷۷۶

۳ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۵۹

۴ - کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۲۰۳ سؤال ۹۷۹

۵ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۲

این کار غیر قانونی است می‌توانید در صورت عدم توجه، به مراکز مزبور شکایت کنید.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: در موقع حرج باید استماع نکند (گوش ندهد) و سماع (به گوش خوردن صدا) اشکال ندارد.^۲
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: شما باید تذکر بدهید اگر فائده نکرد می‌توانید به مسافرت خود ادامه بدهید و جرّ و بحث لازم نیست چنانچه پیاده شدن هم لازم نیست.^۳

حرج در جبران نمازها، پس از تذکر به پدری که پنجاه سال نماز نخوانده

۳۶۷- پدری که در حدود پنجاه سال دارد تاکنون نه نماز خوانده و نه روزه گرفته است، و پسر بزرگش به او می‌گوید که من بعد از مردنت هیچ‌گونه تکلیفی ندارم و قضای نماز و روزهات را انجام نمی‌دهم، آیا پسر بزرگ در این رابطه وظیفه‌ای دارد؟ لطفاً حکم خدا را در این مسأله‌ی شرعی بیان فرمائید؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ در حال حیات پدر با رعایت شرایط امر به معروف و نهی از منکر، او را امر به معروف و از منکر نهی نماید؛ و بعد از مردن پدر، بنابر احتیاط باید آن مقدار را که متمکن است و در زندگی‌اش به حرج نمی‌افتد، نمازها و روزه‌های پدر را قضا کند، و الله العالم.^۴

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۶۰

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۶۶

۳ - کتاب استفتائات معظم له

۴ - کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۱۲۶ سؤال ۶۰۱

**بخش ۱۰: مواردی که جزء شرایط وجوب
امر به معروف و نهی از منکر نیست
و احراز یا عدم احراز آنها،
تکلیف را ساقط نمی‌کند.**

بخش ۱۰: مواردی که جزء شرایط وجوب امر به معروف و نهی از

منکر نیست و بود و نبودش تکلیف را ساقط نمی‌کند

وجوب امر به معروف و نهی از منکر بر کسی که خودش تارک همان معروف و فاعل همان منکر است

۳۶۸- می‌دانیم که اگر امر به معروف و ناهی از منکر، خودش فاعل معروف و تارک منکر باشد، حرفش اثر بیشتری در سایرین خواهد داشت. اما آیا بر امر به معروف و ناهی از منکر، واجب است که حتماً خودش تارک آن منکر و فاعل آن معروف باشد؟ به عبارت دیگر، آیا تارک منکر و عامل معروف بودن، جزء شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر است؟ یعنی انسان گناهکار، وظیفه ندارد دیگران را امر به همان معروف و نهی از همان منکر کند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی هاشمی شاهرودی: انجام معروف و ترک منکر جزء شرایط امر به معروف و ناهی از منکر نمی‌باشد بلکه با تحقق تمام شرایط امر به معروف و نهی از منکر واجب می‌شود؛ چه خود امر، آن معروف را انجام بدهد و چه ندهد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: عامل بودن یا عادل بودن، شرط وجوب نیست. گرچه در صورت عامل بودن، تأثیر آن بیشتر است. کسی که خود مرتکب منکری می‌شود، واجب است دیگران را از همان منکر نهی کند.^۲ سایر مراجع: عامل و عادل بودن، شرط نیست. بر گناهکار هم واجب است که با تحقق شرایط، امر به معروف و نهی از منکر کند. البته اگر بخواهد سخنش در قلب دیگران جای گیرد و بیشتر تأثیر بگذارد، عامل بودن خودش، باعث افزایش تأثیر تذکر خواهد شد.^۳

۱ - دفتر معظم له

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۳۹ و ۳۸۴۰ و ۳۸۷۱

۳- حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی، تحریر الوسیله، جلد ۱، شرایط الامر بالمعروف، الشرط الرابع، مساله ۲؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی، منهاج الصالحین، جلد ۲، مساله ۱۲۷۲ و ۱۲۷۵؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی، منهاج الصالحین، جلد ۱، مساله ۱۲۷۲ و ۱۲۷۵؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی، منهاج الصالحین، جلد ۲، مساله ۱۲۷۲ و ۱۲۷۵؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی، جامع الاحکام، جلد ۲، سؤال ۱۴۵۸ و دفتر: حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای، حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی، حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی و حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی رساله دانشجویی، دفتر نشر معارف/ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها/ قم ۱۳۸۴، کد: ۵۰۰۱۶/۴۸۸

عامل بودن به معروف و تارک بودن منکر، شرط وجوب نیست

۳۶۹- بنا بر نقل صاحب جواهر از شیخ بهائی، بعضی از علماء شرطی بر شرایط امر به معروف و نهی از منکر افزوده‌اند و آن این است که امر به معروف، عادل و پای بند به معروف باشد و ناهی از منکر، خود از بدیها و محرّمات، برکنار باشد و استدلال فرموده‌اند به این که خداوند، در قرآن فرموده **أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ** و نیز فرموده **لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ** و فرموده **كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ** اکنون نظر مبارک حضرت عالی در این مطلب چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: البته مناسب است که امر به معروف و ناهی از منکر، خود عامل به معروف و تارک منکر باشد و تأثیر امر و نهی، درغیر این صورت، کمتر است ولی ظاهراً اعتراض و توییح این آیات شریفه، متوجه به جنبه مراعات نکردن خود امر و ناهی است نه به جنبه امر به معروف و نهی از منکر.^۱

جایگاه و مقام و سن و تجرد، رافع تکلیف نیست (جواز بدرفتاری بدون توهین با شخص مسئولیت‌گریز)

۳۷۰- اگر کسی مسئولیتی بر عهده داشت (مانند انجام پروژه) در حالی که در انجام وظیفه خود کوتاهی کند، در این صورت بد رفتاری با این شخص با نیت اینکه شخص را نسبت به بی مسئولیتی خودش آگاه کنی چه حکمی دارد؟ و با توجه به اینکه او بزرگتر باشد و اینکه از رفتار من هم ناراحت شده باشد و دیگر دید خوبی نسبت به من نداشته باشد و این تصور را داشته باشد که من بر سر او منت گذارده‌ام؛ و اینکه آیا من باید به خاطر رفتار خود از طرف مقابل عذرخواهی کنم یا آنکه رفتار من درست بوده است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: رفتارتان مصداق نهی از منکر است و کار خوبی است. نهایت اول با زبان خوش و همین گونه بدرفتاری نمودن که با خشونت و اهانت توأم نباشد.^۲

۱ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۱

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۹۳۳

عدم اسقاط تکلیف امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه به بهانه مجرد بودن

۳۷۱- اگر در بعضی از محیط‌های دانشگاهی معروف ترک شود و معصیت رواج پیدا کند و شرایط امر به معروف و نهی از منکر هم وجود داشته باشد و امر کننده به معروف و نهی کننده از منکر شخصی مجرد باشد که هنوز ازدواج نکرده است آیا به خاطر مجرد بودن، امر به معروف و نهی از منکر از او ساقط می‌شود یا خیر؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر موضوع و شرایط امر به معروف و نهی از منکر محرز باشد، تکلیف شرعی و وظیفه واجب اجتماعی و انسانی همه مکلفین است، و حالت‌های مختلف مکلف مانند مجرد یا متأهل بودن در آن تأثیر ندارد، و به صرف این که مکلف مجرد است، تکلیف از او ساقط نمی‌شود.^۱

وجوب امر و نهی به کسانی که بر آنها آمریت نداریم

۳۷۲- امر به معروف و نهی از منکر نسبت به افرادی که انسان، نسبت به آنها آمریت ندارد و باید به نحو خواهش و موعظه، عملی شود، واجب است یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: لازم است.^۲

سن و سال مکلف، مسقط تکلیف امر و نهی نیست

۳۷۳- برخی افراد به بهانه اینکه کم سن و سال یا جوان یا مجرد هستند، امر به معروف و نهی از منکر را ترک می‌کنند. آیا جوان بودن یا مجرد بودن یا کم سن و سال بودن، جزء شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: جوان نبودن، مجرد نبودن و کم

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۶۰

۲- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۶

سن و سال نبودن (با فرض بلوغ) از شرایط امر به معروف و نهی از منکر نیست.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: امر به معروف و نهی از منکر دارای شرایط خاصی است و اگر شرایط امر به معروف موجود باشد واجب است و اگر موجود نباشد واجب نیست و در برخی موارد جایز نیست فرقی بین کم سن و سال و جوان و مجرد نیست مگر آنکه کم سن بودن در شرایط امر به معروف تأثیر گذار باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: سن کم و جوانی و مجرد بودن وظیفه امر به معروف و نهی از منکر را ساقط نمی‌کند و بر همه این دو واجب الهی وجوب دارد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: هیچ یک از موارد مذکور جزء شرایط امر به معروف و نهی از منکر نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: امر به معروف و نهی از منکر بر عموم مکلفین اعم از جوان و غیر جوان، مرد و زن، معیل و مجرد واجب می‌باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنجانی**: ممکن است بعضی از نواهی از منکر به جهت مفسده، بر مجردها و جوان‌ترها جایز نباشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: اگر شرایط امر به معروف و نهی از منکر موجود است انجام دهید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: خیر.^۲

تعریف استعلا و عرم شرطیت آن

۳۷۴- در امر به معروف و نهی از منکر، استعلا به چه معناست؟ و آیا استعلا، جزء شرایط وجوب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: استعلا یعنی اینکه از موضع قدرت و با اعتماد به نفس امر به معروف و نهی از منکر کنید البته نه با خشونت و بدرفتاری.

۱- دفتر معظم له

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۴۱۰

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: فقها و بزرگان وقتی درباره موضوع امر به معروف و نهی از منکر بحث می‌کنند، می‌گویند در کلمه امر، مفهوم «علو» یا «استعلا» نهفته است؛ یعنی کسی که امر می‌کند، یا باید بر مأمور برتری داشته باشد، یا خود را در چنین مقامی قرار دهد و از موضع بالاتر امر کند. خواهش و استدعا کردن «امر» نیست. اینکه کسی بگوید «خواهش می‌کنم این کار را بکنید» امر نیست. مقتضای کلمه امر این است که باید به صورت استعلا باشد. حتی برخی فقها احتیاط کرده، می‌گویند تکلیف امر به معروف و نهی از منکر زمانی تحقق می‌یابد که امرکننده به معروف، با لحاظ «استعلا» امر کند تا امر به معروف اثر خود را بگذارد. البته این به این معنا نیست که اگر با خواهش کردن غیر ذلیلانه کسی گناه را ترک کند، جایز نباشد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنجانی**: استعلاء به معنای این است که شخص از موضع برتر امر و نهی کند این مطلب در این فریضه شرط نیست.^۲ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: در امر به معروف و نهی از منکر بیان حکم شرعی کافی نیست، بلکه باید دستور به انجام واجب و ترک حرام بدهد و لو اینکه در مرتبه از شخص خلاف کار پایین‌تر باشد، مگر اینکه با بیان حکم شرعی مقصود از امر به معروف و نهی از منکر حاصل شود.^۳ حضرت آیت‌الله‌العظمی موحـدی نجفی: استعلاى امر و ناهى از شرايط وجوب نمى باشد .

وجوب تذکر همگانی به گنهکار

۳۷۵- هر گاه عامی بفهمد که کسی امری را مرتکب است [که] منکر است و خلاف شرع است آیا بر او نهی واجب است در صورتی که احتمال اثر داشته باشد و ایمن هم باشد از فتنه یا از برای او جایز نیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی ملا احمد نراقی: در صورتی که عالم باشد به منکریت آن و اثر را تجویز کند و از فتنه هم ایمن باشد نهی از آن واجب است و وجوب

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۵۵۲

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۷۳۰

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۰۹۴d۷۲fbf۳۹cd5e8b۹۱۴۲۷aaa۸۹b۱۱۳۱۱

نهی از منکر و امر به معروف تخصیص به علماء ندارد بلکه بر عامی و عالم واجب است و الله سبحانه هو العالم.^۱

بزرگ بودن یا اهم بودن منکر (وجوب نهی از همه منکرات علیرغم اهم بودن برخی از آنها)

۳۷۶- آیا منکرات امور نسبی هستند تا با مقایسه محیط دانشگاه مثلاً با محیط‌های بدتر از آن، نهی از منکر نسبت به بعضی از منکرات ترک شود و جلوی آن به دلیل این که نسبت به سایر منکرات حرام و منکر محسوب نمی‌شود، گرفته نشود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: منکرات از این جهت که منکر هستند، فرقی بین آنها نیست، ولی در عین حال ممکن است که بعضی از آنها در مقایسه با منکرات دیگر دارای حرمت شدیدتری باشد. به هر حال نهی از منکر برای کسی که شرایط آن را احراز کرده، یک وظیفه شرعی است و ترک آن جایز نیست، و در این حکم بین منکرات و محیط‌های دانشگاهی و غیر دانشگاهی تفاوتی وجود ندارد.^۲

تذکر به گناهان بزرگتر، رافع وظیفه تذکر به گناهان کوچکتر نیست

۳۷۷- در امر به معروف و نهی از منکر، آیا فقط باید گناهان بزرگ را نهی کنیم و نسبت به گناهان کوچک بی تفاوت باشیم؟ یا در صورت وجود شرایط و با حفظ مراتب، نسبت به نهی همه گناهان مسئولیم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: باید امر به معروف و نهی از منکر شامل تمام گناهان بزرگ و کوچک شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: تفاوتی نمی‌کند وظیفه شما با وجود شرایط امر به معروف و نهی از منکر، امر و نهی زبانی است.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: در صورت وجود شرایط، تفاوتی میان گناهان در وجوب نهی از منکر نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: در وجوب امر به معروف و نهی از منکر با رعایت شرایط فرقی بین گناهان بزرگ و کوچک نمی‌باشد، بلی

۱ - کتاب رسائل و مسائل معظم له جلد ۱ بخش ۱ صفحه ۲۳۸ سؤال ۹

۲ - اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۸۴

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۸۳d۴۸۳۲۷۵۶۲۵b۲۴b۲۷۷۲۴bc۳۶۱۱۳۶bdc۰۶۱۱۳۶۹۸۶۰۸۹۴۹۸۶

اگر امر دایر شود که فقط یکی از گناهان را می‌تواند منع و نهی کند در این صورت گناهان بزرگ مقدم بر گناهان کوچک است و اگر چنین نباشد باید امر به معروف صورت بگیرد فرقی نمی‌کند گناهان کوچک باشد یا بزرگ. حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: درباره تمام گناهان احکام امر به معروف و نهی از منکر ثابت است و با وجود شرایط و جوب امر به معروف و نهی از منکر باید در مورد وقوع تمام گناهان امر به معروف و نهی از منکر نمود.^۱

جواز استفاده از زبان نرم و تند؟ جدیت و اخم و لحن تند در امر به معروف و نهی از منکر

۳۷۸- برای افزایش تأثیر امر به معروف و نهی از منکر در برخی گناهکاران، کمی جدیت، اخم و لحن تند (با حفظ ادب) لازم است. آیا در تذکر لسانی، همیشه باید با لبخند و زبان خوش و لحن ملایم و قول لین سخن گفت؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: این امور بستگی به شرایط خاص و نوع مورد امر و نهی شده دارد و چنانچه اخم کردن و یا جدی بودن مؤثر واقع شود و موجب اهانت و یا وهن به دین و یا آبرو ریزی و درگیری نشود و ضرورت تشخیص داده شود مانعی ندارد. حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: تشخیص تناسب مورد مربوط به شخص امر و ناهی می‌باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: اگر احتمال تأثیر متوقف بر این شکل امر و نهی باشد باید به این شیوه عمل نمود.^۲ حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: در امر به معروف و نهی از منکر، تذکر لسانی نیز مراتب دارد در مرحله اول با بیان خوب ولین امر به معروف کند و اگر اثر نکند در مراتب بعدی با کمی خشونت و اگر باز اثر نکرد با خشونت بیشتر در بیان باید امر به معروف کند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: امر به معروف و نهی از منکر مراتبی دارد که بعضی از این مراتب، احتیاج به اجازه حاکم‌شرع ندارد و بعضی دارد، آنچه احتیاج به اجازه حاکم‌شرع ندارد همان امر به معروف با زبان و دل

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۷۰۰۳۹

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۱۴۲

و نصیحت کردن یا اعراض و بی اعتنایی و ترک مرآوده نمودن است و اگر تأثیر نکرد جایز است با کلمات تند و خشن که خالی از گناه باشد یا با توسل به زور، به این طریق که جلو فرد گنهکار را بگیرد، یا وسایل گناه را از دسترس او خارج سازد، اقدام نماید ولی اگر برای امر به معروف و نهی از منکر لازم شود که متوسل به ضرب و جرح یا اتلاف اموال و بالاتر از آن گردد در این صورت هیچ کس بدون اجازه حاکم شرع حق اقدام ندارد، بلکه باید اصل کار و مقدار و اندازه آن طبق ضوابط اسلامی با نظر حاکم شرع تعیین گردد.

مسخره شدن امر، مسقط تکلیف نیست

۳۷۹- اگر در امر به معروف و نهی از منکر، با رعایت مراتب و آداب و با وجود شرایط، احتمال دهیم که نهی از منکر باعث شود که ما را مسخره کنند یا آبرویمان به خطر بیفتد، تکلیف نهی از منکر ساقط می‌شود؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: چنانچه این خطر آبرو، قابل توجه نباشد رافع تکلیف نیست.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: باید اهمّ و مهم شود؛ اگر اهمّیت فعل احتمالی معروف و ترک احتمالی منکر شرعاً پیشتر از حفظ آبرو از نقص احتمالی باشد وجوب امر به معروف و نهی از منکر ساقط نمی‌شود.^۲

علم معصیتکار به گناه بودن عملش، شرط نیست

۳۸۰- باسلام و احترام. همانطور که مستحضر هستید، یکی از شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر، ((علم به معروف و منکر)) است. آیا منظور از این علم، علم گناهکار به گناه بودن عمل خویش است؟ یا صرف اینکه امر و ناهی علم به معروف و منکر داشته باشد، کافی است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: منظور از علم به معروف و منکر این است که کسی که می‌خواهد امر و نهی کند باید یقین داشته باشد که

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۸۰۱۷۹

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۶۴۶

طرف مقابل مشغول انجام حرام یا ترک واجبی است.^۱ حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبـیری زنجانی**: امر به معروف و ناهمی از منکر باید معروف و منکر را بشناسد اگر مرتکب عملی نسبت به منکر بودن آن علم نداشته باشد، از باب ارشاد جاهل باید او را راهنمایی نمایند.^۲ حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: منظور علم امر به معروف است یعنی ملاک این است که کسی که امر به معروف و نهی از منکر می‌کند باید بداند چه چیزی معروف است و چه چیزی منکر تا بدون جهت کسی را امر به معروف و نهی از منکر نکند. حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: مراد عالم بودن امر و ناهمی به معروف و منکر است.

زنان بدحجاب و ترس امر و ناهمی از تحریک شهوت خود

۳۸۱- امر و نهی زنانی که حجاب کامل ندارند، چه حکمی دارد، و در صورتی که انسان هنگام نهی زبانی از تحریک شهوت خود بترسد، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: نهی از منکر متوقف بر نگاه با ریبه به زن نامحرم نیست، و بر هر مکلفی واجب است که از حرام اجتناب کند، به خصوص زمانی که مبادرت به انجام فریضه نهی از منکر می‌کند.^۳ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شبیرازی**: انسان باید از نگاه کردن به اینگونه موارد بپرهیزد تا دچار مفسده نشود اما چنانچه با چنین صحنه‌هایی مواجه شد امر به معروف و نهی از منکر می‌کند.^۴ حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: اگر موجب مفسده نباشد واجب است. حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: باید اولاً مواظبت از خود بنماید و ثانیاً اگر بتواند امر به معروف و نهی از منکر زبانی داشته باشید.^۵

وظیفه مردم در قبال مفاسد در جامعه

۳۸۲- اگر نهی از منکر باعث نگاه به زنان کم توجه و آرایش کرده شود،

۱- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۰۱۰۲۶۰

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۹۰۱۷

۳- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۶۸

۴- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۰۲۰۰۷۸

۵- کتاب استفتائات معظم له

آیا باز هم واجب است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: اگر عمداً و از روی شهوت نگاه نکند اشکال ندارد؛ ولی نگاه عمدی بخاطر نهی از منکر و غیر آن جواز ندارد.^۱

احتمال تأثیر، بر وجوب مکفی است؛ اما احتمال خطر، رافع تکلیف نیست

۳۸۳- امر به معروف و نهی از منکر چه وقت واجب می‌شود؟ نزد امن از ضرر؟ یا نزد ظن عدم ضرر؟ یا نزد علم عدم ضرر؟ و احتمال تأثیر کافی است یا نه؟ و آیا حمل می‌توان کرد افعال ظاهرالفساد مسلمین را به صحت، هرچند تأویل بعید باشد؟ مثلاً صبح می‌بیند شخصی را نماز می‌کرد با اذان و اقامه و قرائت را چهار نکرده، حمل کند به این که نماز سنتی بوده است و اذان و اقامه را سهواً گفته است؟ و هکذا؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی ابوالقاسم گیلانی مشهور به **میرزای قمی**: واجب است مادامی که علم یا ظن به ضرر نداشته است و احتمال تأثیر بدهد. هرچند احتمال دور باشد در جواز آن کافی است. لکن ظاهر این است که هرگاه ظن غالب به عدم تأثیر داشته باشد، واجب نباشد. و لکن احوط، ترک آن (و تذکر دادن به آن) است. و ظاهر این است که در جایی که فعل منکر، احتمال وجه صحیح داشته باشد و مظنون این باشد که بر وجه فاسد باشد و به طریق معصیت کرده، واجب باشد نهی. و لکن بهتر آن است که به عنوان قطع، نهی نکند. بلکه بگوید که هرگاه بر وجه صحیح نیست، ترک کن این عمل را. و به مجرد اینکه فعل مسلم محمول است بر صحت، اکتفا نکند. بلی هرگاه مظنه صحت باشد، یا احتمالین (احتمال صلاح یا فساد عمل) مساوی باشند، نهی از آن واجب نیست؛ بلکه به عنوان قطع و جزم منع کردن، هم جایز نیست.^۲

ترس از ضرر رساندن شخص دارای نفوذ

۳۸۴- اگر شخصی دارای نفوذ و موقعیت اجتماعی خاصی باشد که اگر بخواهد می‌تواند بر معترضین به خود ضرر وارد سازد، و شواهدی هم دلالت کند بر این که وی مرتکب گناه و کارهای خلاف و دروغگویی می‌شود، با این وضع، آیا جایز است امر به معروف و نهی از منکر را در مورد او ترک

۱ - کتاب استفتائات معظم له

۲ - جامع الشتات معظم له فارسی ج ۱ ص ۴۱۷ و ۴۱۸ سؤال ۴۹۰

کنیم یا این که با وجود ترس از ضرر رساندن او، واجب است او را امر به معروف و نهی از منکر کنیم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر ترس از ضرر منشأ عقلایی داشته باشد، مبادرت به امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست، بلکه تکلیف از شما ساقط می‌شود. ولی سزاوار نیست کسی به مجرد ملاحظه مقام کسی که واجب را ترک کرده و یا مرتکب فعل حرام شده و یا به مجرد احتمال وارد شدن ضرر کمی از طرف او، تذکر و موعظه به برادر مؤمن خود را ترک کند.^۱

عدم اسقاط تکلیف از کارمندی که تخلف مسئول مافوق را می‌داند به صرف احتمال ضرر

۳۸۵- اگر کارکنان ادارات و مؤسسات در محل کار خود ارتکاب تخلفات اداری و شرعی را توسط مسئولین مافوق مشاهده کنند، چه وظیفه‌ای دارند؟ اگر کارمندی خوف داشته باشد که در صورت مبادرت به نهی از منکر ضرری از طرف مسئولین بالاتر متوجه او شود، آیا تکلیف از او ساقط می‌شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر شرایط امر به معروف و نهی از منکر وجود داشته باشد، باید امر به معروف و نهی از منکر کنند، در غیر این صورت تکلیفی در آن مورد ندارند. همچنین با وجود خوف از ضرر قابل توجه هم تکلیف از آنان ساقط می‌شود، این حکم در مواردی است که حکومت اسلامی حاکم نباشد. ولی با وجود حکومت اسلامی که اهتمام به اجرای این فریضه الهی دارد، بر کسی که قادر بر امر به معروف و نهی از منکر نیست، واجب است که نهادهای مربوطه را که از طرف حکومت برای این کار اختصاص یافته‌اند، مطلع نماید و تا کنده شدن ریشه‌های فاسد که فسادآور هم هستند، موضوع را پیگیری کند.^۲

تذکر به تخلفات در محل کار و احتمال محرومیت از اضافه کار و ترفیع و پاداش

۳۸۶- در محل کار تخلفاتی را می‌بینیم که اگر به آنها تذکر بدهیم، ممکن است موجب محرومیت از بعض امتیازات مانند اضافه کار و پاداش و ترفیع

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۶۱

۲- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۸۲

رتبه شود، وظیفه ما چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: بطور کلی اگر خوف داشته باشید که بر اثر امر به معروف و نهی از منکر، ضرر قابل توجهی به شما می‌رسد، انجام آن واجب نیست، ولی چنانچه بتوانید، لازم است از طرق غیر مستقیم اقدام نمائید.^۱

حالات مختلف احتمال ضرر نمره‌ای یا کسر حقوق و اخراج در اثر تذکر

۳۸۷- امر به معروف و نهی از منکر به معلمان، در صورتی که احتمال دهیم ضرر نمره‌ای برای ما داشته باشد، چه حکمی دارد؟ نسبت به رئیس اداره یا مدیر با احتمال کسر حقوق یا اخراج از محل کار چطور؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: موارد معروف و منکر مختلف است و صرف احتمال ضعیف ضرر، رافع تکلیف نیست.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: یکی از شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر این است که در امر و نهی کردن مفسده و ضرری نباشد، پس اگر بداند یا خوف این باشد که امر یا نهی او، ضرر جانی یا عرضی و آبرویی یا مالی قابل توجه نسبت به او یا بعضی از مؤمنین می‌رساند واجب نیست، ولی اگر معروف و منکر از اموری باشد که شارع مقدس اسلام اهمّیت زیادی به آن می‌دهد (مانند حفظ اسلام و قرآن و استقلال ممالک اسلامی، یا حفظ احکام ضروری اسلام)، باید اعتنا به ضرر نکنند و با بذل جان و مال در حفظ آنها بکوشند. در فرض سؤال اگر امر به معروف و نهی از منکر نمودن شخص برای شما ضرر یا مفسده دارد تخلف را به مسئولین مربوطه اطلاع دهید تا مطابق قوانین و مقررات با شخص خاطی برخورد شود.^۳

کاهش آبروی افراد در امر به معروف و نهی از منکر، شرط نیست

۳۸۸- در نهی از منکر گاه باعث خبث و کسر عرض این کس شود ساقط می‌شود یا نه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی محمدباقر **مجلسی**: به سبب خبث کردن معلوم نیست

۱ - کتاب پاسخ به ۳۰۰ پرسش از احکام معظم له صفحه ۶۷

۲ - دفتر معظم له

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۰۸۰۱۲۳

ساقط شود، و اگر هتک عرض شود شاید واجب نباشد.^۱

دشواری شرایط اقتصادی، بهانه‌ای غلط برای ترک امر به معروف و نهی از منکر

۳۸۹- آیا به دلیل این که جامعه در وضعیت اقتصادی دشواری به سر می‌برد، می‌توان از فریضه امر به معروف و نهی از منکر دست کشید؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: دشواری شرایط اقتصادی ربطی به وظیفه امر به معروف و نهی از منکر ندارد.^۲

بدبین شدن گناهکار به دین و مؤمنین، رافع تکلیف واجب امر به معروف و نهی از منکر نیست

۳۹۰- گاهی در اثنای امر به معروف و نهی از منکر مواردی پیش می‌آید که شخص گناهکار بر اثر عدم آگاهی از واجبات و احکام اسلامی، با نهی از منکر، نسبت به اسلام بدبین می‌شود، و اگر هم او را به حال خود رها کنیم، زمینه فساد و ارتکاب گناه توسط دیگران را فراهم می‌کند، تکلیف ما در این موارد چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: امر به معروف و نهی از منکر با رعایت شرایط آن یک تکلیف شرعی عمومی برای حفظ احکام اسلام و سلامت جامعه است، و مجرد توهّم این که موجب بدبینی فاعل منکر یا بعضی از مردم نسبت به اسلام می‌گردد، باعث نمی‌شود که این وظیفه بسیار مهم ترک شود.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: در فرض تحقق شرایط وجوب، باید حکم را بگویید و او را از این کار بازدارید. ملاحظه خاصی وجود ندارد.^۴ حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: مصلحت و یا مفسده هر کدام ترجیح دارد مقدم است.

احتمال دلخور و دفع شدن گناهکار بر اثر تذکر، رافع تکلیف نیست

۱- کتاب بیست و پنج رساله فارسی معظم له صفحه ۵۹۴ مساله ۱۵۰

۲- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۳۸۲

۳- اجوبه الاستفتانات معظم له سؤال ۱۰۶۲

۴- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۹۰۸۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: در انجام واجبات و ترک محرمات اذن پدر و شوهر لازم نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: بسمه‌تعالی سلام علیکم در امر به معروف و نهی از منکر، اذن شوهر یا پدر برای زن واجب نیست، لیکن اگر مرد مرتکب فعل حرام یا ترک واجب می‌شود، در صورتی که مرد دیگری نباشد که امر به معروف و نهی از منکر نماید، و امر به معروف و نهی از منکر مردها توسط زن در صورتی که ایجاد مفسده نکند، بر زن نیز واجب است و اگر مرد برای امر به معروف باشد و یا امر به معروف و نهی از منکر، برای زن ایجاد مفسده کند واجب نیست بلکه در صورت ایجاد مفسده، جایز نیست.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شبییری زنجانی**: خیر در فرض تحقق شرایط و جوب، امر و نهی واجب است و اذن و اجازه کسی دخیل نیست.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: نیاز به اذن شوهر نیست ولی زن برای خروج از منزل باید از شوهر اذن بگیرد.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اذن شوهر جزء شرایط و جوب امر به معروف و نهی از منکر نیست.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در صورتی که امر به معروف و نهی از منکر توسط خانمها منافات با حقوق شوهر و یا پدر نداشته باشد اذن لازم نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: چنانچه تمام شرایط امر به معروف و نهی از منکر محرز شود واجب است و مشروط به اذن پدر یا شوهر نمی‌باشد.^۵

عدم اطاعت از پدر و مادری که نهی از واجب می‌کنند

۳۹۳- در مورد کار نیکی که در نظر انسان خیلی مهم است ولی پدر و مادر راضی نیستند و بطور کورکورانه و عدم اطلاع از نتیجه آن کار، او را نهی می‌کنند پیروی از آنان لازم است یا این که شخص، به نظر خودش عمل کند؟

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۰۲۹۰

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۴۴۱۰

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۹۵۲۵

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۵۳۱۷۰۶

۵ - دفتر معظم له

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: اگر آن کار نیک، مستحب^۱ باشد و پدر و مادر از آن نهی کنند و مخالفت فرزند با آنها سبب ناراحتی آنها شود باید آن را ترک کند و اگر آن عمل، واجب است و پدر و مادر از عملی که بر فرزند، واجب است نهی کنند اطاعت آنها جایز نیست.^۱

امر به معروف و تبلیغ دین بدون اذن پدر

۳۹۴- بسمه‌تعالی محضر حضرت آیت‌الله‌العظمی گرامی دامت برکاته با عرض سلام، بنده حقیر طلبه‌ای هستم که چندسالی است مشغول خواندن دروس حوزوی هستم. خانواده من بخصوص پدرم با طلبگی بنده مخالف بود و با گذاشتن شرایطی مثل اینکه دروس دبیرستان را باید ادامه دهی و از راه حوزة قاضی شوی و... (خانواده مقید به مسائل دینی ندارم فقط در حد نماز و روزه آنها را با تقلید از خودشان) در حال حاضر برای مراسمات زیادی مردم بخصوص جوانان به من مراجعه می‌کنند. پدرم گفت که من راضی نیستم که شما با لباس علما برای سخنرانی به جایی بروی. من هم در همه موارد حرف او را گوش نمی‌کنم ولی در بعضی جاها (مجلس جوانان) که حضورم را مؤثر می‌بینم، بدون مشورت با او می‌روم. با توجه به موقعیت من، آیا بنده کاری را که انجام می‌دهم درست است یا خیر؟ شما پیشنهاد می‌فرمایید که چگونه رفتار کنم؟ (با زبان خوش حرف زدن و امر به معروف و ... تأثیری در او ندارد) در ضمن با ملبس شدن بنده هم مخالف است. در حال حاضر که ملبس دائم نیستم ولی اگر بخواهم دائم ملبس شوم، آیا باز هم رضایت او شرط است؟ خواهشمندم حقیر را راهنمایی بفرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **گرامی**: بسمه‌تعالی. انجام وظایف طلبگی رضایت پدر را لازم ندارد. تبلیغ وظیفه شماست و باید در لباس هم باشید.^۲

عدم نشوز زنی که پس از تذکر به شوهر قمارباز، به خانه پدر رفته و باز نمی‌گردد

۳۹۵- مردی قمار بازی می‌کند، زنش نهی از منکر می‌نماید، ولی شوهر گوش نمی‌دهد، تا این که زن به خانه پدرش می‌رود و شوهر، به خانه

۱ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۸

۲ - دفتر معظم له و مساله ۱۷۸

پدر زن می‌رود و به زن خود می‌گوید، که به خانه برگرد، اما زن حاضر نمی‌شود آیا زن ناشزه است یا نه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: اگر زن احتمال می‌داده که ترک طاعت زوج، او را از عمل حرام باز می‌دارد، زن ناشزه نیست و نفقه این مدّت را طلب دارد.^۱

عدم نیاز به اجازه از استاد حوزه در امر به معروف و نهی از منکر

۳۹۶- بعضی از اساتید حوزه به طلاب جوان اجازه نمی‌دهند به طور دسته جمعی در فریضه‌ی امر به معروف و نهی از منکر شرکت کنند آیا امر استاد مقدم است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: امر به معروف و نهی از منکر در مواردی که شرایط آن موجود باشد محتاج به اجازه نیست بلی اگر مجتهد از مورد خاصی نهی نماید اطاعت او لازم است.^۲

لازم نیست برای گناهکار دلایل قانع کننده بیاوریم، تذکر کافی است

۳۹۷- برای امر به معروف و نهی از منکر، حتماً باید برای گناهکار دلایل قانع کننده بیاوریم و سخنرانی کنیم؟ یا تذکر مختصر و مفید، برای رفع تکلیف و انجام واجب، کفایت می‌کند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: تذکر مفید و مختصر و نهی از منکر یا امر به معروف کفایت می‌کند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: استدلال و دلیل آوردن از شرایط امر به معروف و نهی از منکر نیست، همین مقدار که بشناسد این کار گناه یا واجب است و بداند که گناهکار گناه می‌کند و احتمال اثر بدهد و سایر شرایط موجود باشد، امر به معروف و نهی از منکر واجب است.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیبیری زنجانی**: باید به نحوی که احتمال تأثیر می‌دهد نهی از منکر کند چه با تذکر مفید یا نهی زبانی یا ترساندن از عواقب اخروی و مانند آن.^۴

۱- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۰

۲- کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۲ صفحه ۸۳ سؤال ۱۴۶۸

۳- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۵۲۲

۴- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۶۱۵

عدم اهانت به لباس روحانیت شرط نیست

۳۹۸- اگر طلبه‌ای بداند در صورت امر به معروف و نهی از منکر، به لباس علما اهانت می‌شود، آیا این عمل بر او واجب است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: موارد آن مختلف است.^۱

بی آبرو کردن و کاستن احترام گناهکار در صورت لزوم

۳۹۹- اگر امر به معروف و نهی از منکر مستلزم بی آبرویی کسی که واجب را ترک کرده و یا فعل حرام را به جا آورده باشد، و موجب کاسته شدن احترام او در برابر مردم گردد، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر در امر به معروف و نهی از منکر، شرایط و آداب آن رعایت شود و از حدود آن تجاوز نشود، اشکال ندارد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب است مگر تشخیص داده شود که رفتن آبروی یک فرد موجب ضعف پایه ایمانی مردم شود و یا مواردی تشخیص داده شود که حفظ آبروی آن فرد مهم‌تر از امر به معروف و نهی از منکر باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در صورتی تمام آداب و شرایط آن را رعایت نماید اشکالی ندارد.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحیدی نجفی**: اگر فاعل منکر متجاهر به فسق نباشد جایز نیست.

جواز بی آبرو یا بی احترام شدن گناهکار هنگام تذکر

۴۰۰- اگر در برخی مصادیق امر به معروف و نهی از منکر، چاره‌ای نداشته باشیم جز اینکه به آبرو و احترام فاعل منکر، آسیب بزنیم؛ یعنی امر و نهی، مستلزم کاستن آبرو و احترام گناهکار باشد؛ امر به معروف و نهی از منکر چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: بردن آبروی افراد و یا اهانت به آنان و یا علنی مطرح کردن آن در فرض امکان امر و نهی مخفیانه به بهانه امر به معروف و نهی از منکر جایز نیست مگر خود امر و نهی از نظر دیگران موجب

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۸۶۰

۲- اجوبه الاستفتانات معظم له سؤال ۱۰۵۳

۳- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۴۰۰۲۴

ابرو رفتن باشد که در این صورت نمی‌توان به بهانه این موضوع امر و نهی را ترک کرد و باید تشخیص موضوع توسط خود مکلف داده شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبـیـری زنجانی**: در فرض تأثیر امر و نهی، باید اهمّ و مهم کند؛ اگر اهمّیت فعل معروف و ترک منکر شرعاً اهمّ از ابروی طرف باشد، وجوب امر به معروف و نهی از منکر ساقط نمی‌شود.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: در صورتی که امر به معروف و نهی از منکر بدون رسیدن به مرحله آسیب زدن به ابروی گناهکار، اثر داشته باشد آسیب زدن به ابروی دیگران حرام است و امر به معروفی که موجب از بین رفتن ابروی کسی شود حرام می‌باشد؛ اگر قبل از رسیدن به این مرحله با اخلاق و روش خوب او را امر به معروف کرده باشد و اثر نکرده باشد و در مرحله‌ای برسد که بدون آسیب زدن به ابروی طرف، امر به معروف اثر نداشته باشد در این فرض هرچند به ابروی گناهکار آسیب برسد اشکال ندارد و بلکه برای جلوگیری از منکر و انجام معروف و فواید اجتماعی آن بارعایت مراحل قبلی، امر به معروف با آسیب زدن به ابروی طرف و کمی خشونت، لازم می‌باشد. البته باید این نکته را نیز توجه داشته باشد که مفسده ترک امر به معروف بیشتر است یا مفسده آسیب زدن به ابروی دیگران.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: اگر خود این عمل از منکرات نباشد، مانع ندارد.

عدم لزوم ارائه راهکار و پیشنهاد در امر به معروف و نهی از منکر

۴۰۱- مرز انتقاد کجاست؟ اگر انتقاد با پیشنهاد همراه نباشد، چه ضرری دارد؟ آیا خبرنگار در صورتی که پیشنهادی ارائه نکند، می‌تواند انتقاد کند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: انتقاد اگر با پیشنهاد توأم باشد به یقین بهتر است. ولی اگر انتقادکننده نتواند پیشنهادی مطرح کند، باز هم از باب امر به معروف و نهی از منکر باید وظیفه خود را انجام دهد.^۳

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۶۰۷

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۵۱۷

۳ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۶۳۵

لجاجت و تشدید گناه، رافع تکلیف آمر و ناهی نیست

۴۰۲- برخی شبکه‌های ماهواره‌ای غربی، به مخاطبان خود آموزش می‌دهند که اگر کسی به شما تذکر لسانی داد، به او فحش بدهید یا حتی (مثلاً) بعد از امر به حجاب) روسری خود را به طور کامل دربیابورید. آیا این آموزش‌های ماهواره که با هدف ساکت کردن مومنان و نابود شدن امر به معروف و نهی از منکر است، رافع تکلیف ماست؟ به عبارت دیگر، آیا به صرف اینکه ما احتمال بدهیم گناهکار ممکن است لج کند و گناهِش را تشدید کند، تکلیف واجب تذکر لسانی با حفظ مراتب، از ما ساقط می‌شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: با احتمال تأثیر و اجتماع سایر شرایط نهی از منکر، نهی از منکر واجب است و احتمال لج کردن طرف مقابل مسقط تکلیف نیست.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: چنانچه شرایط امر به معروف و نهی از منکر وجود داشته باشد باید تذکر داده شود و صرف احتمال، کفایت نمی‌کند مگر این که احتمال قابل توجهی باشد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: این نوع آموزش‌ها و فحش دادن‌ها تکلیف امر به معروف را ساقط نمی‌کند، بلی نسبت به افرادی که پشتوانه ندارد و امر به معروف سبب می‌شود که ابروی خودش را ببرد واجب نیست. حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: با این توجیهاات امر به معروف و نهی از منکر ساقط نمی‌شود مگر به گونه‌ای باشد که مطمئن باشید که مورد جسارت واقع می‌شوید و یاوری هم ندارید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: موارد مختلف است و صرف مطلب مذکور، مانع عمل به این فریضه مهم الهی نیست و امر به معروف و نهی از منکر با رعایت مراتب و شرایط در فرض ثبوت موضوع، واجب است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: موارد مختلف است. اگر احتمال قابل توجه و عقلایی بدهد که تذکر لسانی موجب زیادتر شدن گناه او می‌شود، نباید تذکر بدهد، بلکه باید با وجود شرایط از روش‌های دیگر مانند اقدام از طرق قانونی و مانند آن استفاده کند.

۱- دفتر معظم له

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۳۳۰۰۲۳۲

عدم نیاز به کارت و مجوز در مرحله رفتار و زبان

۴۰۴- امر به معروف و نهی از منکر، دارای مراتب و مراحل است از جمله قلبی، لسانی، اقدام فیزیکی. آیا در مرحله قلبی و لسانی، باید کارت و مجوز و اذن حکومتی داشته باشیم؟ در مرحله اقدام فیزیکی چگونه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: امر به معروف و نهی از منکر در مرحله قلبی و لسانی مشروط به داشتن کارت و مجوز حکومتی نیست. و در مرحله برخورد فیزیکی باید تابع قانون شرعی بود.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: امر به معروف قلبی و لسانی نیاز به کارت و مجوز دیگران ندارد اما امر به معروف فیزیکی که همراه درگیری است به جز موارد خاص اگر موجب هرج و مرج شود جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: امر به معروف و نهی از منکر مراتبی دارد که بعضی از این مراتب، احتیاج به اجازه حاکم شرع ندارد و بعضی دارد، آنچه احتیاج به اجازه حاکم شرع ندارد همان امر به معروف با زبان و دل و نصیحت کردن یا اعراض و بی‌اعتنایی و ترک مراد شده نمودن است و اگر تأثیر نکرد جایز است با کلمات تند و خشن که خالی از گناه باشد یا با توسل به زور، به این طریق که جلو فرد گناهکار را بگیرد، یا وسایل گناه را از دسترس او خارج سازد، اقدام نماید ولی اگر برای امر به معروف و نهی از منکر لازم شود که متوسل به ضرب و جرح یا اتلاف اموال و بالاتر از آن گردد در این صورت هیچ کس بدون اجازه حاکم شرع حق اقدام ندارد، بلکه باید اصل کار و مقدار و اندازه آن طبق ضوابط اسلامی با نظر حاکم شرع تعیین گردد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: در فرض سؤال در مرحله قلبی و لسانی نیاز به مجوز نیست، اما در مرحله اقدام فیزیکی نیاز به مجوز حکومتی است و بهتر است در این صورت از مجتهد جامع الشرایط هم اجازه گرفته شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: کارت و اذن حکومتی لازم نیست. و وظیفه شما - با وجود شرایط امر به معروف و نهی از منکر - امر و نهی زبانی است و مراتب بالاتر از آن موکول است به مسئولین مربوطه که می‌توانید به نهادهای ذی‌ربط گزارش دهید.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: امر به معروف و نهی از منکر وظیفه

۱ - دفتر معظم له

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۴de۳۲bf۴b۳۰۵۰۸۶۸ed۱۴c۰۰۵۰d۹۶۵۹c۰۰۱۹۹a۰a

یکایک افراد جامعه است و منوط به امور مذکور نیست اما برخی از مراتب آن که اگر توسط مردم انجام گیرد موجب برهم خوردن نظم عمومی می‌شود باید توسط حکومت اسلامی اجراء گردد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: مرتبه قلبی و لسانی وظیفه همه آحاد مسلمین است ولی بر خورد فیزیکی باید با اذن حاکم شرع باشد.^۱

تذکر لسانی، کارت و حکم قضایی لازم ندارد

۴۰۵- در امر به معروف و نهی از منکر، با حفظ مراتب و وجود شرایط وجوب، آیا برای تذکر لسانی، باید کارت و مجوز داشته باشیم؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: امر به معروف و نهی از منکر وظیفه همه مردم است و داشتن کارت و مجوز لازم نیست.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحیدی نجفی**: نیاز به مجوز و کارت مخصوص نمی‌باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: خیر شرعاً لازم نیست.^۲
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: لازم نیست.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: خیر.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: برای امر به معروف و نهی از منکر در صورتی که شرایط آن موجود باشد، از نظر شرعی داشتن کارت و مجوز لازم نیست.

همجنس بودن، جزء شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر نیست

۴۰۶- آیا یکی از شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر، ((هم جنس بودن ناهمی با فاعل منکر)) است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: هم جنس بودن لازم نیست اما نباید امر به معروف و یا نهی از منکر موجب انجام گناهی برای خود امر به معروف شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: چنین شرطی وجود ندارد.^۴

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۵۱۰

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۸۰۰۱۸

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

۷a۹۵f۱avbb۱v۴avf۱b۹bf۱dd۰۶۴۶۴cf

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: هم جنس بودن امر و ناهمی با فاعل منکر از شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر نمی‌باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: هم جنس بودن از شرایط امر به معروف و نهی از منکر نیست.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شهبازی زنجانی**: اختصاصی به افراد همجنس ندارد هرچند ممکن است بعضی موارد نهی از منکر به جهت مفسده نسبت به نامحرمان جایز نباشد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب کفائی است، اگر به اندازه کافی ناصح از جنس موافق باشد لزومی ندارد جنس مخالف اقدام کند.^۳

امر به معروف و نهی از منکر، منحصر به محارم و بستگان نیست

۴۰۷- آیا انسان فقط باید به محارم و بستگان خود امر به معروف و نهی از منکر کند؟ و درباره دیگران، وظیفه‌ای ندارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: امر به معروف به هر کسی که احتمال دهید تأثیر دارد و می‌پذیرد واجب است و محرم بودن شرط در امر به معروف نیست البته باید رعایت احکام امر به معروف بشود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: با وجود شرایط، امر به معروف و نهی از منکر واجب عمومی کفایی می‌باشد. بر هر فردی واجب است فرد دیگر را امر به معروف و نهی از منکر کند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: خیر امر به معروف و نهی از منکر وظیفه عمومی نسبت به همگان است.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: نسبت به همه امر به معروف و نهی از منکر واجب است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: امر به معروف و نهی از منکر با وجود شرایط آن نسبت به همه واجب است.^۵

۰۶۰۳۷۵۵۵۰۲۶۰a۶f۵۱fb۸۳۹c۲d۱۶d۸۵ca

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۴۷۳

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۵۵۵

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۲۷۰۱۷۸

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۵۶۷

۵ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۳۹۰۳۹d۲۹۷df۹۰۳۹۱d۸۲c۷f۵c۶۸aa۸۹۳۷b۵۱d۲۹۷df۹۰۳۹

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: دامنه وجوب امر به معروف و نهی از منکر محدود به محارم و بستگان نمی‌باشد بلکه در سطح جامعه اسلامی اگر منکر مشاهده شود تمام اشخاص موظف هستند با رعایت موازین شرعی به اقامه فریضه امر به معروف و نهی از منکر بپردازند.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شهبازی زنجانی**: اختصاصی به محارم و بستگان ندارد. بلکه ممکن است بعضی موارد نهی از منکر به جهت مفسده نسبت به نامحرمان جایز نباشد.^۲

وجوب تذکر منطقی به نامحرم

۴۰۸- امر به معروف و نهی از منکر مرد نسبت به زن نامحرم، یا بالعکس چگونه باید صورت پذیرد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: باید به صورتی باشد که خلاف شرعی در آن پیش نیاید، و به زبان خوش و منطقی انجام گیرد.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: با رعایت شرایط امر به معروف و نهی از منکر اشکال ندارد.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: مرد می‌تواند با رعایت مسائل شرعی به افراد نامحرم امر به معروف و نهی از منکر کند.^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: اگر با شرایط امر به معروف و نهی از منکر انجام گیرد و مفسده‌ای بر آن مترتب نباشد، اشکال ندارد. بلکه لازم است.^۶

نهی از منکر حتی با نگاه بدون ریبه یا اتفاقی به نامحرم

۴۰۹- اگر نهی از منکر مستلزم نگاه به زن نامحرم باشد، آیا نظر کردن واجب می‌شود؟ یا وجوب نهی از منکر در این مورد برداشته می‌شود؟ همه مراجع: نهی از منکر، ملازم با نگاه کردن نیست و نگاه‌های قهری و

۱- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۰۵۰۳۶۶

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۰۸۰

۳- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۸۹۵

۴- کتاب هزار و یک مسأله فقهی معظم له سؤال ۷۹۴

۵- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۵۰

۶- استفتائات پایگاه اینترنتی دفتر معظم له

اتفاقی اشکال ندارد.^۱

رفتن برادران برای نهی از منکر به مکان‌هایی که زنان بدحجاب حضور دارند

۴۱۰- بعضی از برادران برای امر به معروف و نهی از منکر و نصیحت و ارشاد به مکان‌هایی می‌روند که ممکن است زنان بی حجاب در آن جا حضور داشته باشند، آیا از آن جا که برای امر به معروف به آن جا رفته‌اند، نگاه کردن به زنهای بی حجاب برای آنان جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: نگاه اول اگر بدون قصد باشد، اشکال ندارد، ولی نگاه عمدی به غیر از صورت و دست‌ها تا مچ جایز نیست، هرچند به قصد امر به معروف باشد.^۲

وجوب تذکر به جنس مخالف در دانشگاه

۴۱۱- وظیفه جوانان مؤمنی که در دانشگاه‌های مختلط در رابطه با مفاسدی که در دانشگاه می‌بینند، چیست؟ آیا در این محیط می‌توانند دختری را امر و نهی کنند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: باید اولاً مواظبت از خود بنماید و ثانیاً به مقدار امکان امر به معروف و نهی از منکر داشته باشد.^۳

وجوب امر به معروف و نهی از منکر همزمان با پرهیز از گناه

۴۱۲- رفتن به صورت عمدی در جایی که احتمال افتان نگاه به نامحرمش زیاد است به قصد امر به معروف صحیح است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: رفتن به چنین جایی اگر مفسده نداشته باشد و خوف وقوع در حرام نباشد، اشکال ندارد و باید توجه داشته باشید افتادن نگاه به نامحرم اگر عمدی نباشد حرام نیست. ولی باید از تکرار نگاه و استمرار نگاه اجتناب کند.^۴

۱-۱- رساله دانشجویی، دفتر نشر معارف/ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها/ قم ۱۳۸۴، کد: ۵۰۰۰۱۶/۴۹۶

۲- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۸۶

۳- کتاب استفتائات معظم له

۴- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۴۷۶۷۵/۴۱۰۴۱۰۲۹۰۲۲۸b

حد وجوب و جواز هم کلام شدن با نامحرم برای انجام امر به معروف و نهی از منکر

۴۱۳- آیا هم کلام شدن با نامحرم برای نهی از منکر از مصادیق خوف گناه است؟ حد و حدود ارتباط با نامحرم برای امر به معروف و نهی از منکر چقدر است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: نظر حرام یا خوف گناه یا محرک بودن گفتگو و ارتباط خود از مصادیق منکر است و انجام این فریضه مجوز ارتکاب معصیت نیست بلکه اگر مفسده منکر دیگر از مفسده این گناه ارتباط، بیشتر یا مساوی باشد انجام این فریضه واجب یا جایز خواهد بود.^۱

وجوب تذکر به زنان بدحجاب کوچه و بازار حتی با نگاه قصد لذت

۴۱۴- دیدن اندکی از موی زنان در بازار و جز آن، بدون عمد چه حکمی دارد؟ آیا یادآوری و گفتن به آنان لازم است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ نگاه کردن به موی زنان - در فرض مزبور - اگر به قصد التذاذ جنسی نباشد، مانعی ندارد؛ و نهی از منکر در صورت تحقق شرایط لازم است، و الله العالم.^۲

جواز صحبت با نامحرم برای امر به معروف و نهی از منکر

۴۱۵- آیا صحبت کردن مرد با زن نامحرم جهت امر به معروف و نهی از منکر مشکلی دارد؟ اگر این عمل در اتاق یا محل خلوتی انجام گیرد، چگونه است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: اشکالی ندارد؛ مگر این که مفسده‌ای بر آن مترتب شود.^۳

لزوم حضور بسیجیان و مؤمنین در پارکها و مجتمع‌های تجاری به جهت

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۴۷۷

۲ - کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۳۵۸ سؤال ۱۵۹۹

۳ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۳۸۷

امر به معروف و نهی از منکر

۴۱۶- در خصوص فریضتین امر به معروف و نهی از منکر دیده شده برادران جهت تذکر به محل تجمع بد حجابها و گروههای رپ در پارکها و مجتمعهای تجاری میروند با علم به اینکه در این مکانها افراد بدحجاب و رپ حضور دارند آیا این کار جایز است یا نه؟
حضرت آیتالله العظمی **صافی گلپایگانی**: رفتن به آن محلها جهت نهی از منکر اشکال ندارد بلکه لازم است.^۱

عدم اشتراط اخلاص و نیت در امر به معروف و نهی از منکر

۴۱۷- آیا امر به معروف و نهی از منکر که از واجبات توصلی است، مشروط به خلوص نیت و قصد قربت هستند یا خیر؟
حضرت آیتالله العظمی **علوی گرگانی**: نیت امر به معروف داشتن برای ثواب لازم است اما جزو شرایط آن نیست.
حضرت آیتالله العظمی **نوری همدانی**: قصد قربت شرط کمال است.^۲
حضرت آیتالله العظمی **فاضل لنکرانی**: امر به معروف و نهی از منکر از واجبات توصلی است و اگر کسی بدون رضای خداوند و بدون قصد قربت به نیت دیگری امر به معروف کند ثواب ندارد بنابراین نیت قربت جزء شرایط امر به معروف نیست، ولی برای گرفتن ثواب، قصد قربت لازم است اما بدون قصد قربت هم تکلیف ادا می شود.^۳
حضرت آیتالله العظمی **سیستانی**: در امر به معروف و نهی از منکر، قصد قربت معتبر نیست بلکه مقصود، اقامه واجب و جلوگیری از حرام می باشد البته قصد قربت موجب رسیدن به ثواب الهی و پاداش آخری است.^۴
حضرت آیتالله العظمی **مکارم شیرازی**: قصد قربت شرط نیست ولی بدون آن ثواب به کسی نمی دهند.^۵
حضرت آیتالله العظمی **خامنه‌ای**: قصد قربت در امر به معروف و نهی از منکر

۱ - کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۲ صفحه ۸۲ سؤال ۱۴۶۶

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۵۵۵

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۲۷۴

۴ - کتاب توضیح المسائل جامع معظم له ج ۳ مساله ۲۶۸۶

۵ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۵۲ و استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۷۱۰۰۴۶

شرط نیست.^۱
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبـیری زنجانی**: خیر شرط نیست هر چند استحقاق ثواب منوط به نیت است.^۲
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: برای ترتب ثواب در امر به معروف و نهی از منکر قصد قربت لازم است.^۳
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: امر به معروف و نهی از منکر از واجبات توصلیه است که در صحت آنها قصد قربت لحاظ نشده اگر چه ثواب بدون نیت و قصد قربت بر آنها مترتب نمی‌شود غرض از آن دو قطع فساد و اقامه فرائض است چنانچه در روایات این باب تصریح شده است و این غرض بدون قصد قربت هم حاصل می‌شود و در صورت شک مقتضی اطلاق و اصول هم توصلیت است.^۴

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره bfd۶۰d۷۷۶df۳۲edd۴۸fd۴ca۷۲۸۶۹۰cac

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۰۴۴

۳ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۳۸

۴ - کتاب استفتائات معظم له

بسیار بزرگ و یا بسیار کوچک و در مورد دختر از دواج اجباری بصلحت دختر نیست و در مورد بصلحت ولایت دارد و در مورد بالغه رشیده مگر به سایر شرایط پدر و دختر باید با هم ترافعی کند و در تمام

الیه احترام پدر لازم است ولی اجبار فرزندان جایز نیست.

فلسطین

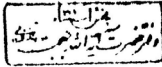
در فرض شرایط اجبار جایز نیست و در ولایت نه است و چون عقد صحیح نیست

نمی تواند.

حیز

لیست نام افراد و مقدار نفوس است

بخش ۱۱: یازده تأمل

تأمل اول: ارشاد جاهل

تأمل دوم: اجبار حجاب توسط حکومت اسلامی

تأمل سوم: ازدواج و طلاق

تأمل چهارم: بسیج و بسیجیان

تأمل پنجم: حسبه و احتساب

تأمل ششم: تشویق و تأیید گناه

تأمل هفتم: ضروریات دین

تأمل هشتم: فضای مجازی

تأمل نهم: جواز دفع منکر با منکری کوچکتر

تأمل دهم: حریم خصوصی

تأمل یازدهم: فسق و فاسق

بخش ۱۱: یازده تأمل

تأمل اول: ارشاد جاهل

لزوم گفتن حکم شرعی به کسی که نمی‌داند

۴۱۸- فردی حکمی را نمی‌داند و بر اثر ندانستن حکم؛ به احتمال زیاد به گناه می‌افتد. آیا باید حکم را به او گفت؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی روحانی: چنانچه در معرض معصیت قرار گرفتن است، برای ارشاد جاهل و نهی از منکر باید حکم را به او گفت.^۱

امر به معروف و نهی از منکر به جاهل قاصر و مقصر

۴۱۹- آیا در امر به معروف و نهی از منکر، به کسی که جاهل قاصر است باید تذکر دهیم؟ یا به کسی که جاهل مقصر است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی بشیر حسینی نجفی: بسمه سبحانه. اگر شخص معصیت کار، جاهل باشد؛ در هر حال ارشاد او از باب امر به معروف و نهی از منکر، واجب است. والله العالم.^۲

وجوب امر و نهی و تعلیم و ارشاد زن بر شوهر

۴۲۰- مساله امر و نهی زن، بر شوهر واجب است یا نه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی ابوالقاسم گیلانی مشهور به میرزای قمی: بر شوهر، امر و نهی زن، واجب است و این که او را وادارد به تحصیل مسائل خود، هرگاه کسی نباشد که تعلم او کند به غیر شوهر، واجب عینی می‌شود که بر او تعلیم کند.^۳

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۹۰۹

۲- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتانات امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۶۰

۳- جامع الشتات معظم له فارسی ج ۱ صفحه ۴۱۸ سؤال ۱

لزوم ارشاد مقلدین علمای نالایق

۴۲۱- آیا وظیفه داریم افرادی که از علمای نالایق تقلید می‌کنند راهنمایی و ارشاد بنماییم یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه‌تعالی. بلی ارشاد جاهل و جلوگیری از علم شدن افراد نالایق واجب است.^۱

ارشاد جاهل در تقلید

۴۲۲- اگر تقلید کسی اشکال داشته باشد، آیا وظیفه داریم به او گوشزد کنیم؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اگر جاهل به مساله است، ارشاد نمایید.^۲

وجوب ارشاد جاهل

۴۲۳- آیا ارشاد جاهل واجب است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: ارشاد جاهل نسبت به احکام شرعی و واجبات و محرماتی که غالباً به آنها نیاز دارد واجب است.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنجانی**: ارشاد جاهل به حکم در صورت حرجی نبودن و احتمال تأثیر -هرچند در آینده- واجب است و ارشاد جاهل به موضوع در موضوعات مهمه مانند دماء و فروج لازم است.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: ارشاد جاهل از باب وجوب امر به معروف و نهی از منکر نیز اگر داخل در قلمرو امر به معروف قرار بگیرد واجب می‌شود.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: ارشاد جاهل در موضوعات لازم نیست مگر این که موضوع بسیار مهمی از قبیل حفظ خون انسان دیگری باشد.^۴

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۴۵۵

۲- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۱۵

۳- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۹۶۶

۴- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۶۰۴۰۱۴۵

ارشاد جاهل، تذکر به غافل، امر به معروف و نهی از منکر

۴۲۴- لطفاً بفرمایید آیا ارشاد جاهل، جزء مصادیق امر به معروف و نهی از منکر است؟ یا حکم شرعی دیگری است؟ تذکر به غافل چگونه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: این موارد هم از مصادیق امر به معروف و نهی از منکر است گر چه عنوان ارشاد جاهل هم بر آن صدق می‌کند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیبیری زنجانی**: ارشاد در جایی است که شخص، نسبت به حکم یا موضوع و یا هر دو جاهل باشد، بر خلاف امر به معروف و نهی از منکر که فرد، عالم به حکم و موضوع است. ارشاد جاهل به حکم در صورت حرجی نبودن و احتمال تأثیر هرچند در آینده واجب است. و ارشاد جاهل به موضوع در موضوعات مهمه مانند دماء و فروج. تذکر به غافل از موارد ارشاد جاهل است.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: ارشاد جاهل از باب امر به معروف و نهی از منکر لازم است و از مصادیق امر به معروف و نهی از منکر می‌شود. تذکر به غافل نیز از باب امر معروف و نهی از منکر لازم است.^۲
حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: موارد مختلف است و بین موارد جهل به موضوع و حکم فرق است.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: ارشاد جاهل غیر از مسئله امر به معروف و نهی از منکر می‌باشد.

تخلی رو به قبله یا پشت به قبله، با جهل یا علم

۴۲۵- شخصی در حال تخلی، رو به قبله یا پشت به قبله نشسته است، آیا واجب است به او تذکر دهیم؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: چنانچه عالم به حکم و موضوع است (یعنی می‌داند که این عمل حرام است و قبله را هم می‌داند) در این فرض، از باب امر به معروف و نهی از منکر، واجب است به او تذکر دهید و اگر جاهل به حکم است (یعنی نمی‌داند که تخلی، رو به قبله و پشت به قبله حرام است) در این فرض، از باب وجوب ارشاد جاهل، واجب است مسأله را

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۰۵۴

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۲۷۳

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۵۵۸

به او تذکر دهید، و اگر جاهل به موضوع است (یعنی مسأله را می‌داند ولی نمی‌داند که سمت قبله نشسته) در این صورت تذکر واجب نیست.^۱

حالات مختلف اشتباه در اعمال عبادی مثل نماز

۴۲۶- اگر فردی در انجام اعمال عبادی دچار اشتباه شود مثلاً وضو یا نمازش را اشتباه انجام دهد وظیفه ما چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: چنانچه عمل عبادی او در حالت غفلت و یا عدم علم باطل باشد باید تذکر داده شود تا عمل خود را اصلاح کند چرا که در این صورت مصداق امر به معروف و نهی از منکر صدق می‌کند و اما اگر در این حالات عمل او شرعاً باطل نباشد تذکر هم وجوب ندارد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: کسانی که احکامی را نمی‌دانند لازم است آن احکام به آنها گوشزد شود ولی در موضوعات لازم نیست مگر این که موضوع بسیار مهمی از قبیل حفظ خون انسان دیگری باشد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: لازم نیست مگر اینکه اشتباه ناشی از جهل به حکم باشد که در این صورت بنا بر احتیاط ارشاد، واجب است.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: فقط در فرضی که حکم مساله را بلد نیست، در صورت احتمال تأثیر از باب ارشاد جاهل تذکر به وی واجب است.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **حسینی شاهرودی**: اطلاع دادن عمل بسیار خوب و مستحب است ولی واجب نیست، مگر آن که بگوییم از باب ارشاد جاهل لازم است.^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: واجب نیست مگر در مواردی که مسئولیتی نسبت به اشخاص دارد که مسئول تصحیح اعمال عبادی آنها نیز می‌باشد.^۶

۱ - جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۲ صفحه ۸۴ سؤال ۹۴

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۶۰۴۰۱۴۵

۳ - اجوبه الاستفتانات معظم له سؤال ۷۲۹ و دفتر معظم له

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۶۳۷

۵ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۶۳۰

۶ - کتاب استفتانات معظم له مساله ۱۱۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: تا حد اطمینان به عدم تأثیر لازم است؛ با وجود سایر شرایط.^۱
حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: تا حد اطمینان به عدم تأثیر لازم است؛ با وجود سایر شرایط.^۲

۱ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۸۴۸

۲ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۸۴۸

تأمل دوم: اجبار حجاب توسط حکومت اسلامی

اجبار حجاب برای زنان خارجی غیر مسلمان که به ایران می‌آیند

۴۲۷- آیا این درست است که حجاب در جامعه اجباری باشد؟ آیا حجاب اسلامی را زنان خارجی که به ایران می‌آیند یا پیروان ادیان دیگر باید رعایت کنند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه جلت اسمائه حجاب برای زنان مسلمان از واجبات است و حکومت اسلامی و افراد مکلف‌اند به امر به معروف، و امر به معروف در هر جایی که ممکن باشد، واجب است و اجبار بر حکومت قهراً لازم است و همچنین زنان کفار که اجبار می‌شوند به حجاب برای حفظ اجتماع است از هر چیزی که خلاف خواسته اسلام می‌باشد.^۱

الزام حجاب توسط حکومت اسلامی

۴۲۸- آیا بر حکومت اسلامی لازم است که رعایت حجاب اسلامی را برای مسلمین اجباری و الزامی کند و متخلفان را مجازات نماید؟ یا باید به همه سبک‌های زندگی احترام بگذارد و از دخالت در این مساله خودداری نموده و صرفاً با تبلیغ و وعظ به ترویج و تبیین ارزش‌ها و هنجارهای مطلوب اسلامی بپردازد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه جلت اسمائه، کشف حجاب یکی از محرّمات اجتماعی است و جلوگیری از آن یکی از مصادیق نهی از منکر است. در زمان پیغمبر اسلام (ص) این وظیفه یکی از وظایف اجتماعی بوده است و دقت شود نهی از منکر یکی از احکام مسلمه بوده و هست و در زمان ائمه اطهار (ع) و بعد نواب امام عصر (عج) نیز ایشان مقید به انجام این وظیفه بوده و هستند و بدانید که این وظیفه مختص به علما و حکام نیست. بلکه بر حسب مقدار تمکن، همه مکلف به آنند.^۲

۱- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتاء شماره ۱۰۱۶

۲- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتاء شماره ۱۴۵۸

لزوم الزام توریست‌ها به رعایت حجاب اسلامی

۴۲۹- آیا لازم است حجاب را برای توریست‌ها الزامی کنیم؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: افراد توریست، از جهت حکم فقهی حجاب، تابع دین خود هستند؛ لکن همان گونه که ملزم به رعایت دیگر قوانین کشور هستند نباید اجازه داده شود بر خلاف ارزش‌های دینی و فرهنگی کشور اقدام کنند، و موجب اشاعه فساد و ابتذال اخلاقی شوند.^۱

جواز شرع بر اجبار حجاب در جامعه اسلامی

۴۳۰- حضرت آیت‌الله‌العظمی **گرامی** مدظله‌العالی؛ با عرض سلام؛ آیا بر حکومت اسلامی لازم است که رعایت حجاب اسلامی را برای مسلمین اجباری و الزامی کند و متخلفان را مجازات نماید؟ یا باید به همه سبک‌های زندگی احترام بگذارد و از دخالت در این مساله خودداری نموده و صرفاً با تبلیغ و وعظ به ترویج و تبیین ارزش‌ها و هنجارهای مطلوب اسلامی پردازد؟ آیا آیه‌ای از قرآن در این زمینه قابل استناد است؟ (نه در زمینه وجوب حجاب بلکه در زمینه وجوب اجباری کردن آن توسط حکومت) یا در سیره حکومت پیامبر (ص) و امیرالمؤمنین (ع) نشانی از الزامی بودن حجاب شرعی یا کیفر بی حجابان موجود است؟ آیا ائمه معصومین متعرض خلفای اموی و سپس عباسی شدند که چرا در قلمرو سرزمین‌های اسلامی حجاب را اجباری نمی‌کنند؟ عرف حکومت‌های شیعه و سنی در طول هزار سال از آغاز دوره غیبت کبری تاکنون آیا اجباری کردن حجاب بوده است؟ چند فقیه برجسته چنین فتوایی داده‌اند؟ آیا فتوای خلاف آن هم داریم؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **گرامی**: بسمه‌تعالی. ۱- هر کار خلاف شرع باید از طریق امر به معروف و نهی از منکر جلوگیری شود. منکر هر قدر مهم‌تر؛ جلوگیری از آن هم لازم‌تر. ۲- جدای از امر به معروف که وظیفه هرکسی است، حاکم شرع هم موظف است جلوگیری کند. لیکن اگر مصلحت اقتضا کند که اجبار نشود، اجبار نمی‌کند. این مطلب به این صورت از مسلمات فقه اسلامی است. تاریخ، چه گذشته و چه بوده، مربوط به مصلحت در هر زمانی است و دخالتی در حکم شرع کلی ندارد. والسلام.^۲

۱ - کتاب استفتائات معظم له
۲ - دفتر معظم له و مساله ۸۶

الزام مردم سایر کشورها به احکام اسلام

۴۳۱- آیا غیر از سکنه کشور جمهوری اسلامی ایران (اعم از مسلمان و کافر) افراد ساکن کشورهای دیگر و بخصوص کفار آنها ملزم به احکام اسلامی می‌باشند؟ یا خیر؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موسوی اردبیلی**: مسلمانان در هر جا که باشند، ملزم به رعایت احکام اسلامی می‌باشند. مکلف بودن کفار به فروع دین معلوم نیست. ولی هنگام ورود به جامعه اسلامی می‌توان آنها را ملزم به رعایت شئون جامعه اسلامی مثل حفظ حجاب و جلوگیری از شرب خمر علنی نمود.^۱

جواز کیفر زنانی که پوشش مناسب ندارند

۴۳۲- آیا حاکم شرع می‌تواند زنانی را که در اجتماع یا انظار عمومی موی سرشان پیداست؛ یا زنانی که لباسی به تن دارند که برجستگی‌های بدن را نشان می‌دهد؛ یا زنانی که پوشش نامناسب دارند؛ یا زنانی که آرایش کرده باشند؛ کیفر نماید؟ اگر پاسخ مثبت است بنا به چه ادله فقهی زنان مورد سؤال را حاکم شرع می‌تواند کیفر نماید؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **جوادی آملی**: ۱- حکومت اسلامی برای افرادی که عمداً احکام شرعی را ترک می‌کنند حد یا تعزیر قرار داده است. ۲- تعلیم احکام، تنبیه دادن غافل، موعظت و ارشاد سپس امر به معروف و نهی از منکر باید رعایت شود. ۳- اجرای حد یا تعزیر نباید مزاحم با حکم شرعی مهم یا اهم باشد.^۲

وظیفه حکومت در جلوگیری از بدحجابی‌های علنی

۴۳۳- آیا بر حکومت اسلامی لازم است که از ترویج گناه مثل بی‌حجابی جلوگیری نماید؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: حکومت اسلامی و مسلمانان نسبت به گناهان پنهانی افراد وظیفه‌ای ندارند، ولی بدون شک نسبت به گناهانی که به طور علنی و آشکار، در سطح جامعه انجام می‌شود وظیفه نهی از منکر دارند، و الا جایبی برای انجام این وظیفه مهم باقی نمی‌ماند.

۱- دفتر معظم له و مساله ۱

۲- کتاب استفتانات معظم له

جواز تعزیر بی حجاب با اذن حاکم شرع

۴۳۴- می دانیم که حجاب واجب است. آیا اجبار هم هست؟ یعنی اگر بانویی حجاب را رعایت نکرد باید مورد ضرب و شتم قرار گیرد؟ آیا در حکومت حضرت علی (ع) هم حجاب اجبار بوده؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی گرامی: بسمه تعالی. اگر نهی از منکر شده و لجبازی می‌کند با اجازه حاکم شرع حق تعزیر هست.^۱

تأمل سوم: ازدواج و طلاق

الزام به ازدواج کسی که به گناه می افتد؛ از باب امر به معروف و نهی از منکر

۴۳۵- زنی ازدواج نمی کند و از راه حرام و گناه عمل نامشروع انجام می دهد و موجب آبروریزی خانواده خود شده، آیا به واسطه قاعده لاجرم می شود او را اجبار به ازدواج حلال کرد؟
حضرت آیت الله العظمی روحانی: به عنوان نهی از منکر می شود اجبار نمود و احتیاج به لاضرر هم نیست.^۱

ازدواج با مرد مسلمانی که نماز نمی خواند

۴۳۶- می خواستم ببینم ازدواج با مردی که مسلمان است ولی نماز نمی خواند چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله العظمی روحانی: ازدواج باطل نیست ولی اگر احتمال بدهید که عدم ازدواج سبب نمازخوان شدن او می شود، ترک آن ازدواج از باب نهی از منکر واجب است.^۲

نجات فرزندی که با زن بودایی زندگی می کند

۴۳۷- پسر من در خارج از کشور همسری اختیار کرده که دین بودایی (بت پرست) دارد. لذا به عنوان یک فرد مسلمان بارها به او متذکر شده ام که همسرت را در جهت دین مبین اسلام راهنمایی کن و مسلمان نما ولی پسر من از این امر خودداری می ورزد. که جای چند سؤال است: الف: آیا بنده به عنوان یک مادر وظیفه ام را انجام داده ام؟ ب: آیا فرزندی که از او به دنیا می آیند دارای اشکال شرعی هستند؟ ج: آیا اصلاً جایز است که فرزندم با زن مذکور ازدواج کند؟ د: آیا پسر من با این وصلت از اسلام خارج شده است؟ ه: وقتی که آنها به منزل من می آیند می توانم راه بدهم؟
حضرت آیت الله العظمی روحانی: بسمه جلت اسمائه الف: شما به عنوان یک مسلمان و مادر وظیفه امر به معروف را انجام داده اید. ب: فرزندان در صورتیکه

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۸۲۶

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۴۲۸

یکی از پدر و مادر مسلمان باشند، محکوم به مسلمان بودنند بنابر این اشکال ندارد چون پدرشان مسلمان است ولی چون عقد باطل است حلال زاده نیستند. ج: ازدواج مسلمان با مشرک باطل است. د: خود پسران از اسلام خارج نشده است. ه: راه بدهید ولی راهنمایی کنید اقلأً از حال به بعد زن مسلمان شود تا بچه‌های بعدی حرام زاده نشوند و پسران مبتلا به زنا نباشد.^۱

ازدواج با زنی که برخی اعمال عبادی را انجام نمی‌دهد

۴۳۸- ازدواج با زنی که بعضی از عبادات خود را مانند نماز و روزه با این که قبول دارد که از لوازم دین است انجام نمی‌دهد، صحیح است یا نه؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: در فرض سؤال، چنین زنی مسلمان و عقد او صحیح است، و لکن بر کسانی که اطلاع از حال او دارند لازم است اگر احتمال تأثیر بدهند او را امر به معروف و نهی از منکر نمایند.^۲

اشتهار به فساد و فحشا

۴۳۹- شخصی مدت زیادی با رفت و آمدهای مشکوک و برخورد شبیه آمیز با همسر یکی از اقوام، شوهر او را وادار نموده تا او را طلاق دهد و پس از عده، با او ازدواج کرده. البته این شخص در زمان طاغوت در بین دوستانش مشهور به فساد و فحشاء بوده و توبه هم نکرده. رفت و آمد اقوامش با چنین شخصی چگونه باید باشد؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: قطع رحم جایز نیست و رفت و آمد اشکال ندارد و با مراعات شرایط مقرر، امر به معروف و نهی از منکر نمایید.^۳

وصلت با خانواده‌ای که به نماز بی‌قید و بند هستند

۴۴۰- با یک خانواده فامیل شده‌ام که متأسفانه قید و بندی به نماز ندارند. من ناچارم بعضی اوقات به خاطر فرزندم که داماد آنها شده به منزل آنها بروم. آیا رفتن به خانه چنین شخصی بعنوان صله رحم جایز است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مجتبای تهرانی**: صله رحم مستحب و قطع رحم

۱- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتاء شماره ۲۱۲۴

۲- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۸

۳- استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۸۵

حرام است.^۱

ازدواج با زن مسلمان بی حجاب به جهت ارشاد و هدایت او

۴۴۱- آیا ازدواج با زن مسلمان بی حجاب حرام است؟ و آیا اگر این امر، انجام شد، مرد فعل حرام کرده است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: با احتمال آن که به واسطه ازدواج با او ممکن است او را ارشاد کند و از معصیت باز دارد، مانعی ندارد.^۲

مدارا و تذکر به زنی که وظایف دینی را انجام نمی‌دهد

۴۴۲- زنی که نسبت به مسائل دینی سهل انگاری می‌کند، امر به معروف توسط شوهر اثر نمی‌کند، وظیفه‌ی شوهر طلاق زن است یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ طلاق لزومی ندارد و به امر به معروف و نهی از منکر ادامه دهد، و الله العالم.^۳

اجبار ازدواج به فرزندان توسط پدر و مادر

۴۴۳- آیا پدر و مادر شرعاً می‌توانند پسر یا دختر خود را مجبور به ازدواج (با شخص خاصی) کنند؟ و در صورت اجبار آیا عقد آنان صحیح است؟^۴
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: در فرض سؤال، اجبار جایز نیست و بدون رضایت زوجین، عقد صحیح نیست.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهبخت**: نمی‌توانند و عقد فضولی است.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: بیوه و پسر بالغ را نمی‌توان اجبار کرد و در مورد دختر، ازدواج اجباری به مصلحت دختر نیست و پدر در مورد مصلحت ولایت دارد و در مورد بالغه رشیده باکره بنا بر احتیاط، پدر و دختر باید با هم تراضی کنند.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: البته احترام پدر واجب است ولی اجبار فرزندان جایز نیست.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: خیر.

۱- کتاب استفتائات معظم له

۲- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۳۰

۳- کتاب استفتائات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۲۰۲ سؤال ۹۷۱

۴- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۴ صفحه ۵۷

حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی: نمی‌توانند.

پوشیدن البسه غربی و خودباختگی فکری

۴۴۴- آیا با شخصی که خودباختگی فکری و عملی «مانند پوشیدن البسه غربی ورپی و مانند آن» دارد می‌توان برخورد کرد، یا با او معاشرت نمود، یا با او ازدواج کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: از آنچه موجب ترویج فرهنگ فاسد غربی می‌شود باید پرهیز کرد، مگر این‌که انسان بتواند چنین افرادی را توجیه کند.

ادعای محرمیت توسط دختر و پسری که در مکان عمومی هستند

۴۴۵- در ازدواج موقت مثلاً اگر طرفین بیرون از منزل با هم دیده شوند برای اثبات اینکه صیغه‌ی خوانده شده مراجعه به پدر دختر کافی است یا حتماً باید مانند ازدواج دائم ثبت شده باشد؟ در مورد بیوه‌ها و غیره چگونه ثابت می‌شود که بین طرفین صیغه‌ی خوانده شده تا برادران بسیج و یا امر به معروف و ناهی از منکر مطمئن شوند که فساد در میان نیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: در صحت ازدواج ثبت محضری شرط نیست وقتی زن و مرد مسلمان بگویند که با هم ازدواج کرده‌ایم حرف آنها شرعاً مسموع است.^۱

زندگی با زن یا شوهری که نماز نمی‌خواند

۴۴۶- زن یا شوهر با اینکه منکر نماز نیست، اما نماز نمی‌خواند. آیا می‌شود با او زندگی کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی: زوجیت باقی است. ولی باید امر به معروف و نهی از منکر را ادامه دهید.^۲

۱ - کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۲ صفحه ۲۹ سؤال ۱۳۱۷
۲ - جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۱ صفحه ۴۵۷ سؤال ۱۷۴۲

تنفر از گناه را باید حتماً ابراز کرد؛ حتی اگر پدر و مادر، ناراحت شوند

۴۴۷- شخصی یکی از اقوامش علاوه بر تارک الصلاة بودن، به بعضی از مقدسات بی‌احترامی می‌کند و او برای احترام پدر و مادر حرفی به او نمی‌زند ولی قلباً از او ناراضی و ناراحت است، آیا همین مقدار در نهی از منکر کافی است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر می‌توانید او را نصیحت کنید و امر به معروف و نهی از منکر نمایید و ناراحت شدن پدر و مادر مسقط تکلیف نمی‌شود و اگر رفت و آمد با چنین افرادی تأیید آنان باشد ترک کنید.^۱

وجوب کراهت قلبی از منکر

۴۴۸- آیا کراهت قلبی از انجام منکرات واجب است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: واجب است.^۲

۱- جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۱ صفحه ۲۳۶ سؤال ۹۵۰

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۴۵

تامل چهارم: بسیج و بسیجیان

طلب حلالیت و استغفار برای انجام مرحله سوم امر و نهی بدون اذن حاکم شرع

۴۴۹- در دوران نوجوانی که مصادف با دهه شصت بود من در بسیج محلات مشغول به خدمت بودم که در حین این انجام وظائف گاه با کسانی که از منظر ما مرتکب بزه یا منکری بودند برخورد فیزیکی می‌کردیم و آنها را با جلب مورد ضرب و شتم قرار می‌دادیم. اکنون به ایشان دسترسی ندارم آیا اموری که در آن شرایط انجام می‌دادیم درست بوده و اگر نه چگونه رضایت آنها را حاصل کنم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: بدون اجازه حاکم شرع اینگونه نهی از منکر کردن برای افراد عادی جائز نیست و اگر چنین کاری کرده‌اید و دسترسی دارید حلیت بطلید والا برای آن اشخاص استغفار کنید و کار خیر انجام دهید.^۱

گشت زنی بسیجیان برای مبارزه با منکرات

۴۵۰- گشت زنی و نظارت در اماکن عمومی به عنوان مبارزه و برخورد با مفساد اجتماعی برای بسیجیان یا غیر آنها چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: برای ردع از منکرات با وجود شرایط مانعی ندارد.^۲

رفتن گروه‌های بسیجی آموزش دیده به مناطقی که گناهای مثل بدحجابی زیاد است برای نهی از منکر

۴۵۱- آیا گروه‌های بسیجی امر به معروف و نهی از منکر پس از گذراندن آموزش‌های صحیح، می‌توانند صرفاً برای انجام این فریضه به منطقه‌ای که در آن گناهای مانند بی‌حجابی زیاد است بروند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی: انجام اینگونه کارها به صورت منظم و به دور از ایجاد هرج و مرج و با درنظر گرفتن تبعات مثبتان مانعی ندارد.

۱ - استفتائات پایگاه اینترنتی دفتر معظم له

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۵۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر طبق قانون وظیفه رفتن به جای دیگری که گناهان مانند بی‌حجابی و امثال آن زیاد است، داشته باشند باید بروند و با رعایت شرایط و مراتب باید امر به معروف کنند و از برخورد خشن و تند در ابتداء با هر فرد خودداری کنند.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـیـبـری زنجانی**: مانند بقیه موارد است در صورت وجود شرایط این فریضه و عدم مفسده لازم است.^۲

جلوگیری از موسیقی حرام

۴۵۲- گاهی در عروسی‌ها به پخش نوارهای موسیقی که بعضی از آنها از صداوسیما هم پخش می‌شود می‌پردازند؛ آیا نیروی انتظامی و یا بسیج و یا نهاد دیگری، می‌توانند آنها را از این عمل بازدارند و نهی از منکر کنند؟ همه مراجع: اگر از نوع موسیقی حرام باشد، گوش دادن به آن جایز نیست و نهادهای یادشده وظیفه دارند ارشاد و نهی از منکر کنند و سرف پخش شدن آن از رسانه صداوسیما، دلیلی بر جواز آن نیست. ولی صداهای مشکوک اشکال ندارد.^۳

لزوم تشکیل گروه‌های امر به معروف و نهی از منکر بین بسیجیان

۴۵۳- آیا حضرت‌تعالی صلاح می‌بینید که در بین بسیجیان گروه‌هایی برای امر به معروف و نهی از منکر تشکیل شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: چنانچه آموزش‌های لازم را در زمینه امر به معروف و نهی از منکر و شرایط و ظرافتهای آن ببینند کار بسیار خوبی است، بلکه در شرایطی واجب است ولی نباید بهانه‌ای به دست مخالفان بدهند،

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۴۴۰

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۴۷۸

۳- حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی استفتانات ج ۲ س ۱۳۷۲ و ۱۷۱۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی جامع المسائل ج ۲ س ۱۴۶۲ و ۱۴۵۹ و ج ۱ س ۱۰۱۶ و ۱۰۰۷

حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی استفتانات س ۱۰۷۱ و ۱۰۵۹

حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی جامع المسائل ج ۱ س ۹۴۷ و ۹۴۶ و ۹۹۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای اجوبه الاستفتانات س ۱۱۵۴ و ۱۰۶۶ و ۱۱۳۹

حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی پایگاه اینترنتی دفتر معظم له موسیقی ش ۱۳ و ۲۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت توضیح المسائل م ۱۶۰۸ و متفرقه م ۲۰

حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی استفتانات ج ۱ س ۱۰۱۱ و ۱۰۱۵

و رعایت ادب اسلامی را در هر حال بنمایند.^۱

حکم تفحص از محرمیت زن و مرد

۴۵۴- چنانچه زن و مردی، که بین آنها علقه زوجیت وجود ندارد، در خیابان یا در هر محل عمومی دیگر در حال تردد باشند، اما رفتار آنان کاملاً عادی بوده، و موجب اخلال در نظم عمومی، یا جریحه دار شدن احساسات دیگران نشوند، آیا افراد حقیقی، یا حقوقی مانند نیروی انتظامی، بسیج، امر به معروف و مانند آن، مجاز به تفحص و بررسی رابطه آنان هستند؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شـیرازی**: تفحص درباره دیگران جایز نیست؛ مگر این که مساله به صورت گسترده درآید و سبب آلودگی اجتماع شود.

وجوب تذکر بسیجیان با زبان خوش به خانم‌های بدحجاب

۴۵۵- آیا تذکر دادن به زنان بدحجاب در جامعه، از سوی برادران بسیجی جایز است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شـیرازی**: در صورتی که امید تأثیر باشد واجب است؛ ولی با زبان خوش و مؤدبانه باشد تا مفسده‌ای بر آن مترتب نشود.^۲

جواز بسیج در تنبیه با مراعات حدود شرعی نسبت به منکرات علنی

۴۵۶- آیا در برابر خلافهایی که در جامعه دیده می‌شود و توسط برادران بسیج جلوگیری بعمل می‌آید، تنبیه لازم است، در چه مواردی و تا چه حد؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: باید ضوابط امر به معروف و نهی از منکر رعایت شود.^۳

ضرورت رفتن مؤمنین به مکان‌های عمومی برای نهی از منکرات علنی

۴۵۷- آیا گشت و رفت و آمد در اماکن عمومی به عنوان مبارزه و برخورد با مفسد و بدحجابی جایز است یا نه؟ حدود آن را بیان بفرمائید. حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: شرائط و برنامه امر به معروف و

۱ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۳۸۳

۲ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۳۷۴

۳ - کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۲ صفحه ۸۱ سؤال ۱۴۶۴

نهی از منکر و مراتب آن در فقه بیان شده و اختصار آن را می‌توانید در نوشته‌ای که از حقیر به نام «راه اصلاح یا امر به معروف و نهی» از منکر طبع شده ملاحظه نمایید و رفتن به مراکز و اماکن عمومی مثل بازار و خیابان که معرض وقوع بعض منکرات باشد برای انجام این وظیفه جایز است و با علم به آن لازم است و حکومت اسلامی برای صیانت از اخلاق جامعه و جلوگیری از مفاسد هم می‌تواند بلکه وظیفه دارد که افرادی را برای منع از منکرات به گشت‌وگذار در این اماکن معین نماید اما جهت نهی از منکراتی که ظاهر نیست به صرف احتمال وقوع آن فحص و کاوش و تفتیش جایز نیست، و الله العالم.^۱

تأمل پنجم: حسبه و احتساب

تعریف امور حسبیه

۴۵۸- امور حسبیه چه اموری است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **حسینی شاهرودی**: اموری است که خداوند راضی به ترک یا تعطیل شدن آنها نیست. اموری است که لایرضی الشارع بترکها و تعطیلها.^۱
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: امور حسبیه کارهایی هستند که مشروعیت آنها حتمی است و از نظر شرع مقدس اسلام باید انجام شوند و مسئولیت آن هم متوجه شخص خاصی نیست، مانند امر به معروف و نهی از منکر و امثال آن.^۲

لزوم اذن مجتهد در امور حسبیه

۴۵۹- در تصدی امور حسبیه یعنی مواردی که شارع راضی به اهمال آن نیست مثل پرداخت رد مظالم، ظاهراً مراجع عظام اجازه مجتهد را شرط می‌دانند آیا لازم است اجازه از مرجع خود شخص باشد یا از هر مرجعی می‌شود اجازه گرفت؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **حسینی شاهرودی**: از مجتهد مطلق جامع شرایط می‌شود اجازه گرفت ولو مرجع تقلید خود شخص نباشد.^۳

امر به معروف و نهی از منکر، ذیل کتاب حسبه؟ یا کتابی مستقل؟

۴۶۰- اکثر علما مانند علامه، در تذکره و قواعد، امر به معروف و نهی از منکر را به همین اسم عنوان کرده‌اند و بعضی مانند مرحوم شهید، در تحت عنوان کتاب الحسبه بحث فرموده‌اند. سرّ این اختلاف در تعبیر، چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: آنان که بعنوان مستقل کتاب امر به معروف و نهی از منکر، آن را مطرح ساخته‌اند ممکن است نظرشان شدت اعتناء به شأن و اظهار اهمیت این دو واجب در اسلام باشد، چنانکه از

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۲۶

۲- جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۲ صفحه ۶۷ سؤال ۳۴

۳- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۲۷

قرآن مجید و احادیث شریفه، تأکد و جوب آن، معلوم می‌شود و اما این که در طی کتاب حسبه، ذکر کرده‌اند برای اینست که از جمله اموری است که حتماً باید اقامه شود و تعطیل آن، جایز نیست چه آن که امور حسبی اموری است که نباید متروک بماند و هر کسی باید در انجام آن بکوشد و اقدام کند.^۱

نفوذ عمل فرد مأذون از طرف مجتهد

۴۶۱- شخصی که از طرف مجتهدی مأذون به تصدی امور حسبیه می‌باشد آیا حاکم شرع می‌شود؟
حضرت آیت‌الله العظمی **حسینی شاهرودی**: در خصوص امور حسبیه، اعمالش نافذ است.^۲

۱ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۵
۲ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۰

تأمل ششم: تشویق و تأیید گناه

حرمت احترام و تشویق گناهکاران

۴۶۲- احترام تشویق گونه به متجاهرین به فسق مثل احترام به زنان بدحجاب چه صورتی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: حرام است.^۱

آلودگی یا تشویق اهل فسق و فجور در اثر صله رحم

۴۶۳- صله رحم با فامیلی که اهل فسق و فجور است و رفت و آمد با آنها ممکن است موجب تشویق آنها یا آلودگی انسان شود، چه صورت دارد و صله رحم با این افراد باید چگونه باشد؟^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر احتمال داده شود که ترک معاشرت با آنها موقتاً موجب خودداری آنها از ارتکاب معصیت می‌شود، به عنوان امر به معروف و نهی از منکر واجب است و در غیر اینصورت قطع رحم جایز نیست. البته صله رحم از طریق تلفن و مانند آن نیز انجام می‌شود.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: رفت و آمد با آنها جایز نیست مگر وسیله ارشاد آنان باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: در صله رحم لازم نیست که رفت و آمد صورت بگیرد. می‌شود به وسیله تلفن هم احوالپرسی کرد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: لازم نیست با آنها رفت و آمد کنید.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: قطع رحم جایز نیست و باید نهی از منکر با وجود شرایط انجام بگیرد. و این خود صله رحم است و در صورت خوف آلودگی باید از رفت و آمد و معاشرت اجتناب شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در فرض سؤال باید رفت و آمد را قطع کرد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اگر رفت و آمد شما سبب هدایت و ارشاد آنها شود با آنها رفت و آمد کنید و الا رفت و آمد نکنید ولی قطع به طور کلی با ارحام نسبی نکنید.

۱- کتاب استفتائات معظم له

۲- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۵ صفحه ۶۱

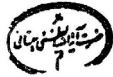
ضمیمت به آن وقت مگر کند
 اگر احتمال دارد که ترک معاشرت با آنها موجب خرداری دنیا از دنیا است
 معاشرت با آنها بجز آن امر معروف و نهی از منکر واجب است در این صورت قطع م
 هرگز نیست بهر حال
 در این نوعی تا آنکه در این نوعی
 دفتر
 مطبوعه هیئت اوقاف و خیرات
 انتشار یافته است

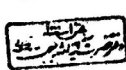
مفت و آگهی با آنجا جایز نیست مگر وسیله ایشاد آنگاه باشد.

لطفاً هر چه

در فرض سوال باید رفت و آمد را قطع کند
 قطع رحم جایز نیست و باید این از منکر و وجود شرط به نام کرد
 در این فرض هر دو هم است در هر دو طرف باید بود رفت و آمد به شرط
 و جتنی شود و به نام

در صورت لازم نیست که رفت و آمد صورت گیرد مگر در صورتی که او ابروی کرد

اگر رفت و آمد به سبب حرمت و ایشاد آنگاه از آنجا رفت و آمد کند
 و اگر رفت و آمد نکند و قطع بطور کلی با ابرام حسین نکند.

حرمت تشویق رقص و دادن شاباش

۴۶۴- برخی هنگام رقص توسط زنان یا مردان به آنها پول می دهند (شاباش) آیا پرداخت این پول هنگام رقص که موجب تشویق رقص می شود چه صورت داشته و آیا رقص مالک این پول می شود؟^۱

حضرت آیت الله العظمی **خامنه ای**: اگر مجلس گناه باشد و پرداخت پول موجب تأیید و ترویج گناه گردد جایز نیست هر چند گیرنده آن را مالک می شود و تصرفش بدون اشکال است.

حضرت آیت الله العظمی **مکارم شیرازی**: چنانچه بخاطر رقصیدن به آنها بدهید جایز نیست.

حضرت آیت الله العظمی **صافی گلپایگانی**: پرداخت پول مذکور حرام است و رقص، مالک آن نمی شود.

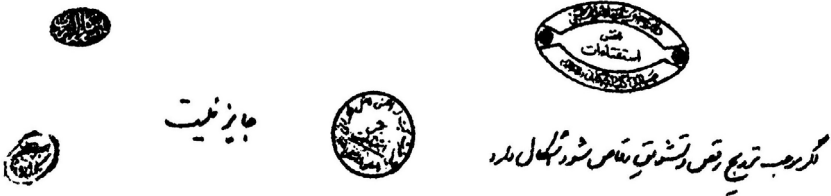
حضرت آیت الله العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر موجب ترویج رقص و تشویق رقص شود، اشکال دارد.

حضرت آیت الله العظمی **سبحانی**: چون رقص حرام است؛ بخشیدن پول، نوعی

اعانت بر اثم است.
حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی: جایز نیست.
حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: اگر به جهت رقص به او می‌دهند، اشکال دارد و مالک نمی‌شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی: رقص به احتیاط واجب جایز نیست و تشویق آن هم به احتیاط واجب جایز نیست و پول هم اگر به عنوان اجرت عمل او باشد، به احتیاط واجب مالک نمی‌شود.

پرواضحت پول مذکور حرام است و قاص مالک آن نمی‌شود. خانم: خاطر تصدیق، آنها به میر بازنیت

جلد رقص حرام است. عسکریان پول قش امانت بر او نم است

تشویق و کمک به گناه

۴۶۵- کرایه دادن بلندگو به گروه‌های مطرب و موسیقی و کسب از این راه چگونه است؟^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای: برای پخش موسیقی مطرب لهوی و برنامه‌های حرام جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی: جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی: اگر می‌دانند در امور حرام استفاده می‌شود، جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: اگر به منظور استفاده‌های حرام

مانند مذکور در سؤال باشد، کرایه دادن و کرایه گرفتن حرام است. حضرت آیت‌الله العظمی سیستانی: اگر به عنوان پخش موسیقی حرام باشد جایز نیست و معامله باطل است.

برای پخش موسیقی ملرب لهری در نواحی حرام جایز نیست

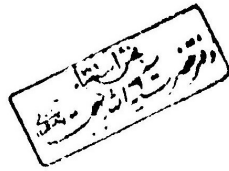

اگر می‌رود در امر حرام استفاده می‌شود جایز نیست

اگر منظور استفاده نام حرام مانند کدور در شکر کرایه در دادن و کرایه گرفتن حرام است

جایز نیست

جایز نیست

جایز نیست. در امر حرام

اگر به عنوان پخش موسیقی حرام باشد جایز نیست
در معامله باطل است

تقویت کاسب حرام خوار با مراجعه مؤمنین به او

۴۶۶- مراجعه متدینین به کاسبی که کسب او از راه حرام است (مانند ریش تراشی و فروش مواد مخدر یا آلات لهو و لعب) که به نوعی تقویت یا تشویق او محسوب می‌شود؛ چه صورت دارد؟^۱
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: تقویت و تشویق افراد برای کار حرام جایز نیست .

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر تقویت و ترویج عمل حرام او باشد، جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: اگر مراجعه به او موجب تشویق و تقویت او شود، مطلقاً جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهبخت**: اگر اعانت و ترویج حرام محسوب شود، جایز نیست .

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در فرض سؤال جایز نیست و در مورد ریش تراشی احتیاط است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: متدینین سزاوار است با کسبه‌ای که متدین هستند و در کسبشان رعایت مسائل شرعی را می‌کنند، معامله نمایند.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: باید در موارد خود، نهی از منکر کنند.

در ذیل مواز جایز نیست در مورد ریش تراشی آیت‌الله

آراءت و ترویج حرام محسوب
شود جایز نیست

اگر در راه حرام چیزی ریش تراشی و غیره مطلقاً
جائز نیست و نهی

اگر تدریس و ترویج حرام او باشد جایز نیست

بسمه تعالی متدینین سزاوار است با کسبه‌ای که متدین هستند
در کسبشان رعایت مسائل شرعی را می‌کنند معامله نمایند. والله اعلم

تقویت و تشویق افراد برای کار حرام جایز نیست

نگاه به کسی که ریش تراشیده و تأیید او

۴۶۷- نظر کردن به صورت کسی که ریش تراشیده چه حکمی دارد اگر باعث تشویق او شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ امر به معروف و نهی از منکر در صورت وجود شرائط آن، واجب است؛ مجرد نگاه کردن به صورت چنین شخصی حرام نیست، و الله العالم.^۱

خنده و مهربانی و نرمی با فاسق

۴۶۸- در روی جماعت فساق خنده کردن و بشاشت نمودن و سبقت در سلام کردن چون است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی محمدباقر **مجلسی**: اگر اعراض کردن از ایشان باعث ترک نامشروع ایشان شود باید کرد، و اگر حسن معاشرت باعث هدایت ایشان شود از شق اول بهتر خواهد بود.^۲

خرید و فروش کالاهاى اسرائیلی

۴۶۹- خواهشمند است نظر مبارک خود را نسبت به خرید و فروش کالای اسرائیلی و شرکتهای حامی رژیم صهیونیستی در بلاد اسلامی، اعلام فرمایید.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: کمک به اسرائیل، چه فروش اسلحه و مواد منفجره و چه فروش نفت، حرام و مخالفت با اسلام است. رابطه با اسرائیل و عمال آن، چه رابطه تجاری و چه رابطه سیاسی، حرام و مخالفت با اسلام است. باید مسلمین از استعمال امتعه اسرائیل، خودداری کنند.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: تحریم اقتصادی دولت غاصب و به رسمیت نشناختن آن، وظیفه همه دولتهای مسلمان است و ملت‌ها باید در برابر این مسأله، حساسیت نشان دهند و با این وسایل و با همه وسایل ممکن، باید با توطئه جاری مقابله و از تأثیر آن ممانعت به عمل آید. (۲۵ مهر ۷۰)

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: هیچ مسلمانی نمی‌تواند از محصولات یک

۱- کتاب استفتانات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۲۲۷ سؤال ۱۰۸۶

۲- کتاب بیست و پنج رساله فارسی معظم له صفحه ۵۹۳ مسأله ۱۴۸

۳- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۴ صفحه ۲۳۳

۴- صفحه نور/ج ۱ ص ۱۳۹

کشور غیراسلامی که در حال جنگ با مسلمین است مثل اسرائیل چیزی بخرد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: خرید و فروش کالاهای مزبور، تأیید حکومت ظالم حساب می‌شود و جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: هر نوع کمک به رژیم غاصب اسرائیل، حرام است.

بزرگواران! منم است نسبت به خطرات اسرائیل و رژیم صهیونیستی که در حال حمله به سرزمین‌های ما است و در حال کشتار و سرکشی است که در این کشورها در حال وقوع است و در حال کشتار و سرکشی است که در این کشورها در حال وقوع است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی کالاهای مزبور را تأیید حکومت ظالم حساب می‌شود و جایز نیست والله العالم

هر نوع کمک به رژیم غاصب اسرائیل حرام است

بزرگواران! منم است نسبت به خطرات اسرائیل و رژیم صهیونیستی که در حال حمله به سرزمین‌های ما است و در حال کشتار و سرکشی است که در این کشورها در حال وقوع است و در حال کشتار و سرکشی است که در این کشورها در حال وقوع است.

تقریباً ۸۳۴۶

دریافت اجرت ریش تراشی

۴۷۰- اجرتی که شخص سلمانی در مقابل ریش تراشی یا احیاناً آرایش زنانه نمودن مردان دریافت می‌کند، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: گرفتن اجرت بر عمل حرام، حرام است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: اجرت ریش تراشی حرام است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: اجرت در مقابل ریش تراشی به احتیاط واجب، حرام است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: حرام است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در مورد دوم حرام است و در مورد اول احتیاط کنید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: گرفتن اجرت ریش تراشی بنا بر

احتیاط جایز نیست و گرفتن اجرت برای آرایش زنانه نمودن مردان، اشکال دارد.

گرفتن اجرت بر عین حرام حرام است.

بر عین حرام است.

اجرت ریش تراشی حرام است.

گرفتن اجرت ریش تراشی بنا بر احتیاط جایز نیست و گرفتن اجرت برای آرایش زنانه نمودن مردان اشکال دارد.

اجرت در مقابل ریش تراشی واجب حرام است.

در مورد دفع حرام لمس و در مورد اول احتیاط کنید.

رفت و آمد به منزل تارک الصلوات

۴۷۱- حکم رفت و آمد به منزل تارک الصلوات چیست؟
حضرت آیت الله العظمی سید کاظم حسینی حائری: اگر تأیید او در ترک نمازش محسوب نشود، جایز است و همچنین اگر منافاتی با امر به معروف و نهی از منکر نداشته باشد.^۱

جواز قطع صلّه رحم برای مقابله با منکرات خاص

۴۷۲- در کدام گناهان اجازه داریم صلّه رحم را قطع کنیم؟
حضرت آیت الله العظمی بشیر حسین نجفی: بسمه سبحانه. هنگامی که رفت و آمد باعث تأیید گناه و تشویق گناهکار بر معصیت گردد، والله العالم^۲

۱ - پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتانات امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۲
۲ - پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتانات امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۱۵

معاشرت با اهل لَهو به شرط عدم تقویت آنها

۴۷۳- اشخاصی که متوغل در معصیت می‌باشند و غالباً وقت خود را صرف در استعمال آلات لَهو و لعب و اوتار و طبول و غیرها می‌نمایند، آیا معاشرت با آنها و همچنین رفتن به مهمانی یا مجلس روضه‌خوانی یا تعزیه آنها چه صورت دارد؟ و آیا فرق بین رحم و اجنبی از حیث معاشرت هست یا خیر؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خویی**: معاشرت با آنها مانعی ندارد مگر اینکه موجب تقویت آنها بشود.^۱

شک در موضوع غنا و حضور در مجلس موسیقی به شرط عدم تأیید

۴۷۴- آیا حضور در مجالس و محافلی که در آنها به نوارهای مبتذل غناگوش داده می‌شود جایز است؟ در صورتی که در غنا بودن آن شک داشته باشد، با توجه به این که نمی‌تواند از پخش نوار جلوگیری کند، حکم چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: حضور در مجلس غنا و موسیقی لَهوی مناسب با مجالس لَهو و گناه در صورتی که منجر به گوش دادن یا تأیید آن شود جایز نیست ولی در صورت شک در موضوع، حضور در آن مجلس و گوش دادن به آن فی نفسه اشکال ندارد.^۲

سخن گفتن با فامیل تارک الصلوات به شرط عدم تشویق

۴۷۵- خواهرم مدتی است با مردی ازدواج کرده که نماز نمی‌خواند و چون همیشه در جمع ما حضور دارد، مجبور به صحبت و معاشرت با وی هستم و گاهی بنا به درخواست خودش او را در بعضی از کارها کمک می‌کنم، سؤال من این است که آیا شرعاً برای من سخن گفتن با وی و معاشرت و یاری کردن او جایز است؟ و نسبت به او چه تکلیفی دارم؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: بر شما به جز مداومت بر امر او به معروف و نهی وی از منکر، در صورت تحقق شرایط آن، چیزی واجب نیست، و معاشرت و یاری کردن او اگر سبب تشویق بیشتر او بر ترک نماز نباشد، اشکال ندارد.^۳

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۳۰۰

۲- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۴۲۹

۳- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۷۷

حکم شرکت در مجلس رقص محلی

۴۷۶- آیا رقص محلی در عروسی‌ها جایز است؟ شرکت در این مجالس چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: رقص مرد بنا بر احتیاط واجب حرام است و رقص زن برای زنان اگر عنوان لَهو بر آن صدق کند مثل این که جلسه زنانه تبدیل به مجلس رقص شود، محل اشکال است و احتیاط واجب در ترک آن است؛ در غیر این صورت هم اگر به گونه‌ای باشد که باعث تحریک شهوت شده و یا مفسده‌ای بر آن مترتب شود و یا همراه با فعل حرام (مانند موسیقی و آواز حرام) باشد یا مرد نامحرمی حضور داشته باشد، حرام است؛ و در حکم فوق تفاوتی بین مجلس عروسی و غیر آن نیست و شرکت در مجالس رقص هم اگر به عنوان تأیید کار حرام دیگران محسوب شود و یا مستلزم کار حرامی باشد جایز نیست و در غیر این صورت اشکال ندارد^۱.

حرمت آرایش کردن زنان توسط کسی که علم به استفاده حرام آنها دارد

۴۷۷- آیا خانمی که شغل آرایشگری دارد، می‌تواند خانم‌هایی را آرایش کند که می‌داند به نامحرم نشان می‌دهند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر آرایشگر می‌داند که کار او در جهت حرام بهره‌برداری می‌شود، جایز نیست چنین آرایشی را انجام دهد.^۲

حرمت کمک و تعاون به گناه و حکم معاشرت با تولیدکننده شراب

۴۷۸- مجالست با کسی که کارخانه شراب دارد و یا سینمای فساد ساخته و یا در آنجا کار می‌کند چگونه است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: ترک مجالست با اهل معصیت، اگر موجب تنبّه و ترک معصیت آنها بشود واجب است و کمک و تعاون آنها در معصیت، حرام است.^۳

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۱۶۷

۲- دفتر معظم له

۳- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۶

تأمل هفتم: ضروریات دین

تعریف ضروریات دین

۴۷۹- مراد از اعمال و دستوراتی که ضروری دین است چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: ضروریات دین به مسائلی - هم چون وجوب نماز، روزه، حج، امر به معروف و نهی از منکر و ... - گفته می‌شود که مسلمانان شک و تردید در آن ندارند.^۱

فسق عدم رعایت حجاب به عنوان ضروری دین

۴۸۰- آیا حجاب از ضروریات دین است و حکم کسانی که به آن بی‌اعتنایی می‌کنند چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه جلت اسمائه. بلی از ضروریات دین است و بی‌اعتنایی یعنی حجاب شرعی را رعایت نمودن، موجب فسق است.^۲

همسری که به مسائل دینی اهمیت نمی‌دهد

۴۸۱- چندین سال است که ازدواج کرده‌ام. خودم خیلی دنبال مسائل دینی و شرعی هستم و مقلد امام می‌باشم. ولی متأسفانه همسرم زیاد به مسائل دینی اهمیت نمی‌دهد و بعضی اوقات پس از خیلی سروصدا یک دفعه نماز می‌خواند و چند دفعه نمی‌خواند و این امر مرا زیاد رنج می‌دهد. در مورد این مسائل وظیفه من چیست؟ الف) آیا خوردن غذایی که او درست می‌کند از نظر شرعی جایز است؟ ب) آیا در این مورد در روز قیامت من مسئول نیستم؟ ج) آیا در اثر بی‌توجهی او به دین باید او را طلاق داد؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **امام خمینی**: اگر منکر خدا یا رسول (ص) یا یکی از ضروریات دین نیست، پاک است و باید او را امر به معروف کنید و اگر مؤثر نباشد، شما معذور هستید و لازم نیست طلاق دهید و اختیار طلاق در دست خود شماست.^۳

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۶

۲- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتاء شماره ۱۰۰۱

۳- استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۸۷

تأمل هشتم: فضای مجازی

قرار دادن عکس‌های بی حجاب در فیس بوک

۴۸۲- اگر زن عکس‌های بی حجاب خود را در پایگاه اینترنتی دفتر فیس‌بوک قرار دهد حکمش چیست؟ حکم خانمی که عکس‌های بی حجاب خود را بدون اذن شوهرش در سیستم رایانه‌ای در پایگاه اینترنتی دفتری مانند فیس‌بوک قرار داده است چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه جلت اسمائه. عمل حرامی مرتکب شده و کار وی بسیار زشت و قبیح است. البته امکان دارد خانم‌های جوان متوجه قبح کارشان نباشند. پس لازم است ضمن آگاه کردنشان به بدی کار و عواقب تلخ آن برای زندگیشان، از ایشان بخواهید که عکسها را حذف کنند.^۱

انتشار تصاویر بی حجاب در فضای مجازی

۴۸۳- انتشار عکس‌های خصوصی خود یا دیگران که با حجاب کامل نیست، در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی**: انتشار چنین عکس‌هایی اگر نوعاً محرک شهوانی باشد یا موجب تضعیف روحیه دین داری شود یا دیگری صاحب عکس را بشناسد یا مفسده دیگر اجتماعی داشته باشد حرام است. وظیفه همگان، انجام فریضه امر به معروف و نهی از منکر با لحاظ همه شرایط و جوانب است.^۲

۱ - پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتاء شماره ۱۳۷۲

۲ - دفتر معظم له استفتاء شماره ۶۱۶

تأمل نهم: جواز دفع منکر با منکری کوچکتر

جواز جلوگیری از منکر، با انجام منکری کوچکتر

۴۸۴- آیا برای نهی از منکر، می‌توان معصیت مرتکب شد؟ مثلاً برای جلوگیری از یک منکر، به دشنام یا دروغ یا ... متوسل شویم. اگر منکر اول، منکری بزرگ مثل قتل نفس باشد چطور؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: انجام معصیت عمدی به بهانه نهی از منکر جایز نیست مگر منکر اول منکری باشد که شرعاً بتوان بخاطر آن منکر ضعیفی را مرتکب شد همانند جلوگیری از قتل نفس بی گناه.

نگاه اتفاقی به نامحرم، بهانه‌ای غلط برای ترک امر به معروف و نهی از منکر

۴۸۵- برخی از برادران، به بهانه اینکه نگاهشان به نامحرم می‌افتد؛ امر به معروف و نهی از منکر لسانی نسبت به بدحجابها را ترک می‌کنند. در حالیکه معمولاً نگاه اول، ناخواسسته و غیرعمدی می‌باشد و انسان می‌تواند بدون استمرار نگاه، تذکر بدهد. شما دلیل این برادران را برای فرار از نهی از منکر، کافی می‌دانید؟ لطفاً توضیح فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: نگاه اول که بدون استمرار باشد و به قصد امر به معروف و نهی از منکر باشد گناه ندارد اما نباید مستمر باشد و نمی‌توان به این دلیل امر به معروف و نهی از منکر را با وجود شرایط دیگر ترک کرد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: اگر نگاهشان افتاد و متوجه منکر شدند، نهی از منکر کنند در غیر اینصورت لازم نیست.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: در فرض سؤال، اگر مفسده دیگری هم نداشته باشد در فرض وجود شرایط، نهی از منکر واجب است.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: باسمه تعالی؛ اگر امر به معروف فرض شود موقوف به نظر کردن به صورت زن است، چنانچه بدون التذاذ

۱- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۶۰۰۲۶

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۷۲۹

باشد مانعی ندارد، و لکن توقف، مجرد فرض است، و الله العالم.^۱

از بین بردن گوشت فاسد توسط بازرسی کشتارگاه بدون اطلاع صاحب دام

۴۸۶- شغل این جانب بازرسی و معاینه گوشت می‌باشد که در کشتارگاه باید انجام وظیفه نمایم و از نظر قانون حق دارم گوشت و جگر و سایر اعضاء دامی که مریض باشد ضبط و معدوم نمایم.. البته، چون توقیف گوشت حیوان مریض برای حفظ سلامتی مردم است بنظر خودم این کار خداپسندانه است اکنون حضرت عالی حکم آن را بیان فرمائید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: اگر واقعاً یقین دارید که گوشت و سایر اعضاء حیوان مریض، مضر و خطرناک است و اگر به صاحب دام بگوئید خودش از فروش خودداری نمی‌کند و وسیله جلوگیری از فروش آن منحصر به از بین بردن گوشت باشد، ممکن است از باب نهی از منکر یا به حکم حاکم شرعی، آن را از بین ببرید.^۲

مراجعه به ظالم برای احقاق حق و ابطال باطل

۴۸۷- آیا برای احقاق حق یا ابطال باطل و جلوگیری از ظلم و منکرات مراجعه به ظلمه جایز است یا نه؟ و آیا فرقی بین این که راه جلوگیری از منکر و ظلم یا احقاق حق منحصر در رجوع به آنان باشد و یا نباشد هست یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: برای احقاق حق و ابطال باطل و امر به معروف و نهی از منکر در صورتی که راه منحصر به رجوع به آنان باشد رجوع به آنان جایز است.^۳

۱ - کتاب استفتانات جدید معظم له جلد ۱ صفحه ۲۰۲ سؤال ۹۷۴

۲ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۳۱

۳ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۹

حکم نهی از منکر رشوه خواری به وسیله غیبت

۴۸۸- در فرضی که همه می‌دانند شخصی رشوه بگیر است. اگر در جمعی بگوییم: دیروز فلان شخص فلان مبلغ رشوه گرفت، غیبت محسوب می‌شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبـیری زنجانی**: اگر آنها یا شخصی از آن جمع، اطلاع نداشته باشند غیبت است. در فرض اطلاع هم اگر موجب هتک وی نزد شنونده شود، جایز نیست مگر در شرایطی که نهی از منکر منحصر در آن باشد.^۱

نهی از منکر با منکر

۴۸۹- آیا نهی از منکر با منکری دیگر، مثل دروغ و تهدید و ارباب یا ... جایز است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اگر منکر دیگر بر وجه محرم است، خیر. جایز نیست.^۲

اخذ مسئولیت با دادن رشوه برای جلوگیری از اختلاس بیت المال

۴۹۰- اگر در یکی از اداره‌های دولتی اختلاس از بیت المال صورت بگیرد و این اختلاس استمرار داشته باشد و شخصی این توانایی را در خود ببیند که اگر مسئولیت آن اداره را بر عهده بگیرد، می‌تواند این وضع را اصلاح کند، و این کار هم فقط از طریق دادن رشوه به یکی از کسانی که مسئول آن هستند، امکان پذیر است، آیا دادن رشوه برای جلوگیری از اختلاس در بیت المال، که در حقیقت دفع افسد به فاسد است، جایز است یا خیر؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: وظیفه اشخاصی که از تخلفات قانونی مطلع می‌شوند، نهی از منکر با رعایت شرایط و ضوابط شرعی آن است، و توسل به رشوه و راه‌های غیرقانونی برای هر عملی هر چند به منظور جلوگیری از فساد، جایز نیست. البته، با فرض وقوع چنین عمل خلاف شرع و قانون در کشوری که نظام اسلامی بر آن حاکم است، وظیفه مردم به مجرد عجز شخصی از امر به معروف و نهی از منکر ساقط نمی‌شود، بلکه واجب است که به نهادهای مربوط اطلاع داده و موضوع را پیگیری نمایند.^۳

۱- دفتر معظم له استفتاء شماره ۶۶۶

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۶۳

۳- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۸۳

تفاوت سطح معصیت، موجب اولویت امر به معروف و نهی از منکر

۴۹۱- آیا این وظیفه در باره مطلق مرتکبین گناه، یکنواخت است و بدون این که تفاوتی بین اشخاص باشد باید انجام داد و یا درباره بعضی از آنان تأکید بیشتری است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمدرضا گلپایگانی**: اهمیّت واجبات و منکرات، موجب تأکد و جوب امر به معروف و نهی از منکر می‌شود چنانکه در گناهان کبیره و صغیره این چنین است و لذا به تفاوت معاصی، بین مرتکبین آن، فرق می‌باشد.^۱

بدحجابی و بی‌حجابی، هر دو معصیت کبیره

۴۹۲- آیا گناه بدحجابی هم‌تراز و مساوی گناه بی‌حجابی است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه جلت اسمائه. مساوی نیست ولکن آن هم معصیت کبیره است.^۲

۱- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۵

۲- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتاء شماره ۱۴۵۵

تأمل دهم: حریم خصوصی

تعریف قلمرو خصوصی

۴۹۳- نظر حضرت عالی در خصوص تعریف و قلمرو حریم خصوصی افراد چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم **شیرازی**: منظور از حریم خصوصی اموری است که جزء اسرار و مسائل شخصی محسوب می‌شود.

اماکنی که در معرض دید عموم است

۴۹۴- مکان‌هایی که در انظار عموم است و معرض دید همگان است؛ مثل درون خودروها و بالکن منازل و پشت بام ساختمانها، (اگرچه برای ورود سایر مردم، حریم خصوصی مالک است)؛ اما آیا از نظر شرع اسلام، برای نگاه سایر مردم نیز حریم خصوصی مالک است؟ یعنی می‌توانند به این بهانه، حجاب و سایر حدود شرعی را در خودرو و بالکن و امثال آن رعایت نکنند؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: این مکانها که مورد نظر عموم مردم است صدق مکان خصوصی نمی‌کند و لذا زنان و مردان باید تمام شئون دینی را که در اجتماع موظف به رعایتان هستند در این مکانها هم رعایت کنند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: در فرض سؤال رعایت حجاب واجب است.^۱
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم **شیرازی**: داخل خودرو و مانند آن، جزء حریم خصوصی است و دیگری حق ندارد به آن تجاوز کند مگر اینکه ضرورتی برای تفتیش وجود داشته باشد ولی در هر حال سرنشینان باید جهات شرعی مانند حجاب و امثال آن را در داخل خودرو رعایت کنند. در بالکن و.. که در معرض دید نامحرم است باید حجاب را به صورت کامل رعایت نمایند.^۲
حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی**: اگر در معرض نگاه نامحرم باشد رعایت حجاب واجب است.^۳

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره fc9v۳۸de۵d۳۵d۳۰e۶va۱d۵aa۹d۳f۶۵۸b

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۰۸۰۱۵

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۸۰۷

لزوم جلوگیری از گناهی که در حریم شخصی افراد انجام می‌شود

۴۹۵- اگر به نحوی متوجه شویم که فرد در حریم شخصی خودش گناهی را مرتکب شده و تلاش نیز می‌کند که آن گناه را مخفی نگه دارد، آیا امر به معروف و نهی از منکر واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: اگر بدون تجسس به آن آگاهی پیدا کند نهی از منکر واجب است و در غیر اینصورت اصل تجسس حرام بوده ولی امر به معروف در جای خود لازم است.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی: اگر کسی در حریم شخصی خودش گناه کرده باشد و نمی‌خواهد کسی بفهمد، امر به معروف واجب نیست، بلکه اگر نمی‌داند که گناه را تکرار می‌کند یا نه، جایز نیست و تجسس در کار دیگران حرام و گناه است. بلی در صورتی که شما یقین کنید که او مرتکب گناه شده و آن را تکرار می‌کند یعنی یقین کنید که به گناه کردن ادامه می‌دهد و شرایط امر به معروف هم موجود باشد، لازم است با روش خوب و حفظ آبروی آن شخص تذکر داده شود.^۲

عدم جواز انتشار مطالب خصوصی افراد

۴۹۶- اخیراً سایت‌هایی اقدام به انتشار مطالبی در خصوص حوزه شخصی و حریم خصوصی افراد می‌کنند. صرف نظر از مطالبی که از سوی این سایت‌ها اعلام می‌شود، حکم انتشار چنین مطالبی از دید شرع مقدس چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مظاهری: انتشار هر مطلبی که مربوط به امور شخصی و حریم خصوصی افراد است، به هر نحوی حرام، و گناه آن بسیار بزرگ است.^۳

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۲۱۰۲۰۳

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۲۸۹

۳ - کتاب استفتائات معظم له

ورود به ملک شخصی جهت جستجو

۴۹۷- اگر نهی از منکر، مستلزم ورود به خانه یا ملک شخصی او یا تصرف در اموال و جستجوی منزل کسی باشد، آیا این عمل جایز است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: خیر. جایز نیست.^۱

عدم اذن تعرض به خانه‌های مردم برای نهی از موسیقی حرام

۴۹۸- از بعضی از منازل صدای موسیقی شنیده می‌شود که معلوم نیست جایز است یا خیر، و گاهی صدای آن بلند است به طوری که باعث اذیت و آزار مؤمنین می‌شود، وظیفه ما در برابر آن چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: تعرض به داخل خانه‌های مردم جایز نیست، و امر به معروف و نهی از منکر متوقف بر تشخیص موضوع و تحقق شرایط آن است.^۲

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۶۵

۲ - اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۶۷

تأمل یازدهم: فسق و فاسق

محل جواز غیبت متجاهر به فسق و تعریف آن

۴۹۹- آیا غیبت متجاهر به فسق را می‌توان کرد؟ و آیا شخصی که تقصیر در اخذ مسائل دینی خود نموده، متجاهر به فسق است یا نه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی ابوالقاسم گیلانی مشهور به میرزای قمی: معنی جواز غیبت متجاهر به فسق این است که کسی که مشهور است به فسق، و در ظهور آن میان مردم، مضایقه ندارد، مثل فلان کس سازنده یا خمار، یا فلان کس مطرب یا مغنی یا فلان کس پاکار (فضولی که مردم را یا میزان درآمد مردم را به اطلاع مأمورین ارباب یا دولت ظالم لو دهد؛ مزدوری که برای ظالم خبرچینی می‌کند) یا داروغه و امثال اینها که این عمل‌ها شغل اوست و وصف کردن او به این صفات، مکروه او نیست. در همین معاصی، غیبت او مستثنی است بلکه حقیقت این را غیبت نمی‌گویند. و اما کسی که بر او گران است که او را وصف کنند به معصیتی، جایز نیست غیبت آن، مگر در جایی که نهی از منکر موقوف باشد بر آن. و مجرد ترک اخذ مسائل دینی بر وجه صحیح، این را متجاهر به فسق نمی‌گویند.^۱

حضور بین افراد فاسق بدون قصد هدایت و ارشاد

۵۰۰- آیا جایز است به کسی که با حضورش در بین افرادی که فاسق هستند باعث تقویت آنهاست اقتدا کرد؟ ناگفته نماند که حضورش نه بخاطر هدایت و ارشاد باشد بلکه قصد به هم نزدن دوستی و یا جبران خوبی‌های آنها در حقش باشد.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهبخت**: موارد مختلف است و با امکان حمل فعل مسلم بر صحیح، حمل بر فساد نباید کرد.^۲

۱ - جامع الشتات معظم له فارسی ج ۱ ص ۱۲۰ و ۱۲۱
۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۲۵۴۴

ترتیب آثار فسق بر کسی که ریش می تراشد

۵۰۱- آیا تراشیدن ریش فسق محسوب می شود؟
حضرت آیت الله العظمی **خامنه‌ای**: تراشیدن ریش بنا بر احتیاط حرام است و احوط این است که احکام و آثار فسق بر آن مترتب می شود.^۱

ترک احترام متجاهر به فسق

۵۰۲- متجاهر به فسق، از نظر اسلام، حرمت دارد یا نه؟
حضرت آیت الله العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: اگر مقصود این است که احترام نمودن از متجاهر به فسق حکمش چیست؛ در صورتی که انسان بداند احترام نکردن از او موجب ارتداع او از منکر و ترک معصیت می شود از او احترام نکنند.^۲

فسق علنی اقوام

۵۰۳- اگر ارحام انسان مرتکب فسق علنی شوند بطوریکه معاشرت با آنها انسان را نیز در معرض گناه قرار دهد، آیا باز هم معاشرت با آنها واجب است؟
حضرت آیت الله العظمی **امام خمینی**: باید سعی کند در گناه واقع نشود بلکه آنان را ارشاد نماید.^۳

حکم پرداخت صدقه و کفاره و فطریه به فاسق تارک الصلوات

۵۰۴- پرداخت صدقات و کفارات و فطریه به فقیری که اهل نماز نیست و فاسق است، چگونه است؟^۴
حضرت آیت الله العظمی **خامنه‌ای**: اگر متجاهر به فسق نباشد و در طریق فسق مصرف نکند، اشکال ندارد.
حضرت آیت الله العظمی **صافی گلپایگانی**: اگر ندادن صدقه به او، نهی از منکر باشد، به او ندهند.
حضرت آیت الله العظمی **مکارم شیرازی**: اشکال دارد.

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۴۱۴

۲- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۷

۳- استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۸۸

۴- کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۳ صفحه ۱۵۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: بنا بر احتیاط واجب نمی‌شود به کسی که شارب خمر است یا آشکارا معصیت کبیره انجام می‌دهد، زکات داد. حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: صدقات و کفارات و فطریه را باید به فقیر متدین و نمازخوان داد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: کفاره و فطریه را بنا بر احتیاط واجب نباید به چنین کسی داد و صدقه هم سزاوار نیست با بودن متدینین به آنها بدهند. حضرت آیت‌الله‌العظمی **پهجت**: به قدر ضروریات او و خانواده‌اش می‌شود به او داد.

اگر متجا بر بفتی نباشد و در طریق فتی صرف کند اشکال ندارد.

اشکال دارد

اگر داد صدقه به او نیز اشکالی ندارد

بقدر ضرورت اودها نوازه پس می‌دهد اوداد

بنا بر احتیاط واجب نمی‌تواند کسی که در رب مجز است یا کسی که معصیت کبیره انجام می‌دهد زکات داد.

کفاره و فطره را بنا بر احتیاط نباید به چنین کسی داد و صدقه هم سزاوار نیست با بودن متدینین به آنها بدهند.

خوار نکرده

صدقات و کفارات و فطریه را باید به فقیر متدین و نمازخوان داد

الزام نکردن همسر به مسائل دینی مثل نماز و حجاب اسلامی

۵۰۵- اگر شخصی همسرش را به مسائل دینی مثل نماز و حجاب اسلامی ملزم نکند، آیا فاسق محسوب می‌شود؟^۱
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: فی نفسه موجب فسق نیست.
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: طبق شرایط و مراحل امر به معروف و نهی از منکر عمل کند.
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: اگر در این خصوص بی تفاوت باشد، فاسق است.
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: واجب است امر به معروف و نهی از منکر را در این زمینه عمل کند. اگر نهی از منکر را ترک کند فاسق است.^۲
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: وظیفه هر شخصی است که اهل و عیال خود را از گناهان بازدارد و بدون احراز عدم عذر، با احتمال صحت نمی‌توان کسی را فاسق دانست.
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: صرف عدم الزام، موجب فسق نیست.
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اگر در حجاب نداشتن او شریک باشد، مثل اینکه به او اجازه خروج از منزل را بدهد، بله فاسق می‌شود. اگر امر به معروف و نهی از منکر با شرایطش را انجام ندهد، فاسق محسوب می‌شود.^۳
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: در صورتیکه امر به معروف و نهی از منکر او تأثیر دارد ولی اهمیت نمی‌دهد و امر و نهی نمی‌کند، فاسق است.

۱ - کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۵ صفحه ۳۹

۲ - استفتائات پایگاه اینترنتی دفتر معظم له

۳ - کتاب استفتائات معظم له ج ۴ ص ۱۷۴ سؤال ۵۱۹۷

نهی از منکر موجب فسق نیست .
 لکن نهی از منکر در امر معروف و نهی از منکر منکر است
 و تفاوت با نهی از منکر است . والله اعلم .

آوردن این خصوص
 لطیفه ایست
 در حدیث
 در حدیث
 در حدیث
 در حدیث

و لطیفه شخصی است که اصل بیان خود را از آن ها باز دارد و بگوید امروز عدم عزت به جهالت است
 نهی از منکر کسی را تا من در دست در نیام
 اگر در جواب بد استن او شکر یک باشد مثل اینکه به او اجازه خروج از منزل را بدهد ، بلکه فاسق می شود .

واجب است امر معروف و نهی از منکر را در این نیز عمل کند
 صرف عدم الزام موجب فسق نیست .

قطع رحم با خویشاوند فاسق یا کافر

۵۰۶- آیا قطع رحم در مورد خویشاوندان کافر یا فاسق گناه محسوب می شود
 یا اشکالی ندارد؟
 حضرت آیت الله العظمی روحانی: اگر قطع رحم به عنوان نهی از منکر باشد
 حرام نیست بلکه خوب است.^۱

متفرقات

جواز ترک جواب سلام و رد درخواست بی نماز

۵۰۷- جواب سلام تارک الصلاه را ندادن و سائل تارک الصلاه را راندن چه صورت دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی ابوالقاسم گیلانی مشهور به **میرزای قمی**: ترک جواب سلام، صورتی ندارد و همچنین راندن مطلق سائل خوب نیست، مگر از باب نهی از منکر. یعنی هرگاه داند یا مظنه کند که راندن سائل باعث توبه و بازگشت او می‌شود باکی نیست.^۱

جواب ندادن به سلام برای تنبیه فاعل حرام

۵۰۸- آیا جواب ندادن به سلام کسی که فعل حرام انجام می‌دهد، برای تنبیه او جایز است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: جواب سلام مسلمان شرعاً واجب است، ولی اگر بر خودداری از جواب سلام به قصد نهی از منکر، عرفاً نهی و منع از منکر صدق کند، جایز است.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: جایز است ترک جواب سلام گناهکار از باب امر به معروف و نهی از منکر. به شکلی که باعث اصلاح شود و عرف از آن برداشت نهی و ناراحتی از منکر کند.^۳

جواز ترک جواب سلام معصیت کار

۵۰۹- آیا جواب سلام شخصی که در حق دیگران ظلم می‌کند و یا اعمال خلاف شرع انجام می‌دهد، واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی**: جواب سلام مسلمان واجب است مگر در فرضی که فریضه امر به معروف و نهی از منکر متوقف بر آن باشد.^۴

۱- جامع الشتات معظم له فارسی ج ۱ ص ۹۳ سؤال ۲۰۴

۲- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۷۵

۳- کتاب الصراط، اجوبه الاستفتائات معظم له ج ۲ سؤال ۸۶۲

۴- دفتر معظم له استفتاء شماره ۶۲۲

جواز پاسخ ندادن به سلام فرد گناهکار از باب امر به معروف و نهی از منکر

۵۱۰- آیا جواب ندادن به سلام کسی که فعل حرام انجام می‌دهد، برای تنبیه و نهی از منکر او، جایز است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در صورتی که بدانید جواب ندادن موجب تنبیه و آگاهی او و ترک گناه می‌شود به مقدار ضرورت مانعی ندارد و الا جایز نیست.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیبیری زنجانی**: جواب سلام واجب است اما اگر برای ترک منکر از سوی آن شخص، راهی جز جواب سلام ندادن نباشد و آن موضوع از اهمیت بیشتر یا مساوی نسبت به ترک جواب برخوردار باشد، جایز است.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: جواب سلام فی نفسه واجب است. ولی در صورتی که مصداق نهی از منکر باشد و راه دیگری برای نهی از منکر نباشد، اشکال ندارد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: جواب دادن سلام واجب است و امر به معروف و نهی از منکر مانع از واجب شدن جواب سلام نمی‌شود. اگر ترک جواب سلام از مراحل امر به معروف شود و در ترک گناه گناهکار مؤثر باشد در این فرض جواب ندادن سلام گناهکار اشکال ندارد.

جواز قهر از باب امر به معروف و نهی از منکر

۵۱۱- آیا قهر کردن با دیگران حرام است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: قهر بودن بیشتر از سه روز با مسلمان، بنا بر احتیاط لازم، حرام است مگر آنکه وظیفه امر به معروف و نهی از منکر آن را اقتضاء نماید یا قهر نکردن محذورات شرعی و مفاسدی داشته باشد که مراعات آنها در نظر شارع اهمّ باشد.^۳

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۲۱۱

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۰۰۳۰۴۷۵۹۹۱df۲۵ab۴۷ced۷۱۵b۴dcd۲c۴

۳ - کتاب توضیح المسائل جامع معظم له مساله ۱۵۶

وظیفه ما در قبال فتنه‌های زمان

۵۱۲- در این زمانه که فتنه‌ها و هرج و مرج زیاد شده است، تکلیف ما چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی بشیر حسینی نجفی: بسمه سبحانه. بر ما واجب است التزام به تقوا و دوری از فتنه‌ها و نصیحت دیگران و امر به معروف و نهی از منکر با وجود شرایط آن. والله العالم^۱

پاسخ به شبهه لا اکراه فی الدین

۵۱۳- وقتی به یک خانم گفته می‌شود حجاب را رعایت کنید، فوری آن خانم جواب می‌دهد لا اکراه فی الدین. آیا این حرفها درست است؟ و از

آیه مذکور، تا چه حدی و در کدام موارد می‌توان استفاده کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: هیچ ربطی بین آیه شریفه و نهی از منکر نیست. لا اکراه فی الدین معنایش با ادله واضحه موجوده این است هیچ گفته نمی‌شود باید دین اسلام را قبول کنی در حالی که عقیده‌ات ثابت نشده. ولی بعد از قبول دین، یک دسته احکام واجبه و یک دسته احکام محرمه داریم که باید مسلمانان متعلقات احکام واجبه را انجام دهند و متعلقات احکام محرمه را ترک کنند. و اگر عمل نکردند بر بقیه مسلمین واجب است از باب امر به معروف و نهی از منکر آنها را مجبور کنند به عمل آن احکام و مساله حجاب، از آن جمله احکام است.^۲

کاستن از خودسازی و پرداختن به امر به معروف و نهی از منکر

۵۱۴- هرگاه شخصی قابلیت امر به معروف و نهی از منکر کردن دارد و در مرتبه علم مستغنی است، و لکن خوف دارد که هرگاه متصدی مرجعیت مردم شود مبتلا بشود به اموری که منشأ نقص در نفس خود می‌شود به سبب سوء خلق یا عجب یا تکبر، یا سخن زشت گفتن، یا تقصیر در مکملات عبادات، و کسی دیگر هم نیست که وجوب کفایی به آن عمل آید، آیا متوجه تکمیل نفس خود شود و مجتنب شود از آن اموری که باعث دوری از مکملات و ترقیات نفس است؛ یا متوجه امور لازمه عباد از

۱ - پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتانات امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۵

۲ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۹۴۱

دین و دنیا شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی ابوالقاسم گیلانی مشهور به **میرزای قمی**: البته در این صورت باید متوجه امر به معروف و نهی از منکر و قضای حوایج عباد حسب المقدور شود و به قدر طاقت مجاهده کند با نفس و مجادله کند و هرگاه در این بین، ناخوشی و سوء خلق و امثال آن از او سرزند، ان شاءالله آن امور عظیمه، مکفر این خواهد شد. گاه است در متوجه شدن، محافظت نفوس کثیره از قتل و فساد می‌شود و محافظت اعراض و اموال عباد و در ترک آن تنها احتمال فیض و ثوابی از برای نفس خود به تنهایی، و فرق بینهما بعد المشرقین است.^۱

جواز اقامه نماز در پارک‌ها برای امر به معروف و نهی از منکر

۵۱۵- جوانان مؤمن تصمیم گرفته‌اند که به منظور امر به معروف، هفته‌ای یک یا دو روز نماز را در پارک‌ها اقامه کنند، ولی بعضی اشکال می‌کنند که مالکیت زمین‌های پارک‌ها مشخص نیست. نماز خواندن در آنها چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: نماز خواندن در پارک‌های فعلی و غیر آن اشکال ندارد و به صرف احتمال غصب توجهی نمی‌شود.^۲

تهدید به تذکر علنی و در حضور سایرین

۵۱۶- اگر انسان بداند چنانچه کسی را در جمعی امر به معروف و نهی از منکر نماید، بر وی اثر می‌کند؛ آیا اگر این عمل منجر به کشف ستر او و بردن آبروی او شود، امر به معروف و نهی از منکر چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: او را در خلوت تهدید کند که اگر خود را اصلاح نکند، در جلوت (در میان جمع) خواهد گفت.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: اهانت و جراحت به دیگران در مالأ عام جایز نیست مگر آنکه اهل بدعت و گمراه کردن دیگران باشند.^۴

۱- جامع الشتات معظم له فارسی ج ۱ ص ۴۲۲ و ۴۲۳ سؤال ۳

۲- دفتر معظم له

۳- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۸۶۱

۴- کتاب الصراط، اجوبه الاستفتانات معظم له ج ۲ سؤال ۸۶۴

تحصیل پست و مقام برای امر به معروف و نهی از منکر

۵۱۷- آیا برای انسان پیگیری و بدست آوردن مقامهایی که می‌تواند در آنها به روند امر به معروف و نهی از منکر در جامعه کمک کند واجب است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: تحصیل پست و مقام به هر طریقی که باشد جهت انجام مسئولیت‌ها در آینده واجب نیست ولی اگر اتفاقاً زمینه انجام واجب از قبیل امر به معروف و نهی از منکر پیش آمد، مبادرت بر انجام تکلیف، واجب است.^۱

عهده دار شدن قضاوت و ولایت از سوی حاکم ظالم

۵۱۸- فقهاء فرموده‌اند که عهده‌دار شدن منصب ولایت یا قضاوت، از طرف حاکم جائز، جایز نیست، مگر در صورت اکراه و یا وقتی که بتواند امر به معروف و نهی از منکر کند، حال آیا مقصود، تمکن از امر به معروف و نهی از منکر بالتسبیه به خود حاکم جایز است یا هر کسی و آیا مطلق معروف و منکر هر چند جزئی باشد امر یا نهی آن مجوز ولایت از طرف حاکم جائز می‌شود یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: ظاهراً مقصود، این است که شخص به واسطه مقام قضاء بتواند احکام خدا را اجراء نماید و با امر به معروف و نهی از منکر، اقامه واجبات، و جلوگیری از منکرات نماید که غرضی که از جعل قاضی در حکومت عدل، حاصل می‌شود حاصل گردد و الا مجرد تمکن از امر به معروف و نهی از منکر، به یک نفر، موجب جواز تولی قضاء از جائز نمی‌شود با این که فرموده‌اند لا یجلسه الا نبی او وصی او شقی.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: منظور این است که قاضی یا والی احکام خدا را اجرا و با امر به معروف و نهی از منکر از منکرات جلوگیری کند اما اگر با تصدی قضاوت تمکن اندک و ناچیزی برای امر به معروف و نهی از منکر پیدا کند موجب جواز تصدی قضاوت و ولایت نمی‌شود.^۳

۱- دفتر معظم له

۲- کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۶

۳- کتاب استفتانات معظم له

کار کردن مؤمن در دستگاه ظلم، برای جلوگیری از مفاسد

۵۱۹- آیا قبول کار کردن در دستگاه‌هایی که ظلم می‌کنند بر مؤمنین واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: اگر داخل شدن بعضی از مؤمنین یا علمای اسلام در دستگاه‌های ظلمه سبب جلوگیری از مفاسد یا منکراتی شود قبول این کار بر آنها واجب است.

حرمت امر به منکر

۵۲۰- آیا اغراء به ظلم و یا کشتن مسلمین مشمول ادله شریک در گناه غیر بودن و مشمول این فقره «لعن الله امه سمعت بذلک فرضیت به» است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی روحانی: هوالعالم، امر به منکر مسلماً از محرّمات است.^۱

برخی علل ترک فریضتین

۵۲۱- چگونه است با آن که بسیاری از مصالح و فواید امر به معروف و نهی از منکر و زیان‌های ترک آن را می‌دانیم، در ادای این فریضه کوتاهی می‌کنیم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: بعض علل این بی‌قیدی بشرح ذیل است:

اول: «ضعف ایمان» را که علت العلل این بی‌اعتنایی است. ضعف ایمان قدرت و شجاعت اخلاقی را از انسان سلب کرده و او را تحت نفوذ و مرعوبیت از قدرت‌های موهومه و اعتبارات ظاهریه، خوار و زیبون می‌سازد. بدترین نقطه ضعف انسان که با وجود آن او را از هیچ عمل زشت و ارتکاب خلاف وظیفه نمی‌توان مصون دانست، بی‌ایمانی و بی‌دینی است.

دوم: «طمع است». بسیاری از مردم با آن که آگاه و ملتفت هستند و خسارت ترک امر به معروف و نهی از منکر را می‌فهمند، برای طمعی که به مال یا استفاده از مقام اشخاص دارند به خیال آن که اگر فلان شخص را امر به معروف کنند از مال او یا ریاست او بی‌بهره می‌مانند، در ادای این وظیفه

سهل‌انگاری روا داشته و بسا که در حضور آنها معصیت‌ها واقع شود که چون خوی زشت طمع، آنان را فاقد حریت و آزادمنشی و صراحت لهجه کرده از نهی از منکر خودداری می‌کنند.

سوم: «ترس بی جا و خوف بی مورد است». پاره‌ای از مردم برای آن که رشد و بلوغ اخلاقی ندارند بیم و ترس بیجا غالباً از ادای این تکلیف باز می‌دارد و در پیش خودشان برای یک امر به معروف و نهی از منکر ساده و سهل که به هیچ مانع و محذوری برخورد نمی‌کند، محاذیر و موانع بسیاری فرض نموده و خود را به خیال خویش، معذور می‌سازند. حتی گاهی این مردم ترسو به دیگران هم که امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند اعتراض می‌نمایند و آنها را احساساتی و بی فکر می‌شمارند!

چهارم: «یأس و نومید از حصول مقصود است». بسیاری از مردم وقتی کثرت اهل معصیت و طغیان و قوه و قدرت و تظاهرات و رونق بازار آنها را می‌بینند، گمان می‌کنند با امر به معروف و نهی از منکر مخصوصاً با نداشتن همکار، نمی‌توان کاری انجام داد و مردم را عوض نمود.^۱

رفتن به منزل تاجر جهت اخذ وجوه شرعی

۵۲۲- شخص یقین دارد که اگر به منزل فلان تاجر - که قطعاً وجوه، در ذمه او هست - برود فلان مقدار بابت وجوه به او می‌دهد و اگر نرود یقیناً به دیگری نمی‌دهد آیا رفتن او به منزل تاجر مزبور، واجب می‌شود یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: در صورتی که مورد آن وجه باشد وجوب آن از باب بعث و الزام به فعل معروف، بعید نیست.^۲

خمس گرفتن با توسل به زور

۵۲۳- کسانی که خمس نمی‌دهند آیا می‌شود به زور از آنان خمس گرفت یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: اگر بشود بعنوان امر به معروف، آنان را ملزم به خمس دادن بنمایند در صورتی که مستلزم محذوری

۱ - کتاب استفتائات معظم له

۲ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۶

نباشد اشکال ندارد.^۱

وجوب فریضتین بر اشخاص ناشنوا، لال و نابینا

۵۲۴- آیا امر به معروف و نهی از منکر برای شخص ناشنوا، نابینا و لال واجب است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی هاشمی شاهرودی: فرقی با دیگران ندارد.^۲

ترک فریضه امر به معروف و نهی از منکر، علت نزول بسیاری از بلاها

۵۲۵- متأسفانه هرازچندگاهی جامعه دچار بلاهای نگران کننده مانند سیل، زلزله، خشکسالی و بیماری‌ها و مرگ‌های ناگهانی می‌گردد. برای دفع بلاها چه باید کرد؟^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: پیش آمد بلاهای عمومی بخاطر این است که اشخاص به دین و احکام اسلام عمل نمی‌کنند و نسبت به حلال و حرام شریعت بی تفاوت می‌شوند و کسانی که باید امر به معروف و نهی از منکر کنند و جلوی مفسد را بگیرند، وظیفه خود را انجام نمی‌دهند. بلاهای مذکور پیش می‌آید و افراد صالح و غیرصالح مبتلا می‌شوند. و اما بلاهای شخصی که گاهی مؤمن مبتلا می‌شود، ممکن است برای امتحان و ترفیع درجه مؤمن باشد و یا برای تنبیه به گناهی که انجام داده است تا برگردد و راه صلاح پیش بگیرد و این عنایت الهی است. در صورت عمل کردن به واجبات شرعی مثل نماز و خمس و زکات و توسل به ائمه (ع) و زیارت آنان و دعا کردن با شرایط که مانع قضای الهی است، ممکن است خداوند متعال، مردم را مورد رحمت خود قرار بدهد و از آنان رفع بلا بکند.

چهار تبریزی
بیشتر آدمی بلاها را محرمی نمی‌دانند و نسبت به این احکام اسلام عمل نمی‌کنند و نسبت به حلال و حرام شریعت بی تفاوت می‌شوند و کسانی که باید امر به معروف و نهی از منکر کنند و جلوی مفسد را بگیرند، وظیفه خود را انجام نمی‌دهند. بلاهای مذکور پیش می‌آید و افراد صالح و غیرصالح مبتلا می‌شوند. و اما بلاهای شخصی که گاهی مؤمن مبتلا می‌شود، ممکن است برای امتحان و ترفیع درجه مؤمن باشد و یا برای تنبیه به گناهی که انجام داده است تا برگردد و راه صلاح پیش ببرد و این عنایت الهی است.

۱ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۸

۲ - دفتر معظم له

۳ - کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۳ صفحه ۱۲۴

نهی از منکر به فرد عصبانی

۵۲۶- اگر شخصی در حال عصبانیت مرتکب منکری شد و فرصتی نداشته باشیم که صبر کنیم تا شخص آرام شود، نهی از منکر کردن نسبت به او در حالی که عصبانی است چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: اگر موجب فایده نباشد و یا نتیجه عکس دهد نهی از منکر وجوب ندارد و چه بسا در برخی موارد جایز هم نباشد. حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: چنانچه نهی از منکر نمودن در آن حالت اثر داشته و برای شما مفسده‌ای ندارد اقدام به نهی از منکر نمایید.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر احتمال می‌دهید که در حال عصبانیت امر به معروف اثر نمی‌کند واجب نیست بلکه اگر در حال عصبانیت، احتمال مفسده بدهید جایز نیست.^۲

توصیه درباره اجرای اصل هشتم قانون اساسی

۵۲۷- اصل هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در مورد امر به معروف و نهی از منکر است که متأسفانه معطل مانده و در نتیجه شاهد بروز مظاهر غیر اخلاقی در عرصه‌های مختلف می‌باشیم. آیا دولت اسلامی شرعاً موظف به اجرای این دو فریضه می‌باشد؟ توصیه حضرت تعالی چیست؟^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: امر به معروف و نهی از منکر زبانی وظیفه همه مسلمین است نه تنها دولت اسلامی.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: امر به معروف و نهی از منکر بر همگان لازم است مخصوصاً برای مسئولین و کسانی که از قدرت بالاتری برخوردارند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: همه مردم و دولت مردان در برابر فریضه امر به معروف و نهی از منکر مسئولند. البته مراحل فیزیکی آن فقط بر عهده دولت است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: بر همه مکلفین امر به معروف و نهی از منکر با حفظ مراتب آن و رعایت شرایط آن واجب است.

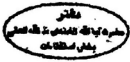
حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: همه موظف هستند.

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۲۲۰۱۴۱

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۳۰۳

۳ - کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۶ صفحه ۱۳

بر همه مکلفین امر به معروف و نهی از منکر با حفظ مراتب آن و رعایت شرایط آن واجب است .

امر به معروف و نهی از منکر زبانی و قلمی همه مکلفین است نه تنها دولت اسلامی .

عمره مؤلف هستند .

بجز مردم دور عثمان که برابر زینب امرا به معروف و نهی از منکر سرگشته اند و به سر اصل فریادگان قطعه کرده دولت است .

امر به معروف و نهی از منکر بر همه لازم است مخصوصاً برای مسئولین و کسانی که از قدرت بالاتری برخوردارند .

امر به معروف و نهی از منکر جزئی از روضه باشد

۵۲۸- اینکه فرموده‌اید بهتر است بجای شبیه خوانی، روضه خوانی برپا کنید، روضه خوانی چیست؟ مگر همان تعزیه و شبیه خوانی روی منبر نمی باشد؟^۱

حضرت آیت‌الله العظمی **فاضل لنکرانی**: روضه خوانی بر منبر در اصطلاح عبارت است از یاد دادن احکام و بیان مسائل حلال و حرام و امر به معروف و نهی از منکر و بیان مواعظ و نصایح از آیات و کلمات پیغمبر (ص) و ائمه معصومین (ع) و ذکر فضائل و مناقب اهل بیت (ع) و ذکر مصائب وارده بر آنان خصوصاً مصائب حضرت سیدالشهدا (ع) و اصحاب بزرگوار آن حضرت؛ که چنین مجالسی علاوه بر ثواب عزاداری، ثواب بیان احکام و مواعظ را که از اهداف عالی آن بزرگواران بوده نیز خواهد داشت.

حکم پول دادن و پول گرفتن جهت امر به معروف و نهی از منکر

۵۲۹- آیا پول دادن یا پول گرفتن در ازای امر به معروف و نهی از منکر جایز است؟ یعنی مثلاً دولت به افرادی که نهی از منکر می کنند یا تذکر لسانی در ارتباط با بی حجابی می دهند، مبلغی را بدهد؟ حضرت آیت الله العظمی حضرت آیت الله العظمی فیاض: بله جایز است و مانعی ندارد.^۱

بی تفاوتی، شراکت در گناه دیگران و ترک واجب مهم امر به معروف و نهی از منکر

۵۳۰- اگر کسی امر به معروف و نهی از منکر را علیرغم وجود شرایط و وجوب ترک کند؛ آیا فقط در گناه فاعل منکر شریک است؟ یا گناه ترک واجب را نیز برایش می نویسند؟

حضرت آیت الله العظمی **علوی گرگانی**: گناه ترک امر به معروف برای او نوشته می شود و در گناه فاعل منکر شریک نیست مگر ترک امر او علت برای انجام گناه باشد.

حضرت آیت الله العظمی **مکارم شیرازی**: چنانچه به گناه طرف راضی بوده باشد در گناه او شریک خواهد بود. در فرض سؤال اگر با وجود شرایط و وجوب امر به معروف و نهی از منکر این کار را ترک کرده باشد مرتکب گناه شده است و باید توبه کند.^۲

حضرت آیت الله العظمی موحدی نجفی: ترک واجب کرده است. حضرت آیت الله العظمی **خامنه‌ای**: موارد مختلف است، امر ثواب و عقاب به دست خداوند متعال است و در اجتناب از گناه نباید آنها را سبک سنگین کرد؛ و در هر صورت از گناه باید توبه شود.^۳

۱- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۰۰۱۷

۳- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۵۵۶۸۱۶

به دست آوردن پست و مقام برای امر به معروف و نهی از منکر

۵۳۱- آیا برای انسان پیگیری و به دست آوردن پست و مقامهایی که می‌تواند در آنها به روند امر به معروف و نهی از منکر در جامعه کمک کند، واجب است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: چنانچه امر به معروف و نهی از منکر منحصر باشد در به دست آوردن این پست و مقام و مضرات دیگر نداشته باشد واجب است و الا وجوب شرعی ندارد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: پیگیری برای به دست آوردن پست و مقامی که از طریق آن بتواند امر به معروف و نهی از منکر کند واجب نیست.^۱ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: این کار، واجب نمی‌باشد.^۲

رابطه تغافل با امر به معروف و نهی از منکر

۵۳۲- رابطه‌ی تغافل (نادیده گرفتن گناه طرف مقابل) که یکی از جنبه‌های تربیتی است با نهی از منکر چیست؟ با توجه به اینکه تغافل واجب نیست و نهی از منکر واجب؛ اما برخی افراد می‌گویند با تغافل باید گناهکار را اصلاح کرد! لطفاً توضیح فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: تغافل، منافاتی با امر به معروف و نهی از منکر و انتقاد سازنده ندارد؛ زیرا امر به معروف و نهی از منکر مربوط به واجبات و محرمات است که از محدوده «تغافل» بیرون است و انتقاد سازنده مربوط به اموری است که در سرنوشت فرد و جامعه اثر قابل ملاحظه‌ای دارد، در حالی که «تغافل» مربوط به امور جزئی و کم ارزش و یا عیوبی است که مصلحت در آن است که در پرده بماند.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر مواردی باشد که احتمال بدهد گناهکار، گناه را تکرار نمی‌کند، امر به معروف واجب نیست ولی اگر مواردی باشد که گناه را تکرار می‌کند با رعایت شرایط امر به معروف و مراتب آن امر به معروف لازم است.^۴

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۱۶۶

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۱۰۲۳۲

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۲۷۰۱۸۰

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۳۶۹

بهترین محل مصرف پول، ترویج امر به معروف و نهی از منکر

۵۳۳- شخصی وصیت کرده است که «ثلث اموال این جانب را در موردی خرج کنید که از نظر قرآن و سنت بهترین موارد است و بهتر از آن موردی نیست» نظر مبارک را در این مورد بیان فرمایید که پول ایشان در چه موردی مصرف شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: در مورد حوزه‌های علمیّه و افراد باتقوایی که در این حوزه‌ها به امر تدریس و تبلیغ و ارشاد خلق و امر به معروف و نهی از منکر اشتغال دارند مصرف کنید. در حدیث آمده: و ما اعمال البرّ کلّها و الجهاد فی سبیل الله، عند الامر بالمعروف و النهی عن المنکر، الا کفنه فی بحر لّجی؛ تمام اعمال نیک و حتی جهاد در راه خدا در برابر امر به معروف و نهی از منکر مانند آب دهان در برابر دریای عمیق است.^۱

هجرت از کشور اسلامی در صورت تسلط کفار

۵۳۴- هرگاه کفار بر یکی از کشورهای اسلامی مسلط شوند، و اظهار شعائر اسلامی در آن کشور مقدور نباشد، ولی امکان هجرت به کشوری که اظهار شعائر دینی در آن ممکن است، وجود داشته باشد، آیا هجرت واجب می‌شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: احتیاط واجب آن است که هجرت کنند.

تغییر مسیر برای ندیدن گناه، یا مواجهه و نهی از منکر

۵۳۵- اگر بدانیم که در مسیر رفت و آمد ما منکراتی وجود خواهد داشت آیا برای ندیدن گناه باید مسیرمان را عوض کنیم یا لازم است از همان مسیر عبور کرده و نهی از منکر کنیم؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی علوی گرگانی: چنانچه با رفتن به آن مسیر به گناه می‌افتید باید مسیر خود را عوض کنید اما اگر می‌توانید نهی از منکر کرده و جلوی گناه را بگیرید می‌توانید از آن مسیر عبور کرده و عمل شما دارای ثواب خواهد بود اما رفتن عمدی به آن مسیر برای نهی از منکر واجب نیست. حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی: اگر رفتن از مسیر که در آن منکرات

وجود دارد خوف ارتکاب گناه باشد باید مسیر را عوض کنید و اگر خوف ارتکاب گناه نباشد و مطمئن باشید که مرتکب گناه نمی‌شوید، رفتن از آن مسیر اشکال ندارد. اگر شرایط امر به معروف وجود دارد و احتمال می‌دهید که اثر می‌کند و کسی دیگری نباشد که وظیفه امر به معروف و نهی از منکر را انجام بدهد لازم است که با حفظ نفس از گناه، از همان مسیر بروید و نهی از منکر کنید.^۱ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: در صورتی که عبور از آن مسیر موجب گناه است از واقع شدن در آن موقعیت پرهیز نماید اما در صورتی که شرایط نهی از منکر وجود دارد در این زمینه کوتاهی نکند.^۲

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۳۰۴
 ۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۲۲۰۱۴۲

بخش ۱۲: بدل های امر به معروف و نهی از منکر

بخش ۱۲: بدل‌های امر به معروف و نهی از منکر

عدم اسقاط تکلیف همگانی به بهانه فعالیت مراکز فرهنگی

۵۳۶- با وجود مراکز فرهنگی و نظارتی متفاوت در جامعه، آیا می‌توان امر به معروف و نهی از منکر را از خود ساقط دانست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: با وجود شرایط آن بر همگان لازم است.^۱

کار فرهنگی، جای تذکر لسانی را نمی‌گیرد

۵۳۷- در امر به معروف و نهی از منکر، منظور از شرط ((احتمال تأثیر))، قطع شدن گناه است؟ یا مفهوم احتمال تأثیر، عام است از تضعیف گناه و کم شدن آن؟ برخی با بهانه انجام کار فرهنگی و چاپ کتاب و تولید نرم افزار و برگزاری همایش و ...، هنگام روبرویی با منکرات، از تذکر لسانی و ابراز ناراحتی، به طور کامل شانه خالی می‌کنند و می‌گویند باید کار فرهنگی و زیرساختی انجام داد. آیا این دلایل، برای ترک امر به معروف و نهی از منکر، قابل قبول است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: اگر امر به معروف و نهی از منکر موجب تضعیف گناه هم شود و مضرات دیگر نداشته باشد واجب است امر و نهی شود و کار فرهنگی و زیرساختی باید در کنار امر به معروف و نهی از منکر زبانی و عملی باشد و هیچکدام جای دیگری را نمی‌گیرد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنجانی**: با تضعیف گناه هم تأثیر صدق می‌کند. این امور هرچند در جای خود لازم است اما مادامی که ملازم با عدم تأثیر در دیگری یا وجود مفسده در امر به معروف و نهی از منکر در این فرض نباشد مسقط وجوب این فریضه نیست و باید حداقل تذکر لسانی صورت گیرد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: امر به معروف و نهی از منکر واجب فوری است، به کیفیت مراتب سه گانه‌ای که دارد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: امور ذکر شده عذر برای عدم اقامه

۱ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۳۸۴۳

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۵۲۶

فریضه امر به معروف و نهی از منکر نمی‌باشد. به موازات امر به معروف و نهی از منکر با انجام اقدامات فرهنگی باید بستر سازی برای زدودن منکرات در جامعه صورت گیرد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: احتمال تأثیر، هرچند در تضعیف و کم شدن گناه هم باشد، کفایت می‌کند. اگر شرایط امر به معروف موجود باشد امر به معروف واجب می‌شود و بهانه تراشی تکلیف امر به معروف را برطرف نمی‌کند. اگر شرایط امر به معروف نباشد اصل امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست و نیاز به بهانه تراشی نیست.^۲

تجسس از دختر و پسری که در مکان عمومی حاضرند

۵۳۸- آیا تجسس از دختر و پسری که در اماکن عمومی با همدیگر هستند، در مورد محرمیت و عدم محرمیت آن دو جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: در شرایط متعارف جایز نیست.^۳

گوش دادن به مکالمات تلفنی

۵۳۹- اگر به فردی مظنون باشیم که آیا مرتکب عمل منکری می‌شود یا نه؛ آیا می‌توان به مکالمات تلفنی او گوش داد و یا برخی از صحبت‌های او را ضبط کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: خیر. نمی‌توان.^۴

عدم وجوب تجسس فرزند از پرداخت خمس مال پدر

۵۴۰- من اطمینان دارم که پدرم خمس و زکاتش را نمی‌پردازد، و وقتی به او تذکر می‌دهم، در پاسخ می‌گوید که ما مستحق هستیم و خمس و زکاتی بر ما واجب نیست، حکم این مسأله چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر پدرتان مالی که خمس و زکات به آن تعلق بگیرد، نداشته باشد، خمس و زکات بر او واجب نیست و تحقیق در این

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۲۰۳۸۶

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۴۵۶

۳ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۵۴

۴ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۵۷

زمینه بر شما لازم نیست.^۱

لزوم اعراض از دشنام و حرف‌های ناشایست

۵۴۱- فحش دادن به فرزند خود در موقع تربیت و نهی از کارهای ناشایست از قبیل پدر سوخته یا مادر سگ یا بی‌شرف، چه صورت دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بروجردی**: این‌گونه الفاظ داخل در لغوست که اعراض از آن از شعار مؤمنین است.^۲

اهمیت نهی از منکر و جلوگیری از مزاحمت

۵۴۲- در کتاب «کاوشی نو در اخلاق اسلامی، ص ۳۳۸» ذکر نموده‌اید «غیرت در مورد عفت عمومی حتی زنان غیر مؤمن» یعنی:
(۱) اگر خدای نکرده مردی مزاحم زنی شد که حجابش را رعایت نکرده، آرایش کرده، باز باید جلوی آن مرد ایستاد و مانع شد؟ یا اگر نگاه ناصحیح به زنی که غیر مؤمن است و پوشش صحیح ندارد یا رفتار صحیح ندارد، باید مرد مسلمان دیگر او را باز دارد؟
(۲) غیرت فقط از آن مردان است یعنی غیرت در مورد عفت عمومی، این واجب و وظیفه مردان است یا وظیفه زنان؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**:
(۱) نهی از منکر که لازم است غیر مزاحمت است و جلوی مزاحمت را همه باید بگیرند.
(۲) نهی از منکر اگر ضرر نداشته باشد بر همه از زن و مرد لازم است.^۳

پرهیز از تنش و بحران در جلوگیری از فساد

۵۴۳- با توجه به اینکه حفظ بقای اسلام از اهمّ واجبات می‌باشد و در این امر علمای اسلام و مراجع عظیم الشان وظایف سنگینی در حراست آن دارند و طبق نبوی شریف «إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فِي أُمَّتِي فَلْيُظْهِرِ الْعَالَمُ عِلْمَهُ»، به خصوص در این مقطع زمان که دشمنان اسلام به هر وسیله‌ای برای نابودی و یا تضعیف کردن آن دامن می‌زنند و نهایت سعی را در مفساد

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۹۳۰

۲- کتاب استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۳۵ الی ۴۳۷ باب امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۷

۳- کتاب استفتائات معظم له

اخلاقی در کشور اسلامی و در مناطق آن به انحاء و شیوه‌های مختلف به مقصد خود می‌رسانند و از مواردی که در مملکت ما رواج پیدا کرده و رو به افزایش است آلات لهو و لعب مطرب و موسیقی بخصوص در این مناطق چهار محال و بختیاری، منطقه فلارد و ... و دیگر مناطق مطربی است معروف به ساز و دهل که در مراسم عقد و عروسی دعوت می‌کنند و آن را به عنوان رسم و سنت عرف تقی می‌کنند در صورتی که یکی از اقسام مطرب است که تمام مردم را به هیجان در می‌آورد و زنان و مردان در ملاء عام می‌رقصند و نوامیس مردم در معرض دید قرار می‌گیرند و هیچ احساس مسئولیتی در برابر احکام الله نشان نمی‌دهند و علاوه بر اینکه هزینه‌های کلانی بیهوده صرف حرام می‌شود که اگر این مبالغ را در امور خیریه به مصرف برسانند نه معصیتی صورت می‌گیرد و نه مال بی‌مورد ضایع می‌گردد، لذا مستدعی است نظر مبارک را در این مورد ارائه فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: در وضع فعلی نهی از منکر لازم است ولی ایجاد تنش و بحران جایز نیست و استفاده از آلات موسیقی که شهوت‌انگیز و مفسده‌انگیز باشد حرام است و گناه آن خیلی بزرگ است.^۱

اعتصاب‌هایی که اهداف و بانیان آنها مشخص نیست

۵۴۴- اعتصاب‌ها و راهپیمایی‌های معلمین که معلوم نیست از طرف چه کسانی و با چه اهدافی رهبری می‌شود، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: این اعتصاب‌ها این راهپیمایی‌ها این جنجال آفرینی‌ها حرام است و باید نباشد.^۲

تجسس جهت امور غیر مهم در خوابگاه دانشگاه

۵۴۵- برای اینکه اطلاع پیدا کنیم که در اتاق خوابگاه‌ها، گناه (نه توطئه بر ضد نظام) انجام می‌شود یا نه، آیا جایز است تفحص کنیم؟
همه مراجع: خیر، این کار حرام است.^۳

۱ - کتاب استفتائات معظم له

۲ - کتاب استفتائات معظم له

۳ - حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی، استفتاءات، س ۲۲۱۸ / حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۲۱۹۳ / حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۲۰۷۳ / حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۱۳۹.

هدیه دادن گل به افراد بدحجاب به خیال امر به معروف و نهی از منکر

۵۴۶- اخیراً مواردی دیده شده است که کسانی یا موسساتی به خیال خودشان برای امر به معروف و نهی از منکر، به خانم‌های بدحجاب و بی حجاب، گل هدیه می‌دهند؛ در حالی که در مضامین اسلامی تأکید شده است که نیکوکاران را تشویق کنید تا گناهکاران اصلاح شوند؛ آیا گل دادن به بدحجابها و محل نگذاشتن به محجبه‌ها، کار درستی است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: اگر این کار در محجبه شدن آنها مؤثر است مانعی ندارد و الا ارزشی هم ندارد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: جایز نیست که گناهکاران را به خاطر گناهشان تشویق کند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبیری زنـجانی**: اگر عمل مذکور زمینه سازی و مقدمه چینی برای نهی از منکر باشد و مفسده‌ای بر آن مترتب نباشد انجام آن توسط بانوان ایرادی ندارد.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: دادن گل به خانم‌های بدحجاب یا بی حجاب اگر ایجاد مفسده نکند و از پول بیت المال نباشد اشکال ندارد ولی امر به معروف و نهی از منکر صدق نمی‌کند و وظیفه امر به معروف و ناهی از منکر آن است که با روش خوب آن‌ها را از بی‌حجابی منع کنند. و اگر دادن گل ایجاد مفسده کند مثل آنکه سبب تشویق آنها به بدحجابی و بی توجهی به حجاب داران حساب شود جایز نیست.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: تفاوت بین افراد نیکوکار و غیر نیکوکار باید مراعات شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **نوری همدانی**: اگر این عمل تشویق بدحجابی باشد جائز نیست.^۳

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۷۰۱۸

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۲۲۲

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۲۰۵۴۷

ترک فوری مجلس معصیت، خطایی بزرگ

۵۴۷- برخی مکلفین، به محض رویت گناه در یک میهمانی یا جلسه، اقدام به ترک جلسه می‌کنند و کار خود را نهی از منکر تلقی می‌کنند. حال آنکه با خروج آنها از آن مکان، گناهکاران احساس امنیت و آزادی بیشتر در انجام گناه می‌کنند. اگر مکلف بتواند در جلسه بماند و با شیوه‌های مختلف تذکر دهد تا گناه را از بین ببرد یا تضعیف کند، آیا باز هم، حق خروج از مکان را دارد؟ توضیح فرمایید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در صورتی که حضور او موجب ترک گناه شود باید حضور داشته باشد و الا ترک مجلس و دوری از گناه بهتر است. حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیبیری زنجانی**: در فرض تحقق شرایط وجوب، باید بماند و نهی از منکر کند.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی موحدی نجفی: هر کدام اهم باشد، ترجیح دارد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: در صورتی که احتمال بدهد که با ماندن در مجلس گناه و تذکر دادن، گناهکاران گناه را ترک می‌کنند، واجب است آن‌ها را زبانا امر به معروف کنند، اما اگر احتمال اثر نمی‌دهد یا زبانا تذکر بدهد و اثر نکند، ترک مجلس گناه واجب می‌باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: موارد مختلف است در هر صورت وظیفه با وجود شرایط امر به معروف و نهی از منکر امر و نهی زبانی است و اگر حضور در آن مجلس موجب ارتکاب گناه و یا تأیید آن باشد یا نهی از منکر متوقف بر خروج از آن مجلس یا شرکت نکردن در آن باشد باید آن مجلس را ترک کرده و یا شرکت ننماید.^۲

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۰۰۷

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۰۵b۵ff۵c۹۳۷d۸۰d۲c۳۵b۴c۵۳۶c daa۱b۵۰

اظهار ناراحتی در قبال نزدیکان معصیت کار و پرهیز از خشونت

۵۴۸- یکی از نزدیکان ما، مسائل شرعی و اخلاقی را رعایت نمی‌کند و تاکنون نصیحت در او تأثیر قابل ملاحظه‌ای نداشته. وظیفه من هنگام مشاهده رفتارهای او چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: در صورت عدم مؤثر بودن نصیحت و یا ایجاد مشکلات بیشتر برای شما چنانچه امکان دارد صحنه گناه را ترک کنید و یا نسبت به این رفتارها اظهار ناراحتی کنید و یا حداقل اعتنا نکنید و به گونه‌ای رفتار شود که فرد مذکور ناراحت بودن شما را بفهمد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: باید در انجام این فریضه الهی و دعوت به سوی حق و مبارزه با فساد، دلسوزی و حسن نیت و پاکی هدف را فراموش نکرد، و جز در موارد ضرورت از راه‌های مسالمت آمیز وارد شد، نباید انجام این وظیفه را مساوی با خشونت گرفت.^۱

بیان مسأله شرعی، یا امر و نهی

۵۴۹- در امر به معروف و نهی از منکر آیا صرف بیان مسأله شرعی کفایت می‌کند یا باید امر و نهی کرد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: موارد آن مختلف است گاهی برای عموم بیان مسأله می‌شود و در آن مقام نیز منکری انجام نمی‌گیرد که در این صورت بیان احکام شرعی کفایت می‌کند و همچنین گاهی منکر انجام می‌گیرد و صرف بیان مسأله موجب ترک منکر یا انجام معروف می‌شود که در این صورت باز هم کفایت می‌کند و الا اگر بیان مسأله موجب ترک منکر و یا انجام معروف نشود باید امر و نهی کرد البته با وجود شرایط دیگر امر به معروف و نهی از منکر.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: معنای امر به معروف و نهی از منکر این است که امر به واجبات و منع از منکرات و گناهان باشد، صرف بیان مسأله شرعی در صورتی که اثر نکند کفایت نمی‌کند.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: مراحل امر به معروف و نهی از منکر باهم فرق دارد و هم چنین اشخاص گاهی با گفتن مسأله شخص آگاه شده و

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۵۰۷۰۲۴۱

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۱۶۷

دیگر تکرار نمی‌کند و گاهی باید با تذکر باشد.^۱

بخش ۱۳: شغل‌ها و مکانها

فصل اول: ادارات و کارمندان

فصل دوم: مدارس و دانشگاهها، اساتید و معلمان

فصل سوم: مساجد، ائمه جماعات، طلاب و مبلغین

فصل چهارم: پزشک و پرستار، بیمارستان

فصل پنجم: خبرنگار

فصل ششم: خودرو و راننده

فصل هفتم: سایر مشاغل و مکانها

فصل هشتم: خارج از کشور جمهوری اسلامی ایران

فصل نهم: اماکن عمومی؛ تظاهر علنی به گناه در ملاء عام

بخش ۱۳: شغل‌ها و مکانها

فصل اول: ادارات و کارمندان

محرومیت از مزایا در اثر انجام فریضتین

۵۵۰- اگر امر به معروف و نهی از منکر در اداره باعث شود که انسان از مزایایی همچون اضافه کار و یا پاداش‌های دیگر محروم شود، آیا باز هم واجب است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: اگر موجب ضرر و زیان مهمی نشود واجب است.^۱

جواز از بین بردن آبروی افراد برای حفظ بیت المال در صورت لزوم

۵۵۱- تعدادی گزارش کتبی راجع به اختلاس اموال دولتی توسط یکی از کارمندان دریافت گردیده که بعد از انجام تحقیقات در مورد این اتهام، صحت بعضی از آن گزارش‌ها برای ما آشکار شده است. ولی هنگام تحقیق از فرد متهم خود او همه اتهامات را انکار می‌کند، آیا ارسال این گزارشات به دادگاه با توجه به این که باعث از بین رفتن آبروی شخص می‌شود، جایز است یا خیر؟ و بر فرض عدم جواز، اشخاصی که از این مسأله مطلع هستند چه تکلیفی دارند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای: اگر فردی که مسئول حمایت و حفظ بیت المال و اموال دولتی است از اختلاس آن اموال توسط یکی از کارمندان یا غیر او مطلع شود، از نظر شرعی و قانونی مکلف است برای احقاق حق، اطلاعات خود را در این زمینه به نهادهای مربوطه ارائه دهد و ترس از بین رفتن آبروی متهم از نظر رسمی مجوزی برای کوتاهی از احقاق حق جهت حفظ بیت المال محسوب نمی‌شود و افراد دیگر، گزارشات خود را مستنداً به مسئولین مربوطه ارائه دهند تا ایشان بعد از تحقیق و تفحص و اثبات مطلب، اقدام نمایند.^۲

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۵۷

۲ - اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۳۸۸

حکم تجسس برای کشف تخلفات مردم

۵۵۲- آیا تجسس در امور شخصی و غیر شخصی مؤمنین به دلیل امر به معروف و نهی از منکر، در صورتی که از آنان ارتکاب حرام یا ترک معروف مشاهده شود، جایز است؟ اشخاصی که برای کشف تخلفات مردم تجسس می‌کنند با این که مکلف به این کار نیستند، چه حکمی دارند؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: مبادرت به امر بررسی و تحقیق قانونی نسبت به کار اداری کارمندان و غیر آنان توسط مأموران رسمی تفحص و تحقیق در چارچوب ضوابط و مقررات قانونی اشکال ندارد ولی تجسس در کار دیگران و یا تحقیق دراعمال و رفتار کارمندان برای کشف اسرار آنان در خارج از حدود و ضوابط قانونی برای آن مأموران هم جایز نیست.^۱

کارمندی که مجبور به استماع موسیقی حرام است

۵۵۳- من در مکانی کار می‌کنم که صاحب آن همیشه به نوارهای موسیقی مبتذل و حرام گوش می‌دهد و من هم مجبور به شنیدن آن هستم. آیا این کار برای من جایز است یا خیر؟

همه مراجع: اگر احتمال تأثیر می‌دهید، با تحقق سایر شرایط، باید او را نهی از منکر کنید؛ چنانچه مجبورید در آن مکان حضور داشته باشید، کار کردن در آنجا برای شما اشکال ندارد ولی باید به موسیقی مبتذل حرام گوش ندهید و اگر صدای آن بدون دلخواه به گوش شما رسید، اشکال ندارد.

تبصره: اگر این شخص بتواند بدون زحمت و مشقت، شغل مناسب دیگری انتخاب کند، باید این راه را برگزیند و فرض مساله جایی است که ترک آن مکان و اختیار شغل دیگر، برای او دشوار و سخت است.^۲

۱- اجوبه الاستفتانات معظم له سؤال ۱۳۹۳

۲- حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی استفتانات ج ۱ س ۱۱۶۰

حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی جامع الاحکام ج ۱ س ۱۰۱۶

حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی صراط النجات ج ۱ س ۱۰۰۴ و استفتانات س ۱۰۷۱ و ۱۰۷۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی جامع المسائل ج ۱ س ۹۳۳ و ۹۴۷

حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای اجوبه الاستفتانات س ۱۱۳۸ و ۱۱۵۸ و ۱۰۶۴

دفاتر حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی، حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت، حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی و حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی.

وجوب نهی از منکر مسئولین ادارات و سازمان‌ها

۵۵۴- وظیفه مسلمین درباره منکراتی که گاه در سطح مسئولین و یا در ادارات و سازمان‌های دولتی و غیردولتی مثل رشوه و پارتی بازی و... اتفاق می‌افتد چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: با تحقق شرایط امر به معروف و نهی از منکر با موارد دیگر فرق نمی‌کند.^۱

بیان خیانت و ظلم برخی مسئولان ادارات

۵۵۵- آیا بیان ظلم یا خیانت بعضی از مسئولین ادارات در برابر مردم جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: گزارش دادن ظلم به مراکز و مراجع مسئول برای پیگیری و تعقیب بعد از تحقیق و اطمینان نسبت به آن اشکال ندارد و حتی اگر از مقدمات نهی از منکر محسوب شود واجب می‌گردد، ولی بیان آن در برابر مردم وجهی ندارد بلکه اگر موجب فتنه و فساد و تضعیف دولت اسلامی شود حرام است.^۲

حکم بیان ظلم و خیانت برخی مسئولان ادارات

۵۵۶- آیا بیان ظلم یا خیانت بعضی از مسئولین ادارت در برابر مردم، جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: گزارش دادن ظلم به مراکز و مراجع مسئول، برای پیگیری و تعقیب، بعد از تحقیق و اطمینان نسبت به آن اشکال ندارد و حتی اگر از مقدمات نهی از منکر محسوب شود، واجب می‌گردد ولی بیان آن در برابر مردم، وجهی ندارد بلکه اگر موجب فتنه و فساد و تضعیف دولت اسلامی شود، حرام است.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: خیر. جایز نیست.^۴

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۳۸۶۷

۲ - اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۳۹۱

۳ - اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۳۹۱

۴ - دفتر معظم له

نماز اجباری در ادارات و مدارس

۵۵۷- آیا مجبور کردن مردم به نماز خواندن در ادارات و مدارس، که گاه موجب تمسخر آنان می‌شود، درست است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: برای امر به معروف، باید از راههایی که مفید و موثر است و پیامدهای منفی ندارد، استفاده کرد.^۱

معرفی افراد کارشکن و ضدانقلاب در ادارات به مسئولان

۵۵۸- افرادی در ادارات هستند که انسان احساس می‌کند با انقلاب میانه‌ای ندارند، و فقط ظاهر خود را عوض کرده و احتمالاً گاهی اوقات کارشکنی می‌کنند. آیا معرفی این‌طور افراد به مقامات ذی صلاح مملکت از نظر شرعی إشکالی ندارد؟ رفت و آمد خانوادگی با آنان چه صورت دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی: در صورتی که کارشکنی بکند بعد از إرشاد، معرفی او إشکال ندارد.^۲

جلوگیری از انجام کارهای خلاف شرع در مدارس و ادارات با گزارش دادن

۵۵۹- اگر شخصی مدیر یا مسئول کاری باشد- مثلاً مدیر دبستان یا راهنمایی یا دبیرستان- و در هنگام مدیریت کارهایی انجام دهد که از نظر شرع صحیح نباشد، مثلاً برای انتخاب نماینده‌ی دبیران شوری بگذارد و شوری نماینده‌ی مزبور را انتخاب نماید (با توجه به اینکه همه‌ی افراد و دبیران مکتبی نمی‌باشند، و معیارهایی که در نظر گرفته می‌شود معیارهای شورای اسلامی نیست) آیا رفتار این مدیر را می‌توان به مسئول بالاتر و یا حتی به شخص دیگری که مسئول نمی‌باشد گفت یا نه؟ اگر شخصی در ادارات رشوه بگیرد چطور؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی: اگر مخالف موازین شرعی عمل شده می‌توانند گزارش کنند.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی: اول به خود او تذکر دهید و اگر

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۴۱۹

۲- کتاب استفتائات معظم له ج ۳ صفحه ۵۸ سؤال ۱

۳- کتاب استفتائات معظم له ج ۳ صفحه ۵۸ سؤال ۲

تذکر را نپذیرفت، باید به مسئولان امر گزارش داد.^۱

در ادارات، مسئولیت داریم؛ نه ولایت اداری

۵۶۰- هرگاه حرکتی از طرف مسئولین ادارات بر خلاف حق و قسط اسلامی انجام شود افراد متعهد و کارمندان دلسوز وابسته به آن اداره سرزنش می‌شوند که چرا در این مورد بر خلاف حق و قسط و قانون عمل شده است! و اگر آنها به مسئولین خود اعتراض کنند در جوابشان می‌گویند: اینگونه «برخوردها با مسئولین بر خلاف ولایت اداری است، و چون ولایت اداری به ولایت فقیه و ولایت امام و پیغمبر و خدا ختم می‌شود پس فرد معترض - که از طریق قانون، و پیروی دستورات آن رهبر اعتراض خود را به مسئولین اعلام داشته - کافر و ملحد است» خواهشمند است نظریه‌ی شریف را در این مورد اعلام فرمائید؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی: ولایت اداری در اسلام نیست، و کارمندان و مسئولین در ادارات فقط مسئولیت دارند که بر طبق مقررات اداره و دولت اسلامی عمل کنند و ولایتی بر کسی و چیزی ندارند، و اگر بر خلاف موازین شرعی یا قانونی عمل نمایند دیگران می‌توانند بدون ایجاد هرج و مرج و فساد به آنان تذکر دهند.^۲

۱ - کتاب استفتائات معظم له

۲ - کتاب استفتائات معظم له ج ۳ صفحه ۵۹ سؤال ۳

فصل دوم: مدارس و دانشگاهها، اساتید و معلمان

استاد دانشگاه بدحجاب

۵۶۱- استاد ما بدحجاب است و حجاب شرعی را رعایت نمی‌کند و در هنگام نوشتن مطالب روی تخته سیاه، دست و موهای سر او بیش از اندازه ظاهر می‌شود. تکلیف ما چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی، حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای^۱، حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی^۲، حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی و حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی: نگاه به او هرچند بدون قصد لذت اشکال دارد.^۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت: نگاه به او هرچند بدون قصد لذت، جایز نیست.^۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی، حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی، حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی و حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی: در صورتیکه از زنان بی باکی است که اگر او را امر به حجاب کنند، اعتنا نمی‌کند، نگاه به او بدون قصد لذت و ترس افتادن به حرام، اشکالی ندارد. (حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: و در این گونه موارد باید با هماهنگی مسوولین دانشگاه جلو این گونه مسائل را گرفت تا دانش‌جویان به مشکل برخورد نکنند و اساتید به وظیفه شرعی خودشان عمل نمایند.)^۵

حضرت آیت‌الله‌العظمی روحانی: بسمه جلت اسمائه. نهی از منکر یکی از واجبات قطعیه اسلام است و مصادیق آن نسبت به افراد، مختلف است. نسبت به استادان اول با خود آن خانم صحبت مؤدبانه کنید که نسبت به رعایت حجاب شرعی اقدام کنند. اگر تأثیر نکرد، از رییس دانشگاه بخواهید که به ایشان درباره حجابش تذکر دهد.

۱- استفتانات س ۵۰۹ و ۵۲۸ و ۱۳۹۹

۲- هدایت العباد ج ۲ النکاح م ۲۷

۳- تعلیقات علی العروه الوثقی، النکاح، م ۲۷

۴- توضیح المسائل مراجع مساله ۲۴۳۴

۵- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۱۵۱

حدود جواز تنبیه بدنی دانش آموزان

۵۶۲- آیا تنبیه بدنی و زدن دانش آموزان جایز است؟ اگر این کار برای تربیت آنها و به اذن ولی او در حد که موجب جراحت و کبودی هم نشود چه ؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی: کتک زدن بچه نابالغ جایز نیست مگر در صورتی که شرایط ذیل رعایت گردد: الف: بچه کار حرامی را انجام داده باشد یا سبب اذیت دیگران یا ضرر رساندن به دیگران شده باشد. ب: ولی شرعی بچه نابالغ یا کسی که از او اجازه دارد، این کار را انجام دهد. ج: زدن به قصد تأدیب و تربیت باشد نه به خاطر تشقی خاطر (خنک شدن دل). د: بیش از سه ضربه او را نزند. ه: زدن به گونه‌ای نباشد که بدن طفل سرخ شود بلکه آهسته و خفیف باشد. و: راه تأدیب و تربیت منحصر در زدن نباشد. بنابراین، مادر، برادر، خواهر، آموزگار بچه نابالغ، حق زدن او را ندارند مگر اینکه با تحقق شروط فوق، از ولی شرعی او (پدر یا پدر بزرگ پدری) کسب اجازه کرده باشند.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی محقق کابلی: در صورت اجازه ولی دانش آموزان تنبیه بدنی جایز است، به شرط که موجب جراحت و کبودی نشود.^۲
حضرت آیت‌الله‌العظمی سید محمدرضا گلپایگانی: با اذن ولی در موارد نهی از منکر و جلوگیری از فساد، به نحوی که دیه، وارد نشود اقتضار به مقدار ضرور، جایز است.^۳

نهی دانشجو یا کارمندی که اصرار بر گناه دارد

۵۶۳- گاهی مشاهده می‌کنیم که دانشجوی دانشگاهی و یا کارمندی مرتکب فعل حرام می‌شود، حتی بعد از تذکرات و راهنمایی‌های مکرر هم از کار خود دست برنمی‌دارد، بلکه بر انجام کارهای زشت که باعث ایجاد جو فاسد در دانشگاه است، اصرار می‌ورزد، نظر شریف جناب عالی درباره اعمال بعضی از مجازات‌های اداری مؤثر مثل ثبت در پرونده آن‌ها چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای: با مراعات نظام داخلی دانشگاه اشکال ندارد، و بر جوانان عزیز لازم است که مسأله امر به معروف و نهی از منکر را جدی گرفته و شرایط و احکام شرعی آن را به دقت بیاموزند و این اصل را عام و

۱ - کتاب توضیح المسائل جامع معظم له ج ۳ مسأله ۲۶۹۱

۲ - کتاب استفتائات معظم له

۳ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۲

فراگیر نموده و روش‌های اخلاقی و مؤثر را برای تشویق فعل معروف و جلوگیری از ارتکاب محرمات به کار بگیرند، و از استفاده از آن برای اغراض شخصی باید خودداری نمایند و بدانند که این راه بهترین و مؤثرترین روش برای ترویج کار خیر و جلوگیری از شرّ است. خداوند شما را به آن چه رضای او در آن است، موفق بدارد.^۱

جواز تنبیه دانش آموزان تا حد ضرورت در نهی از منکراتی که آثار سوء بر سایرین دارد

۵۶۴- لطفاً بفرمایید اولاً در مدارس خصوصاً دبیرستان‌ها، رفتارهای بعضی از دانش‌آموزان به گونه‌ای است که اثرات سوء رفتاری و اخلاقی در سایرین دارد، در این خصوص مسئولین امر پس از ارشاد، راهنمایی، تذکر و تهدید، بعضاً به رفتار خشونت آمیز یا ندرتاً تنبیه بدنی مبادرت می‌نمایند، آیا این کار از نظر شرعی جایز است؟ حدّ آن چه مقدار است؟ ثانیاً در موقع بروز خطا و رفتارهای ضدّ اخلاقی به وسیله بعضی از دانش‌آموزان، برخوردهایی همراه با خشونت و بعضاً تحقیرآمیز جهت جلوگیری از تکرار موارد مذکور از طرف مسئولین امر معمول می‌گردد: یک) آیا این کار اشکال ندارد؟ دو) بعد از حلّ مشکل حصول رضایت افراد موصوف لازم است یا خیر؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: (۱) در صورت ضرورت به اندازه ضرورت جایز است. (۲) در صورت ضرورت به اندازه ضرورت جایز است. و در هر دو صورت تحصیل رضایت لازم نیست.^۲

۱ - اجوبه الاستفتانات معظم له سؤال ۱۰۷۴

۲ - کتاب استفتانات معظم له

حکم تنبیه دانش آموزی که عفت عمومی را خدشه دار نموده است

۵۶۵- آیا برای آموزگار یا مسئولین آموزشگاه جایز است دانش آموز را به جهت آوردن تصاویر یا وسایلی مشابه آن که منافی عفت عمومی باشد تنبیه بدنی نمایند؟ در موارد بالا در صورت تکرار و اصرار بر عمل توسط دانش آموز آیا حکم تغییر خواهد کرد؟

حضرت آیت الله العظمی **نوری همدانی**: خیر باید با شرایطش امر به معروف و نهی از منکر نمود و در صورتی که وسائل مذکور از ابزار لهو باشد از بین بردن آنها اشکال ندارد. با رعایت امر به معروف و نهی از منکر حکم تغییر می کند چون امر به معروف مراتبی دارد.^۱

نهی از منکر همگانی توأم با حفظ نظم دانشگاه

۵۶۶- یکی از مسئولین دانشگاهها به غلط امر به معروف و نهی از منکر و تذکر به دانشجویان خاطی را محدود به مسئولین انضباطی دانشگاه می داند و به دانشجویان مؤمن میدان نمی دهد، با توجه به این مطلب وظیفه یک دانشجوی متعهد و انقلابی در این زمینه چیست؟

حضرت آیت الله العظمی **مکارم شیریازی**: امر به معروف و نهی از منکر وظیفه همه مسلمانهاست و کسی نمی تواند جلوی آن را بگیرد ولی باید طوری انجام گیرد که نظم دانشگاهها و مؤسسات به هم نخورد.^۲

دانشگاه و مواد مخدر

۵۶۷- با عنایت به نیاز شدید جامعه اسلامی ایران نسبت به رفع ابهام حکم شرعی مواد مخدر، دانشگاه ما تصمیم به بررسی موضوع فوق نموده است. لطفا حکم شرع را در این مورد بیان فرمایید.

حضرت آیت الله العظمی **مکارم شیریازی**: بی شک استعمال مواد مخدر به هر مقدار و اندازه که باشد حرام است. خواه مواد مخدر قدیمی باشد یا آنچه در عصر ما به وجود آمده یا بعداً به وجود می آید. و هرگونه کمک برای کشت و داشت و برداشت محصول، تهیه و توزیع و خرید و فروش و نگهداری و مصرف آن نیز حرام است. و جوامع اسلامی باید به شدت با این خانمان

۱ - کتاب هزار و یک مسأله فقهی معظم له سؤال ۷۹۵ و ۷۹۶

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۵۹

سوزمبارزه کنند، و در امر به معروف و نهی از منکر کوتاهی ننمایند.^۱

وظیفه نهی از منکر توهین به اسلام و مراجع تقلید در مدارس

۵۶۸- در مدرسی که به اسلام و مقدسات و یا مراجع عظام اهانت گشته وظیفه ما نسبت به اهانت کنندگان چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه‌تعالی. وظیفه شما نهی از منکر است و اگر توانایی ندارید، قطع معاشرت است.^۲

استفاده از برهان به جای قوه قهریه در دانشگاه

۵۶۹- آیا امر به معروف و نهی از منکر جوانان در محیط‌های دانشگاهی و غیره با استفاده از قوای قهریه به صلاح می‌باشد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه جلت اسمائه لازم است برای جوانان و دختران مخصوصاً آنهایی که سنشان کم است با برهان و دلیل حکمت احکام الهی را توضیح دهند که انجام دستورات الهی موجب خوشبختی واقعی آنها می‌شود نه افتادن در دام لذت‌های زودگذر دنیوی.^۳

موسیقی و قمار در خوابگاه دانشجویی

۵۷۰- وظیفه دانشجوی در برابر هم اتاقی‌هایی که از ترانه و موسیقی و پاسور استفاده می‌کنند، چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: باید آنها را منع کند و اگر از اعمال خود دست برداشتند، نباید در یک اتاق با آنها زندگی کند.^۴

اختلاط در دانشگاه‌ها

۵۷۱- وظیفه جوانان مؤمن در دانشگاه‌های مختلط در برابر مفاسدی که در بعضی از آن مکان‌ها مشاهده می‌کنند، چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: بر آنان واجب است که ضمن دوری جستن از ابتلا به مفاسد، در صورت تمکن و تحقق شرایط امر به معروف و نهی از منکر

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۴۹۳

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۴۴۷

۳- پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتاء شماره ۱۶۷۹

۴- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۴۰۱

مبادرت به انجام این فریضه کنند.^۱

تهیه گزارش از منکرات مراکز آموزشی برای نهی از منکر

۵۷۲- آیا جایز است دانشجویان یکی از مراکز آموزشی گزارش‌هایی از منکراتی را که مشاهده می‌کنند به مسئولین فرهنگی ارائه دهند تا از ارتکاب آن‌ها جلوگیری شود؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر گزارش‌ها راجع به امور علنی باشد و عنوان تجسس و غیبت بر آن‌ها صدق نکند، اشکال ندارد و بلکه در صورتی که جزء مقدمات نهی از منکر باشد واجب است.^۲

وظیفه دانشجویان در مورد کلاس‌های مختلط و بی‌حجابی

۵۷۳- وظیفه‌ی بنده به عنوان یک دانشجو، در مورد شرکت در کلاس‌های مختلط و نیز بی‌حجابی‌های موجود در دانشگاه چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: شرکت در کلاس‌های مختلط اگر مستلزم حرام باشد (از قبیل نظر به نامحرم و غیره)، جایز نیست. دانشجویان مسلمان متعهد باید مؤکداً از اولیاء دانشگاه، مراعات تعالیم و ظواهر اسلامی را بخواهند که هم دانشجویان در معرض محرمانت قرار نگیرند و هم دانشگاه از مفاسد مصون بماند.^۳

تکلیف ما در قبال ارتباط دختر و پسر در دانشگاه‌ها

۵۷۴- در دانشگاه‌ها، روابط پسر و دختر غوغا می‌کند؛ وظیفه ما نسبت به آنان چیست؟
همه مراجع: بر هر فردی واجب است، ضمن دوری از ابتلا به مفاسد، در صورت تمکن و تحقق شرایط نهی از منکر، به این فریضه اقدام کند.^۴

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۸۷

۲- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۳۹۰

۳- کتاب استفتائات معظم له

۴- رساله دانشجویی، دفتر نشر معارف/ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها/ قم ۱۳۸۴، کد: ۵۰۰۱۶/۴۹۴
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی، استفتاءات، ج ۲، س ۱۳۸۵ و ۱۳۸۸ و ج ۱، س ۱۱۵۹ و ۱۱۵۴؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، ۱۰۸۶؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی، استفتاءات، س ۹۷۹؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۹۴۶؛ حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، س ۱۴۶۲؛ دفتر: حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی، حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی، حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی و حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت

پسر دانشجویی که به نماز و روزه بی توجه است

۵۷۵- پسری دارم بیست و سه ساله که دانشجوی دانشکده پزشکی است ولی از خواندن نماز و گرفتن روزه خودداری می‌کند، در صورتی که تا حدودی پند و اندرز به او داده و نصیحت کرده‌ام و احياناً با خشونت و پرخاش با او روبرو شده‌ام و متأسفانه مؤثر واقع نشده و اینک مدتی است که ارتباط را با خانواده قطع کرده است اکنون تکلیف بنده با او چیست آیا می‌توانم به دیدارش بروم و کمک مالی به او بکنم یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: اگر ترک معاشرت و ترک پرداخت کمک، در عمل او به وظائف شرعی و نماز و روزه، اثر دارد، ترک کنید و اگر اثر نمی‌کند به مقداری که قطع رحم نشود با او معاشرت کرده و کمکش کنید و از هدایت و نصیحت و اندرز به او کوتاهی ننمایید و مایوس از هدایت او نشوید امید است خداوند متعال او را به راه راست هدایت و نصائح شما را مؤثر فرماید. ضمناً چون در بین دانشجویان، افراد روشن و متدین و ملتزم به احکام اسلام، زیاد می‌باشند اگر می‌توانید سعی کنید که با افراد صالح، معاشرت، پیدا کند.^۱

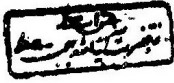
اختلاط در دانشگاه‌ها

۵۷۶- اختلاط دختران و پسران در برخی مراکز آموزشی مانند دانشگاه‌ها و عدم نظارت جدی بر این مراکز ضمن ایجاد زمینه‌های گناه و خودآرایی موجب رکود علمی و ایجاد رقابت‌های ناسالم و حرکات غیراخلاقی گردیده و بسیاری از خانواده‌ها و دانشجویان از وضعیت موجود رنج می‌برند آیا شرعاً این اختلاط جایز بوده و وظیفه مسئولان آموزش عالی کشور و متولیان این مراکز چیست؟^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: هرکس باید بر طبق مقررات به وظایف شرعی و قانونی خود از جمله امر به معروف و نهی از منکر اقدام کند. حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهبخت**: واضح است که باید از اختلاط پیشگیری کنند.

۱ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۵

۲ - کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید جلد ۶ صفحه ۱۰۵

بیت الله العظمیٰ فاضل لنکرانی

برگس باید بر طبق مقررات، بیرون از حرم و قلمرو خود، از جمله امر به معروف و نهی از منکر اقدام کند

تفکیک جنسیتی کلاس های دانشگاه

۵۷۷- در بیشتر کلاس های دانشگاه، پسران و دختران با هم هستند. وظیفه ما چیست؟

همه مراجع (به جز حضرت آیت الله العظمی بهجت و حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی): اگر نگاه گناه آلود انجام نشود و ترس افتادن به حرام نباشد، اشکال ندارد ولی با وجود آن سزاوار است که مسئولان کشورهای اسلامی برنامه ای برای جداساختن مراکز تحصیلی پسران و دختران تنظیم کنند.

حضرت آیت الله العظمی بهجت و حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی: با توجه به اینکه اختلاط دختر و پسر، در معرض فساد است، جایز نیست.^۱

۱- حضرت آیت الله العظمی خامنه ای: استفتاء س ۶۴۶ و ۶۳۸ - حضرت آیت الله العظمی ملکی تبریزی استفتانات س ۱۵۹۲ و ۱۶۲۳ - حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی استفتانات ج ۱ س ۸۱۳ - حضرت آیت الله العظمی امام خمینی استفتانات ج ۳ و ظایف اجتماعی زنان س ۱۹ - دفتر حضرت آیت الله العظمی نوری همدانی، حضرت آیت الله العظمی وحید خراسانی، حضرت آیت الله العظمی فاضل لنکرانی و حضرت آیت الله العظمی سیستانی.
حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی جامع الاحکام ج ۲ س ۱۶۵۶ و ۱۶۵۷ و ۱۶۵۸ و دفتر حضرت آیت الله العظمی بهجت.

جشن‌های مختلط در محیط دانشگاه

۵۷۸- برگزاری جشن‌ها و مراسم در دانشگاه که در آن دختران و پسران مختلط‌اند چه حکمی دارد؟
همه مراجع: اصل اجتماع دختران و پسران در یک محیط اشکال ندارد ولی اگر باوان حجاب کامل را رعایت نکنند و آقایان نگاه گناه آلود داشته باشند و محرّمات دیگری از قبیل موسیقی حرام و مانند آن انجام گیرد، اجتماع آنان در آن محل جایز نیست.^۱

موسیقی مبتذل در خوابگاه دانشجویی

۵۷۹- با کسانی که در خوابگاه‌های دانشجویی به موسیقی مبتذل گوش می‌دهند، چه باید کرد؟
همه مراجع: اگر احتمال تأثیر می‌دهید، در صورت فراهم بودن سایر شرایط، باید به او تذکر دهید و یا در صورت امکان، مسئولان امر را مطلع سازید.^۲

امر به معروف و نهی از منکر، وظیفه همه دانش آموزان

۵۸۰- آیا در محیط مدارس امر به معروف و نهی از منکر، با نهی مسئولین مدرسه، از دانش‌آموزان ساقط می‌شود؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: ساقط نمی‌شود؛ به شرحی که در مسائل گذشته آمد.^۳

۱- العروه الوثقی ج ۲ النکاح م ۴۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی ملکی تبریزی استفتانات س ۱۵۹۲ و ۱۵۹۴

حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای استفتا س ۶۴۶

مکارم استفتانات ج ۱ س ۸۱۳ و ۸۰۵

امام استفتانات ج ۳ وظیفه اجتماعی زنان س ۱۹

حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی جامع الاحکام ج ۲ س ۱۶۵۶ و ۱۶۵۸ دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی، حضرت آیت‌الله‌العظمی بهجت، حضرت آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی، حضرت آیت‌الله‌العظمی فاضل لنکرانی و حضرت آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی.

۲- دفتر همه مراجع

۳- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۱۳۸۵

فصل سوم: مساجد، ائمه جماعات، طلاب و مبلغین

رفتن به مسجدی که مجلس غیبت است

۵۸۱- اگر کسانی در مسجد غیبت می‌کنند به طوری که انسان در هر موضع بنشیند با غیبت مواجه می‌شود و امر به معروف هم تأثیر ندارد آیا رفتن به مسجد جایز می‌باشد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: به غیبت گوش ندهید و می‌توانید به مسجد بروید.^۱

اطمینان از مسائل شرعی در مقام بیان

۵۸۲- کسی که در مقام بیان مسائل شرعی است آیا باید به نظریات مجتهد یقین داشته باشد؟ یا اطمینان و گمان کافی است؟ و در صورت کشف خلاف، تکلیف او چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اطمینان هم کافی است و اگر فهمید اشتباه کرده تا جایی که ممکن است باید اشتباه را برطرف کند.^۲

معاشرت با ظالمین برای کاهش ظلم

۵۸۳- اگر رفت و آمد و معاشرت علمای اعلام با ظالمین و سلاطین جور باعث کاهش ظلمشان شود، آیا جایز است یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر برای عالم در این موارد ثابت شود که ارتباط او با ظالم منجر به منع ظلم او می‌شود و در نهی وی از منکر مؤثر است و یا مسأله مهمی مستلزم اهتمام و پیگیری آن نزد ظالم باشد، اشکال ندارد.^۳

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۷۵۲

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۳

۳- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۷۸

حکم نماز و روزه طلبه‌ای که برای امر به معروف و نهی از منکر سفر می‌کند

۵۸۴- اگر یکی از طلاب علوم دینی قصد داشته باشد تبلیغ را شغل خود قرار دهد، آیا با این فرض می‌تواند در سفر نماز خود را تمام بخواند و روزه هم بگیرد؟ اگر شخصی برای کاری غیر از تبلیغ و ارشاد یا امر به معروف و نهی از منکر مسافرت نماید، نماز و روزه‌اش چه حکمی دارد؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اگر عرفاً تبلیغ و ارشاد یا امر به معروف و نهی از منکر شغل و کار او محسوب شود، در سفر برای انجام آن کارها حکم مسافری را دارد که به خاطر شغل و کارش سفر می‌کند، و اگر زمانی برای کاری غیر از ارشاد و تبلیغ مسافرت کرد، در آن سفر مانند سایر مسافران نمازش شکسته است و روزه او صحیح نیست.^۱

وجوب تذکر به واعظی که با بیان حدیث، حکم ناصحیح به ذهن متبادر می‌کند

۵۸۵- چنانچه واعظی حدیث نقل می‌کند که حکم وجوب فهمیده شود، در صورتی که حکم شرعی آن حدیث، وجوب نیست؛ آیا لازم است به آن واعظ تذکر داده شود و نهی از منکر نمود؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: بسمه‌تعالی. بلی باید تذکر دهید و الا امضاء بیان حکم، برخلاف واقع می‌شود. که جایز نیست.^۲

دریافت حقوق ماهیانه برای امر به معروف و نهی از منکر

۵۸۶- آیا دریافت حقوق ماهانه برای اقامه نماز جماعت و راهنمایی و ارشاد دینی در نهادها و اداره‌های دولتی جایز است؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: گرفتن اجرت در برابر رفت و آمد یا ارائه خدماتی که انجام آن‌ها بر مکلف واجب نیست، اشکال ندارد.^۳

دریافت اجرت برای اعانت در امور حج

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۶۵۴

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۴۵۰

۳- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۱۱۳

۵۸۷- اشخاص عامی و جاهل که به حج مشرف می‌شوند و عالم به خصوصیات طواف و سعی نمی‌باشند، از یک نفر عالم تقاضا می‌کنند که او را طواف بدهد، یا سعی بدهد، آیا آن عالم می‌تواند در مقابل این عمل اجرت بگیرد، یا ارشاد جاهل واجب است و این اجرت در مقابل واجب، حرام است؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بروجردی**: وجوب ارشاد جاهل و حرمت اخذ اجرت در مقابل آن، در احکام است نه در موضوعات، پس اخذ اجرت در مقابل این اعمال جایز است.^۱

وظیفه علما و طلاب در امر به معروف و نهی از منکر

۵۸۸- با توجه به اینکه امر به معروف و نهی از منکر مراتبی دارد علماء و طلاب و مؤمنین تا کدام مرتبه‌اش می‌توانند امر به معروف و نهی از منکر کنند مثلاً زدن و بدست قانون دادن را هم اجازه دارند یا نه؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: علماء و مبلغین امر به معروف و نهی از منکر را لساناً انجام دهند ولی زدن و تعزیر احتیاج به دستور مجتهد جامع شرایط دارد.^۲

پاسخ به سؤالات شرعی بر اساس فتوای کدام مرجع باشد؟

۵۸۹- اگر سؤال کند از من مثلاً شخصی از مسأله فقهی، آیا واجب است بر من اینکه سؤال کنم از مرجع تقلید او یا آنکه جواب دهم مسأله او را بر طبق فتوای مرجع تقلید خودم فقط و آیا فرق است بین حال علم من به مرجع تقلید سائل و صورت عدم علم من به آن؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خویی**: اشکال ندارد اینکه جواب دهید او را به آنچه می‌دانید از فتوای مرجع تقلید خودتان اگر ندانید مخالفت آن را با مرجع تقلید سائل.^۳

۱- کتاب استفتائات معظم له باب حج جلد ۲ صفحه ۴۸۷ سؤال ۱۴۲

۲- کتاب استفتائات معظم له

۳- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۳

عدم جواز سکوت در قبال سؤال جاهل

۵۹۰- اگر عالم یا وکیل او مورد سؤال مسأله‌ای قرار گرفت، آیا جائز است برای او سکوت نمودن از جواب و حال آنکه او جواب مرجع تقلیدش را در آن مسأله می‌داند، و علم دارد به اینکه سائل آمده، سؤال می‌کند از فتوای مرجع تقلید خود و نیامده سؤال کند از رأی وکیل او در آن مسأله؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خویی**: واجب است ارشاد نمودن جاهل را، مگر آنکه عذری برای مسؤل باشد.^۱

ورود به مسجد با هدف نامشروع

۵۹۱- اگر بفهمیم شخصی که به مسجد می‌آید برای هدف نامشروع خود به مسجد می‌آید وظیفه امام جماعت و شخص نمازگزار چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **حسینی شاهرودی**: امام جماعت و مأمومین در این خصوص وظیفه‌ای ندارند مگر آن که ببینند که از او عمل نامشروع در مسجد صادر شده باشد که نهی از منکر واجب می‌شود با رعایت شروط آن، ولی متولی می‌تواند در صورتی که تولیت مطلق داشته باشد از ورود آن شخص به مسجد ممانعت کند به شرط آنکه با مصلحت مسجد منافات داشته باشد.^۲

وظیفه طلاب در قبال بی‌حجابی و بدحجابی

۵۹۲- وظیفه یک طلبه در رابطه با مفاسد اجتماعی جامعه و بدحجابی خانمها به طور واضح چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: امر به معروف و نهی از منکر، وظیفه همه است. ولی باید به شرایط آن توجه داشته باشید.^۳

حکم اقتدا به امام جماعتی که امر به معروف و نهی از منکر نمی‌کند

۵۹۳- آیا اقتدا به امام جماعتی که قادر بر امر به معروف و نهی از منکر است، ولی این کار را نمی‌کند، جایز است؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اگر با وجود تمام شرایط وجوب، آن را ترک

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۴

۲- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۶۳۱

۳- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۱۵۴

می‌کند از عدالت ساقط می‌شود و علم به این مطلب لازم است.^۱

اسقاط عدالت امام جماعتی که دائم غیبت می‌کند

۵۹۴- اگر امام جماعت را چندین مرتبه در حال غیبت کردن ببینیم، آیا از عدالت خارج می‌شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اگر امکان حمل بر صحت ندارد، از عدالت خارج می‌شود.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: مجرد ترک امر به معروف و نهی از منکر که ممکن است بر اثر عذر مقبولی نزد مکلف باشد، به عدالت ضرر نمی‌زند و مانع اقتدا به او نیست.^۳

امام جماعتی که در مجلس موسیقی حرام شرکت کند

۵۹۵- اگر امام جماعتی در مجلسی شرکت می‌کند که در آن مجلس صدای موسیقی مطرب و غیرمطرب پخش می‌شود و او اهمیتی نمی‌دهد، از عدالت ساقط می‌شود؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: اگر امکان حمل به صحت ندارد، بله ساقط می‌شود.^۴

مانعت از ورود زنانی که عادت زنانگی دارند به مسجد

۵۹۶- مدّت چند سال است در تهران رسم شده که بانوان، در مجالس ترحیم، در مساجد، شرکت می‌کنند و بعضی از زنها عادت زنانگی دارند و در اثر جهل به مسأله، با همان حال، به مسجد می‌روند. اکنون نظر مبارکتان را مرقوم فرمائید.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: رفتن جنب و حائض و نفساء در مساجد، بغير عنوان عبور، حرام است و در مسجد الحرام و مسجد حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله در مدینه منوره ورود، بطور مطلق بر آنها حرام است و بر کسانی که مطلع هستند نهی از این منکر، مانند سایر

۱- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۲۵۵۹

۲- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۲۵۵۸

۳- اجوبه الاستفتانات معظم له سؤال ۵۶۱

۴- کتاب استفتانات معظم له سؤال ۲۵۶۱

منکرات، واجب است ولی اگر در مساجد جائی است که معبد نمی‌باشد مانند این که محلی را برای اقامه مجالس فاتحه وقف کرده باشند رفتن آنها در آنجا اشکالی ندارد.^۱

بیرون کردن شخص جنب از مسجد

۵۹۷- اگر شخص جنب وارد مسجد شود آیا بیرون کردن او واجب است یا نه؟ و اگر شخص جنب دیوانه یا بچه یا غیرملفت باشد، چه حکمی دارد؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **موسوی اردبیلی**: بیرون کردن جنب از مسجد از باب نهی از منکر و یا جلوگیری از هتک مسجد و یا سرایت نجاست به مسجد واجب است.^۲

۱ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۱۹

۲ - دفتر معظم له و مساله ۴۲۴

فصل چهارم: پزشک و پرستار، بیمارستان

گزارش و افشای برخی اسرار برای امر به معروف و نهی از منکر

۵۹۸- افشای برخی اسرار بیماران روانی ممکن است باعث جلوگیری از جرمهای قانونی شود. آیا انتقال چنین اطلاعاتی به نیروهای امنیتی جایز یا واجب است؟ با توجه به اینکه در صورت افشاء، اعتماد مردم از آنها سلب می شود.

حضرت آیت الله العظمی مکارم **شمیرازی**: در صورتی که بتوانند به عنوان نهی از منکر اطلاعات کلی را برسانند، بی آن که نام شخصی فاش شود مانعی ندارد. بلکه گاهی واجب است.^۱

وظیفه پرستار در قبال بی تفاوتی به نماز

۵۹۹- با بیماران یا جانبازانی که بر اثر عدم اعتقاد کامل، نماز را برپا نمی‌دارند، به عنوان یک پرستار چگونه باید رفتار کرد؟
حضرت آیت الله العظمی **امام خمینی**: وظیفه، امر به معروف و نهی از منکر است. با مراعات مقررات آن.^۲

پاک کردن نوار کاست موسیقی حرام توسط پرستار

۶۰۰- من در یکی از بیمارستان‌ها به کار مقدس پرستاری مشغولم، گاهی در بعضی از قسمت‌های محل کارم ملاحظه می‌کنم که تعدادی از بیماران به نوارهای موسیقی مبتذل و حرام گوش می‌دهند، من آنان را نصیحت می‌کنم که این کار را نکنند و بعد از نصیحت مجدد آنان، چنانچه بی اثر باشد، نوار را از ضبط صوت بیرون آورده و پس از پاک کردن، آن را به آنان بر می‌گردانم، آیا این گونه برخورد جایز است یا خیر؟

حضرت آیت الله العظمی **خامنه‌ای**: محو محتویات باطل برای جلوگیری از استفاده حرام از نوار، جایز است، ولی این کار منوط به اجازه مالک یا حاکم شرع است.^۳

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۴۲۶

۲- استفتائات معظم له جلد ۱ صفحه ۴۸۹

۳- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۶۶

فصل پنجم: خبرنگار

جواز افشای اسرار توسط خبرنگار برای مبارزه با فساد

۶۰۱- اگر دولتی ظالم باشد، خبرنگار تا چه حد می‌تواند اسرار را فاش کند. هرچند خودش نیز شهروند همان دولت باشد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: در صورتی که نشر آن اخبار موجب امر به معروف و نهی از منکر و مبارزه با فساد باشد، هیچ اشکالی ندارد.^۱

وظیفه خبرنگاران در مقابله با ضد ارزشها حتی به وسیله دیگران

۶۰۲- یک خبرنگار در مقابل ضد ارزشها چگونه می‌تواند امر به معروف و نهی از منکر کند؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: خبرنگار هم طبق ضوابط امر به معروف می‌تواند عمل کند. در جایی که احتمال تأثیر وجود دارد و ضرری بر آن مترتب نمی‌شود، و منکر بودن آن مسلم است، باید به وظیفه امر به معروف و نهی از منکر عمل کند. مگر این که شغل او (که به عنوان یک واجب کفایی عمل می‌کند) به خطر افتد. در این صورت می‌تواند این کار را به صورت غیرمستقیم انجام دهد. یعنی به وسیله دیگران.^۲

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۶۶۶

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۶۳۲

فصل ششم: خودرو و راننده

عدم توقف راننده اتوبوس برای اقامه نماز

۶۰۳- گاهی مشاهده می‌شود که هنگام مسافرت با اتوبوس، بعضی از رانندگان مسافران را برای خواندن نماز پیاده نمی‌کنند و اگر تذکر بدهند احتمال دارد که توجّه نکنند، تکلیف چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیریازی**: تا آنجا که توان دارید تذکر بدهید و اگر جدی تذکر بدهید مطمئن باشید اثر می‌کند و نگه می‌دارند و اگر نگه نداشتند باید در ماشین، به هر طور که می‌توانید، نماز بخوانید.^۱

احتمال تأثیر موقت نهی از موسیقی حرام

۶۰۴- گاهی که در تاکسی یا اتوبوس سوار می‌شویم راننده نوار موسیقی زن روشن می‌کند اگر انسان بداند با تذکر وی ممکن است نوار را خاموش کند اما بعد از پیاده شدن وی دوباره روشن می‌کند وظیفه‌اش چیست؟ بعضی راننده‌های اتوبوس عنوان می‌کنند که اگر نوار گوش نکنند خوابشان می‌برد در این حالت وظیفه انسان چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیریازی**: باید تذکر دهد و به وظیفه نهی از منکر با زبان خوش توأم با ادب و منطق عمل کند. باید آنها را توجیه کرد که برای این منظور از نوارهای مشروع استفاده کنند.^۲

نهی از منکر موسیقی محرک و حرام

۶۰۵- گاهی در تاکسی یا اتوبوس، موسیقی حرام یا صدای خواننده زن پخش می‌شود. در اینگونه موارد، وظیفه شرعی ما چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **هاشمی شاهرودی**: چنانچه احتمال تأثیر می‌دهید، وظیفه دارید نهی از منکر کنید و استماع آن (گوش دادن به آن) جایز نیست.^۳
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیریازی**: با زبان خوب، امر به معروف و نهی از منکر نمایید تا نوار را قطع کنند و با توجه به اینکه این کار غیر قانونی

۱- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۶۹

۲- استفتائات پایگاه اینترنتی دفتر معظم له

۳- دفتر معظم له

است می‌توانید در صورت عدم توجه، به مراکز مزبور شکایت کنید. حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: با تحقق شرایط نهی از منکر، بر شما بیشتر از نهی زبانی از منکر واجب نیست، و در صورتی که مؤثر واقع نشود، واجب است که از گوش دادن به غنا و موسیقی حرام اجتناب کنید، و اگر به طور غیر ارادی صدای موسیقی حرام و غنا به گوش شما برسد، چیزی بر شما نیست.^۱

وجوب رعایت حجاب در خودرو، پشت بام و بالکن منازل

۶۰۶- آیا انسان می‌تواند به بهانه اینکه خودرو، حریم خصوصی اوست، حجابش را رعایت نکند و به اعمال منافی عفت بپردازد؟ در پشت بام و بالکن منازل که در انظار عموم است چطور؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **علوی گرگانی**: رعایت حجاب در هر مکانی که نامحرم حضور دارد واجب است و ماشین و مکانهایی که اشرف به بیرون دارد و مورد نظر عموم مردم است از لحاظ حفظ حجاب صدق حریم خصوصی نمی‌کند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: داخل خودرو جزء حریم خصوصی است و دیگری حق ندارد به آن تجاوز کند مگر اینکه ضرورتی برای تفتیش وجود داشته باشد ولی در هر حال سرنشینان باید جهات شرعی مانند حجاب و امثال آن را در داخل خودرو رعایت کنند. اگر پشت بام و بالکن منازل در انظار عموم باشد باید آنجا بطور کامل حجاب را رعایت نموده و در هر حال از ارتکاب اعمالی که منافی با عفت می‌باشد به صورت جدی اجتناب نمود.^۲ حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: رعایت نکردن حجاب و رفتار و اعمال منافی با عفت در جایی که در معرض دید دیگران باشد هر چند در حریم خصوصی‌اش مانند پشت بام و بالکن باشد حرام و گناه است و واجب است حجاب را رعایت کنید و از هر کاری که موجب تحریک نامحرم و ایجاد مفسده و گناه می‌شود در معرض دید مردم خودداری کند و صرف اینکه حریم خصوصی خودش است عذر شرعی برای انجام گناه و رعایت نکردن حجاب حساب نمی‌شود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: در فرض سؤال، رعایت حجاب، واجب است.^۳

۱- اجوبه الاستفتانات معظم له سؤال ۱۰۶۵

۲- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۱۷۰۰۴۰

۳- استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۵۸۱۰۵۵۲e۳۰aad۲۲۰acaad۸b۵۷۲c۲۷۰e۳

حضرت آیت‌الله‌العظمی **موحدی نجفی**: اگر این تظاهر از موارد اشاعه فحشاء و منکر باشد، جایز نیست.
حضرت آیت‌الله‌العظمی **شیرازی زنجانی**: اگر در معرض نگاه نامحرم باشد، رعایت حجاب واجب است.

فصل هفتم: سایر مشاغل و مکان‌ها

هنری که در خدمت اشاعه فساد باشد

۶۰۷- خطاط و هنرمند مسلمان می‌تواند تابلویی بنویسد و یا رسم کند که در آن، نوعی شراب و یا مجلس رقص و یا گوشت خوک اعلان و آگهی می‌شود؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی: چنین کاری برای او جایز نیست چون آن، اشاعه گناه و ترویج فساد و تباهی است.^۱

وظیفه امر به معروف و نهی از منکر در گیت‌های بازرسی مسافران

۶۰۸- همانگونه که مستحضرهستید، بسیاری از مسافرین هنگام عبور از گیت‌های بازرسی با وضعی زننده و خلاف شئونات اسلامی ظاهر می‌شوند، آیا برادران و خواهرانی که در این گیتها جهت رعایت مسائل امنیتی مسافرین را کنترل می‌کنند در خصوص امر به معروف و نهی از منکر وظیفه دارند یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای: تکلیف الهی امر به معروف و نهی از منکر وظیفه شرعی عموم مسلمین و در همه جا باید انجام شود.^۲

وجوب نهی از منکر تکثیر و نشر فیلم‌های گناه آلود

۶۰۹- فیلمی که مستهجن است و در آن موسیقی حرام و منظره غیر شرعی وجود دارد نظیر اختلاط زنها و مردهای نامحرم، بوسیدن همدیگر، ظاهرشان با لباس بدن نما و... چنانچه ترجمه و تبدیل به سی دی شود تا در دسترس مردم قرار گیرد، بفرمایید شخصی که مترجم و مبدل این فیلم‌ها است تا آنها در دسترس مردم قرار گیرد کارش حرام است یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی روحانی: هوالعالم بلی کار مبدل حرام است چون تسبیب به حرام است و نهی از منکر که واجب است قهرا به طریق اولی تسبیب به فعل منکر حرام است.^۳

۱ - کتاب استفتائات معظم له باب خطاطی

۲ - دفتر معظم له

۳ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۴۳۲

فصل هشتم: خارج از کشور جمهوری اسلامی ایران

استخدام مسلمان در کشور کفر و محل فساد

۶۱۰- آیا برای مسلمان جایز است که در کشور کفار، استخدام شود در مکانی که فساد انجام می‌شود؟ مثلاً به عنوان نظافتچی در رستوران یا امثال آن؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی سید کاظم **حسینی حائری**: اگر به عنوان حضور در مجلس گناه حساب نشود، اشکالی ندارد.^۱

التزام به رعایت حجاب در دانشگاه خارج از کشور

۶۱۱- یکی از دوستان در یکی از دانشگاه‌های غرب، کلاس درس اسلامی دائر نموده است و نمی‌داند آیا لازم است حضور بانوان مسلمان را با رعایت حجاب شرط کند یا اینکه حضور آنها بدون حجاب نیز جایز است؟ شایان ذکر است که بسیاری از بانوان مسلمان ساکن در غرب، در جلساتی که پوشیدن حجاب قید شده باشد، حاضر نمی‌شوند و از طرفی هم امر به معروف و نهی از منکر در آنها اثر نمی‌کند. اما استاد چون از رجال دین است، حضورش در جلسات در حالی که زنان بی حجاب حاضر هستند، ممکن است به وجهه علما لطمه بزند. پاسخ این سؤال را از محضر مبارکتان جويا شدیم.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: هوالعالم. در صورتی که می‌توانید شرط کنید بلی. این شرط از باب امر به معروف متعین است و حضور بانوان در دروس اسلامی خصوصیتی ندارد که جایز باشد بدون حجاب حاضر شوند. البته مراد از حجاب، مستور بودن خانم است و لباس مخصوص شرط نیست.^۲

تذکر به زائرانی که با ظاهر نامناسب در سرزمین وحی حضور می‌یابند

۶۱۲- برخی از زائران زن و یا مرد ایرانی با وضعیت غیر اسلامی و یا غیر اخلاقی در سرزمین وحی حضور پیدا می‌کنند و آبروی ایران و شیعه را مخدوش می‌سازند. زمینه سازی برای حضور چنین افرادی و عدم برخورد با رفتارهای غیراسلامی آنان توسط مسئولان و متولیان امر چه صورت

۱ - پایگاه اینترنتی دفتر معظم له استفتانات امر به معروف و نهی از منکر سؤال ۱۱

۲ - کتاب استفتانات معظم له سؤال ۵۴۴

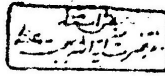
دارد؟ و توصیه حضرتعالی در این زمینه چه می‌باشد؟^۱
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: زمینه سازی برای حضور اشکال ندارد ولی باید آنها را نهی از منکر کنند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: مردان و زنان مسلمان در هر جا، چه در سرزمین وحی چه غیر آن باید از جهت اخلاق و عمل، روش صحیح و مشروع داشته باشند و قولاً و عملاً موجب وهن اسلام و ترویج بی‌مبالاتی نباشند و اگر با وضع زننده ظاهر شوند، لازم است هر کس مشاهده کرد، نهی کند و این تکلیف نسبت به مسئولین که قدرت اجرایی هم دارند، تاکید بیشتری دارد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: کسانی که از منکرات اطلاع دارند یا می‌بینند، در صورتیکه احتمال تأثیر بدهند، باید نهی از منکر کنند و به نحو فردی و جمعی نهی از منکر را تکرار کنند تا اینکه منکرات، ترک شود.
 حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: مسئولین باید جلوی این منکرات را بگیرند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: امر به معروف و نهی از منکر، با شرایط آن، بر همگان واجب است.

الدر به معروف و معروف از سفر باشد اما آن در مکانی را سزاوار است
 مسکن با عیوبی منکر را بگیرد.

و پیله سازی برای حضور اشکال ندارد ولی باید آنها را فتنه از منکر کند.

بسمه تعالی: کسانی که از منکرات اطلاع دارند یا می بینند در صورتی که احتمال تاثیر بدهند باید نهی از منکر کنند و منکر خردی و جوی نهی از منکر را تکرار کنند تا اینکه منکرات ترک شود.

بسمه تعالی: کسانی که از منکرات اطلاع دارند یا می بینند در صورتی که احتمال تاثیر بدهند باید نهی از منکر کنند و منکر خردی و جوی نهی از منکر را تکرار کنند تا اینکه منکرات ترک شود.

افشا نکردن اسرار مسلمانان در برابر دولتهای ظالم

۶۱۳- در برابر دولتهای ظالم که کوچکترین مسأله‌ای برای مسلمانان از اسرار محسوب می‌شود، اگر اشخاصی به افشای این اسرار بپردازند، چه حکمی دارند؟ آیا نسبت به این افراد هم باید مراحل امر به معروف و نهی از منکر سپری شود؟ و آیا اقدامات عملی و ضرب و جرح این اشخاص نیاز به اجازه حاکم شرع دارد؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی: افشای این اسرار جایز نیست، و لازم است که این افراد را امر به معروف و نهی از منکر نمود؛ اما اقدامات عملی نیاز به اجازه حاکم شرع دارد.^۱

فصل نهم: اماکن عمومی؛ تظاهر علنی به گناه در ملا عام

وظیفه مردم در مفاسد علنی که از چشم نیروی انتظامی پنهان است

۶۱۴- وظیفه مردم در قبال بدحجابی و مفاسدی که در جامعه به دور از چشم نیروهای انتظامی و یا در ملا عام گاهی دیده می‌شود چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: نهی از منکر با مراعات شروط شرعی آن است.^۱

بردن شخص بدحجاب به پارک

۶۱۵- اگر ما کسی را که به حجابش توجه ندارد، به پارک ببریم، گناه او گردن ما هم هست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: با علم به اینکه در معرض دید نامحرم قرار می‌گیرد، چنین کاری انجام دهید، گناهکار محسوب می‌شوید.^۲

تفاوت انجام حرام در خفا و علن

۶۱۶- انجام دادن فعل حرام در خفا با علنی از نظر حرمت فرق دارد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: بلی مرتکب حرام در خفا مستحق عقاب است ولی انجام دادن در محضر مردم عتابش از جهت اشاعه فاحشه شدید است.^۳

وجوب برخورد با مظاهر علنی فساد

۶۱۷- نظر حضرت‌عالی در مورد برخورد با مظاهر علنی فساد چیست؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **روحانی**: هو العالم. در مورد برخورد با مظاهر فساد، عمل به وظیفه شرعیه ثابت به ادله اربعه داله بر وجوب نهی از منکر است.^۴

۱- دفتر معظم له

۲- دفتر معظم له

۳- کتاب استفتائات معظم له

۴- کتاب استفتائات معظم له سؤال ۵۳۸

آوردن اطفال به صورت برهنه و نیمه برهنه در انظار عموم

۶۱۸- برخی از مادران فرزندان دختر خود را که به حد بلوغ شرعی نرسیده‌اند، با سر و پای برهنه در خیابان‌ها و مجالس در حضور نامحرمان می‌آورند. مستدعی است وظیفه والدین را در قبال فرزندان خود بیان فرموده و این بی‌اعتنایی چه صورت دارد؟^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: بر پدر و مادر است که فرزندان خود را با آداب و رسوم اسلامی و وظایف شرعی آشنا کنند و چنانچه موارد مذکور، موجب تهییج شهوت و مفسده شود، اگرچه بچه ممیز نباشد، باید آنان را بیوشانند و حفظ کنند تا جامعه آلوده و بی‌بندوبار نشود.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: بر غیربالغ پوشیدن واجب نیست ولی پدر و مادر لازم است که فرزند خود را به رعایت آداب و شئون اسلامی وادار نمایند و در تربیت صحیح شرعی آنان بکوشند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: تمرین اطفال بر وظایف شرعیه، به عهده والدین است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: کار صحیحی نیست و والدین موظفند دختر را از کودکی به رعایت حجاب و گریز از نامحرم عادت دهند و اگر در این مرحله مسامحه کنند و دختر را نسبت به نامحرم، بی تفاوت نمایند، شریک در معاصی دختر هستند. در حدیث وارد شده که در مجلسی که حضرت رضا (ع) تشریف داشتند و عده‌ای نیز حضور داشتند، دختر بچه‌ای وارد شد؛ حضار در مجلس یکی یکی دختر را مورد نوازش قرار دادند تا رسید به حضرت رضا (ع)؛ آن حضرت از سن دختر سؤال کردند؛ گفته شد پنج سال. حضرت دختر را از خود دور کرد و رفتاری که دیگران کرده بودند، ننمودند و اعمال آن بزرگوار باید برای زن مسلمان سرمشق باشد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: بر پدر و مادر لازم است فرزندان خود را به مسائل اسلامی از زمان طفولیت آشنا کنند.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: پوشش بر دختران نابالغ واجب نیست لکن وظیفه والدین است که دخترانشان را به پوشش اسلامی عادت دهند و فرزندانشان را با احکام اسلامی تربیت نمایند.

بر پدر و مادری که فرزندان خود را با کتف و بوسه مسومی و خطایف شرعی است که در خونی دارد مذکره
و حسب تفسیر و حدیث شده اگر چه بچه میزند باشد و هر آنکه با بیعت کند و خطا کند که معاصی آمده و بی بیعت و بیار نشود

استیعاباً بر غیر بالغ برسد من و حسب بیعت ولی پدر و مادر لازم است که فرزند خود را بر رعایت آداب
و مشورت اسلامی و ادار نماید و در تربیت صحیح شرعی آگاهی بکوشد

تربیت اطفال بر نظام شرعی بعهدت والدین است

کار صحیح نیست و والدین موظفند دختر را از کودکی بر رعایت حجاب و گریز از نامحرم عادت دهند و اگر در این
امر مساعد نکند و دختر ترا نسبت به نامحرم بی تفاوت نماید شریک در معاصی دختر هستند در حدیث وارد شده
که در مجلسی حضرت رضا علیه تشریف داشتند و عهده ای نیز حضور داشتند دختر عری بود شد مضایق مجلس یکی دختر را مورد فحاشی
قرار دادند و فریادید

بر مردش بر زحرفان تا بالغ و اوصیت است لکن وظیفه والدین است
که دختران را بر این مسأله حمایت دهند و نه زحرفان را با اهلکام البرای
تربیت بنامه

بجفت رضایفام
آخفت اوست
دختر سوال گوید
دور کرد و رفتاری که دیگران
نموده بودند نمودند و عریان
بزرگوار باید برای زن مسلمان
سرش مشق باشد و زلف نام

بر پدر و مادری که فرزندان خود را بر بیعت اسلامی
نهیان طریقت است کند =

تذکر به گناهکار، در حضور جمع و نه در خلوت

۶۱۹- اگر مکلف بداند یا احتمال دهد که نهی از منکر او در فاعل منکر، در
حضور جمعی اثر می کند نه در خلوت؛ اگر فاعل منکر کسی باشد که
علناً گناه می کند؛ نهی از منکر در حضور جمع، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله العظمی **علوی گرگانی**: در صورت فراهم بودن سایر شرایط
امر و نهی باید امر به معروف و نهی از منکر انجام شود.
حضرت آیت الله العظمی موحیدی نجفی: امر به معروف و نهی از منکر متجاهر
به فسق در حضور جمع مانع ندارد.
حضرت آیت الله العظمی **فاضل لنکرانی**: اگر کسی آشکاراً علناً گناه می کند
و احتمال برود که امر به معروف کردن در حضور جمع اثر گذار است باید در
حضور جمع وظیفه امر به معروف را باروش مناسب و رعایت مراتب آن انجام
بدهد.^۱

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۱۸۱۷

حضرت آیت‌الله‌العظمی **شـبـیـری زنجانی**: در فرض سؤال جائز بلکه واجب است.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: اشکالی ندارد.^۲

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: کسی که علناً گناه می‌کند اگر نهی از منکر او در حضور جمع تأثیر گذار باشد، اشکالی ندارد اما توجه داشته باشد باید بالحنی آرام و به دور از توهین و تحقیر باشد.^۳

مجازات توهین به مقدسات

۶۲۰- مجازات کسی که به مقدسات توهین کند چیست؟ به تفکیک مجازات توهین به خدا، پیامبر، ائمه و ... را بیان بفرمایید. وظیفه ما در برابر توهین کنندگان چیست؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **محقق کابلی**: وظیفه در مرحله اول نهی از منکر است، اگر تأثیر نکرده، به مسئولین مربوطه اطلاع دهید تا از مجرای قانونی اقدام شود.^۴

توقف امر به معروف و نهی از منکر بر قطع رابطه با ارحام متجاهر به گناه

۶۲۱- آیا قطع رابطه از ارحامی که متجاهر به گناهان می‌کنند جایز است یا نه؟

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سید محمد رضا گلپایگانی**: اگر فقط قطع مرادوده، موجب تنبّه و ارتداع آن‌ها از معصیت باشد لازم است قطع مرادوده نماید.^۵

۱ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۱۸۴۱۴

۲ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۳۷ceeca6adabb95fVebcf51e6da0cc6c

۳ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۴۲۶۰۰۲۵

۴ - کتاب استفتائات معظم له

۵ - کتاب مجمع المسائل معظم له ص ۵۲۴

علنی بودن گناه، گناهی مضاعف است

۶۲۲- برخی معتقدند گناهانی مانند بدحجابی در انظار مردم یا پخش نوارهای مبتذل در ماشین‌ها یا مغازه‌ها یا برپایی مجالس لهو و لعب و عروسی که شئون اسلامی در آن رعایت نمی‌شود، علاوه بر حرمت این اعمال، آن‌ها از باب اشاعه فساد یا اعانت بر اثم نیز گناه محسوب شده و در حقیقت با یک عمل، چندگانه انجام داده می‌شود که چه بسا گناه اشاعه فساد، بزرگ‌تر باشد. خواهشمند است ارائه طریق فرمایید.^۱

حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت**: انجام علنی گناه، خود، گناهی دیگر است.

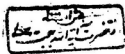

حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: بلی. گناه شدیدتر است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیرازی**: انجام اعمال محرمة گناه است و تظاهر به آن که موجب اشاعه فساد و فحشا می‌گردد، گناه دیگری است و مجازات مضاعف دارد.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: تظاهر به گناه که شکستن حریم شرع مقدس و عادی نمودن گناه است و جنبه بدآموزی نیز دارد و اشاعه فساد هم محسوب می‌شود؛ ممکن است از دو جهت گناه باشد. بلکه گناهی از جهات متعدده و بالنتیجه حرمت آن شدیدتر است.

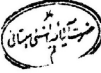

حضرت آیت‌الله‌العظمی **سیستانی**: این اعتقاد صحیح است.

حضرت آیت‌الله‌العظمی **ملکی تبریزی**: در فرض سؤال، گناهان مذکور، دو معصیت محسوب می‌شود. گناه خود عمل و گناه اشاعه فساد و فحشا.

انجام علنی گناه خود گناه دوم است. حضرت آیت‌الله‌العظمی **بهجت** فرموده است: این گناه شدیدتر خواهد بود.

در عمل عمل محرمة در گناه است و تظاهر به آن که موجب اشاعه فساد و فحشا می‌گردد، گناهی دیگر است و مجازات مضاعف دارد.

- تظاهر به گناه که شکستن حریم شرع مقدس و عادی نمودن گناه است و جنبه بدآموزی نیز دارد و اشاعه فساد محسوب می‌شود. ممکن است از دو جهت گناه باشد بلکه گناهی از جهات متعدده و بالنتیجه حرمت آن شدیدتر است. در این باره

بسیار است. این اعتقاد صحیح است. در فرض سؤال گناهان مذکور دو معصیت محسوب می‌شود: گناه خود عمل و گناه اشاعه فساد و فحشا.

رفتارهای متخصصین بیگانه که در مملکت اسلامی کار می کنند

۶۲۳- مشروبات الکلی که در حوزه‌های مأموریتی متخصصین بیگانه که گاهی در بعضی از مؤسسات کشور اسلامی کار می کنند، یافت می شود و آن را در منازل یا محل اختصاصی سکونت خود تناول می کنند، و همچنین آماده کردن گوشت خوک و خوردن آن توسط آنان چه حکمی دارد؟ و ارتکاب اعمال منافسی عفت و ارزش‌های حاکم بر مردم، توسط آنان دارای چه حکمی است؟ مسئولین کارخانه‌ها و اشخاصی که با آنان در ارتباط هستند، چه تکلیفی دارند؟ بعد از اعلام به مسئولین کارخانه‌ها و نهادهای مربوطه در آن استان، اگر هیچ گونه اقدامی انجام ندهند، تکلیف چیست؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **خامنه‌ای**: بر مسئولین مربوطه واجب است که به آنان دستور دهند که از تظاهر به اموری مثل شرابخواری، خوردن گوشت‌های حرام خودداری کنند و آنان را از خوردن علنی آن‌ها منع نمایند. ولی اموری که با عفت عمومی منافات دارد، به هیچ وجه نباید به آنان اجازه انجام آن داده شود. به هر حال، از طرف مسئولین مربوطه باید تدابیر مناسبی در این باره اتخاذ شود.

ورود فرد مست به معابر و اماکن عمومی

۶۲۴- اگر غیر مسلمانی در منزل خود یا اماکن خصوصی شراب بنوشد و با حالت مستی وارد اماکن و معابر عمومی شود، چه حکمی دارد؟ حضرت آیت‌الله‌العظمی **مظاهری**: باید از اشاعه فحشاء جلوگیری شود.^۲

۱- اجوبه الاستفتائات معظم له سؤال ۱۰۸۵

۲- کتاب استفتائات معظم له

وظیفه مردم در مقابله با فساد فی الارض

۶۲۵- در مقابل زنان و دخترانی که در کوچه و بازار حجاب خود را رعایت نمی‌کنند و اشخاصی که صدای موسیقی آنها در کوچه و خیابان بلند است و کسان دیگری که به عناوین مختلف فساد فی الارض می‌کنند، چه وظیفه‌ای داریم؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیریازی**: وظیفه شما امر به معروف و نهی از منکر است و هرگاه موثر نیفتاد باید به مقامات مسئول خبر دهید تا آنها را به وظایفشان آشنا کنند.^۱

وجوب جلوگیری از گناهی که در ملاعام انجام می‌شود

۶۲۶- آیا از انجام کاری که حرام است و در ملاعام و اجتماع انجام شود می‌توان جلوگیری کرد؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **مکارم شیریازی**: نهی از منکر بر همه واجب است؛ ولی در آنجا که احتیاج به اقدامات عملی دارد باید با اجازه حاکم شرع باشد.^۲

تفریحات ناسالم در مکان‌های عمومی مفسده خیز

۶۲۷- مکان‌هایی که توسط شهرداری ساخته می‌شود و موجب فساد بیش از حد می‌شود بطوری که با تذکرات مکرر مردم شهرداری در احیا و بهبود آن اهتمام فراوان دارد مثل بیست دوچرخه سواری که دیده شده دختران و پسران مختلط در آنجا بازی می‌کنند و مفسده‌های عدیده‌ای دارد از سوی هیچ مقامی اقدامی نمی‌شود در صورتی که هیچ راهی جهت جلوگیری از این منکر علنی نباشد آیا از بین بردن آن جایز است یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **صافی گلپایگانی**: در اینگونه امور باید به مسئولین مربوطه مراجعه نماید تا از طریق آنها اقدام شود و یا به علمای اعلام مسومع الکلام منطقه دامت برکاتهم مراجعه شود که پس از رسیدگی تذکر لازم را بدهند.^۳

سریع راه رفتن در خیابان برای امر به معروف و نهی از منکر

۶۲۸- اگر با شخصی که در خیابان مرتکب منکری شده است (مثلاً بدحجابی شدید)، چندین قدم فاصله داشته باشیم، لازم است که برای رسیدن به شخص و انجام تذکر لسانی، سریع‌تر راه برویم؟ اگر شخص مورد ذکر تغییر مسیر داد، واجب است که ما هم مسیرمان را عوض کنیم یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: در صورتی که شرایط امر به معروف و نهی از منکر موجود باشد و احتمال تاثیر بدهید، لازم است که سریع‌تر راه بروید و با روش خوب امر به معروف کنید و اگر مسیر خود را تغییر بدهد با توجه به اهمیت موضوع، اگر کسی دیگری به او تذکر نمی‌دهد لازم است به مقدار امکان تغییر مسیر بدهید و وظیفه امر به معروف را انجام بدهید.^۴

تعزیر مردی که عمدتاً تظاهر به پوشیدن طلا می‌کند

۶۲۹- در مورد پوشیدن طلا توسط مردان و تظاهر به آن، با صرف مشاهده توسط قاضی می‌توان تعزیر کرد یا خیر؟
حضرت آیت‌الله‌العظمی **فاضل لنکرانی**: در تظاهر به گناه و حرام پس از طی مراحل امر به معروف و نهی از منکر، قاضی که مجتهد جامع الشرائط باشد، طبق نظر خود عمل می‌کند، و اگر منصوب است، تابع نصب است.^۵

۱ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۳۷۲

۲ - کتاب استفتائات معظم له سؤال ۱۳۷۳

۳ - کتاب جامع الاحکام معظم له جلد ۲ صفحه ۸۲ سؤال ۱۴۶۷

۴ - استفتاء از دفتر معظم له با کد شماره ۹۴۰۲۲۹۰

۵ - جامع المسائل فارسی معظم له جلد ۱ صفحه ۴۹۸ سؤال ۱۸۹۲

منابع:

- تحریر الوسیله حضرت آیت الله العظمی امام سید روح الله موسوی خمینی / نشر دارالعلم / ۱۳۷۹
- اجوبه الاستفتائات حضرت آیت الله العظمی سید علی حسینی خامنه‌ای / نشر بین المللی الهدی / ۱۳۷۸
- کتاب استفتائات از محضر حضرت آیت الله العظمی محمد تقی بهجت / نشر دفتر حضرت آیت الله العظمی بهجت / ۱۳۸۶
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی فاضل لنکرانی / ۱۳۸۳
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی سید علی سیستانی / نشر انتظار مهر / ۱۳۹۳
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی سید ابوالقاسم خویی / دارالصدیقه الشهیده
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی سید محمد حسینی شاهرودی / نشر آل مرتضی (ع) / ۱۳۸۹
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی عبدالله جوادی آملی / نشر اسراء / ۱۳۸۷
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی لطف الله صافی گلپایگانی / موسسه انتشارات حضرت معصومه (س) / ۱۳۸۰
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی حسین مظاهری / موسسه فرهنگی مطالعاتی الزهراء (ع) / ۱۳۹۱
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی مجتبی تهرانی / نشر پیام آزادی
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی حسین نوری همدانی / نشر مهدی موعود / ۱۳۸۴
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی سید عزالدین حسینی زنجانی / نشر قلم مهر
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی سید عبدالکریم موسوی اردبیلی / نشر نجابت / ۱۳۸۵
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی جعفر سبحانی / موسسه تعلیماتی و تحقیقاتی امام صادق (ع) / ۱۳۸۹
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی حسین وحید خراسانی / نشر مدرسه الامام محمد باقر العلوم علیه السلام
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی محمد اسحاق فیاض / نشر دفتر معظم له / ۱۴۲۴ قمری
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی محمد علی گرامی / نشر دفتر معظم له / ۱۳۸۶
- کتاب استفتائات حضرت آیت الله العظمی سید حسین طباطبایی بروجردی / نشر دفتر معظم له
- کتاب استفتائات جدید حضرت آیت الله العظمی میرزا جواد ملکی تبریزی / نشر سرور / ۱۳۸۵
- کتاب استفتائات جدید حضرت آیت الله العظمی قربانعلی محقق کابلی / نشر مهر امیرالمؤمنین (ع) / ۱۳۸۵
- کتاب استفتائات جدید حضرت آیت الله العظمی ناصر مکارم شیرازی / نشر مدرسه امام علی بن ابیطالب (ع) / ۱۳۸۷
- کتاب استفتائات و پرسش و پاسخ حضرت آیت الله العظمی سید محمد صادق روحانی / نشر مهر امیرالمؤمنین (ع) / ۱۳۸۹
- چندگفتار استفتائات مرحوم آیت الله العظمی سید حسین طباطبایی بروجردی و سید ابوالحسن صفهانی به ضمیمه حقوق زن و مرد / نشر صبح امید یاران / ۱۳۸۹
- جامع الاحکام حضرت آیت الله العظمی لطف الله صافی گلپایگانی / نشر دفتر معظم له / ۱۳۸۵
- جامع المسائل حضرت آیت الله العظمی محمد فاضل لنکرانی / نشر امیرالعلم / ۱۳۸۶

اجوبه السائلین حضرت آیت‌الله‌العظمی محمدفاضل لنکرانی/ ۱۳۷۴
 منهج الصالحین حضرت آیت‌الله‌العظمی سید ابوالقاسم خویی/ نشر مدینه العلم/ ۱۳۶۸
 منهج الصالحین حضرت آیت‌الله‌العظمی سید علی سیستانی/ نشر دفتر معظم له/ ۱۴۱۵ قمری
 منهج الصالحین حضرت آیت‌الله‌العظمی حسین وحید خراسانی/ نشر مدرسه الامام محمدباقر العلوم علیه
 السلام/ ۱۳۸۶

کتاب اجوبه المسائل حضرت آیت‌الله‌العظمی محمدعلی علوی گرگانی/ نشر کمیل/ ۱۳۹۲
 کتاب منتخب المسائل حضرت آیت‌الله‌العظمی سید محمدسعید طباطبایی حکیم/ نشر مهر ثامن الائمه/
 ۱۳۸۹

کتاب مجمع المسائل حضرت آیت‌الله‌العظمی سید محمدرضا گلپایگانی/ دارالقرآن الکریم قم/ ۱۳۶۲
 کتاب الصراط اجوبه الاستفتائات حضرت آیت‌الله‌العظمی سید محمود هاشمی شاهرودی/ نشر مرکز اهل
 البيت للفقہ و المعارف الاسلامیه/ ۱۴۳۵ قمری

کتاب جامع الشئات حضرت آیت‌الله‌العظمی ابوالقاسم بن محمدحسن گیلانی معروف به میرزای قمی
 / نشر کیهان/ ۱۳۷۱

کتاب سؤال و جواب حضرت آیت‌الله‌العظمی سید محمد کاظم طباطبایی یزدی (معروف به صاحب
 عروه) / مرکز نشر علوم اسلامی / ۱۳۷۶

کتاب قوانین الشریعه فی فقه جعفریه حضرت آیت‌الله‌العظمی محمدحسین نجفی / موسسه سبطين،
 سرگودها پنجاب پاکستان/ ۱۳۹۹ قمری

رساله استفتائات نه مرجع، انتشارات پیام عدالت/ تهران ۱۳۹۲

رساله دانشجویی، دفتر نشر معارف/ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها/ قم ۱۳۸۴

کتاب مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، انتشارات صاحب الزمان (عج) / اورامین ۱۳۹۱

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی سید موسی شبیری زنجانی

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی محمدباقر موحدی نجفی

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی سید کاظم حسینی حائری

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی میرزا یدالله دوزدوزانی تبریزی

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی سید مهدی بطحائی گلپایگانی

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی حافظ بشیر حسین نجفی

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی محمدرضا مویدی قمی

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی محمدابراهیم جناتی

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت‌الله‌العظمی سید کمال حیدری

پایگاه اطلاع رسانی مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

پایگاه اطلاع رسانی مرکز خدمات کامپیوتری علوم اسلامی نور